

H. L. Spieghels Hertspieghel en andere zede-schriften, meest noyt voor dezen gedrukt

<https://hdl.handle.net/1874/40526>

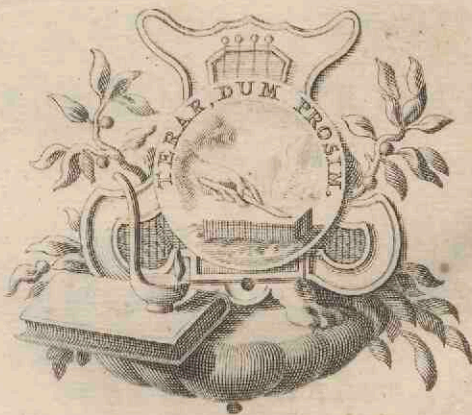

In 't midden vande Zee, on ſchrylings op een vis,
 Daar 't naaſte ſchip te zyand, ghem lyfberging is,
 Gheruſt en heel vernoocht vrolyk te zinghen mueghen,
 Die moect, niet van ghemoed, in God, in dueghit verhueghen.

pac

H. L. SPIEGHELS
HERTSPIEGHEL
EN ANDERE
ZEDE-SCHRIFTEN

Meest noyt voor dezen gedrukt.

TOT AMSTERDAM,
By HENDRIK WETSTEIN 1694.

A A N
D'EDELEN GROOT-AGHTBAREN
HEERE,
DEN HEERE
JOANNES HUDDÉ,

REGEREND-BURGEMEESTER;

EN RAADT,

ALS MEDE BEWINTHEBBER

VAN D'OOST-INDISE

MAATSCHAPPYE

TOT AMSTERDAM,

ETC. ETC.

KENNER, BEMINNER,

EN VOORT-ZETTER

VAN GOEDE KONSTEN EN

WETENSCHAPPEN,

VOOR AL

VAN DE WIS-EN STEL-KUNDE;

WORD
DIT ZEDE-WERK
VAN DEN HEERE SPIEGHEL,
MET ALLE
EERBIEDIGHEID
OPGEDRAGEN

DOOR
SIJN ED. GROOT-AGHTB^{TS}.

ONDERDAANIGHSTEN ENDE
GEHOORZAAMSTEN
DIENAAR

HENDRIK WETSTEIN.

BE-

B E R I C H T

Aan den Bescheiden

L E Z E R.

Zie hier weder op nieuws tot uwem dienst in druk gebracht de *Hertspiegel*, van den vermaarden HENDRIK LAURENSZ. SPIEGEL. Onze meening is geenzins hier in 't brede van de waardye dezès Boeks, welke door onze gantsche Vaderland genoeg bekend is, te spreken. Alleen zullen wy vertoonen, waar mede wy deze nieuwe druk, om dezelve u aangenaamer ende smakelijker te maken, hebben verbeterd, en volkomener gemaakt dan de voorgaande. Ieder een weet, dat de duysterheid van dit Schrift veelen heeft afgeschrikt om het zelve te lezen. Die gene, die door des zelfs waardye tot het lezen aangelokt zijn, vinden echter haar zelve dikwils belemmert door de duysterheid, die hun op veele plaatzen ontmoet. Deze hebben wy getracht eenigzins weg te nemen. De oorzaken van de duysterheit zijn veelerhande. Eerst eenige oude duytsche woorden, die nu al in ongebruik zijn, en ook eenige waarschiynlijk van den Schrijver zelf uytgevonden, om zijne meeninge krachtig uit te drukken. Ten anderen, dat hy zomtijts met een woord of twee aanroert

eeni-

eenige oude geschiedenis ; ofte eenig oudt schrijver ofte vermaard man niet en noemt met zijn naam , maar met eenige beschrijvinge aanwijft ; 't welk dan van een lezer in de outheid onervaren niet wel kan verstaan werden. Deze twee oorzaken zijn niet wel weg te nemen , als met eenige aantekeningen aan de kant ; die wy vertrouwen dat van een ander als van ons netter en beter zullen kunnen gemaakt werden. Doch benevens deze is wel de voornaamste oorzaak van de duisterheit , de stijl des Schrijvers, welke niet alleen is beknopt , met weynig woorden veel zin vervattende, maar ook hoog-dravende ; waar by komt , dat hy , om zijne meeninge in versen en op rijm uit te drukken , dikwils de order der woorden heeft moeten veranderen , ende alzoo zijne stijl , van zelf eenigzins duister , noch duyfterer maken. Voegt hier by , een groote meenigte van quade distinctien , die men in de voorgaande drukken ziet ; waar door het dikwils gebeurt , dat een zin vertoont werd als ge-eindigt , die noch niet half voltrokken is ; en wederom de zin die alrede voltrokken is ende ge-eindigt , zonder eenig onderscheid met de volgende als in een zin vast-geknoopt werd : dat op veele plaatzen den zin , anderzins klarer en lichter om te verstaan , geweldig duyfter maakt. Deze twee oorzaken van duyfterheid hebben wy getracht na ons vermogen te verminderen. De laatste wel, door het verbeteren der distinctien , en den druk van fouten te zuiveren ,

veren, daar door wy vertrouwen op zeer veel^e plaatzen groot licht toegebracht te hebben. Om hier in minst te missen, hebben wy de twee oude drukken by *Aert Dirksz. Kool*, d'eene in zestien, van 't jaar 110 100 xiv. de andere in achten, van 't jaar 110 100 xv. naukeurig tegen malkanderen vergeleken, en altijd gevolgt 't gene in ieder druk het beste was. Doch ook veele distinctien verbeterd, die in beyde drukken qualijk waren gezet. Om de duysterheit zijner stijl eenigzins te verlichten, hebben wy eenige schriftjes, niet op rijm gestelt, en in welke dezelve stoffe die in zijne *Hertspiegel* met een duisterer stijl gevonden werd, in klaarder stijl werd verhandelt, hier achter gevoegt; als namentlijk een *Tafel van de Wellevens kunst*, een *Brief aan den Professor Peter Pauw*, en een schriftje *van Natuurlijke Geneichtheit*, en een ander *van Socrates en Aristotels verschieb*: opdat eerst uyt deze schriftjes zijne meening gevat zijnde, des te beter dan zijne *Hertspiegel*, die het zelve verhandelt, verstaan moge werden. Hier in hebben wy gevolgt oude handschriften, ende ons aan de manier van spelling, aan Spiegel eygen, naaukeurig gebonden. Van de brief aan den Professor Pauw hebben wy zijn eygen handschrift, en daarom die van letter tot letter zorgvuldig gevolgt. Van de andere schriftjes hebben wy mede oude handschriften, daar in ook eenige letteren komen vry groote gelijkheit met den brief aan Pauw hebbende; doch

doch evenwel, dewijle deze kleiner zijn van schrift, ende ook eenige letters van de letters van Spiegel verschillen, zoo en kunnen wy niet geloven, dat het de eigen hand van Spiegel is. Of mogelijk iemand in deze schriften eenig woord ontmoette, dat hem aanstotelijk zoude kunnen schijnen, die gelieve te denken, dat wy het handtschrift des Schrijvers hebben moeten volgen, en niet vermochten iets daar in veranderen of uytlaten. Verder om de *Hertspiegel* te verlichten, hebben wy hier ingevoegt een print van het *hol van Plato*, van Spiegel zelf voor henen uitgegeven; als ook een van *Cebes Tafereel*. Ende om alles wat op de *Hertspiegel* slaat, zoo veel mogelijk, volmaakt te geven, hebben wy achter de zelve gevoegt eenige gedichten van Spiegel, ende zijne *Hieroglifica*, ofte *Verderf-traps Beeld-schrift*: ende achter aan gestelt zijne *Byspraax Almanak*, om daar mede deze gantsche stoffe te besluyten. Eynde-lijk om niet van 't gene dat ons van Spiegel, ernstige en stichtelijke stoffe verhandelende, voorgekomen is achter te houden, hebben wy eenige gedichten van verscheyde stoffe, van welke zommige voor henen over veele jaren zijn gedrukt geweest, en andere nu eerst in 't licht gegeven werden, tot een slot van het gantsche werk achter aan gevoegt. Wy hebben alles zoo volkomen gegeven, als het stond in de copie die ons ter hand gekomen is. Gebruik de-zen onzen arbeid t'uwen nutte. Vaar wel.

JOHANNES ISACIUS PONTANUS

In zijne Beschrijvinge van Amsterdam.

2. Boek. cap. xxviii. pag. 285.

DAar is ook voor twee jaaren herwaarts overleden Hendrik Laurentsz. Spieghel, een aanzienelik ende achtbaar man, borgber ende ingeboren dezer Stadt: dewelcke neffens zijnen handel ende traffycken, als wesende van grote middel-n, nochtans de vrye konsten ende de gheleertheyd altijt heeft ghe-eert en na gbetracht. Waar door hy ook by Justus Lipsius ende Josephus Scaliger, in grooter waarde ende estime (daar by komende zijn eyghene ende singuliere wetenschap ende ervarentheyd) geacht ende oock ghebouden is: gelijk ook dat in't byzonder uitwijzen ende te kennen gheven de brieven ende missiven van Lipsius aan hem dikwils, zo van Leyden, als van Loven, overghezonden: van dewelcke eenighe uitghegeven zijn, ende veele noch ook onder zijn brieven ende papieren berusten: waar van ik zelve tuyghen kan, als den welken hy, in zijn leven, eenighe der selver in vryheyd ende vriendschap te lesen ende ook op begeeren, gecopieert gegheven heeft. Desghe-lycken den voortreffelycken ende Edelen Heere Janus Douza, by zijn leven Heere van Noortwijck, ende Jan van Houten, eertijts Secretaris van Leyden, hebben seer groote alliancie
ende

ende orientſchap met Henrick ſtadich gebou-
den; ende beſonder Janus Douza heeft dat te
kennen ghegeven met zijn voorrede gheſtelt voor
de Hollandtſche Rhyjn Chronycke by Henrick
in't licht ghegeven in 't jaar 1591. Voorts
wat zijne ſchriften ſelfs belanght, kan wyt de-
ſelve, weſende in't Nederduytsch geſchreven,
geſpeurt werden, dat hy, beneffens zijn vriendt
Coornhert, groote vlijt aangewent heeft, om
onſe Nederlantſche tale van wytheemſche woor-
den te ontladen, ende die met haar eyghene ve-
ren te verciereren: waar over by hem ook behal-
ven Grammatica ende Rhetorica wytgegeven
ende geſtelt is een Nederduyts Dialectica, de-
welcke by met het woort van Reden-cavelinghe
heeft willen wytſpreken: gelijk by ook de Gram-
matica noemt Letter-konſt, ende Rhetorica
Reden-rijk-konſt.

BLADWYZER

der Schriften dezès Foeks.

Hertspiegel.	Pag: 1
Uyterfte wil.	101
A. B. C. Ketting-lied.	104
Op Kebes Tafereel.	108
Op Plutarchus van de gherufftheyd des ghemoeds door C. A. Bogherd vertaalt.	110
Verderf-traps Beeldfchrift, of Hieroglifca.	111
Tafel van Wel-levens kunft.	tuffchen 120 en 121
Brief aan de Professor Dr. Peter Pauw.	121
Van natuurlijke gheneichtheyd.	131
Van Socrates en Ariftotels verfchil.	143
<i>Epigramma in antrum Platonis.</i>	146
By-fpraax Almanack.	147

Dichten van verfcheide ftoffe.

Lieden op 't Vader-ons.	188
Nieuwe-jaar-lied.	211
Jubel-jaar-lied.	212
Kerk-twifts jaar-lied.	214
Liedeken.	216
Wenfch-lied.	218
May-lied.	221
Graf-fchrift op D. V. Coornbert.	224

VERVATTINGH

Van de boecken van H. L. Spieghels

HERTSPIEGHEL.

I. II. III. Boecken begrijpen den Wegh. IV. en V. beschrijven Zelf-kund. VI. en VII. Zedevorms beleyd. VIII. d'Huys-zorgh. IX. Land-bestier. En dienvolghens bevat

- I. Heyl en onheyls oorzaken , andachtigheid , verzoekzaamheid , redeneringh , ook achteloosheid , ende quaghewoont.
- II. Dat natuurlik alle zonde zmert , ende alle dueght verhueght.
- III. Hoe 't komt dat de heilgherighe mensch onheilzaam leeft.
- IV. Zelf kenn' waardye , ende ziel-ghedeelten eighenschap ; ook dat elk na zijn verstand leeft. na Socrates.
- V. Gheneghentheden en wil-beschrijvingh.
- VI. 's Menschen levens verderf-trap. } op Kebes
- VII. 's Menschen levens heil-trap. } tafereel.

HERT-

HERT-SPIEGHELS

EERSTE BOECK.

Liedsghewijse na den vois :

Ik heb de tijd ghesien, waer is die nu gevaren?

Kallyoop.

Hevalt mijn toeleg u, 't fal, Heer, mijn geeft
ontfoncken.

Sóó 't kind of kinds-kind sticht, z'ist wel ver-
dient geschoncken.

Behaagh ik, lezer, dy, gebruykt my tót u heyl.

Merkt yemand lasschiel-woords óf herder vaarsen feyl,

'T zy hem ten bake nut volmaakters iet te dichten :

Die óók onwis bewijs anwijft, zal vriendlik stichtest :

Recht als Apelles, stel ik zintoetzen ten tóón.

Hi breidt, dien t'spóttten lust, zich, mi niet, spótters lóón.

K'misjon diens quel-zonds plaagh geenfins een korte
vrueghde,

10 Die óórzaak liever ghaaf dat elk in due 1 verhueghde.

Daar dient Hertspiegel toe : mi selven meest te nut.

K'zoek heil natuerlik : doch schriftmatigh. zo ik dut,

Vry waarheyds-kenner straft. zoekt ander aes, verachter.

K'en ding gheen eer, dit weet: dus treft mi óók gheen lach-
ter.

Ik wensch, ik wensch alleen, een rein eenhertich mensch :

Die siet t'gheen dat ik sie, die wenscht t'geen dat ik wensch.

Maer seldzaam, overzeldzaam, vind ik sulcken mensche.

Vergeefs ik vrientschap, jonst, of sin-ghelijckheid wensche,

Verachting, lachter, hóón, verwacht ik, anders niet.

20 Wat is Boethius, wat's Socrates gheschiet,

Demokrijt, Heraklijt, en ander waarheids helden ?

Zegt hadden die gehóór, of vreesden sy het schelden ?

Ziet iemand mijn faalgrijping, onmacht, waalbaerheid ;

Die ziet niet dan ik zelf wel sach en heb ghezeyd.

Tis menschelijk te dolen. Hoe? zal ik verfhóning
 In zullix eifchen? óf verwachten lof-belóning?
 Tzy verr? Wat is alswereldslóf? my is genoegh
 Des waarheid-zoeking eyghen ziel-ghenóts gevoegh.
 Dat heeft fchrijflust ghelókt, geaast, my kracht gegeven:
 Mits óók erbarming over 't misverftandigh sneven. 30
 De burgertwift en krijg, die 't Neerland overtrekt,
 Die 't vollik slecht en recht, tot lóch en dróch verwekt,
 Ghodronde dueghds en vrueghds ghezellheids verdie-
 Ons me na lust en rust des ziel gronderings ftieren. (ren,
 Dies vriendschaps hengel-aes verftrekt alzo mijn pen.
 Wie weet waar in een hoek zit, dien ik niet en ken,
 Of hier, óf elders, prins óf boer, óf leek, óf klerke?
 Tis my alleens: heeft hy maar oghen om te merken,
 Als finte Frans, Heer wie zijt ghy, en wie ben ik?
 Is hy weetgherigh en los-hertigh, die een blik 40
 Des waarheids hogher acht, als alle fchoolgheleerdheid,
 Of gheld, óf eer, óf macht: Die kerkerwits verkeertheid,
 Erfleer, en erref-zond, ontworftelt en ontzweeft:
 Die liever mette vijgh, olijf, óf wijnftok leeft,
 Als metten dórenbofch, ontrufft, in ftat verheven
 Te woelen, datmen naulix denkt om vry te leven.
 Wift ik een zullikeen, ik zócht hem wijd en breit:
 Een, die met Trismegift ken waarheidszeldzaamheid:
 Met Myfon lacht te meer om dat hy lacht alleene:
 Een, die met Heraklijt (zelf welvernoecht) moet weenen: 50
 En met Demokrijt doch belacht de zotterny:
 Met Socrates voor spót, verdriet, en quets is vry:
 Met Solon waakt, dat hy zijn heil niet zelf verjaghe.
 Prins, zó u Solons wóórd, óf zijn bedrijf behaghen,
 Is Numae, Epaminundas, óf Licurgus doen,
 Timoleon oprecht, d'utijkfe Cato koen,
 Of Constantinus wit, t'gheen daar ghy na ghaat haken,
 Zo mocht ghy wel mijn toeleg niet ghehelik laken.
 In d'huydendaaghfchen oegft van boeken ijl óf ghail,
 Zoekt mijn aal-duytsche pen kort en goed waarheids heil. 60
 T'maat-voeghlik vaers-gedicht (na taal-geleerdheids
 wenschen

Van ons verworden eews misdragen storting-menschen)
 Meest lief kóóft, boert, óf byt : van uyen valken maakt :
 Haar cier-spraak zulk na kunst looft, dien haar herte laakt.
 Den aterlingflichen dwergh, een kind blind en ontzinnig,
 Licht-dwingbaar, dichtens' op een gódheid onverwinnig.
 T'ondankbaar ploeghe-spoor in't vruchteloze zand,
 Rooft hen tyd, arbeid, kóft, ja zielheil voor de hand.

- 70 Anshout voordanffers tróts, buurtaligh, zulcker benden,
 Na lang pluymftrijcks gheprach, haar leven beedlers en-
 Vierdubbeld slaven staegh : zó vande blinde min, (den :
 Van Princen vrek óf lóós, van eer, van snóód gewin.
 Wat's haar gepronkte min ? een zelf-gesmeede boeyen.
 Wat hoeftmen om een mond vol bróód een vórst te
 moeyen ?

Geen armoe, geldzucht, drukt genoeghaem nodruft voed,
 Die licht verkrijghbaar is. men slóóft om overvloed.

Hun kunstigh spinneweb om ydel-eers verlakken (ken,
 Ontweeght hen, laas, en die na kunst kunstgherigh snak-
 O deerlik jammer-zang, daar hóógh-gheleerdheids gaaf

- 80 Dient, zich en even mensch, te maken tót een slaaf!
 Is dit de fein nu ? zegt : en zouwmen niet vermoghen
 Goed dicht te smeem, óf't moet ghegrond zijn op een lo-
 Stinkt u Theognis nu ? me d' Affchgrafe poëet ? (ghen ?
 Ver zy met my van honk zulk ongegrond bescheet.

K' veracht u dwaze schemp. wil gheenfins dóch verachten
 Die beeldspraak vruchtbaarlijk en kunstelijk bybrachten.

Die 't onverftandigh vólk (dat kluchten meest begeert)

In schyn van boert en spel vast hebben dueghd geleert :

Die s' vollix fabel-sucht ter leer onthouding trekken :

- 90 Die waarheids kern, met dóp en bolster, konen dekken :

Op dat de waan-wyz' niet, tot zijn en leeraars schand,

De waarheid naakt vertre, in yvers onverftand :

En dat die fabelfpraak des spinrox wikt aandachtigh,

Door ghaw opmerking wert' tverborgen licht deelachtich.

Zó kooktmen spys voor man en kint bey in een pót.

De vreed' op by-zin merkt, na klucht-min ghaapt de zot.

Hóógh-lóflik zijn my waarlik zulke wys-ghezinde.

Maar doorheid íft, de kunst gheheel daar an te binden.

Een kluchtigh Rijmer raapt licht-boertwijs loghen-zin :
Ghegronde waarheid heiligh heeft wat meerder in.

100

K'ben gheen poëet, ik ken t: zouw óók gheen willen we-
Zó die niet zonder loghentaal magh zijn ghepresen. (zen,

Ons Toeleg, waarheids kund, óók zedevórmings duegd
In't zielgronderen is: wat ziel stuert óf verhueght.

Dat ons dit onderzoek een heil-trap magh verstrecken.

T'is buyten-kans, kant and'ren óók tót dueghd verwekken.

Op dees voet, ik doorwroet ons grondwóórd-ryke taal,

En my uytheemse pronk: kort valt myn dicht en schraal:

Licht werd' ik Ketter dies, by Rimers en Poëeten.

Kan dóch gheen duitfche fant na griex mirakel heten.

110

Dies Juppyn-dochters kunst vreemdwoordig niet ver-
wacht.

Gheen Demogorgons króóft, nóch Herebus gheslacht,
Nereus noch Doris Nimf, nóch bosch-gód, my behaghen,
Naiaden óf Napeen, die ons lui nóit en zaghen.

D'onduitse Hamadrijen wy zelf met voorlicht vlien:

Zouw ons wantaligh spóók hand-reiking konen bien?

Den Phoox en myter-bergh, diens dubbel toppen dringen

Door wolcken hemelwaart, mijn schinkels niet beginghen.

Ons lippen hebben noit den hoefflach-brun ghenaaft,

Die't vollik, 't botte volk, volmaakte dichters maakt.

120

Diens kunst-goddinnen wijs en zijn my niet zo gunstigh,

Noch óók Latones zoon, dat ick recht-cierlik-gunstigh

Elk na wel-dichtens eifch alhier vernoeghen zouw.

Stoutmoedigh ben ik, nechtigh, schimp getrooft, en trou.

Moet juyft een duyts Poëet nu nodich zijn ervaren

In Griex-Latijn? daar d'eerste en beste herders waren.

Pernassus is te wijd, hier is gheen Helikon,

Maar duynen, bosch, en beek, een lucht, een selfde zon.

Dies nutter dit lands beek, veld, stroom, en bóómgoddin-

Met machtelooze liefd wy hartelik beminnen. (nen 130

Doch wil ik nu noch stróóm, bergh, of bosch, of fonteyn,

Noch eenich veld-goddin, liefkózen: maer allein

D'onnoemelike God, die alder dingen vader

En hoeder is, alwys en goed, om wysheyds ader.

O licht, o brun des heils, afscheppende natuer,

Hert-

- Hertkenner, zielen-art, stort ghy te dezer uur
 Offtraal, of kracht, of gheest : jont my wysdoem en zeghe :
 Dat ick tot waare deughd my, en mijn kroost, beweghe.
 Ach heylzaam zielenzon, o leystar, tóónt u macht,
 140 En zuyvert myn gemoed, verdrijft de aertsche nacht ;
 Dat schuldig onverstand, of waen, my doe geen schennis :
 Jont my een scherp begrip, ghoed oordel, ware kennis,
 Dat erfleer niet, noch erfzond, my drijft uyt het spoor :
 Uw inspraack zy mijn stier, iont my daar gauw gehoor :
 Der dingen onderscheid door uw uyt my te leeren :
 Teschiften goed en quaed : Valt dit, wat magh my deeren ?
 Door grondigh onderscheid de mensch zyn snóódheyd
 Dit inzien leidt hem vóórt tot Godes kund in't end. (kent:
 Maer lacy zow een mensch, met duister stikziend' oghen,
 150 O'ók grondigh onderscheid der dingen merken mogen ?
 Waer dit, zou d'ouwe eew (die 't al naspuerd' en wist)
 Door stridigh misverstand, zijn vol onnutte twist ?
 Waar quam het gróót ghetal der heillozer schyngoden ?
 T'mensch-móórdigh offerplicht ? veel godlózer ghebo-
 Zow Sofroniskus zoon (dien elk de wijste heet) (den ?
 Ik weet alleen, dat zeggen, dat ik niet en weet,
 Waar waarheid alghemeen ? en isser niet waarachtigh,
 Hoe wist hy dat ? dit hiel my twyfligh, stil, andachtigh.
 Ghelyk een schijn-star snel zinkt inde nare nacht,
 160 Viel doe verbeeldings-beeld in 't stók-stil ghauw gedacht,
 Met onlichaamlik licht : dat al de plaats verlichte,
 Die eerst hel-duister was : versterkt óók 't ziel-ghesichte,
 Dat ik ghedaanten zach onwezigh gróót ghetal :
 Een liveloze stem die deed my dit verhal.
 Zó d'oude'twaan-belluyt der jongen licht beseffen,
 Moet Goods al wyze óógh ons kennis overtreffen :
 God is de waarheid self, dien tijd noch maat bepaalt.
 Wy zijn een schijn : al uur ons kund, ja wesen, waalt.
 Ons weten stukwerk is, vol onghestadicheden.
 170 Wy sluyten huyden aars vaak dan wy ghistren deden.
 Meeft als de mensch hóógh vlieght (en mist u hulp o heer)
 Hy snuevelt onbewaart, met Ikarus ter neer. (den,
 Die weet-zuchts vlerken maar staegh oeffent byder aer-
 Dien

Dien helpt u trouwe hulp, wil-vaerdigh vóórt, met vaer-
den.

Goods wysheid roept op sfracet, zy biet elk een de hand.

Wie maar zyn ghangen gha slaat, raakt an recht verstand:

En 't ondervinden leert ons op ons weggen achten.

Die voor-vals óórzaak ghaw en na 't ghevólgh wil trach-

Die merkt, dat ellik dier, ja plant, só is ghesint, (ten,

Dattet zyn zellefs quets al vliet, en heil bemint.

Daár toe is nóch de mensch weetgherigh van naturen:

180

Dit doet hem zaligh nut, wil hy 't ten besten sturen.

Door 't weten wertmen wijs. steekt eens u hant in 't vier,

Dit leert u zó, dat ghy in ghererley manier

Daar na gezint mooght zyn (door smertigh voor-gevoec-

Met wil hand in de brand te steken, om te koelen: (len)

Maar Achtelóósheid snóód (die na den ouwen trant

In ellik woont) heeft schuld dat ghi u dikmaals brand.

Dóch valt 'er iet in 't vier 't welk is de pijnne waerdigh,

Men kiest de kleine smert, de hand wert dan flux vaerdigh.

190

Zó me, die zonde-smert eens merklik heeft gheproeft,

Dat alle dueghd verhueghet, dat al ondueghd bedroeft,

Dat hómoet, ghiericheid, nyd, ghulficheid, ghequel, is,

De staert-sleep elker zond des sonders aerde hel, is:

Dat Tem-lufts yder trap en wijz' O'ótmoedicheid

Den heilgheer vrueghde baart: zal dien's dueghds goedich-

Niet lókken tót zyn heil? en 't pynlik zond-ghequelle, (heit

(Zó hy zyn doen slaat gha) doen blyven nyt de helle?

Of schóón der dueghden heil óók vólghet lijfs ongenueghet,

Het scheelt op reenwix schaal te veel by herte vrueghd.

200

Thangt al an rechte proef der dingen puur waardye.

Schyn-ghoed door óórdeel snel brengt ons alleen in lijn.

Meeft kentmen dueghd van verr, de wellust inder daad:

Diens heil ghen óts mis-bruik, voert vande middel-sfracet.

Waar elk de lust bekennt in wellufts maat gheleggen,

Hy kreegh meer lust genót in temlufts meerder pleghen.

Wie op zyn doen bedacht let, en der dinghen aard,

Die voelt dat maat geeft baat, dat al onmaat beswaart.

T'blykt dan, weetghericheid, heiligheert, en keur na ken-

Behoeden dieze liefst, voor alle sneuyel-schennis.

(mis, 210

Ras

Ras valt u jet wat voor, na d'oorfaak spuert van dien,
 Als wardy gram of droef: zo moet'er jet gheschien
 Dat u mishaaht en quelt: let of ghy self zift schuldigh.
 Ist zó; t'zy u een leer: maar wart niet onverduldigh.
 Ist niet u schuld: t'quetft niet. verlies dy vaar of moer,
 Gheld, eer, of staat, of wijf, of kind, of vriend, of broer?
 Denckt, God, natuurs belóóp, en t'volgh-gheschik der din-
 gen,

Die 't ghaft die nam 't: wilt ghy die na u wille dwinghen?
 G'en meught: ghy weet ook niet oft heil of onheil zy:

220 God weet en jont ons 't best: laat hem 't bestieren vry.
 Liefd ellik ding na waard: God, dueghd, en t'ewigh leven
 Met staeghe liefd: maer tijdlik, 't gheen u zal begeven;
 Zo voeldy gheen verlies. want hier niets niet ghebuert,
 Dat ons met recht bedroeft, verdriet baart, of verstuert.
 Koondy (dat doch zijn moet) zelf willigh leeren sterven?
 Licht zuldy 't zonder vrees hier hebben al, en derven.
 Verstuert u jemands spót, of dreigen onversaaghd?
 Tis oorfaak gheen: maar ghy; om dat u dit mishaaht.

230 Want hebdy zelf verschuld: 'tis recht dat zy u schelden.
 Des niet: laat hen (niet ghy) hun boosheid self ontgelden.
 Wildy? 't quetft u niet meer als 't blaffen van een hond:
 Een woord en is gheen pijl. maar schrikt u dóód of wond?
 Een steenval, lucht of beeft, vermoghen zulx in desen:
 Die mijt, en mijt verdriet voor wond of stervens vrese.

Natuur, of s'werrelts-vooghd, die 't eens heeft goed
 Dat zullix hebben zou al zulke quetsensmacht, (geacht
 Heeft óók vernuftigh, me heilgherigh, ons gheschapien.
 Dies ftuernis niet, bedaart veritand, als tegen-wapen,
 Best onghewal verhoed. eerst vocht heel zonder nó
 240 Met dieren wreed in lijfsgevaar, uyt wreeklust zot,
 Elk: na door na-verftand men, zonder haar te schennen;
 Heeft mak tot ons gemak ten deel die leeren wennen:
 De rest strekt spijs en kleet: zo trekt de vrome mensch
 Uyt aller menschen doen al ziel-genot na wensch.
 De laster monden bits, hem schemp-gheduldigh maken:
 Der zotter znevel-val, strekt staegh alom een bake:
 Zijn dueghd steeds zellefs heil, med' elker jonst verdient:

Hi schuwte, of maakt dies meest den quaden hond te vriend:
 Hi merkt, dat móórders wreed, en dieffe geldzucht listigh:
 Vaak geld kleinachters maakt: huyszorgers me voorfich- 250
 Zulk nechtigh onderzock, en waarneming met vlijt (tigh.
 Der dinghen oorzaak by verzochtheid ende tijd,
 Die gheven rechte kund, en waare rust na wenschen.
 Dit deden óit met vlijt recht wijsghesinde menschen.
 Die nemen alle dingh niet na hun blote schijn;
 Maar na 't geen dat die louter inder waarheid sijn.
 Groot heilghevaar zy zien int rokelóós toestemmen:
 Hertstóchten schichtighs leerd dit wakkerlijk betemmen:
 En baard staegh afterdocht, op voorval, daad, of lust:
 Datmen niet schielijk fluyt, maer datmen weet, of rust, 260
 Wie niet doet dan hy goed weet, moet van 't quaad-doen
 rusten.

Wat jemand quetslijk kend, dat magh hem geen sijn lusten.
 Kund heilghevaars dan voed Andachticheid heilbaar:
 En ghauw andachticheid reelt kennis van 't ghevaar.
 Wat isser nutters dan als wakker staegh anmerken (ken?
 Op schyngoods lust, op hertstócht, reen wik, woord en wer-
 Dit heet, ziet, waakt, en bid: dit's d'eerste trap ter dueghd:
 De hier bedreven stier-man mijt veel ongheneught.
 In ze-bezeilens hacht, uyt weeld, na ryker landen, (den.
 Tracht elk te kennen ghaw, kaap, klippen, gronden, zan- 270
 Op hemel-bakens hoogh neemtmen daar scherplik acht:
 Landmerk, compass, noch roer, zyn nimmer uyt 't gedacht,
 Wie heeft zulk' andacht, segt, op schipbruek zijner zielen?
 Daar ons de zond-plaegh doch al staegh byt inde hielen.
 Zeer weinigh menschen, laas! bevoelen hun onrust. (lust.
 De qua-ghewoont maakt eelt: Wenst vórm van onlust,
 Ontwaakt, bedaart en wikt: onandacht doet u sneven:
 En niemand als ghy zelf en kan uw andacht gheven.
 God lokt door zond-ghequel, van zond af, en tot dueghd.
 Ons heilgheert, wantse schóón is, rust gheeft en verhueght. 280
 Qua wenst, en achteloos, zó hebben elk beseten,
 Dat hy schier schijnt ghehart zich selven te vergheten.
 Te meer behoeftmen staegh, zo teghen-wenst, als vlijt
 In aendachts oeffening, denkwekking, plaats en tijd.

Hier

- Hier zijn, haar-kóórd, en kleed, denk-cedels, stal-ghebeden,
 Verscheiden kerk-ghebruik, behulp om an te leden.
 Al diefe daer toe bruikt, ghebruikte recht na waard:
 Ter god-vrucht zijse nut. haar ftuensel-bruik beswaart:
 Maar ware vrese Goods is zeker meest, en heiligh.
- 290 Die zuympt zich niet, behoet'et hert, en hout'et veiligh.
 Dees lieft. wildy, ghy kuent. hoe dat? ziet, bid, en waakt.
 Dit's al dat ghy vermueght: al dat God eifcht: die maakt
 Dan machtigh, als ghy pooght te werken groter zaken:
 U heil dat komt van hem: onheil, uit niet ontwaken:
 Dus let gauw op u doen: dat heil u niet ontvliegh.
 Op voorvals schijn-goed óóght, dat dat u niet bedriegh.
 De lust-verbeelding wikt: dat s' u niet vals becoore.
 Uw herts-tocht hout in tóóm, dat s' u gheen rust verstoore.
 Let op beraads besluyt: dat stier de wil en daad.
- 300 Na dit bestier so is de mensch of ghoed of quaad.
 U woord en tong besnoert: spreekt niet voor wel beraden.
 Hoed dat u werken u, noch ook u naaften, schaden.
 Doch na de molen meest van dijn ghedachten taalt.
 Zulk zaad als ghy die geeft, zó ist meel al datm'er maalt.
 Want u beraads besluyt, wil, toeleg, woorden, werken,
 Die volgen, uyt ghedachts onleeghbaer molen-vlerken.
 Verbeelt'er lekker-beet in, of vrou Venuszaad;
 Na af, of toestem, wert ghy kuysch, ghail, nuchter, yraat.
 Zo ghy der voglen vlucht gheen boven't hooft koont kee-
- 310 Maar dats'er nestlen niet, dit koondy lichtlik weren. (ren?
 Zo is vaak buyten u't invallende ghedacht:
 Maar wortelings belet, dat staet heel in u macht.
 Verbeeldings inval, mooghy toestaan of verjaghen,
 Na redenerings raad: ist wel? ist u behaghen?
 Ghy teelt verbeelding-beelds: maar zouw't vermindren
 Men in-vals voorflagh drijft, tót an was, of ter rust: (lust?
 En smyten't vander hand: of wilt u niet begheven?
 Neemt yet aars voor: t'gedacht wert door gedacht verdre-
 Gheen twe beelds t'effens vats': en storty vollerhand (ven.
- 320 Iet ghoeds: zy vint gheen wil, om ydelheyt ter hand
 Te nemen. Zit ghy leegh? denkt ghy gheen ghoede zaken?
 Een duyvels schilder-ezel zal u leegheid maken.

T'gedacht eifcht stóf. na't een. oft aar, dat ghi haar geeft,
 Verbeelding werkt: en brengt u voor wat daar aankleeft.
 Bedenkings oeffening maakt luye dieven listigh: (stig.
 Grond-kundig den peilloot: den pleitgier schallick-twi-
 Die óók zó, vreeze Goods, dóód, helschrik, hemel-wensch,
 Al staegh verbeelt, hy wert een heel bedachtzaam mensch.
 Maar is't gedacht verwend na ydelheid te rennen?
 Men moet'et metter tijd, en tegen-wenst, ontwennen. 330
 Andacht stier u ghedacht: verbeeld staegh u opzet:
 Op God, op hel, op heil denkt: maakt u zelf een wet
 (Om weldaad meer te doen, en faalgrep bet te schouwen)
 Op zeker uren daags denk-rekening te houwen.
 Dees oeffening vermeer u Godsvrucht aan end aan,
 Wat zond of zothed heb ik dezen dagh bestaan?
 Waer heb ik naaftens nut, zelfs heil, of Scheppers eere,
 Verzuymt, of trouw gewrocht? en had ik niet noch meere
 En beter moghen doen? 'k heb sonder weerwil, smert
 Ghedóógt. dats wel: maar hadd'et met een dankbaar hert 340
 Tot God geschied, 't waar meer. met straffe waarheid moe-
 Ik boosheid heb berispt: villicht had ghi dien goedig (dig
 Met reden onderrecht. ghy had u min verstuert,
 Hem meer ghefticht: 't zy u een leer alst weergebeurd.
 Verplichty u dees wet, gheen ógheslaap te doghen,
 Ghy' en hebt eerst al u doen zó op de schaal ghewoghen,
 Ten minsten driemaal daags: in't korte ghy bevind,
 Dat slalóósheid vervoerd, en hoemens' overwind:
 Door Godsvrucht, door andacht, en wakker tegenwennis:
 Me door goed óórdeel van der dinghen heil of schennis. 350
 Het oordeel stierd de wil, daar dueghd of zond uyt spruyt.
 Dit oordeel vonnis veld in u beraads besluyt,
 Des ziels verstandelkracht: dit's redens redenering:
 Die recht sich na de rechte óf dinghen bril-waardering,
 Na ghi die quetslik acht, of nut, by weet, of waen.
 Wie sluyt, of oordeel-veld, bet dan hy can verstaen?
 Maar wie slijpt zijn vernuft op waerheids toetsteen nijver?
 Elk volghd ghemeen verstands en wieghleers blinde yver
 Meeft: want voor reens begrip hi voorleers hulp behoefd
 Tot ziel-spijs, die't gemoed of zalight, óf bedroefd: 360

Ghelijk het voebaar of vergiftigh zók den lijve:
 In beyden is gevaar, treftmen pok-vuyle wijven
 Ter min: dit ghift u zucht en bloed alzo ontsteld,
 Dat lichaams pijnlikheid u voort gedurigh queld.
 Treft ghy een boose am off voester-voogden zondigh?
 Haar quaad-zok, voorgang, leer, vergift u heilzucht grondig.

Zijns' ook godvruchtich wijs: u ziel krijgth zulken vouw,
 Die u ghenieten doet meer heil, en minder rouw.

370 Wat lucht een nieuwe test eerst inneemt, zalze houwen
 Lang: zómen t'rijcken vroeg buighd, zal't ghemeenlik ou-
 Zulk erfduueghd, ofte zond, ghevalligh uyt u macht (wen-
 Zijn, tot dat u ghemoeds verstandelijke kracht
 Vermoghen krijgth, om lijff en ziele-smert te wikken:
 Dan ist u buerd, bedacht op tegen-raad te mikken.

Neemt of ghy hongrigh in een duyfter aerdhól stond,
 Vol vreemde spijs en dranck, zo ghiftigh als ghezond,
 Daar faald ghesicht, en kuer, ook artsen om te raden;
 De nóód port blindeling ter tast u te verzaden,
 Ghy flokt, en ghelptet in ghekleinst niet noch ghezift;
 380 O ón proef of kuer, oft rein, door zy, spijs, of ghift.

Maar so by Zon-ghetraal (het zy door spleet of schueren)
 Half zat iet scheemrigh lichts u namaals mocht gebueren;
 U zinnen zin-ghauw zout ghy stellen vry te werk:
 Op smaak, rook, en ghedaant, na kund wel nemen merk.
 En of daar middel waar tot schaduw nachts verjaghen,
 O ók om kruidkenners, kox, óf artsen raad te vraghen;
 Wat ghelt 't of yemand vlyt, of kunst, of kósten spaart,
 Voor lijf ziekte, of voor dood-gevaar te zijn bewaart:
 Ook om trouw hulp en raad, of tegen-ghift, te weten:

390 Zo hy iet doodlix eerst onkundigh had ghegheten:
 Dat uyt te braken, of te breken quetsens macht?
 Zó even ghatet met u ziels verstandel cracht,
 S'ghemoeds inwendigh óógh, dat inde domme kindheid
 Gesicht noch kennis heeft: maar krijgth al vroegh gesint-
 En zucht tot weten: flokt dan hongrigh (zonder kuer (heid
 Van waar, waarschijnlijk, vals) al watmen hem stelt vuer.
 Plant d'am haar zuighlingh in lusttocht tot moye kleeren?

Zal

Zal 't kint natuurlik niet pronk als iet schoons begeeren?
 Leert zy 't óók toren-wraak, op steen, of kat, of hond?
 Voedt dit niet krachtigh wreek, en torenlusts erf-sond? 400
 Slaat acht, hoe klein het schijnt, 't zijn grond en groter za-
 Die heler landen volk, of woest, óf zedich maken. (ken,
 Landswijs, huiswennis, aín (voor redens recht gebruyk)
 Dus leyden by gheval, in heil óf onheils fuyk:
 Door weetzucht blind, veraaft, an onwaardeerde kennis.
 Zó haast doch reenbegrip der dinghen nut, of schennis,
 Maar iet waardenen kan: z'ist tijd self toe te sien:
 Om wakker met beraad, te zoeken of te vlien,
 T'geen zielheil waarlik geeft, en 't geen ons doet bedroeven:
 Te wikken hoe wy zijn gheneyght, wat wy behoeven, 410
 Tot zaligh onderwijs in onser zielen grond:
 Indien wy ghaeren ziel als lijf hielden ghezond:
 Wat in 't bevinden heil-begeert verzadight waarlik: (lik.
 Wat heilzaam schijnt, maar valt in daad-ghebruik beswaar-
 K'en prijs hier geensfins doch dat iemant meestren wil,
 Vroegh, hoogh of zware zaak, of kerkelik gheschil.
 De kloekste, welgheleerde, oude en verzochte,
 Vint daar gevaar genoegh: jong, doet et onbedóchte.
 Maar naspuert, wat u ziel maakt vryer meer, en ghoed.
 Na s'heillands leer soekt eerst, óótmoed, en zachte-moed. 420
 Geen hondertjarigh kind blijft: maar schikt al u luste
 Na zielheil: fulke leer alleen baart vrueghd en ruste.
 Liefdy uyt voorganghs leer, eerst lekkerheid en pracht?
 Zó na, dat vraatlust ziek, en hoovaardy veracht
 Maakt? u ziel redeneert, in 't onderzoex bekennen?
 Blijkt daar niet voorganghs feil? ist dat niet tijd t'ontwennen?
 En 't vorigh misverstand ghelijck te vertreen,
 Door beter reen besluyt? verdoemen óók met een
 Dees land-leer; als het God al even zeer zal loonen
 In 't hemelrijk, zo eet ik liever bout als bonen? (man, 430
 Geen spijs, maar hongher geeft u smaak. 't kleed maakt de
 Onvast gaat: me 't ghevolgh, die 't heeft die trekket an.
 Zulk een misgreeps ghevoel, met recht u twyffelachtigh
 Maakt, an aar landghewoont, en zou u doen zendachtigh
 Na spueren elx beduyt, ghevolgh, grond, heil, onheil:
 En

- En voeldy in u zelf, an redenering feil,
 Te trachten na behulp by wyzer luy, óf bóeken,
 Van reenbeleed, van raad. zoekt waermen hulp magh zoe-
 Om woeker-oordeel-winst van u ontfanghen pond. (ken,
 440 Aaft het natuurlik licht in dyner zielen grond
 Met ónderfoeck-smout-wikt (dit dient u meest ten goeden)
 Wat ghy weet, wat ghy waant, wat noch maer is vermoee-
 Hoedanigh, óók waar heen, en wat de kennis is: (den,
 Haar kracht, verdeling, eind, hoe onwis, hoe ghewis.
 Wie zo Zokratizeert, dien zal bezinning spoedigh
 Van waan-al-wetende, doen worden recht ootmoedigh.
 Kennis, is een begrip (des ziels verstandel kracht)
 Voorvals ghedaant komt uyt de zinnen, door 't ghedacht,
 Of uyt verbeelding-beeld. de schoonheid van een mensche
 450 Verbeeld u door 't gezicht: u overleg u wenschen
 Vergróót des ander-daaghs vaak 't eerst ghevatte beeld,
 Zo wonderbaarlijk, dattet hondert-fout verscheelt.
 Die schoonheids anwas van u lief, niet door de zinnen
 Komt, maar verbeeldings beelden telen doller minne.
 Verbeeldingh, in 't verstand beeldt en ghedaanten bracht,
 Al eermen weet of waant, als huifvoogd in 't gedacht.
 T'ghedacht heeft krachten drie: begrip, verbeelden, huc-
 Begrip, ghedaanten al, die u vijf sinnen mueghen (gen:
 Voor vallen, haaft ontfangt door zenuw-pijpkens teer:
 460 En in verbeelding zent dit die gedaanten weer. (den;
 Dees óórdelt, onderscheidt, verlijkt, verbeeld meer beel-
 Hueghingh onthoud, wat d'eerst ontfinghen, wikten, teel-
 Der zinnen proef is enkel, en dies zeker meest. (den.
 Weest, in verbeeld-beelds waagh, en vonnis, meest be-
 vreeft.
 Die wikking, schept uyt welbekende zaken waarheid,
 Of waan uyt waarheids schijn, óón ondervindings klaar-
 heid.
 De reenberading bruykt die waaghschaal in 't verstand.
 Daar oordeltmen, na weet of waan iet brengt ter hand.
 Waant ghy dat wetenschap (na straatwoords) maakt ho-
 vaardigh?
 470 En ziet een wetend' man? dan sluyt u reenwik vaardig
 Dat .

Dat die homoedigh is. vindy doch namaals feil?
 Dat niemand wetende bejaaght ghequel voor heil?
 Dat hovaards staertsleep quelt? bezinning zal verklaren:
 d'Onwetenheid, niet wetenschap, moet homoed baren.
 En merkt, dat reenwik faald? uyt vorigh misverstand:
 Ook dat sich misverstand op schijn van waarheid plant.
 Waarschijnlijkheid die faalt, door reenwix onvermogen,
 Vermetel vonnis, wert door voorleer of bedrogen.
 Wieghleers bedrogh, bevrijt van schuld' (zóót is gheseyd)
 Vermeelik, onverstand sluyt, of uyt haasticheid. 480
 Meest, ylen uyen maakt. schijn-nut vervoert snel oordel:
 Zo struyckeld' Eef. haast mist, in kuer van quets of voordel.
 Geen haast is immer spoed. berouw volgt daad voor raad.
 Versint eer ghy beghint. 't naklaghen komt te laat.
 Haast maakt den mensch verbaast: Dat hindert reen-bele-
 In schielik ongeval, in overval van steden, (den
 In brand, in waternóód, daarmen geen toeleg wikt,
 Meert haast óók ramp. bedaart verstand best alles schikt.
 Vermetel haast besluyt maakt, door onandacht, schuldigh.
 Ons schort maer schruem-beraad, en achtzaamheid eenvul- 490
 dig.

Haast is gheen spoed. te recht men haasticheid hier heet
 De gram'schap: dese tócht, al eermen wikt of weet,
 Besluyt, breekt uyt. ja doet haast, 't geen wy haast beklagen.
 Heil gram'schap soekt: maar of ghy reen hebt, oft verdragen
 Ook nutter waar, daar werd in haast niet op gheacht:
 Of ja? zo is meer quaad te toornen met voordacht:
 Ghemerkt, de schepsels al in rechter vryheid wandren,
 Maakt misverstand, onrecht dy rechter over andren.
 Ons onverstand, in haast, mis en vermetel sluyt.
 On, in de grond wat aars, als misverstand beduyt. 500
 Zo doolt de zot, en kind, uyt onverstand onschuldigh.
 By misverstand, woont schuld, en zonde menichfuldigh.
 Niet voelen, onverstand is, dat de vrekheid queld:
 Maar misverstand, zoekt rijkdom door anwas van gheld.
 Gheen kennis, heeft des onverstands verstandeloosheid:
 Qua kennis, misverstand uyt kund-verzuim: dits boosheid;
 Verzuym van woeker winst met dijn ontfangen pond.

- Ons heiland dit verzuim s'frafft als een onheils grond.
 Dit heil-verzuim maakt schuldig an verstands ontbering.
- 510 Vermetelheid doch teeld de valsche redenering.
 Daar wast het misverstand : dat levert stof dan uyt,
 Zo lang men daar op stuent, datmen al onvast sluyt.
 Zydy in misverstand dat ghy zijt erenwaardigh?
 Dit grond-besluyt u maakt, trots, toornigh, en hovaardigh.
 Sluyt ghy vermetel, dat, ook onrecht goed maakt rijk?
 Dit misverstand, dat schaft reenwikking valsche blijk.
 Want reenberading sluyt uyt toegestemde kennis.
 Na die wis of onwis is, baardse heil, of schennis.
- 520 Dus weeght u kennis ghauw, proeft, óf s'ook is ghezond,
 Waar heen, hoedanigh, dat is, waars'op is gegrond.
 Wikt ellik grond besluyt ghauw: spuert óft óók alwaar is.
 Ik acht, ghy vind, dat meest u kindschap wankelbaar is.
 Dat wy als blind óón kund van al der verwen scheel,
 Of papeghais-ghewijs, na voorspraak, spreken veel.
 De Goedheid, waarheid, wi, ook zalicheid en dueghd,
 Gheloof, Hoop, Liefde, Trouw, Reinherticheid en vruegd
 Al noemen wel: voorwaar 't zijn namen die beteeknen
 Jet groots, jet treffelix. maar laat ons eens na-reeknen
 Of wijz' ook kennen daatlik, ende by wat blijk.
- 530 Zomen u veel van wijn, brood, ghoude berghen rijk,
 Toekalde, zou die praat u hongher iet vernoeghen?
 Of zóze vollerhand vast schilder-spijs toe-droeghen?
 U kunst-ghier óógh raapt lust: maer boetsc hunger-nood?
 Zó speeld ons weetzucht laas met beelde kennis snood.
 Weeght in u hert ten proef, 't woord voor verhaalt, an-
 dachtig.
- Wats Goedheid? kendyz' ook? waart gy die oit deelachtig?
 Heeft oit goedwording-tocht u recht an't hert gheraakt?
 Hebdy oit in't bezoek haar heilgenot ghesmaakt? (delen:
 Ghoods-goedheids beelt, zal't licht, zo quaad' als goede
 Die't lastert en vernield, zal't heel-kruyd lijkwel helen.
- 540 Tschijnt Goedheids aard. is die, zegt, vooghd in uge-
 moed?
 Liefdy u vyand? lóont ghy alle quaad met goed?
 Dees blijk, zo ghyze kond, u grondkennis gheyen.
- „Gheen

„Gheen menschen weten waarheid meer, als zy beleven.
De Ghoedheid schijnt zo schoon, en heilrijk, inder daad,
Zi magh haar kenners trouw niet payen metter praet.
Hun heilbegeert, en liefd tot schóón, zouw t'haarwaarts
rennen:

Zo niet, 't is blijk, dat zy die gheenfins waarlik kennen,
Onghoed, ongodlijk zijn, rampzaligh, heillóós, zot.
Die hier een viand heeft, heeft niet een vriend by God. 550
Weeght d'ander me. wat dunkt u, koondy die wat beter?
Of is meest zonder grond elk-een een waan-vermeter?
Bevindy dit? ist waar dat blijk u veeltijd mist?
Zo twyfelt meestentijd, op dat gh'uw min vergift.
Wel twyflen, oorzaak is van ghoede redenering.
Het twyflen, kennis-proef is, van grond-kunds ontbering.
Dit ziet de wyze meest: d'onwyze twyfelt minst.
Die niet weet, twyfelt niet: z'ist weten twijffel-winst.
Niet onbekends besraat, noch sluyt, ghy mooght niet mis-
Weest in u reenberaad (wilt ghy u niet verghissen) (sen. 560
Heel lang-zaam, zyélóós, bedacht; de zaak wel kund,
Dat vorigh misverstands party u niet ontmunt:
Dat ghy niet achteloos sluyt, of door haast bedroghen,
Noch by onkund. en voeld ghy reenkunds onvermogen?
Het baar' u oordeel-schruem. rust tot ghy zeker weet.
Het porr' te sporen na behulp van reenbeleid.
Dat's redenkavlings ampt, die stiert beradings waghe.
Wie die veracht, met wil soekt blindheid, doling, plagen.
Looft, liefd, leerd, volgt gy die; loopt dan de werreld duer:
Naspuert omzichtig, schift, wikt, al wat u comt vuer, 570
In zinbegrip, verbeelding, reenverstand, of neighing,
Hoe elke voorval voordraaght heil, of onheils dreighingh:
Hier dien' t'reenkavlen toe. maar mijt sluytvlechting's list.
Die schoolse revellkal, dóód waarheid, voeftert twist.
Maer houw Kallioop, ist nu niet schier tijd te zwighen,
Dat ook die na u komt te spreken, buert magh krijghen?
De spreekduer staet in keer, de vaart is op ghebijt,
Trekt uw schuyt nu op 't land, tot op een ander tijd.
Ment ons niet af. myn lust ter rust nu rechte voort, is.
De eerste dagh-reis duer magh als men uyt de poort, is. 580

HERT-SPIEGHELS

TWEDE BOECK.

Taleye.

E kouwe nare nacht met duyfterheid omhan-
ghen,

En Sterren, weken al des uchtens rode wan-
ghen.

Ons aarden kreis ghenaaft het wenschelijk
ghezicht

Der stralen groeyzaam-heet des Hemels groote licht:

Dat liet d'onvruchtbaar Ram, om inden ftier te ftieren,

En 't Noorde-gordel weer met lover-fchauw te cieren.

De Veld-goddinnen wuft zich paren an de rey:

Hen koekoekt Zomers-bo de zoete koele Mey.

Taal-leye leid ons uyt, langs d'Amfterlandfe ftromen,

10 'Anfchouwen 't nieuwe kleed, van 't natte veld en bomen:

Diens vrolik-bleke-lof, drong plotfelijken uyt

(Met fwanger knoppen bol) der takken dorre huyl:

En 't gras, dat onder t'ijs in d'herrefst was gheweken,

Begon zijn fpichtich hoofd door 't water op te fteken:

Het veld, dat korts noch fcheen een water rijke meer,

De ruighe kanten toond', en kreegh zijn verwe weer:

Daar lang de fpertel-vis na luft had ghaan vermāyen,

Daar zoumen alle daagh melkrijke beefden wayen:

Dien walght het doffe hoy, en tochten zeer na 't veld

20 Dat beter voedt: tot vert en grazich zuivel fmelt.

O gróte wonderbaar verandering der dingen!

Hoe leeft dit al door een, hoe fterftet onderlinge!

De aerd teeld, voedt, en neemt weer watmen taft en ziet.

Merkt: iet werd niet uyt niet, tot niet komt niet het iet.

Ben ik een Matelief, en fta ik in den graze:

Dan flokt de koe my op; zo word ik haar tot aze:

Na klaver-voebaar mis: valt die in 't groene gras,

Haaft werd' ik weer een bloem, zo ik te voren was.

Duer buert-verandering 't zelfstandigh ghoed wil zeeghenen.

Al 't water loopt in Ze, om weer van daar te reeghnen. 30

Het Moerlicht herwerts nu den middel-hoep genaakt:

Dat hier een blye Lent, en Zuidwerts Herrest maakt.

Zijn zufter kleint en rond, by buert, haar scherpe ghieren.

T'gheval-schik hemel heir, by vast beled vertieren.

T'onweeghbaar land, eerst lofbrengt voort, dan bloem,
dan vrucht:

't Hout streek al wat zich roert, by aerd, vier, water, lucht.

Wat zin of ziel begrijpt, 't volgt al natuurs beleden.

Maar laas d'onachtzaam mensch misbruikt zijn ele reden,

Die hi alleen, of meer, heeft als het ander ve:

Daar toe de nutte spraak, en wakker handen me: 40

Die alle bey den mensch (te recht ghebruikt) verheffen,

Ver boven schepsels, die hem elders overtreffen.

Want eermen 't spreken vond, (zo stom of vreemde doen)

Most yder an 't gelaat des anders zin vermoen:

Met knikken, winken, zucht, of hand-bewys, of teken,

Deed' elk zijn meening kond (zo noch veel vryers spreken:)

't Gheluid wrocht me: de nood, die kunsten vind bequaam,

In 't leest door oeffeningh ghaf alle dingh zijn naam.

Zo vint behoefte noch (van 't ongewone, spraken:

Zo ziet men potters snó een eighentale maken. 50

In veellerleye wys het spreken ons gherijft. (schrijft.

Dit wert noch zeer vermeert, daarmen de woorden

De nieuw-ghevonden wereld meest zonders letters leven.

Tis noch gheen duyzent jaar dat wy luy niet en schreven.

O kunst-voebare vond, vernuftelijk bedacht,

Die eerst de woefte stem in schikking hebt gebracht,

Die na (met letterlasch) hebt duydluk konnen schildren,

Wat smenschen tong al klapt, hoe zeer die magh verwil-
dren:

Het zy wat taal hy spreekt, hoe hi ook buight zijn blad,

Het werd in merkers vijfen achtiën al vervat. (derven? 60

Denkt, moestmen nu 't gebruyck van schrift en spreken

Onghalijk ongherijft, schijnt, zouden wy verwerven:

Elk zouw des anders zin heel zelden recht verstaan:

- Met schoolgeleerdheid waar't, ja kunst meest al, ghedaan:
 De letter-dood alleen zou ghants den stand verkeren.
 Men moft noch alle kunst, van mond tot monde leren:
 Tot spraak en schrijvens dienst (ist ramp of ist geluk?)
 Voor dees eeuw, is (Godwouts) bedacht de letterdruk.
 O Haarlems kloeke gheeft, u lof zal ewigh stonkren,
 70 Al heeft de roem van Ments u faam heel doen verdonkrefst:
 Ghi hebt houtstaefkens, eerst in houtplaats feil, gepast:
 En na, met snoerkens die (als schrift) by een ghetast.
 Maar knechts ontrow won d'eer. doch ist waar niet mit
 waarheid,
 Al derfse roemgherucht van wijt-verbrede klaarheid.
 Maar boven spraak en schrift, wat heeft des menschen
 hand,
 Al werkbear werk verziert, tot roem van zijn verstand?
 Ghemak, en slaaffe pracht, brengt ons het weven inne.
 Of heeftmen dit gheleerd, óók't spinnen, vande spinne?
 Het huiffelijk ghebouw, scheen wenschelijk bedocht.
 80 Doch heeft de zwaluw dit (min dertel) oit bewtocht.
 De Byen wijselijk haar koning-rijk bestieren.
 Voorzichtig en bezorgt is't burgher recht der Mieren!
 Dees kleine dierkens ghaw, voortreffen ons, 't is schand;
 In kunst: te meer, gemerkt't behulp van tong en hand.
 Nuefwijs noch zal de mensch (door eighen liefds beroes-
 Vernuftigh zich alleen, hen onvernuftigh noemen. (men)
 Zeght hebt ghy meer vernuft? en dient dat tot gequel, (fel?)
 Door pracht, door vrekheid, lust ghezook, en wreedheid
 Die doch meest leven al bequaam na Goods bestueren:
 90 Tot zelf, en anders quets, wy teghen ons nature.
 Tis waar de kat de muis, de wolf het schaap najaagt,
 De snoek eet ander visch, de spin den vlieg belaaft,
 De hond den haas, de leuw en lyberts gheitkens kluyven!
 De sparwer en de wuw verslind onnozel duyven:
 Ter nood na hun natuur bejagen zy haar aas.
 Wy zoeken voedzel me. maar zijn zy ook zo dwaas
 Als menschen woest, dats' om onnodruft te bejaghen
 In hertseer en gevecht hen zelf en andren plaghen?
 God gheeft hen klauw en bek, vin, horens en gebit:

Maar zijn de wreeft, ook zelf zo krijg-ziek en verhit 100
 Dat arends teghen arends, leuw op lewen loeren? (ren?
 Als menschen weerlóós die met leengheweer krijgh voe-
 Elk kieft of bouwt, zó blijkt, tot lijfghebergh zijn nest,
 Dat hi voor overval na macht beschermt en vest.
 Natuurlik zoeken zy al kost om af te leven. (ven,
 Doch dwinghd hen sterker dier, 't zwak moetet overghe-
 Ongaaren: zou dies ook d'oor-sprongh natuurlik recht
 Zijn onder menschen me van hun verwoed ghevecht?
 Eerst klein, een teghen een, na groot door staat begheren,
 Doortralijd vygheblad van onschuld en blameren 110
 Des alghoede natuurs, valsch-oorzaak van dit quaad:
 Aldus: natuurlik tracht elk dattet hem welgaat:
 't Zóekt al zijn eighen heil, 't zy schoon tot anders hinder:
 't Zorgh al alleen voor zich: en 't goed hóórd den verwin-
 Dit snode misverstand versnode d'eerste tijd. (der.
 Dit brocht beangste zorgh uit bosch-leven (bevrijd
 Van landzeed, die nu plaaght door onnodrufts behoeven)
 Een naerftigh huysheer wierd dies buyt der luyer boeven,
 Der welker overmoed, trots, onnatuerlik-stout,
 Maakt zilvrigh, koprigh, yzer-hart, het smijldigh ghoud. 120
 Doch wies der vromer deughd strak met destijds verslim-
 men:
 Vant Herkles doe den wegh niet hemelwerts te klimmen?
 Der zwakker werden schutters-helden stark en ghoed:
 Tot dat Orpheus kunst 't vólk by eenkomen doet.
 Door 't burgerlik bestier eindt het onmenschlik vechten.
 Natuurlik ellix heil, vind reen ghemeene rechten.
 Dus sterft dit waan-besluyt als dolings mist verdwijnd.
 Dees eighen-welvaarts liefd, die in 't beginsel schijnt
 Een oorzaak in natuur, van ondueghd en onvrede;
 Naspuerdijt, 't is den wegh ghebaand tot dueghd te leden. 130
 Boosdaden strijden alhier teghen in 't ghemeen:
 Oprechte vroomheid stemd hier ghants me over een.
 Onchristen Christen-mensch onbuiglik door schrifture,
 Komt leerd dat dueghd ook nut uyt wet is der naturen;
 Al waarder God, noch hel, noch hemels-ewe-vrueghd;
 Dat dy dijn eyghen-heil pord trachten na de dueghd.

- Niet wy alleen, 't volghd al natuur wets dueghd vol trou-
 Al watter is zoekt heil, 't zal quel-verderf al schouwen. (we;
 De bóóm, haar murgh met hout, met bast en schors bezet,
 140 En wafst steil, zo iet hooghs, haar zonnescijn belet.
 Het lucht-ve, als de tijd wil heten of verkouwen, (wen.
 Zoekt na verscil ghevoegh dan warm' dan koell' landou-
 Het vier zoekt rust om hóogh, schóón in een klip beknelst.
 En 't klay zinkt na de grond, alst al in 't water finelt.
 De visch ghewond, tracht an de zeelt te medecynen. (nen.
 De muis-hond, quijnt haar maagh, weet kattekruyd te vy-
 Wat is, dat volghd zijn aard: wat leeft, mijt al wat queld.
 De mensch verkeerd, alleen zijn hert na onheil held.
 Theel-zaligh, vrederijk, natuurlik, zorgh-leegh leven
 150 Men heeft om onnodruffse zucht en pracht begheven.
 Al wat natuur hier schept verzorghtse van behoefte:
 Ist niet verkeerd dat zich jemand hierom bedroeft?
 Het zorghen breekt geen stro, 't gheeft niet om af te leven;
 Maar wakker naersticheid en arbeyd moet dat gheven.
 Zo vlieght ook onbetrueert de voghel om zijn kost,
 Met lust in 't werk, daar toe is hi met doen ghedost.
 En arbeid is den mensch, recht als den voghel 't vliegghen,
 Ook tot lijfs welvaart nut: dies jooft jong inder wiegen
 Het kind beweeght te zijn. dies achtment groote baat
 160 Voor zwanger vrouw, en vrucht, dat zy te met wat gaat.
 't Beweghen sterkt den mensch: en wilmen 't zich onthou-
 wen,
 't Lijf swakt, het leefbaarheet lijf voedigh zal verkouwen.
 Al 't Ve óók aaft en starkt dóór arbeid zijn natuur:
 En hebben kost ter nood. 't behoeven kost niet duur.
 Maar overvloed teeld zorgh. hier dolen alle menschen,
 Dat zy, al schort hen niet, noch meer te hebben wenschen.
 Wy zijn elkanders last: ja quel-duyv els onvroed,
 Maar meest ons eighen zelfs: dat elk na overvloed
 Dus jaaght: genoechden wy an nódruffs slecht behoeven?
 170 Elk had ghenoech: gheen mensch zou van gebrek bedroe-
 Tot lichaems onderhoud natuur eifcht kost en kleed. (ven,
 Dit schaftse dat de mensch vind alle jaar ghereed.
 Voor hondert jaar behoefst, zietmen ons huyden zuchten
 Ver-

Vergeefs: want natuur geeft maar jaarlix leefbaar vruchten.
 Bevrijd voor ongheval, pest, vurm, krijg, vloed of brand,
 Tots' levensheel behoef: al is men Heer van 't land,
 Kan ghener menschen zorg hem eenmaal vast verwiffen:
 Ook me, wat d' een te veel inslokt, moet d' ander missen.
 T' pijnlik mistrouwen Goods en d' angst vlo voor gebrek,
 In zorge woden doen, ja vechten, menschen ghek. 180
 Is dit niet ghekeheid, dat wy ghoe lust der naturen,
 Door ikheids eighen wil tot ons verderven sturen?
 Natuur-lust heeft een eind: de waanlust nimmermeer.
 Al hooptmen schoón veel schats, noch slooftmen even
 zeer.

Stelt Plato elk gheen taxt, die niemand mach vermeerden?
 En Christ verbied de zorgh. dit wil natuur ons leeren:
 Die gheeft meer alffe eischt. waar elk hier me te vreen,
 Al 't volk waar rijk. slaat gha, of u van 't al ghemeen
 Iet meer als nodruft komt. Ja ghi moet droeflik dolen,
 Zo meer ghi eighent iet: 't werd andren ook ontfolen. 190
 Doch werd u nimmer iet meer eighen, als 't gebruik.
 't Goed blijft ghemeen, al ist al schoon in vrekkers suik.
 Heilzamer rijkdom was der vrije ghulden jaren:
 Der Christ-navolghers al, der eerste kluyzenaren.
 Anziet het pluymghediert, de lelijkens op 't veld,
 Natuur verzorgtet al. of zijn wy min geteld?
 Zy heeft ons meer beghaaft inwendigh en uytwendigh.
 Wy maken zelf ons zelf door misverstand ellendigh.
 Geen schat maakt iemant rijk. God heeft het wel ghevoegt:
 Ghy zijt, al zydy naakt, rijk, zo u wel ghenoeght. 200
 Ghaat heen ten bossche waart, den ekel spijs laat strekken,
 Drinkt water toe, laat riet, of stro, of rijs u dekken,
 Tot kleed neemt beeste wol. of is der kleeren dracht
 Maar qua ghewoont? slaat gha, dat ghi licht buyten klacht
 Bloot went u teerste leen, de maaghkróp, óren, óghen:
 Souw niet al 't lichaam doen, wild' iemand daar na pogen?
 Zo wie na nodruft slecht behoeft en zorgh stelt,
 Is rijk: van ongheval en ziekten min gequelt.
 De teringh, water, bort, gicht, steen, en ander qualen,
 Door zorgh en overvloed de menschen meest behalen. 210

- Elk is haast rijk. anmerkt, Diogenes, Sint Jan :
 Die waren rijker bey als ellix tijds tieran.
 De reedste rijkdoms wegh (óón zorgh en zot bedroeven)
 Is in ons macht : door 't teren luttel te behoeven.
 Al willens martelaars zijn wy van overvloed.
 Zeer luttel, of gheen mensch, merkt wat voor heilbaar
 Ghereed in klein behoef van nodruft is verborghen: (goed
 Vry van ghekijf, ghevecht, van moorders angst, van zor-
 Laas overvloed door valsche noeming rijkdom heet, (gen.
 220 En lekker, diere spijs. uyt brood men suyker eet,
 Als hongher ghaeve smaak door arbeyd zoet doet rijzen :
 Terwijl de luyert walghd van kostel-lekker spijszen.
 An 't klein ghenoeghde eerst de zaligh ewe slecht.
 Na zietmen baard terstond het mijn en dijn ghevecht.
 Doch 't heeft ook onderscheid. elk dier behoeven noodlik
 Hier mijn en dijn. het veel toe-eighnen is maar doodlik.
 Zo wel gherekte zorgh voor ons, als kind, of wijf:
 Die 't vaak tot schade dient, en 't quetft ons ziel en lijf:
 't Zijn veeltijds doornen fel. Zal ook de vader draven
 230 Voor 't kind ? die na voor 't zijn ? zo zijn wi ewigh slaven ;
 En niemand trekt genot. maar zulk is wijs en vroed,
 Dien nodruft rijkt : en die zijn kindren zo opvoed,
 Leeft in 't gemeen, wil niet vrek om zijn deelken wroeten,
 De snijer schut zijn koud, de schoester kleed zijn voeten.
 De bakker en de brouwer koken brood en bier,
 De huysman zuyvel schat, de veenvos boet zijn vier,
 Dit vreemd land levert rog, en 't ander parft zijn wijnen.
 't Was in de gulden ew niet zo gereed te vijnen.
 Hy werkt óók in 't ghemeen, en vind zo bet gherief
 240 In dees tijd, als in die. wat dunkt u, waar 't u lief
 Dat ghy u brouwer zelf, u bakker, wever, snijer,
 U smit, u timmerman, most zijn ? ghy zijt veel vrijer.
 Nood-wissel-ambachts oorzaak zijn van gróót gemak :
 En 't gelt hun makelaar, al heeftmer op die hak,
 'Tis in zich zelve nut. 't lieght al an ons mishandling.
 Het komt u al te ghoed zydy oprecht van wandling.
 Maakt zellef lauwer spruyt, de tijd die ghi beleeft
 Dats' u (wildy ghi mueght) een gulden werreld gheeft :

De tijd is al al-eens, geen beter wilt verziern.
 Iff' u quaad, dat doen u verkeerde sno manieren. 250
 Ghi vind an huisghebouw, an kleders, drank en spijs,
 In dees tijd als in die, meer voordel, zydy wijs.
 Zouwdy voor tarwen-brood, rauw ekelen begheren?
 Slaapt ghy beter in stro, als op ghedrooghde veren?
 Woondy in 't dampigh duyfter hol mer meerder lust,
 Dan dat ghi warm en droogh in 't woonhuys voechlik rust?
 Ghenoecht maar an de tijd en voorval uwer jaren.
 Leeft dankbaar teghen Godt in al u weder varen,
 Zo leefdy wenschelijk: 't zy ook wat u gheschiet.
 Denkt my komt hier niet toe, 't is ghist, wat ik geniet. 260
 Volgh der naturen wet, zo queld u geen morgen.
 En arbeid zonder zorgh, dan zal u God bezorgen.
 Dijn handen rept. natuur gheeft ruym wes men behoeft.
 Daar streeft ghi me, zo 't hert door vrekheid is bedroeft.
 Als ook, komt kommer kans door traghe leegheid plaghen,
 Werkt, wint, spaard, in u juechd, voor winneloze daghen.
 Maar heel t'onrecht beheerscht de gierigheid den mensch.
 Doch steeld dees door den bank meest elkeens zielheils
 Som ander quellen haar met ydel eer hovaardigh: (wensch.
 Zulk acht hem selven eel, zijn even mensch onwaardigh. 270
 Daar wy elkander doch van oorsprongh zijn ghelijk.
 Wat is de hoogste mensch? wind, asch, drek, vuylnis, slijk.
 Van aard zijn wy al een, de heer, de slaaf, de vrije.
 Dus drijft natuur den mensch gheen zins tot hovaardije.
 Natuur port al tot heil, en afschrikt van ghequel.
 Nu is homoeds onmacht der pralers aerdse hel:
 Dit wederstreeft gheheel der menschen heillust teghen:
 Al schijnt hy, ten verderf, tot eighen-liefd gheneghen:
 Die zoekt een vuldigh heil: maar waan en misverstand,
 Misbryken goede lust tot quelbegeertens brand, 280
 Door achteloos verzuim in 't noodigh overweghen
 Onheils, in hógemoeds misgrijpen blind ghelegghen.
 Wat zoekt u eighen liefd? nut, vordel, heil, geluk.
 Wat gheeft hovaardicheid? scha, onvernoghtheid, druk.
 Wes draeghdy hooghemoed? op schoonheid? snelheid?
 By lely, voghel, stier, is u bóogh ring te achten. (krachten?
 En

- En 't is noch al gheleent, en niet u eighen ghoed.
 Ofgheeft ghewonnen haaf dijn ikheid hoghemoed ?
 Wat is in rijkdom dyn, daar du op trotst met reden ?
- 290 In 't kostel baggen-schat, kleed, hoven, huizen, steden ?
 Der stenen schone glans, der perlen maxel rond,
 Des werkmans kunstigh werk, de verw, wol, zijde vont,
 Uytheemfchen bloem en kruysds hoogachtbaar welghe-
 daanheid,
 Verscheiden welffels groen, boomvlechtings aangenaam-
 heid,
 Ghezaaghe sprokkel steen, toets, porphier, ghit, albast,
 De hoghe toren-zaals, met schilder kunst ghetast,
 Zegt ister iet daar op du dy met recht mooght roemen ?
 Ist schone niet de kunst des werkers ? stenen, bloemen,
 Ghewas, of dierkens vlies, dat dy geensins betreft ?
- 300 Maar waans-laet-dunk ist die dyn trotse moed verheft.
 Aerdbewingh, óorlog, brand, vloed, pest, ja schijnvrunds
 dagge,
 Ontschaakt licht, schoonheid, starkheid, snelheid, hof, kleet,
 bagge,
 Al zy-dy koningh-rijk, of eel, of stark, of schoon.
 Dees ijl goed-dunkenheid behaalt onmacht tot loon,
 Het avontuur tot vrou. wat maakt dy dan hómoedigh ?
 De ghaven des fortuins, zo wankelbaar rampspoedigh ?
 Of trotst ghi zinrijk op u wakker ghauw verauft ?
 Dyn trots, tuyght diens gebrek : of 't is by dy versuft.
 Wie iet verstandigh, merkt niet hier in onvermoghén ?
- 310 Wie heeft zich kloek geacht oit die niet is bedroghen ?
 Dus blijft hovaardigheid, ijl, ongegrond, onnut,
 Gheen heilbegheertens wit, maar waanlusts valsche stut.
 Diens schijnheils onverzadicheid baart heilloos wroegen.
 Wat praal-zot zaaghdy oit an eer-ontfangh genoegén ?
 Natuurlik spoort de mensch na vreughdelijke rust.
 Maar is door misverstand hóócheid dijns hertfen lust ?
 Staat ghy na grote faam, na landen te bestueren ?
 Het rooft u rust, ghi moet die vreemde lust bezueren.
 Tot staat noch eertzucht dan is niemands aard bereid,
 Des schijnheils valsche waan ons onbedócht verleit.
- 330

De Faam, en hoghe ampten schijnen heil te gheven,
 Den zotten rtekeloos die z'onbedocht ankleven.
 De waan lókt heilbegheert door schijnghoed in ghetruer:
 Zy zien op eer-gherucht en staten maar van vuer.
 Na vindmen onrust, angst, verdriet daar in gheleghen,
 Bedaart men zich. hoe can natuur daar toe beweghen?
 Of ook tot nydicheid? of haat? maar achteloos
 Werde elck door misverstand en ikheid zellef bóós.
 Wats nijd? een herteleed in spoed van ander menschen.
 Mach iemands heil-begeert natuurlíck hertseer wenschen? 339
 Wats haat? verdelgens lust van recht of schijnbaar quaad.
 Zegt, tot natuurlíck quaad voel ik natuurlíck haat:
 T'is recht: die haat is ghoed: uytbeeld nu waare quaadheid,
 Goedheid onberings schuld, door zuymnis of versmaat-
 Haat die vry daarze is: doch in u zelve meest. (heid:
 Zelf werden ghoed bezorght meer, als voor andren, weest,
 De ghoedheid ellix heil, en quaadheid is heillóósheyd.
 De wijz' erbarmend' haat dies ander menschen boosheyd:
 Om die ziel-ziekt uyt haar te dryven hi zijn best
 Doet, alseen heilzaam arst uyt lichaam koorts of pest: 349
 Die bruikt, na zaak en stond, of zoet of bitter dranken,
 Met juekt of smert, door lust of pijn, na eisch der kranken:
 Hi vlijmt, hi snijt, hi zaaght, wel leden af uyt nood.
 Zo doet ook d'overheid daar boos-daads anwenst snoon
 Onhelíck, tot verderf van landen strekt en steden:
 Ghelíck een vierigh lid doet rotten ander leden.
 Als ziek tens, quaadheids haat, natuurlíck strekt tot heil,
 Van diese heeft. doolt hier u wit? zo blijkt u feil.
 Zo snó ondankbaarheid, op dien u dank is schuldigh
 U hert tot haat beweeght? en werd niet onverduldigh: 350
 Spuert na dessellevs grond, zoekt wat tot haat becoort:
 T'is daar ghi ghoedheid wenscht en hoopt, ghi quaad be-
 spoort.
 Ghy waande, hoopt' en wenscht, hem dankbaar u te wezen;
 En dankbaarheids heildueghd die zou zijn ziel genezen.
 Zo wenscht' u haats begin hem zielheil inden grond.
 Het eind ook zullix zy: d'ondankbaar ziel ghezond
 Te maken doet u best: en wilt door haar niet krenken:
 Bruikt

- Bruikt alle middel die ghi hier toe koont bedenken ;
 Met zachtheid alderlieft : want elk is zo ghezint ,
- 360 Dat toeghifst reklik, meer als ftrakke ftrafheid wint. (ken:
 Maar zo gheen zachte dueghd tot dueghdmin kan verwek-
 Laat daar rechtvaardicheids en ftarkheids plaifter ftrek-
 Doch wijffelijk beftuurt na heil-luft u begin : (ken ;
 Dat nevel misverftands u niet drijf van de pin :
 Laat die u haat, van't quaad op't fchepfel ghoed niet fturen:
 Of ghi misbruikt de ghoe haat tegens diens nature :
 Tot u en anders quets. zo byt de hont den fteen
 Uyt waan, tot zellefs fcha : vergeefs en tegen reen
 Doet hertstochts onvernunft diens eygen tanden breken ;
- 370 Wiens heilgheer óogh is, op den quetzer zich te wreken.
 Zo ook u haats beghin : 't ghoed fchepfel meent die niet ,
 Maar quaadheid : die als ziekte zijn ziel houd in verdriet.
 Zo voelt ghi u gheneight u naaften te erbarmen ,
 Ziet ghi verdrucken vrouwen, kind, zot, kranken, armen ;
 Door menfchen, beeften, ziekte, of waternood, of brand :
 Die help-luft werk' hier ook , om naaftens misverftand
 En ziel ziekte (die ghy haat, uyt jonst tot hem) te helen.
 Dus blijkt wat ghoed' en quade haat natuurlik schelen.
 Nu an de tóornicheids verwilghde razery.
- 380 Die fchielik, eermen 't waant, fteelt redens heerschappy :
 Zo dat wy als verrokt, verwoed, eenrins, onralijk ,
 Een ander als ons zelfs op 't allerhoogft zijn fchalijk.
 Zó thuis bouw-valligh zich , me 't geen breekt , daar 't op
 Vergeet ons heil en plicht : 't vethitte bloet dat walt, (valt.
 't Hert klopt verbaaft, 't ghesicht dat brand, de leden trillen,
 Ons luft ghekijff', ghevecht, ja móórd uyt dronken wille.
 De gramfchap wafst by wijl: hoewel zy meeft uytbreekt
 In 't ghalziek hete bloed, dat lichtelijk ontfteekt :
 Dies ook in jonghe luy, in 't brein verhitticht dronken :
- 390 Zo boskruid eer als nat of dróogh ftró zal ontfonken.
 Snel 't pulver , dróogh ftró re , maar 't natte langher hand :
 Doch zonder vlam of vonk noch 't een nóch 't ander brand.
 Ghelijk, vernunftigh, dom, blood, ftout, truerziek, blymoe-
 digh ,
 Meer d'een als d'ander is koelzinnigh, of heet bloedigh.
 Maar

Maar geen licht-terchlik-mensch, verbelight of stuert zich
 Ten zy by weet of waan, dat onrecht iet gefchiet. (iet,
 Is gramfchap dan een lust om onghelyk te wreken?
 Hoe maghe immermeer in zulcken mensch uytbreken
 (Dat waan van anders doen zijn relikheid vertut)
 Die weet, al watter fchiet dat ftiert God elk te nut? 400
 Daer toe, dat hi is vooghd noch rechter over andren,
 Maar dat de fchepfels al in rechte vryheid wandren.
 Staat elk der zelve iet me onder ander macht?
 Een wijfmans heil-lust dies voorzichtig zich wacht.
 Als slang of bitfigh ve, wijkt hy der bozer zeden.
 Te toornen over die vint hy noch recht noch reden.
 Maar om t'erbarmen wel (want boosheid fmertigh quelt)
 Vint hi (nafpuert hy 't) dat zijn hart natuurlik held.
 De kracht heet-bloedigh is noch quaad, noch onnatuurlik:
 Heersch misverftand dat bouwt u rechter stoel balftuurlik: 410
 De moed is ghoed: zy reikt grootmoedicheid de hand,
 Zijt ghi wijs: werkte quaad? dat doet u quaad verftand:
 Ditgheeft de toren kracht ook eighen heil te deren:
 Natuurlik mach geen mensch aars zellefs quets begeren,
 Noch hier, noch ghulzigh door des vraatlusts overlaf.
 Natuur eifcht voedsel flecht: de waanlust lekker braft.
 Natuur niet, misverftand leed af, die 't wel befporen.
 Door anwenft maakmens' al, daar wert geen vraat ghebo-
 Alft voedsel is verteert, men dorft en honger boet (ren.
 Met lust: die is lijff nut, natuurlik, heiligh, ghoed. 420
 Maar zo ghi zat maakt lust, door lekker fpijs verbeelden;
 Die lust natuur verkracht, en maakt u slaaf der weelden.
 De lust natuurlik eifcht maar voedsel sonder kuer.
 De waanlust tegen meugh maar lekkerny ftelt vuer.
 Verbeelde lust voorkomt goe lust tot u befwaren.
 Des volgh-lusts aardse hel maakt duivels martelaren,
 Natuur en-teghen niet natuurlust iet begheert.
 Wie dorft of hongert eer het voormaals is verteert? (den?
 Wiens heilbegheerte eifcht voor heil't geen maar can fcha-
 Zijn maagh tot hóóft en buikzeer ghulzich t'overladen? 430
 Maar 't onwys land-gebruik of vraat-lust aengewent,
 Vaak meer tot lijfs-gequel, als nodruft, inwerts zent.

In koortfen, quining, bort, fteen, gicht, en fwaerder ue-
vlen,

Doet teghens heilbegheert, volgh-luft haar dienaars fuae-
In gailheid, als in smets, fpuert elk den felven trant. (vlen.

Wat draaghter willigh veel met onluft Venus brand?

Aard-teel-luft zoekt een gha, om na-ghellacht te winnen:

Die, en hen erven, port natuur hen te beminnen:

Zo menfch als 't ander ve: die tocht, en 't eind is ghoed:

440 Na fpuert hoe ghaille luft die bey verkeren doet: (ogen:

Heeft eind, noch wet, noch maat, noch zellefs heil voor

Vint door onmaticheid en volgh-luft zich bedroghen.

Veracht, miftróóftigh, ziek, en krachteloos, hi fpuert

Dat teel-lufts maat gheeft heil, en ghaillufts onmaat truert.

Dus quelt u alle zond: en is de menfch gheneghen

Zijn quets te vlien? hoe kan natuur daar toe beweghen?

Het zoekt van aard al heil: de wegh daar toe is dueghd:

Slaat maar u weghen acht, die gheeft u rust en vrueghd.

Merkt of niet heilluft lokt tot dees hoofd-dueghden plech-

450 Of zy niet port te zijn wijs, matigh, ftark, gherechtigh? (tig:

Weetgerigh zijn wy al: dit's 't pond daar Christ van zeit:

Dat u (acht ghi u zelf) recht tot de wijsheid leit.

Onmaat haar volghers plaaght in ellik ding onrustigh:

Zo moet dan maticheid zijn wenschelijk en lustigh.

Verwaande hómoed, quelt den menfch daar an verzot:

En door klein-moedicheid vloekt hi hem zelfen God.

Het middel van dees twe is ftarrikheid van moede:

Die dient ter menfcher heil, in voorspoed of onspoede:

In fpoed, verhoedtze ramp, fno dertelheids bejach.

460 In rampspoed, weertse druk, angst, moedeloos beclach.

Gherechtigheid fchijnt iet dit eigen heil-zoek tegen:

Maar is elk eighen-heils bezorghing meest ghelegghen

An welvaart alghemeen? en heeft die gront noch ftuur;

Dan door rechtvaardicheid? zo ift geen quel-natuur.

Ja zijn wy al gheneight? 't bekende fchóón te minnen?

En blijkt gherechticheid recht fchoon dien dieze kinnen?

Zo zijn wy al van aard te lieven die verplicht:

Elk immers na den eifch en maat van zijn ghezicht. (dig:

't Blijkt dan, dat dueghd verheught, dat zonde quelt ellen-

Men

Men doolt in misverstand door achteloosheid schendig.
 Die, die eilaes alleen, stiert in verdervens gracht.
 Die quaadheids wortel eischt hier na bet na getracht.
 Maar zang-vruegh ghy bewijkt: zo ist ook tijd te rusten.
 Ten duegh niet watmen dicht, ten zy men dicht met luste.

HERT-SPIEGHELS

DERDE BOECK.

Melpomen.

Melpomen t'is u buert te mennen waarheids
 jachte:
 Melt u geheimenis, slijpt, en stiert ghy't ge-
 dachte (hemelhoogh

Te peilen onheils grond. Zweeft met ons
 An't end-kreistop-punt stail, in s'werelds mantel-boogh,
 Den mellik-wegh hen op: doch mijt het zeer verhóghen:
 In merk-uurs ring ons plant, om daar vlak te beoghen
 (Zo t'oogh-Israël dat vermach) der menschelkens gewoel:
 Die (als in Lentsmaants teelt in't moerigh paddenpoel
 Wanfchappen kiekens half der Zeeuwfcher nachtegalen
 Kryolen overhoop) vast woeden, zwoegen, dwalen.
 Naspuering-Maaghdelijc wes zuimdy zaak en stondu
 Doch ist geens rijzens tijd, zinkt met ons inden grond
 Des werrels aerden boom, om grondigh na te spueren
 Heeromnes doen: hoe't komt dat zy onzaligh trueren,
 Den doch natuurlik heil (dats vreed' en vrueghde) lust.
 Met dit ghepeins beghort na d'hoghe Veluws kust
 (Recht als den dagh-kriek toond' haar ghoud-rood-mar-
 mer vlechten,

10

Het gras met uchtend-douw bezwaart begon te rechten,
 Zó't vlamvig rad des Zons diep uyer ze op steegh,
 En door diens helder licht elk dingh zijn verwe kreegh)
 Hol-bollands uytkant schier ik Ghoeywerts was doorwan-
 dert

20

By

By Hilfers beken zoom : ziet flux het weer verandert,
 Een dikke nevel-nacht het luis-ftilbosch betrekt:
 Die 't al-licht-ghevigh licht met zwaare damp bedekt.
 Ik zach noch hoorde iet, ik voelde niet met allen,
 Ook rook en smaak-vermaak was heel in my vervallen:
 Opmerkingh hield my staan, omzichtig onvervaart.
 Maar als na d'eerste schrik myn moed heel was bedaart,
 Wracht nare eenzaamheid steekblind eerbiedigh schroomen:

30 Reenwikkende, dat dit vergheefs niet was ghekomen,
 Dat blind gheval niet heerscht, of sferrelds schepper viert:
 Maar dat, die 't Al in Al is, alle dingh bestiert,
 Tot ellix heil: heb ik met boeghzaam hert en leden,
 Aldus dien Albeschik en Oppervooghd ghebeneden.

O Al-vervullend' Een, die alles Schepper zijt,
 Zelfstandigh wezen, zonder stof, of form, of tijd,
 Ofiet dat ons begrip bedenken kan of vaten,
 Al schoon, almachtigh, wys, en goedich boven maten,
 Die 't al ten goeden schikt, en elk het beste jont,

40 Die alles oorzaak zijt. gheen oorzaak doch van zond:
 Ist u wil, ist my nut, u inspraak niet verftomme:
 Verbeelding, inval, gheeft, of engel, zeg' waaromme
 My dees hel-duyfterheid dus schielik overvalt.
 Zinwakker, stok stil, doch gestrekt in een gheftalt,
 Quam my een helle stem al lizelijk ter ooren.

Gheblindhokt, dwaalbaar ewigh blijven zy, die sporen
 Vermetel achteloos in laat-dunks schaduw-licht,
 Zo uyt als hoogh te zien, met perl of schil-gezicht.
 Uyt, om haar medeknecht doen danzen zo zy pijpen:

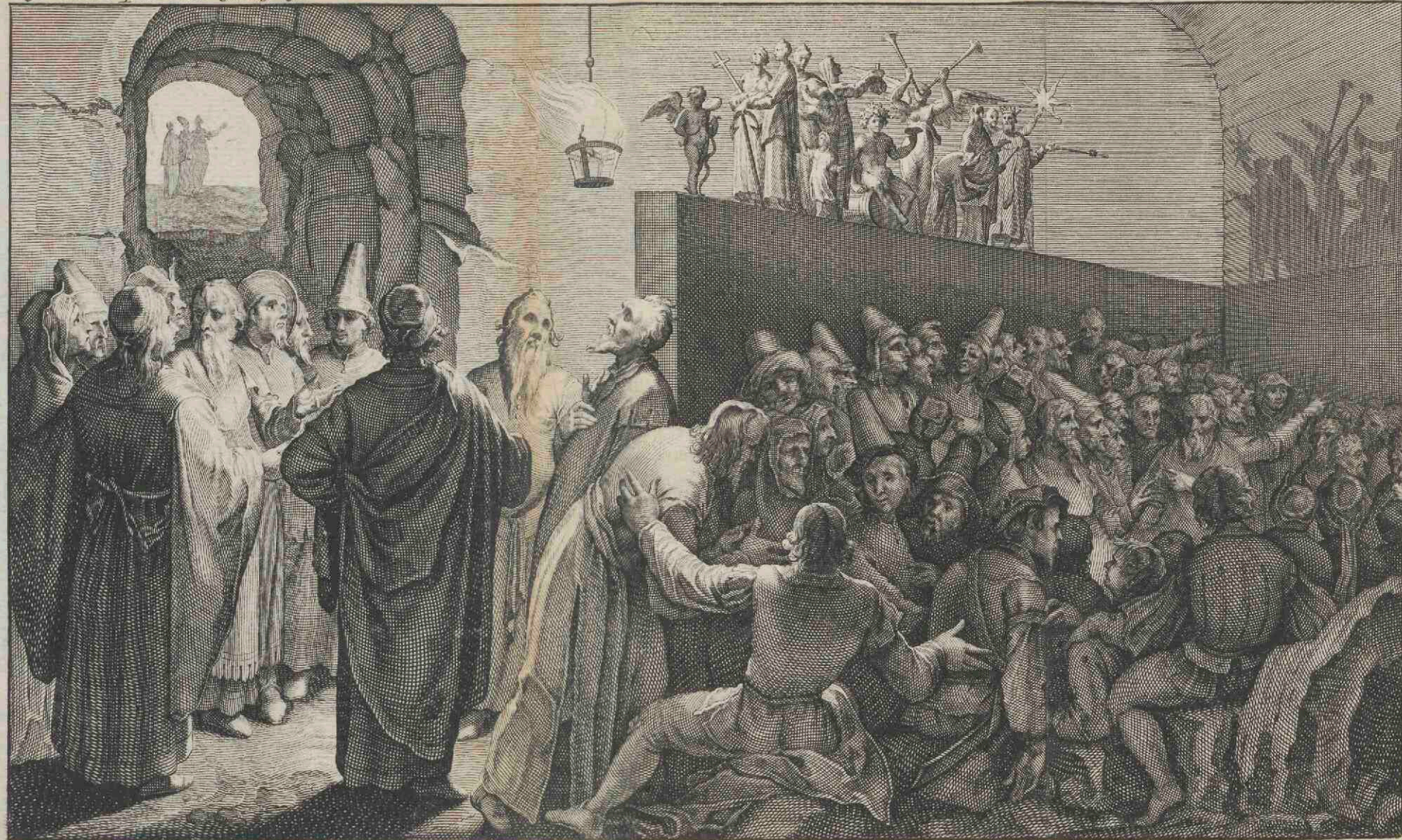
50 Hóogh, om met klein begrip groot ewicheid begripen:
 Te weten, 't sterflik hoe 't d'onsterflikheid ghenaaekt:
 Te sluyten, dat van niet gheen iet oit is ghemaakt.
 Daar zy, hoe iet uyt iet aars spruyt, voor haren oghen
 (Van slijm, zaad, dier en boom) doch niet begripen mo-
 Het alderwonderbaarst, als zijt maar zijn ghewent, (ghen-
 Hoe ongrondeerlik 't zy, men acht'et voor bekend.
 T'min vreemd, maar onghewoon, dat noemtmen wonderrekenen:

Zy konen hemelgang thien hemels hóógh na reeknen.
 Door wat ster vreed of strijd hier eindight of begint;
 Weet, die in slechter ding is nesch en molligh blind. 60
 Zegt: iemand kan een kracht begrijpen zijner zinnen?
 Dit vruchtloos uyt-zien wijft u weet zucht billik binnen,
 Te zoeken hemel-heil in dijner zielen grond:
 Daar aard-weetghericheid met woeker loont terstond:
 Als uytwerts weet-zucht baart maar endlik bitter schennis.
 Hebby nu ware lust na dure waarheids kennis?
 Zo u heilghericheid en weetzucht niet vast slaapt,
 Betovert en verrokt, door erref-zond betraapt?
 Merkt waar heilloosheids grond, en heil in is ghelegen.
 Dit is ghezeyt. ik voel der bomen bóóm bewegen, 70
 En voor mijn voeten berst een holle aarden spleet:
 Afbruekigh-eng den ingangh: onder vlak en breed.
 Van maxel was dit hol eens menschen hert gheleken,
 Vol volx in scheemrigh licht, diens woord' rijk twiſtig spre-
 Als een ghemommeldons my eerst in d'oren scheen: (ken
 Dies schoorvoets deized' ik, nieuwsgherigh na beneen:
 In 't twiſthol schadurijk, vol trotsich waan-vermeten,
 Zagh ik ontalbaar menschen ruggelings ghezeten,
 Na 't flonker-fakkel-licht, dat Zon en Maan verbrant:
 Elk staar-ooght nechtigh op een voorgestelde wand: 80
 Daar buerts-wijs schaduw-beelds vast allerley vertieren:
 Die liefd elk zonderling na lust of erf-manieren.
 d'Een loert verſuft op ghouw en zilver schijfkens rond:
 D'aar ghuwet, na schaduw-taart en vla met open mond:
 Zulk lonkt, na valsche króón en szepters maxel heerlik:
 Die loer-ooght, op de schauw des naakten Venus gheerlik:
 Dees faam-ziek steelwijs gluurt, na d'opper lauwer krans:
 An 't traghe ezels beeld, hanght d'aar zijn zinnen ghans:
 Der pawen staert-gepraal, zulk ander mint hovaardig:
 En menigh liefd verzot een ghulzig zwijn onwaardigh: 90
 Dees wolven bloedigh prijft: die, lewen, beren fel.
 Elk szept beangſte vreughd, in schauwbeelds apenſpel:
 Opt pluymrijk veder-bos, op paarden, honden, bloemen,
 Onwaardigh schaduw-ghoed, ondoenlik al te noemen.
 Byzonder zonderlingh ziet ellik nyver op:

*Luce venit in mundum, & dixerunt homines
magis tenebras quam lucem. Joan. 3: 19.*

ANTRUM PLATONICUM.

*H. J. Spiegel figurari & sculpi curavit, ac Doctiss. Ornatisq;
D. Pet. Ruvo in Lugdun. Acad. Professi. Artifice D. D. 1604.*

- En prijft, met anders fmaad, hoogh zijn ghekoren pop:
 Tot kijf ja vechtens toe: maar wil hen iemand straffen,
 Als honden kreghel-bits, zy meeft al teghens blaffen.
 Zeer zelden iemand daar op ziel-bezinningh acht.
- 100 Of buertet fomwyl? flux werd die leerghier ghebracht
 Te rug, verby een muur die hy de rug toegerde:
 Daar beelden (welker fchaw hy eerst voor al begeerde)
 Ghedraghen werden, die hy dan voor fchauw-fpel prijft.
 Doch twift en onruft me by beelde-minners rijft
 Verwaant halsfarrigh: want elk liefd daar even nechtigh
 De beeld-kun, als hy voormaals hing an fchawmin plech-
 tigh.
- O'ók by dees kleine hoop, heeft heil-leer klein gehoor.
 Het is zó't was: elk waant ook dat hy't beft heeft voor.
 En zelden, immer zelden, dees van beeld-liefd fcheiden,
- 110 Om uyt (door herthols engte) zich te laten leiden,
 Van lamplichts fchaduw-beelds, van't donker valsch ge-
 zicht,
 Tot warer dinghen tóón, in't Godlik zonnen-licht:
 Derwaerts ik zagh en rees. daar wel-bedaarde menfchen
 Ghenoten stille vruueghd na al haar herten wenfchen.
 k'Aanrand' een dik-lip grof, wanfchapeu, hooch-gebult:
 Na groet en weder-groet: hebdy kund, tijd, ghedult,
 Berecht my (zeid ik) wat dees hol-twift is te zeggen:
 Dees beeld en fchaduw-liefd. hy ging't aldus uytleggen.
 T'hol is een yders hert: het lamp-licht, ydel waan
- 120 Die ellik eerst ontmoet: blijft hy daar ftip op staan,
 Hem plaaght onrustigh leed, door ydel liefs behaghen.
 Moet niet na droom vangfts waan, aerd-heilluft honger
 plagen?
 De fchauw-beelds die ghi hen aenfchouwen ziet niet luft,
 Ist fchijngoed valsch dat d'achtelozen al onruft:
 Als rijkdom, hoogftaat, faam, welluft, weetzucht
 prachtig,
 En zulke ylheyd meer: daar menfchen onandachtigh
 Recht als hun hoogfte goed, partidigh hart en zin
 Opftellen: dit maakt twift. wie enigh luft-gewin
 Verkrijgt, verblijd een tijd: dewijl doch wankelbaarlik

Hun blijven is, zo valt verlies of vrees bezwaarlijk
 Dien, die of zoekt, of liefd zulk waan ghoed onbedocht. 130
 Maar of fortuins onsta daar iemand noyt bezocht,
 Die vind niet lijkewel in valsch-ghoed waar genoegen:
 Hun prikkelt onderwijl zijn ziel heil honghers wroeghen.
 God, waarheid, ware deughd, is onzer zielen spijs.
 Vergheefs el zoeken menschen rokeloos onwijs
 In schauw-luft haar ghenoeft. kan schijn 't gemoed ver-
 Ghedurigh? en of zy tot beelde kennis raken; (maken
 Leit die niet tot de daad, z'ist maar een valsche stut:
 Beeldkennis dadeloos, als schaaw-kun, blijft onnut. 140
 Waarschijnlijk vande deughd veel treflik konen spreken,
 Ja lokken ander aan, door haar boetvaardigh preken:
 Maar zo ghy al haar doen en leven wel bezeft,
 De daad zeit, klappingh-kunst haar zellefshert niet trest.
 Ghi Spiegel, spiegelt u, u heil zoekt in 't bewerken.
 Door vreemde zorgh, zich zelf verzuimen waankuns
 klerken.

Koopt nijver waarheids kund, die over al is vail:
 En brengt die inder daad: daar vindy daadlik heil.
 Ter daad moet waarheidskennis noódluk hullip gheven:
 't Beleven maar doet dode kennis in ons leven. 150
 T'is anders niet dan droom, verbeelding, ydel waan.
 Maar liever (zeid ik) zegt wat gaat dit vollik aan,
 Dats' in dit duyfter twisthol dus onrustigh wonen, (nen?
 Daar hen gheen middel schort na wensch hier uyt te ko-
 Recht zo een ghangher ghauw het slibber-snuevel pat
 Treet hy aendachtelijk, al is het stail en glad,
 Afbruekigh, smal, en krom, daar reizighers noch boeren
 Hulp doen, op bergh of klip, door grondeloze moeren,
 Vaak, vailighlijk doortreet, voor struykelen bevrijt,
 Die diepe dellén schuin en losse kluyten mijt: 160
 Maar treet hi dolkes toe, vermijth hy plas noch huevel,
 Let hy niet op zijn wegh, wis wedervaart hem snuevel.
 Zo zijn wy al ghelijk op 's levens wegh gezet,
 Om recht te mogen ghaan, of struykelen te met, (dig.
 Door onkun of verzuim: 't voorst doetmen wel onschul-
 Zo doolt eerst zonder zond het jonge kind eenvuldigh:

Het

- Het weet niet, twijfelt niet, derft toelg en beraad,
 Ook wroeghen en berouw, gevolgh van uevel-daad.
 Maar krijght'et mooghlikheid om goed en quaad te weten?
 170 Verzuimt dan wijsheids winst? wil iemand ook vergeten
 Tot raadsman kund en reen? zo wart hy straffens waart,
 Die eerst was buyten schuld. bet weten, wroeging baart.
 Zo heeft de zond altoos ghequel en straf tot knapen.
 Ghaef, maar veranderlik, heeft God den mensch gescha-
 Hi selt ons allegaar de dood en t'leven vuer: (pen.
 En laat het relijk dier een vrye wille kuer.
 Wie ghauw dan op zijn doen let, vint dat achteloosheid
 Grond-oorzaak is alleen van onheil, schuld, en boosheid.
 Dit is, een haastigh blind toestemmen onbedacht,
 180 Of ruckeloos verzuim, van 't geen in onse macht
 Meer kund, of moghlikheid is van noch meerder kennis.
 Wie van ons voelt met smert niet daaghlix zonde-schen-
 nis?
 Dat volgh-lust, nijd, hovaerd, en gramschap baart gequel?
 Dat ghiericheid of sfaat-zucht strekt een aerdse hel?
 Noch grijpt'er ellik an, doch niemand mach bejagen,
 Met voordacht, willigh 't geen hi quellik weet te plagheri.
 Alleen 't onachtzaam blind toestemmen maakt ons boóó.
 En ghauw andacht vernielt 't verzuimen ruckelóó.
 Ghelijk des vaak-ghequetst óud smits voordacht op letten,
 190 Zich vailichlijk behoedt voor 's viers bekende hetten.
 Maar doch zo onverhoeds zijn ruckelooze hand
 't Heet element ghenaakt, hem treft onlieve brand.
 Een die vaak ghaat de kenbaar naaste wegh ter kerken,
 Die dwaalt niet onderweegh, ten zy door 't niet opmer-
 Zó du ghenoodzaakt bist, een holrwegh onbekend (ken.
 Doolbaar ghebaant, te ghaan, maar datter wel omtrent
 Of volk of middel is, het wis-ghaan te bevraghen,
 Verzuimstu dat en doolst, bistu ook te beklaghen?
 Dit schuldigh onverftand en achteloosheid quaad,
 200 Hoe't valt, al oorzaak blijft dattet hier qualik ghaat:
 Dat ons tot groot ghequel, waan ende schijnghoed hin-
 dren. (kindren.
 Qua voorghang starkt ook t'quaad, in 't opvoen onzer
 Lands-

Landswijs baart errefzond, en wennis wort natuur:
 Verderflik oud-gebruyk maakt heilzaam dueghde duur.
 Merkt, of hier qua ghewoont zy oorzaak veler zonden.
 Eer d'oven-koken-kunft en 't brouwen was gevonden,
 Eer wenft an honigh-me, of wijn-fmaak zich vertaft,
 Wat dronkert ofte vraat heeft fich alfdoe verbrast
 An ekel, ooft, of brun? me, daarze 't geld niet delen,
 Wie pórt tót lóch en dróch? tot moorden, roven, ftelen? 210
 't Waan-kostelijk bezit van popgepronks cieraat,
 Lokt dat den zotten niet, tot praal-lafts overdaad?
 Tot hate-nijd? tot twift? tot zorghrijk herts-bedroeven?
 U waan is nimmer zat. 't veel hebben leert behoeven.
 Zulk eighen zinlikheid stort u (natuurs eifch niet)
 Zulk ikkers misverftand. dat brengt ons in verdriet.
 De bloem wast onbetruert in open veld en wayen, (mayen
 Het pluymghediert toont vrueghd, de beeftkens hen ver-
 Na lust in 't groene woud, ook 't water-vé in 't Meer:
 De meer-beghaafde menfch alleen truert even zeer 220
 Altijd. dient hem tot laft zijn meer-vernuftigh oordeel?
 't Waar teghens de natuur: die jont tot ellix voordeel
 Haar heil-baar ghaven al. ons hel-ghequel en druk,
 Is gheenfins inden aard. qua wenft baart ongheluk.
 De ghulden eerfte eew, die wy nu dwaaslik wenschen,
 Wes prijftmen die zo zeer? zegt waren 't meer als men-
 fchen? (geklag.
 Quaad voorbeeld, noch gevolgh, noch wenft, bracht haar
 Een zot die maakter veel. Merkt wat land-wijs vermag.
 Men drinkt, by land-gebruyk, door volghzaame goedrond-
 Hier vrienden heil vergeefs. tot eigen ongezonderheit. (heit, 230
 Ja hate-dronkaers vaak, in fchijn van goede cier,
 Zich dringen drank in 't lijf, door toedrinkens manier.
 D'onnutte kostbaar fteen, d'erfleer van 't gouds waardije,
 Duur-dek-kleeds onghemak, prachts yle hovaardije,
 Op land-gebruik ghegrond, veroorzaken die niet
 Der menfchen zot ghewoel, en hertzerigh verdriet?
 Dees onwaarde waardy elk hert breyt kluyfter-hechten
 Van 't woeligh Avontuur: 't doet kijven, plaiten, vechten.
 En als men 't naakt beooght, zó en iffer gheen verscheel

- 240 Of u kaal watmer dekt, of pluyfter-rijk fluweel.
 Onnodrufs dwaze bóóm, draagt kostbaar bitter vruchten.
 Het dient tot onheil al, daar wy om angstigh zuchten.
 Is d'opper-waanheils króón, den Koning-vorst iet waard,
 Die hem met rijzens hoop óf dalens angst bezwaart?
 De vrek armhertigh trekt die voordeel van zijn schatten?
 De praler van zijn kleeerrijkschap, erf-rijk der matten?
 Merkt of de lekker beet, zo walgh maagh smaakt en voedt,
 Als werkluyl hunger-rijk de slechte kost wel doet?
 En om de lekker brok, om spaarbek, staten, prachten,
- 250 Leeft elk meest in ghetruer, door snó lanswijs hoogh-ach-
 Merkt hoe door landgebruyl een yeder zich begeeft, (ten.
 Tot onnodruffs bejach: dat nauulix of hi leeft,
 Veel min waar toe, niet een van duyzenden zal weten.
 Heeft anwenst niet de schuld, dat ziel-ziekt wort vergeten
 Al waar zulx niet van nood, terwijl men twist verwoed,
 Wat 't onbegrijplik goed, is, wil, vermagh en doet?
 Belet u eigen anwenst, anwensts kracht te wikken? (ken.
 Ziet, wat die voormaals kond', en elders, vreemds beschik-
 Zulk willigh koos de dood, door Romens land-manier.
- 260 Na Abrams voorbeeld, menigh smeet zijn kind in 't vier.
 Hoe mocht ghi vaarlik hert dees gruwel-wrok gedoghen?
 Hier blijkt, dat anwenst overtreft natuurs vermoghen.
 An straffe slave-straf, streng heerschen 't Spaans kint leert:
 d'Italer wraak op 't hóoghst door voester-leer begeert:
 Aveezen leerd de Duyts: na wester werlds manieren
 Is 't volk hier dueghdenrijk, en daar als wilde dieren.
 Zom leefden godloos, laas! noch meer als wy verweent:
 Zom hadden d'oude eeuw, natuur-wis, ongespeent:
 Elk was daar, zonder naam of storkund', een Christen,
- 270 Onnozel, heiligh, vailligh, voor ons baat-ziek twisten.
 Zy toonden, nameloos, 't Christ-leven inder daad.
 Wy leven godloos, maar zijn Kersten metter praat.
 Dé naam ons, hen de daad was: ons veel grooffte zonden
 Heeftmen daar niet ghebruikt, ja niet benaamt gevonden.
 Wieheet of vrek of dief, daar 't goed blijft onverdeelt.
 Behoeftte, nood, gebruik eerst naam en woorden teelt.
 Dunkt u dit vreemd? en gaat ghy dan van hier na Roemen,

Zult schendaad onderweegh veel zwaarlik konen noemen.
 In nazaats dueghd of zond, na 't voordoen, anwenft stift.
 Ghelijk die Prins door wenft wiert schootvry voor vergift: 280
 Zo wenden Braakmans zich ('t schijnt boven ons nature)
 Strak in een stant te staan, vaak vierentwintigh uren,
 Op ghul zand, splitter naakt, te staar-óghen de zon.
 Zo vond zulk huif-ghemak ghenoeghzaam in een ton.
 De dóper rijkdom vond, alzo, in 't gheld begheven,
 Doen hy in 's kemels huid, by sprinkhaans, rijk kon leven:
 Blóótshóófd eet warren-brood, een py kleedt hem be-
 quaam,
 Woont in een hut, daar hy in leggen kan noch staan.
 O mensch acht dies noch God, nature ook niet schuldigh.
 't Is wonder wat ghy mooght door yvers vlijt geduldigh, 290
 Gebruykty die te nut. Ziet Job in druk verhueght.
 Wat wenft in 't quaad vermagh, vermaghs' ook inde
 dueghd. (schen.
 En niet alleen voor een. 't goed voorbeeld helpt veel men-
 Na-neven leven deed' zo Rechabs voet na wenschen.
 Maar na landswijs steekt elk nu hand noch vingher an,
 En zeit doet dus, doet zo: het zelf doen is de man.
 Dus, schuldigh onverstand, onandacht, quade wennis,
 Grondoorzaak blijken heel van aller menschen schennis.
 Onschuldigh doolt het kind, dezot, en 't klein verstand:
 Zy voelen onlust min, ook gheen hert-wroeghens brand: 300
 Of immers buyten schuld: maar iffer merk en machte
 Tot waarheids kund? en wert die dan verzuimt, verachtet?
 Alzulk verstands verzuim baart bitter zond-gequel:
 Men leefter onvernoeght, men heefter wroeghens hel,
 Onheil, beangste schuld. Zy moeten Heil verliezen,
 Die 't ydel waanghoed, voor de ware goedheid kiezen.
 Dus waart voor al hoogh-nut, dat elk voor oghen hild'
 Staegh's levens hooghste ghoed. die anders doolt in 't wild,
 Of kiest iet inde plaats: daar toe dan voort moet strekken
 Zijn doen. dit's nu meest Gheld: wie zal dien niet be- 310
 Die hier om niet en waaght zijn leven, of verliest (gekken,
 Zijn rust, en al zijn tijd? die hier voor wijsheid kiest?
 By veel, ist weelde-lust, vrouweren, sluymen, duymen:

Dit

- Dit doet ghezondheid, eer, ja zalicheid verzuimen.
 Maar by de wereld-wyze, ist eer en hoghe staat.
 Die hierom rust en lust (hem wenschelijck) verlaat,
 Straegh afterdochtigh leeft, en nimmermeer recht vailigh.
 By Schriftgeleerden maar, ist maar te schijnen heiligh.
 Daar 't doch veel lichter valt recht dueghdelijck te zijn.
- 320 De dueghd geeft vrueghd te loon: onlust en last, de schijn:
 Hy vainst, en quelt zijn hart met angst, en 't lijf met pijn,
 (En dat al tegen muegh) aars als hy is te schijnen.
 Zulk hooghste ghoeden noemt de schrift en relikheid
 Afgodery: want waar de mensch zijn hart an leit
 Daar iffet staagh: dit mint hy ook uyt al zijn krachten.
 Verzuimt en mist hierom, wat hy aars hoogh zouw achten.
 Anziet, nu ellik waant, zijn hooghste ghoed zijn geld,
 Het vollik rokeloos daarom in waaghschaal stelt
 Hun lijf: daar doch het gheld maar dient om af te leven.
- 330 Hun zalicheyd, en rust, ia lust en gheld begheven
 Zy, die hier hanghen 't hert an eer of hooghe staat.
 Maer ziet een dronken slet, een ghulzigh lekker vraat,
 Een hoeren-aas, hoe zy om 't kitteligh ghevoelen
 Verwaarlozen hun heil: Ja om zijn moed te koelen,
 Alleen wraack-ghiericheid den mensch also verheret,
 Dat hy kiest om zijn viand een veel meerder smert.
 Dees lieven 't valsche ghoed met ghanscher hert en zinnen.
 Ist dan onmoeghelijk d' alghoede God te minnen?
 Wel teghen God het quaad, en 't ghoed met Gode niet?
- 340 Daer toe hy hulpe doet, het welk hy herd ghebiet?
 Dat schijnt heel buyten reen. ist doenlik voor ons lieden;
 Hoe ziet men 't dan zo zeldzaam of ghants niet geschieden?
 Wat niet of selden schiet, is dat niet in ons macht?
 Wie heeft met rechte ernst ghebruykt oit al zijn kracht?
 Ist moeghelijk een vrouw, een kind, een vrund, een ko-
 Uyt ionst te lieven met, ia zonder hoop-beloning, (ningh
 Verboven ghoed, of eer, of lijf, of zielenheil?
 Doet dit een onderdaan, lijf-vrund, of minnaar ghail?
 Ofzot? z'ist moghelijk: ia 't valt om doen veel lichter,
- 350 Dat mannen manlik wijs, den grooten werreld stichter
 Recht lieven, die haar schept, en hóóp-lik weldaad doet,

Die zy te zijn ghevoelen wijs, almachtich, ghoed,
 En boven alles schoon. ia niemand magh ontkinnen,
 Wie God recht en smaakt, hy moet hem noodlik
 minnen.

Want 't schoon te lieven zijn wy al van aard verplicht:
 En hy 's alleen recht schoon. 't schort dan an ons ghezicht,
 (Zo meermaal is ghezeit) an heilbaar waarheids kennis.

Die derftmen door veroud' half anghearde wennis.

Natuur niet, maar ghewoont (een tweede vrouw-natuur)

Drijft elk: verheert natuur, en maakt ons 't leven zuur. 369

Byzonder maar vrouw sla-loos drijft ons als ketijven,

Dat wy in onverstand en qua ghewoont verftijven.

Wert dan andachtig, kent, ontwent, schaaw-lusts on-
 Hier toe koopt nutbaar kennis die al om is vail. (heil.

Hoe duur? ter schenk, om niet: na 't ware Heilands zeg-
 ghen, (t'anleggen.

Ziet, waakt, bit, zoekt, ghy vint: poogt maar u pond

Al om, altijd, by elk, is waarheids winst ghereed:

Zy roept u toe op straat: u weet-lust maar besteed.

Orpheus dier-ghespel, en 's barrevoeters preken,

Is my noch klucht noch dróóm: ik hoor vaak dieren spre- 379

Met grote nut en lust, door naakt en kort bewijs: (ken

Doordringend meer als 't roem-rijk mond-geklap waan-
 wijs.

Het schob en pluymghediert, ja 't velt-gewas der aerden
 Anspraak ik hoor, bewaar, en houw in gróter waerden.

Waant ghy met Midas oor? o neen, ghi vangter niet:

Tis 't óór diens opening ons Heiland u ghebiet.

Tis óór, daar me de ziel 't geluid ontfangt door d'oren.

Het wereld beschouwing-boek, leert my dus dier-spraak
 horen. (spijft

Ziet gh' een mosch zijn onmondigh jongskens buert wijs

En 't vlugge flux verbijt: weet dats' u onderwijft 380

Gherechte kinder-zorgh: tot hen, in 't buert wijs gheven:

Tot zich, in 't weighren straf, als zy zelf konen leven.

Tis recht. Natuur die port 't onmachtigh kind te voen,

Tot dattet kost verdient: maar port u die te woen

Als slaaf, uw luye neefs meer als behoeft te werven?

Op datse sloven me, of door u schat bederven?

Ziet, wakker ghinder breyt een rapse schalke spin
Haar spijzigh net, daar valt het rookloos vliegheken in:
En deze mierkens rijk haar winter koren zonnen.

390 De bedel-vlieghe die sterft, van hongher overwonnen.

Zegt, spreken dit gediert niet daadlik zonder stem,
Elk arbei om behoeft, en yeder hoede hem?
Schout, dees beslobde visscher met zijn zeghen zeghe
Schier heeft, had d'oude baers zich niet snel uyt den weghe
In grond gheboort, en zo het slepend' lood ontslipt,
Of had de loze snoek de dobbers niet ontwipt. (zichtigh:
Die 't merkt, dien spreekt dit, weest daadvaardigh en voor-
Ziet dees pauw veder-rijk, ziet ghene zwanen wightig,
Zich nauw met arbeid zwaar opheffen van der aard,

400 Den leewrik dun geveert, steil vlieghe hemelwaard,
En singhen Scheppers lof. blijkt hier niet, na uw oordel,
Groot-hof-bezittings last, en kleinbehoevens voordel?
Ooght op dit brakjen me, dat honghrigh knaegde 't been;
Door schrik hij 't draghen laat doch groter blaffert heen,
Heel truerloos kiezen leert dit klein voor groot ghequelle,
En dat ons kiesbaar ghoeds verlies niet zeer ontstille.
Dicht voor u voeten neer, trouw aerdriyx preken hoort:
Brengh daer 't begraven zaad niet zaad veelvoudigh voort?
En straft ons van 't ontfangen ponds verzuimde renten

410 Die wasbaar korrelplant, ook me voor mis en enten,
Met vrucht betaalt ghenoren weldaads woeker ruym;
Tot hoon der hoogh beghaafder menschen dank-verzuim?
Ten oordeel teghens ons, dees kyzelsteens oprijzen:
Die met groen mosfluweel haar schepper eer bewijzen.
Dees haan, de dierbaar steen weghschrabt, en koren bikt:
Dit preekt, dat zotte waan u oordeel heeft verstrikt:
Hi kiest nodrustigh voetzels voor d'onnutte bagge.
Zwijght, praalzot, tegens u voert wijzer haan de vlagge.
Of luist u boghen? Zeght, war's u leen-pronx onmaat,

420 By dees verachte rijps ghesprenkelde cieraat?

Ziet dese byen honigh zoeken en vergharen.
Merkt, hoe zy afterdochtigh winter-kost bewaren.
Dees spreken wijsslik strak den jonghen menschen an,

Voor winneloosheid sparen, en voor d'oude man. (ven,
Anfchout, Natuur-dueghs aard, in nieu-kruid-lievers ho-
D'inlandse rook-rijk bloem en kruid, veracht, verschoven,
Bewijzen doch haar dueghd, ook dien die haar veracht,
En tonen onverstuert haar ghoede scheppers kracht.

Die elk in allen val, met weldaad komt bejeeghenen:

Die laet op goed' en quade, zonnenschijn en reeghenen. 430

Zijn ghoedheid blijkt in al dat hy geschapen heeft. (geeft

Maar laas d'ondankbaar mensch (doch meest begaafd) be-

Zijn heil: dat 's goedheid: die hem zalighmaken zouwde:

En leeft verkeert, met wil in weer-wil, al na 't oude:

Door misverstand verrokt, quelt hem schijn-goeds onlust:

Noch roemt hy zijn vernuft, snapt veel van heil en rust.

Ziet ghi bet? zoekt ghy vruueghd, door waarheids heil te
winnen?

't Nutft waar an zellefs kun van voorvoets te beghinnen.

Merkt, wie, en waar ghi zijt, en wat u hoogste goed

Magh wezen: daar toe strekt gheheel al wat ghi doet. 440

Mensch is een relijk dier, van twee ondeelbaar delen

Ghemengt: als lijf en ziel: die onderling verschelen.

In 't lijf op zinnen acht, teellid, hert, brein en hand:

Op ziel-neighing, op moed', op hertstocht, op verstand.

't Vernuft heeftet bestier. het lichaam laat zich leden:

Hertstochten terghlik-wuft, meest horten teghen reden:

Als gramschap, min en haat, vrees, droefheid, hoop en
vruuegd:

An't goed bestier van dees, staat 's menschen eerste dueghd.

Gheneight, tot wetenschap, en heil, te wenschenis,

Te lieven t'schóón, en meest het schóónst (dats God) na 450

Ook kinder voestering, afweer van onghelijk, (kennis;

Erbarm en dankens tocht, is rechte neighinghs blijk.

De mensch wort in dit dal al stadigh omghedreven,

(D'een min doch d'ander meer) rampzaligh al zijn leven.

Zwaar arbeid, ziekte, koude, oudheid, hongher-nood,

Bedrogh, nijd, haat, geweld, krijgh, vangenis, de dood,

Verlies van wijf en kind, ghoed, ouders, vrienden, maghen,

(Meest onvermijdelijk) met wil of onwil draghen

Men moet. op zulke voorwaard zijn wy, in dit foreest,

Daar

- 460 Daar ramp valt velerley: doch dwaze krijgen 't meest.
 Al kan 't natuur gheschik niet weren ghy noch ikke,
 Wy konen doen en toeleg, licht al, daar na schikken,
 Dat ongheval min tref of quets, door ghauw andacht.
 Ja meer, ramp-quetseloosheid staat heel in u macht:
 Door willigh draghens wil, van 't nood'lik wedervaren.
 Gheen weer-wil onrust kan in zulken wijf-ghier baren,
 Die niet lieft boven waard: dien't schijn goed niet bekoort:
 Wie ghauw in al zijn doen zijn meeste heil naspoort,
 Die truert om gheen gheval. Doet ramp in droefheid sne-
 470 Zo weet dat ghi dat zelf hebt zulke macht ghegeven. (ven?
 Vraaghdy wat in dees tijd zy smenschen hooghste ghoed?
 Ghoedwordingh: neighings bluffchingh van lijf en ghe-
 moed.

- Het lijf behoeft hier toe, ghoelucht, huis, dexel, spijzing:
 De ziel, ervarentheid, en kund, en onderwyzingh.
 Ghewis terwijl de ziel en 't lichaam hier zijn een,
 Moet smenschen hóógste ghoed die beiden zijn ghemeen:
 Maar kanmen elker nut niet evenwel verlijken? (wijken.
 Het swaarft weeght meest, de knecht die moet de meester
 Merkt: beterdy 't gemoed door temmen van u vleisch?
 480 Doet arbeid, waakt, of vast, of zo iet na den eisch:
 Maar zwaktet u verstand? of kan 't de ziel niet vromen?
 't Schijnt zothed dat u lijf zijn welvaart wert benomen.
 Zal d'ezel overwegh, daar moet zijn opgepast,
 U draghen, of hy stort terneder met zijn last.
 Maar meer ontzinnicheid ist, d'ezel zo te mesten,
 Dat voor den drijver niet of weynigh blijft ten besten.
 Bezorgh-verdelingh zoekt, die minst elk-ander let.
 En heeft natuur 't bestuur heel inde ziel ghezet?
 Zo dient die eerst verzorght, om alles wel te sturen:
 490 Die acht elk minst: dies zietmen 't hen ook meest bezuren.
 Nadenkt en weeght dit ghauw, in dyner zielen grond,
 Door waarheids kennis: maakt voor al dijn ziel ghezond:
 Uyt alle voorval leert hier toe wijsleringh trekken,
 Maakt dat een anders misgreep dy een baak verstrekke,
 En niet verley of quets: dit doet Andachticheid.
 't Schort an 't bestaan. Adieu, 't is haast ghenoegh ghezeyt.

HERT-SPIEGHEL

VIERDE BOEK.

Kleio.

Es visch-dijx steiler ólmen blader-rijke ar-
men,
(Zo 't moerlicht, rind-vleesch zat, den twe-
lingh dreeght te warmen)
De ruyk-blad-rijke nuet, en 't bondel-mispel
Bekoelden Bloemaants hitt' in 't Muze toren hof: (lof,
Tot dat hun brede schaaw, te melkens avond-malen,
Den ghantschen boomgaard roofden daghlichts lichte stra-
Na nasspuers hete tocht, mijn leer-gheer hert om rust (len.
Doe jóókt', óók óógh en nues ter bloem en lover lust.
Elx Vyoletten óógh-schóón verwe-scheel-gheslachten,
Door lucht en schouw-fucht, 't hert veel herte vruegd toe- 10
brachten.

Lavenders droef-blaaw bloem, d'eel loof-smal Rosmarein,
Ruekz waar Bazilikom, wild Balsam, Mariolein,
't Bleek roderóóskén ruek-lief, staegh-groen Lauwerieren,
Me 't waarde ruyk-zoet lof, en Roos der Eglentieren,
Fyool ruex zoete lucht, Tyloos, Mey-bloemkens eel,
Damaftbloem, Anjers, pluymkens, Lely wit en gheel,
Door ruek-loos onkruid, hier niet waren wegh geschoven:
Zo niew-ghier kostbaar pronkt in praal-kruid-lievers ho-
ven, (schóón?

Wes walgt gemeenheid ons? maakt vreemdheid goed of
Wat haalt by ruekrijk Lely hun stink keizers-kroon? 20
Dees kooptmen graag om 't geen zijn heer een jaar kan
voeden: (den.

Die, krijgthmen licht te gheef: zo doet verwaantheit woe-
Wy achten 't ding na waard, geen inlands nutbaar spruyt
Verzetten wy, om turx onnutte bloem of kruid.
Met dit gepeis al diep was 's werrelds óógh gheweken,
Des aerdijx zwarte schaaw die spand' haar bruyne deken,
Be-

- Befprengt met flonker-vonken, om ons aerden-kreis:
 En 't horen-licht zijn paerd en waghē schikt op reis.
 Ter rust steegh ik om hoogh in 't tempelken der Muizen.
- 30 Van daar, schein in 't Zuidoost de Diemer Ze te bruyzen:
 Ik hoorde zoet gheruyfch, dat in een hoos quam voort,
 Al lyzelijk, duer d' Amftel tot Meerhuizens boord.
 Daar uyt, zó trad op land een Jongeling onbaardigh:
 Dien volgden neghen Juffers, schóón, kuyfch, vrolik, aar-
 Een oud-freux horen herpe droegh hy in zijn hand, (digh.
 Ghegordt met pijl en boogh, om 't hoofd een Louwer-rand.
 De maaghden hadden ellik reedschap zonderlinghe.
 De voorft schein uyt een open letter-rol te zinghen,
 Haar zufter met een zot-ftok hielt den zelfden toon,
- 40 Diens Speelnood volgd' een bok, zelf droegs' een gouden
 kroon,
 De volgh-maaghd met een uurglas bezigh in 't antecknen,
 Dan een met meetghereetschap, heel bemoeyt met reek-
 De naafte deerne speelde zoet op veel of luyt, (nen,
 Maat-voeghlik haar ghespeel blies lieflik op een fluyt,
 Met Merkuurs ftok de volgmaagd maat floeg, voor 't ver-
 werren,
 De left met boogh en paffer, óóghd maar op de fterren.
 Recht voor Meerhuizens middel-visbeek (dicht omringt
 Met ólm en yp) zich zet Apollo neer en zingt.
 Al fehijnt al 't oud-verhaal verziering, noch in 't lefte
- 50 Gauw opmerk merkt licht, dat ouw duentjens zijn de befte.
 De waarheid ewigh was voor alle tijds gheval:
 Acht, die Uperijoon, of duytlik boven al.
 Het oudft ist eerfte naaft, en dies meeft vry van smette.
 Zy heeft my als een zoon en zón, met ftrakke wetten
 Des kleine-werrelts moerlicht zulker wijs gefelt,
 Dat haar rein wezen nieuwlings niet zy naakt vermelt,
 God-vruchtigh maar bewimpelt. datmen zwijns noch
 honden
 Haar rooskens froy: op peen, onrijp te zijn verflonden.
 Dies heeftmen onder bolfter, fchors en dop bedekt.
- 60 Oyt, wat tot nutte leer en heil der menschen ftrekt.
 In d'eerfte ghulden werreldeerd' my Boer en Koning.

An d'Arrik-berg-zaam berghen was ons eerste woning.
 Daar duurde lang mijn leer in eren hoogh vermaart,
 By trouw naaktwyze Braakmans wyzelijk bewaart.
 Die toonden heimlikheid gheen onverzochte klerken.
 Door temlust oeffningh leerden z'eerst de dueghd bewer-
 ken.

Strak zonder roeren lid, door moeheid koud' of brand,
 Een etmaal moeder-naakt te staan in 't ghulle zand.
 De witte Kaukazu en faams klap-snelle wieken
 Prometheus brachten ghins uyt 't innerste van Grieken. 70
 Sems na-neefs langhewyl daar aan d'Eufraatse kust,
 Die spuerden ernstelijk na waarheids heil met lust.
 Hen porde d'helder lucht, en ster-rijk-berghen hoghe,
 Met ringen, huÿzen, beelden, schuld'ren s'hemels boghe.
 Na t'erfland trok een na-zaat, na voort ande Nyl.
 Faam, oogh en veder-rijk, drong ons doe inder yl,
 Afsyens rug en beken somwyl te begheven,
 Om by de land-bevruchtend op-wel-vloed te leven.
 Daar wierd ik hóogh-geeert. Flux klapper zieke faam
 Ghafmy, na mijn verscheiden leer, meer als een naam. 80
 Oorhuis der kunsten al, en Voey-bus der verftanden,
 Wiert ik vernaamt ook in d'Achaise landen.
 Van daar quam menigh wys-ghier over ze om veer,
 Zijn aard-leergherigheid verzaan met waarheids leer.
 Zulk na-spuers errenst, ons doe vóórt anlokt te trekken
 Na Hebrus ghulden stroom, en Tempes groene plekken.
 De bosch, steen, dieren-leider zong daar menigh lied:
 Verzuim maar waarheids hoofd-wets bracht hem in 't ver-
 Wy lieten by d'Egyptse buur-olimp te wonen, (driet.
 Om op de Griexe bet verzelschapt ons te tonen: 90
 De blinde dichter-Prins, hoogh eerd' ons daar met vlijt,
 De priesters Helikons me. voort in korter tijd
 Zo koeverde 't getal der lieve-kunsts verftanden, (den,
 Dat bergh, noch bosch, noch beek, in heel Pelasghers lan-
 Bleef onvermaart. dit veld-gheschrey wend onsen ghangh
 Om 't wereld-vooghd Tybur-volk me delen ons ghezang.
 Ghy kaar Lukreetse spruyt, doorzocht natuurs bedieden.
 De Andeffche Homeer, des Venuziners lieden,

- De Min-beschrijver, eerden ons opt hooghste wel.
 100 Twe slaven hoogh in eeren brachten tboerdigh spel.
 De Spaanse Truer-spel-rijmheer, dicht zinrijke zangen;
 Enghy Rooms-raadsheer in Pavijs bevangh ghevanghen.
 Na met des werelds sचेpter zagh ons Maas en Rijn.
 Daar Otfrid zongh eerst moedigh Duyts voor snood Latijn;
 Maar zonder hulp of Faam. voort bleven wy vergheten.
 De woestheid langhe tijd heeft land en taal bezeten.
 Tot dat de Lauwer-Minner koen op d' Arn brak uyt:
 In woefte basterd-taal bracht dees een zoet gheluyt.
 Dien volghden veel, ook in buur-lantsche-basterd'spraken:
 110 Op Sein, Simoon, en Loir, wy vaak nu woningh maken.
 Maar in dit bolle-Hollands water-rijke kust,
 Verkeren, ja te wonen, is ons herten lust.
 Om d'ouwe Rijnbargh wy dik ellik land verlaten. (mate.
 Diens vrienden-choor daar hout en wint 's dichts rechte
 De Blenk verd-blikkigh hier een Kaukasus verstrekt.
 Sdueghds held, die weet of rust, ons veeltijds der werts trekt.
 Dees Elze-voedend' Amstels vlakke, brakke, strómen,
 Een Spaerts' Eurotas lijken dicht van lauwerbomen.
 De velden grazich an diens slang-trek-hobbel dijk,
 120 Mijn vaak bewaid' Amphrifus oever, beemde-rijk.
 Elk heil-gheer-rijmer koen, te wil, ons hier magh vinden.
 Want wy an beek, of bergh, of landschap, ons niet binden,
 Noch an gheen landen-taal: elk sla de zijne gha.
 God, óók des hemels boogh, zijn álom even-na.
 Ghi heft ten hemel-hóogh, der Griek en Romers werken;
 Het waren in hun taal niet meer als duytsse-klerken.
 Hun onzorghvuldigheid, kunstmin, en staeghe vlijt
 Door-wrocht dicht teelde: dies voor stervens-nood be-
 vrijt. (men:
 Wie dezen heer-baan volgh, ter zelve plaats moet ko-
 130 Dat tijd-ghenóóts en nazaats hen dies zullen vromen,
 Maar meest zijn eighen ziel. ons leer is zulker aard,
 Dat s' eerst haar leerling betert, eerzy wel leeraart.
 Hoe? kan een wilde boom onghoed, ghoe vruchten ghe-
 ven?
 Des leiders voorbeeld quaad den volgher wel doen leven?
 Om

Om strijd leert elk nu aar, die zelf blijft ongheschikt,
 Door landzeed zedeloos die erfzond hen verstrikt.
 En schóón zy noch verdwaaft in't heilloos flimgaan blij-
 ven, (kijven.

Om 't gheen hun heil niet raakt, zy blindling grimmigh
 Doch dits voor tijd verdrijf: maar meest strekt hert en zin,
 Van kinsbeen af, óón onderlaat, na gheld-ghewin. (ken 140
 Hy zweegh. t' zweegh al. Na aaffem-haal kreegh Kleio te-
 Haars buerts. mit hief zy an op maar en spel te spreken.

Werkzaligh watelaar, ghy bouwt het weekgrond Y
 Met menigh hondert schip, op hacht om koopvaardy,
 Zo staegh, zo ernstelijk, na oost, zuid, noord, en westen,
 Alleen om slechte kost en kleed, u lijf ten besten.

Vergheet ghi ghants u ziel? lijd die gheen hongher-nood,
 Door anwas des verstands verzuim, u daaghlix brood?
 Is niet u wijs-gheer hert om nutbaars iet te weten,
 Als d'yle maagh, gheneight tót voebaar drank end' eten? 150
 Wes sloofdy onbedocht, een-oogt, al heen om schat?

Aandenkens, tot de dood u dringt opt enge pat.
 O Hemelvooghd, ist dan, wout ghi my uytstel gheven,
 Ik zouw naspueren nu hoe dat ik hóór te leven.
 Mocht ik mijn jonghe jueght herhalen noch een poos,
 K'en zou mijn zielheil niet verzuimen achteloos:
 K'en zou met staegh ghewoel niet durighzijn beslommert,
 Noch voor lijfs klein-behoef ghestadigh zijn bekommert.

Voorwaar ghi leeft hier niet om heel na snood' ghewin
 Te woelen. S'levens wit heeft verr' iet beters in. 160

Bezint u, op u zelf maar let, u moed moet koelen.
 Of pijndy al een sloof, tot na-zaats rust te woelen?
 Gheeft dit reën, dat ghy zelf leeft quellijk rechte voort,
 Op 't onwis, dat u erfghээр leve zóó 't behoort?

Ist billik, dat als ezel d'ele mensch zal slaven,
 Om weligh leven doen, die willigh hem begraven?
 Dat elk, hoe kloeker, kloekst wróet als een mol in 't slijk,
 Alheen, om die hem volght, alleen te maken rijk?
 Maar waar dit schóón gegrond, wat weet ghy oft sal baten
 Hem eenighsins tot heil, dat ghy hem schat sult laten? 170
 Het rechte teghendeel zietmen meest al gheschien.

Noch

- Noch woeden als verbaast, tis vreemd, meest alle lien.
 Zal ik, zegt, met de mier in tijds niet nechtigh werven;
 Zo magh ik als de sprinkhaan t'ontijd broloos sterven.
 Veel weet-als zietmen vaak verzuimen wijfen kind.
 Zulk kunstghier truert te laat, als hi de broodzak vind.
 Ghi zijt ter slinker hand verdoolt: om die te schouwen
 Geen rechter hórwegh voeght, maar 't middelpat te hou-
 De ziel hoeft voedsel, om wel stieren lijfen ghoed: (wen,
 180 Het lijf schort voedsel, als een woning vant ghemoed.
 K'en porr' gheen ydel kunsten zorgh-loos na te sporen:
 Maar nutte kennis om te leven naat behoren.
 Verzorcht voor al u ziel, dat die wel zy gheleert:
 U lijf, u haafs bedrijf, werd dan óók recht beheert.
 Zouw anwas des verstands doen onverstandigh dwalen?
 Zal 't onvernunft recht stieren daar 't vernunft zal falen?
 Zal, die kloek zielheil zoekt, klein achten lijfs ghevaar?
 En die zijn ziel verzuimt, zijn huis best nemen waar?
 Wel eer liet menigh wijs-gheer zorgh-goed staan en we-
 ningh
 190 In 't bosch, om onbecommert leven als een Koningh.
 In vryheid, kemel-mantels, veld-ghewas tot kost,
 Voor-treft landzede-slaven, lekker, rijk-ghedoft.
 Zy volghden waarheids hoofd-leer, angit niet voor den
 morgen;
 Die zich, en elk te nut, vlien 't onnut huis-bezorghen.
 't Zuurr' u niet blijven die 't na-apen inden dut,
 Behoeftigh, heilloos, meest hen zelf en elk onnut.
 Wat weter niet misbruykt? zalmen hierom verachten
 Den Doper ant Jordaen? des Pathmoziers na trachten?
 Japetiers erfverschenk? de weenziek Epheser?
 200 Die leegh, bedacht des Samiers en Askreers leer.
 Wy zijn gheen doeniets luy versuft op 't ledigh zingen;
 Maar wakker onderzoeksters, heilzaam, nutter dingen:
 Al staegh bemoeyt met werk. vraaght iemand ons geflacht?
 Naspuering-dochters zijn wy, in 's menschs gau gedacht:
 Daar d'hemel-voogd ons teeld', in 's werrelts vro begin-
 Tot waarheids not, na hun begrip, in ellix zinnen. (nen,
 Tot self, en ellix heil, ons lust en werking strekt:

Hier toe wy hebben oit elk eel verstand verwekt.
 Zulk vant de Artfeny, die 't burgherlijk-bestieren,
 Ons fabel-wijs verbeeld, in't volgh-bosch, steen en dieren. 210
 d' Askrafche fchappen-vooghd wel huis-bezorgen leert,
 Met werk en woord: was way-man zelf, en paap ge-eert.
 Meilfigenes vroom-daad-beschrijver frekt dier tijden.
 Magh óók een blindman leechheids opspraak bet vermy-
 Ons Mantuaner arst, óók 's Keizers raad verzelt. (den?
 De Lier-verzorgher, frekt een deftrigh oorlooghs held.
 Zulk stichtlik boertfpeels stof fchenkt, heerschend in Afrij-
 ken.

Door vryheids fchuts, zingt d' ander balling zedighlijke.
 De zelf kundz zedestuur is voor al onze werk:
 Zo Christus u leeraart, zo Sokrates nam merk. 220

't Is gheenffins onze werk dit bits schriftuurlik twiften:
 Noch zedeloze woord-ftrijd óók der Sokratiften.
 Woord-rijkheid en verdray, ja threen-rijm-kunftigh lied,
 Is 't bywerk onzes doens: ons werk en ifset niet.
 Maar eighentlijk ons werk, en 't geen alleen wy prijzen,
 Is zelfghoedwordings ernst, wys zijnvoort onderwijzen.
 God kennen, lieven, volghen, is ons volghers wit:
 Hy fchent ons, die heil-leert en zelver heil-loos zit.
 Daar is geen zotter ding als heil en dueghd leeraren,
 En zelf door ondueghds onheil blijven in befwaren. 230

Wort elk vroom, blijf ik boos, wat baat my haarghe-
 nueght? (dueght?
 Blijft elk boos, word ik vroom, wat fchaat my haar on-
 't Gelt elk zelf al alleen. dient 't luft in heil te leven,
 Zie op zich zelf: dan moghen wy handreiking gheven.
 Onshulp is algemeen. maar zelden iemand let,
 Op zich, op onze heil. de erfzond dit belet.
 En d' afgod eighen-wil, door fchijngoeds valsch becoren,
 Maakt, dat van duyftigh duift niet een na ons wil horen.
 Elk offert licht de mond: maar 't hert blijft an d' een zy.
 Ghy die 't Hertspiegelen drijft, ift errenft, komt ons by. 240
 'k Verschoot: myn hert vliegt zonder uytvlucht of ver-
 fchoningh

By haar: Zy in mijn ziel, als in haar eighen woningh.

In 't

- In 't linker hertf-hol zet Apollo zich te recht:
 Hy monstert, onderzoekt, wie vry, heer, slaaf of knecht,
 Erfheer, intoghelingh, of vreemd is, wie 't besturen
 Heeft by buert, of gheweld, of wetlik van naturen.
 D' inwoonders woelden eerst verbaast en heel verschrikt;
 Maar Kleio heeft terfond elk in zijn g'lid geschikt.
 Voor aan, die d'erfvooghdy toe komt en tziel beleden:
 250 Vernuft en moed: ook ziel en lijf-ghenegentheden:
 d'Intoghelinghen doe, lust, hertstocht, wil, verstand:
 Doe erref-zond en anwenst, vreemd en velerhand.
 't Vernuft een perrel schein, of luchtklóót krystallynigh,
 Een teken-ringh daarom heel spiegel-glad doorschijnigh;
 Daar beelden menighfout staegh werden heen gestraalt,
 Door schichten velerley, uyt d'herfnen neerghedaalt:
 Der welker weerschijns vóór 't recht of veelbochtigh en-
 Ghenegentheden-werts, na tekenrings omwenden (den;
 Of traegh of schichtigh, drayt die langzaam wel bedocht;
 260 Zo wert vernufts besluyt natuurlik recht gebrocht (tigh
 By neigings slecht en blind. draayt die óók snel, en voch-
 Door achteloosheids douw; zy werden krom en bochtigh:
 De erfzond, misverstand, ook voor-leers qua ghewoont,
 Zijn dikwils oorzaak me, dat ghy dus wert ghehoont.
 Dies liefst Andachticheid voor al, en ware kennis.
 Hier, hier, hier is de grond van alle snuevels schennis.
 Ghenegentheden ses die zaten dicht by een,
 Als klein koppellen wit; daar 't weerschijn al op schein.
 De rechte stralen doen haar broeden witte jongen;
 270 Der krommer schaduw zwarte, woest en onbedwonghen.
 De welke vaak zo groot ook wassen metter vaerd,
 Dat haar bevoogt, betoomt of houd hemel noch aerd.
 Aardweetzucht, heilzucht, liefd tot schoonheid angename,
 Erbarming, kinder liefd, en dank-zucht, zijn de namen,
 Der moer-koppellen zes. die broen sfaegh: zitten stil:
 De jongen vliegghen flux: die noemmen lust, en wil,
 Begeerlikheden me, hertstochten, als de stralen
 Des moedicheids die doen verwoeden of verdwalen.
 De moed een wafem-vlam schijnt, die haar stralen zent,
 280 Zo ant vernuft, als by ghenegentheden blend.

Verderflik, heilzaam me, is dezer stralen werking:
 Ghelijk het druyfzap dient tot lijfquets of versterkingh.
 Door moedeloosheid traagh, bey ziel en lichaam quijnt:
 Door groote hevicheid ook lijf en ziel verdwijnt.
 De wakker errenst andacht, 't vrolijk wel-ghenoeghen,
 Des moeds bedaarde krachten, ons vernuft toe voeghen:
 Ook by ghenegentheden voeghelijke rust.

Maar al te heet, zo werktz' alom end' om onlust.
 Het recht natuurlik, slecht verkiesen of begheren,
 Zy door haar onmaat doet in hertstochten verkeren.

290

Haar hitticheid, dees jong koppellen heel verhit,
 En maaktze bont van verw, die anders zijn sne wit.
 Zo doense 's meesters hert dies ghaan in nauwe schoenen:
 Dus magmens' in goed duits met recht schoenlappers noe-
 Doch heeft de moed geen schuld, in sevicheids begin. (men.
 Moed zent geen stralen uyt, als na des menschen zin.

Maar lokt haar 't reenberaad? zo weetse van geen mate,
 En heerscht streng in 't vernuft daars eens is ingelaten,
 Teelt anwensts errefzond. die zulke tyranny

Anrecht, dats' het vernuft hout als in slaverny:
 Die anders na den aard betreft het ziel-beleden.

300

Wat heerscht in u? zegt mensch, wat isser aars als reden,
 Of reenberaads besluyt? dat recht zich na 't verstand.
 Want valter wat te doen, dit is terstond ter hand,
 Stiert u besluyt, en heet u iet te doen of laten.

Is dat nu recht of valsch, ghegrond of uytter maten?
 Z'ist werk of nut, of 't quetst op 's boermans domme zin,
 Zo voer hy dolkes voort: zo schaft hy zijn ghewin:
 Al vilt scha onder-hand: doe anderd' hy van zinne:
 't Docht hem doe by zijn wijf, zo zoet als opter tinnen.

310

Elk werkt na zijn verstand, en na hy kennis heeft:
 Na dat die weeght, of waalt, daar na ist dat hi leeft.
 Des grooten Aristotels hoogh gheachte klaarheid,
 Schijnt duyfter in mijn ooggh, by zulke ghulle waarheid.
 Maar zoud ik zellefs zin ook durven nemen an,
 Al scheent grond vast, en strijdt met zulken groten man?
 Wel ja: volgh ik zijn raad, daar is hy mijn verweerder:
 Veel Platoos aanzien gheld, noch is de reden meerder.

Doch

- Doch op mijn zin alleen in desen stuen ick niet.
- 320 Noch groter als die grootse man, schijnt my 't bediet
 Zijn tegensprekers slecht, die klokke kon verkloeken:
 Schijn-schikkelik besluyt vaak los wort door 't bezoeken.
 Wie heeft met groter vlijt, en ook met meer vernuft,
 Als dees slecht-essen man, betoont dat ellick suft
 In zellefs kund, en meest diet meesterlik uytleggen?
 Haar wijsheid, wijft zijn toets, heeft grond uyt hore-seg-
 Of onbezochte waan, is zin-rijk by de ghis. (gen,
 's Mans leven, niet zijn woord, tuyght hoe zijn weten is.
 Des schijn-gheleerdheids prins, stelt ziel-bestierens machte
- 330 In onbedwinklicheid: dat derving is van krachte.
 Maar heeft hy zelf zijn kracht op 't uyerst oit bezocht
 Wat hi (deed' hy zijn best) in lust bedwangh vermocht?
 Heeft hi niet zijn vernuft gheheel in ander zaken
 Besteet, als om zijn reen alleen zielvooghd te maken?
 En daarmen zijn vernuft te werk stelt, daar ist klok:
 En is dan elders dom, door 't derven van 't verzoek.
 Maar Sokrates zijn werk alleen maakt van zich zelve:
 Die dagh an dagh niet doet als zielheil na te delven.
 Wie heeft meer inder daad zijn lusten oit besnoert,
- 340 Als deze dueghd-held? die staat, dat hy niet verroert
 Een etmaal lid ant lijf. leert niet meer in 't bezoeken
 Dit onder vindingh-boeck, als hore zeggens boeken,
 Kunstrijke laffe praet? hy tuyghde dat hy wist:
 Wie schijnt u van dees twe dat zich meer heeft vergift?
 't Bezoeken is het nauwt. schoolwijsheid meest verblin-
 Baart: ware kennis komt uyt daadlijk ondervinding. (ding
 In zich gha ellik zelf. stuent op geen yle praet.
 Wilt ghy een zaak verstaan; na spuertse inder daad.
 Wat port den dommen boer te waghen ros en waghen?
- 350 Wast onbedwinglikheid? of wast zijn groot behaghen
 In Juffermin? in pronk? zou hem zijn na-verstand
 Niet efter hebben licht gheredt uyt zulke brand?
 Hebt groote hunger nood, en vint de vult van eten:
 Vast om een kroon, of duyft, zeit een: zuldij niet weten
 Te kiezen 't waarste ghoed in u zin, als ghi mooght?
 Is onbedwinglikheid, of reen beraad, hier vooghd?

Elk heeft verstant, en is heel zullix als zijn werken:
 Al zeit, ja meentmen aars, men zalt in 't doen best merken.
 Met meningh menigh dueghd lieft, maar 't voor-misver-
 Dat on-ontwortelt blijft, behoud noch d'overhand. (stand, 360
 Ja in 't lust volghen zelf heirscht ook het reen-beraden.
 An dees spijs zal zich d'een, an d'ander die verzaden.
 Ook velerley verstand in onbedwinglikheid
 Vaak strijden teghen een, en teghen reliקהid.
 Zal ik vernoeghen vraatlust? ofte minlust stelpen?
 Of wil ik sparen 't gheld, dat my hier toe kan helpen?
 Of zal ik d'opspraak vlien? of pok-smerts ongevoegh?
 Of is in dit ghevecht mijn dueghd-min sterk ghenoegh?
 Elx eighen hert (de daad niet) moet dit grond-gat uyten.
 Daar heerscht in niemand niet, als eighen-zins besluyten: 370
 En dit besluyt zich na 't verstand recht, dat elk heeft
 Van elke dings waardy, daar ellik heel na leeft.
 Elk leeft zo hyt verstaat. het zwaarste moet meest wegghen.
 Een yders hooghste ghoed blijkt uyt zijn daadlik pleghen.
 Het geld begeert de wereld: ook eer, en hoghe staat,
 Dewellust, hate-nijd, en wraak-lusts overdaad,
 Detrotsheid, toornicheid, ook luyheid, boerten, jokken,
 Na ellix zinlikheid, hem by de oren fokken.
 Des menschen zinlikheid dat is zijn hemelrijk,
 Of hóoghste ghoed: hier van zo gheeft zijn leven blijk. 380
 In praat ghaat elk vermom, ook voor zich zelf. het vainzen
 Is me een zinlikheid, een groot-vorst. wildy klainzen
 In alles u verstand door nauw opmerkings zeef?
 U mening die ghy recht waant, vindy meest al scheef.
 Des wieghleers misverstand, ghewortelt in 't langh duren,
 Waant elk te zijn een qua gheneichtheid der naturen.
 Hy voed het misverstand, en vecht in grote nood
 Met errenst teghen zulken schauw-beeld tot zijn dood.
 Koel en zachtzinnigh is d'een, d'ander is heetbloedigh
 Van aard: maar daarom niet gheduldigh of grammoedigh. 390
 Het boskruid, drogh, nat stro, verbranden rasch of traagh:
 Maar 't vier brand-oorzaak is alleen. nu is de vraagh,
 Wat maakt u toornigh? wat ontstelt heetheid van bloede?
 Ist niet u misverstand? alleenlijk u vermoeden

Dat

- Dat iemand onrecht doet? die erfzond zoz' ontwort,
 Daar blijft niet dat (ook d'heetste mensch) tot toren port.
 Ons heilands heylingh dees' erfzond komt vermoorden;
 Zo wie ghelovigh volghet, en vast blijft in zijn woorden,
 Ziet, waakt, en bid al staegh, dien tóont zijn waarheid
- 400 Dat wy gheen rechters zijn van ander luyden werk. (sterk,
 Zo swakken schepfel is de mensch, dat hem mach krenken
 Een qua lucht, steenal, beeft of mensch: hier wilt geden-
 Dat gheen van deze u dan onghelijk doet aan. (ken
 Daarop verbiet u Christ, de boze weer te staan.
 Dit heet rechtvaardicheid te lieven en betrachten
 Als schoon: dees neiging-boet, doet vre en vrueghd ver-
 pachten.
 Christ leert u lieven God (dats wijsheid, goedheid, macht)
 En wie hem lieft, verkrijgt door wijsheid goedheids kracht.
 Wie God niet lieft, die sneeft onwijs, onghoed, onmach-
 tigh.
- 410 Zo wie rechtveerdicheid begeeft, die sneeft onzachtigh,
 In eighen willens hel, in onrust, in verdriet.
 Hy quetst zich, quetst hy u: maar u en lettet niet:
 Of eighen-wil en wil' God en natuur weerstreven:
 Die schikkent al te ghoed. zo ghy in al u leven
 Ten besten alles keert; zoo wordy wijs en ghoed,
 Rechtvaardigh, maghtigh, bly en vry van gramme moed.
 Wil jemand des natuurs en Christus wet toestemmen,
 En 't blijkt dat hy zijn toren niet en kan betemmen,
 Dielieght: hy waant te zien, maar hy is steke blind.
- 420 U wegh is op ghedelft; des waarschouwt u uw vrind:
 Ghy zeght dat ghyt ghelóóft, ghaat lijkwel daar en boven
 Al voort, en valt. Zal ik hier woord of werk geloven?
 Of krijght ghy ook ghezicht, en ghaat op weggen glad,
 Ghewaarschouwt wildy vailligh ghaan te zien op 't pat,
 Ghi ziet om hóogh en glist: Wie 's d'óórfaak van dit glif-
 U achteloosheid ist, gheen misverstands vergiffen. (ten?
 Ik kent. maar wie dwinght u tot achtelozicheid?
 Ghi zelf, ghi hebt de schuld: niet onbedwinklikheid.
 Ik heb my vaak verlast door 't veel of haastigh eten:
- 430 Al neem ik 't, zegdy, voor te myen, dik vergheten

Ist my terstond: dit weet ik immers dat my krenkt,
 z'ist onbedwinklicheid die my dit onheil brengt.
 Gheenflins: 't is u verzuim: dat's óorzaak deser smerten.
 De zond, of na-smert, ghaat u niet ghenoech ter herten.
 Zo brand de smit hem vaak die op zijn doen niet let.
 By u wort temlusts dueghd niet hoogh ghenoech gezet,
 Of vrese Goods. lieft die, zy zal u wel behoeden.
 Des dueghs waardy by u gheen kund is, maar vermoeden.
 De Gheld-god dwingt licht darmen spaarlik eet óf vast.
 Goods vrees veel sterker is, staat maar haar grond zo vast. 440
 Die ding-waardering werkt in al u onderwinden.
 Doorzoekt u ziel-grond, ghauw, ghi zultet waar bevinden.
 „Geen onmacht, maar 't verstand grond oorzaak is van 't
 quaad.
 Van 't quaat is hy ook vry, die quaad verstand verlaat.
 Den duyvel wederstaat, en hy zal van u vlieden. (bieden.
 „Waar misverstand de ziel ruymt, daar krijgt God 't ge-
 Gheen onbedwinklicheid of on-andacht heeft macht
 Daar God en s' duegds waardy zy hóogh genoech geacht.
 Elk lieft het schoon en heil, uyt neighingh der naturen.
 Schijnt wellust, gheld, of eer, of hoogheids land-besturen 450
 In u zin schoon en heil, door misverstands beleet?
 Ghi hebt die noodlik lief: maar zo ghi namaals weet
 Dat zy maar schijn-heil zijn? dat haar onmaats verderven
 U smert en lelijk is? zo moet ook nóódklik sterven
 Die trek en liefde tot haar: daar groeyt in 't jegendeel
 Liefde tot het schoon en heil van zede vormingh eel.
 Dit na-verstand dan heerscht, (ist krachtigh) als te voren
 Het misverstand u dreef: dat niet meer magh verstoren,
 Ist dóód: ist ghants vernielt: 't blijkt zoot niet uyt en puylt.
 Maar 't quelt u wis, zo lang het noch inwendigh schuylt. 460
 Hier is de schort, en 't lek. elk beter waant te weten,
 Hoewel noch in zijn grond schynheil hoogh is ghezeten.
 Men weet, men looft, men lieft, duegd met de mond, maar
 Van daar is u bedrijf; want ver zo is u hert. (verd
 Zulk truert vaak om zijn zond, en, zo hy meent god-
 vruchtigh:
 Hy acht zich swak te zijn: neen, ghierigh of eerzuchtigh,
 Is

Is hy, of gail, of trots, door quaad verstand, door waan.

Die beker zuyvert binnen eerst, leert recht verstaan.

470 Bezint u, u bezint, dits d'allereerste trappe
Des heils: in onheil blyvenz' al diez' overstappen.

Bezinningh is verlies van misverstands bedrogh:

Bezinningh isser niet, zó misverstand leeft noch.

Daar ziedy, Spiegel, in u Hertenspiegel klaarlik,

Dat u niet buyten u of quetst, of is bezwaarlik:

Dat u verstand alleen, 't zy recht of valsch, is vooghd.

Zoekt ghi heil, liefdy't schoon; ziet dat ghi wakker pooght

Na recht verstand: wort wys, ghy word ook goed en
machtigh.

Bekoomdy recht verstand? waakt dan alheen andachtigh.

Vint ghi noch lykwel schort, als die door broosheid sneeft,

480 Zo bidt al staegh om hulp Dien diet wilvaardigh gheeft.

HERT-SPIEGHELS

VYFDE BOEK.

Terpsichore.

E herpen zeker-scherp heil-lering-zang is
luste,

En meest als onsen gheeft (verquikt doort
slaap soet rusten)

Geen muffigh bed het beste levens lust ont-
schaakt:

Een wakker haan, voor dagh voor douw, ons wakker
maakt,

En kittel-lust om 't groene luffthof van de werreld

Te zien met uchtend-tranen zilver schoon beperrelt.

Huid', huisbezorhingstier op Rijnlands Y-ftroom-dijk

(In d'eerste optreks teelt der velden webbe-rijk)

Onsghangh, in 't duyn-grond-water rapse nuery-dillen

10 By koppels't melkte bleek-webs melk-zop zien uytdrillen.

Het graf-rijk groene veld met lywat wit bedekt
 Strak tegen weer en wind an d'hennikken gheftekt:
 Op half wit linnen schouwen buertswijs ghieter-reeghnen
 Uyt oost en wester floot zich onderling bejeeghnen,
 Of bleek-heer baat-zick mocht mijn vroeg-ghenhennikte
 Door yl-aards overloon, vergheten in den hoek. (doek
 Nauw toezien wis verhoedt trouw dieners inó veraarden.
 Zelf is de man. des meesters óogh maakt gladde paarden.
 Op 't leeghbaar karrers bidden Herkles zeit uyt spot,
 Slaat hand ant rad, vrund, helpt u zelf, zo helpt u God. 20
 Dit was vroe-uyttochts werf. wes voetlings? om te mijen
 In schuyt ghekaekels stuernis, waghe-val in 't rijen;
 Tot lijfheil hebben me, lijf oefning, en daar by
 Ziel wellust, in des ziel-heils naspuer eenzaam-vry.
 'tGemoed ik leegh, die leeg-gangs tijd, van koopmans
 handel, (del,
 't Verstand is zorgh-leegh in dees uchtend zin-lufts wan-
 Het Y, en 't Spaar verby, langs Albrechts berrigh heen
 Tot op den witten blenk. daar plotselijk verscheen
 Terpsichoor aan den voet. die lokte my beneden
 An d'Overveense beek: daar hoord ick deze reden. 30
 Het werreltdijk beloop by yemands by ghebot
 Ontwijflik wert beweeght: en tuyght daar is een God.
 Ook dat die machtigh, ghoad, en wijs is, uyt zijn werken
 Blijkt. van dit schepfel boek zijt ghi al leerbaar klerken.
 Al oogh-blik, elke daad, en voorval, strekt een les:
 En ellik schepfel zelf een letter daar in es:
 Die yghlik zijn ghemeen en leeghlik in 't verzinnen,
 Goods wijsheid, ghoadheid, macht, doen kennen: ook
 beminnen,
 Omdathy schóón, ja 't schoonst is: en dies boven al.
 De willigh-blinde, diet ontkennen, die 't geval- 40
 ligh t'famen-kleven van 'tondeelbaar stuyf-stofs horten.
 Grond-oorzaak zeggen van dit al te zijn, die storten
 Haar zellefs loochening. dat nietigh' Avontuur
 Dit wert zo God: doch blóót van macht en van bestuur,
 Onwijs, onghoad, zo blind als zy blind-schermers zelve.
 Wie kan des werrelts stand en 's Hemel-loops omwelen
 Ver-

- Vermoeden oon bestier? dees schikking-kunft ghewis
 Tuught van zijn Schepper u: doch gheenfinis wat hy is.
 Zo is ook eighen ziels ghedaant on-ondervinlik
- 50 Voor u: maar datfer is is yder licht verzinlik.
 Een letter-moer verstreks', of een klein-werrelts boek.
 Ja't nutfte werrelt-les krijghts' uyt zelfs-onderzoek.
 Door zellef-kunds verzuim sneeft ellik in verkeertheid:
 Maar zellefs kennis voert tot ware Godgheleerdheid.
 De zellefs kennis leit in kund van zellefs kracht,
 Wat lijf en ziel-heil gheeft, en hoemen dat na tracht.
 Ziels eerste hoofstgrond-kracht, is't lijfs en't zicligh nei-
 Zulx om te werven heil is ellik schepfel eighen. (ghen:
 Gheneichtheid, aerd na't laegh, het vier na d'hooghte
 heeft, (leest,
- 60 Ook macht daar toe: 't ghediert en kruid, dat slechtlik
 Heeft zullix me, daar toc ook neighing-tocht tot ghoed-
 heid (heid.
 En heil: diens derving quelt, verwerving maar heeft zoet-
 Het relijk dier heeft meer (tot scheppers meerder prijs)
 Gheneghentheid om worden maghtigh, ghoed, en wijs,
 Dats Godlik: zo veel zijn natuur die is deelachtigh.
 Na u verstand, is God alleen wijs, ghoed en machtigh.
 Wat hy meer is in zigh, dats boven u begrip:
 In zijn graads ommetrek moet ellik blyven stip.
 De blind weet van geen zien, 't onrelijk van geen reden:
- 70 Ghi van gheen zeillteens kracht, of honde-rueks beleden:
 Noch u vijf sinnen kracht, of werking zelf behend.
 Ist vreemd dan dat ghy God, na zijn is, niet en kent?
 Doch vint ghy in u graad volheil, wildy te deggen.
 Volheil is neighing-boet: dus hoe ghy zijt gheneghen
 Grondeert voor alle dingh. dats u natuurs behoest.
 Meest 't onnatuurlik (niet natuurzucht) u bedroeft.
 De neighing ongeschent, die in u van naturen
 Is, is Gods kracht in u, om u tot hem te sturen.
 Dees leidfman recht en slecht, die maakt u recht gheleerd:
- 80 Zo wie met errenft ziet, en waakt, en hulp begheert.
 Macht is het wit, daar ghy na trachtet al u leven.
 Macht is het pond, dat u op woeker is ghegheven.

Macht,

Macht, om te werven wijsheid, ghoedheid, meerder kracht,
 Gheeft God: daar woekert me, zo krijgdy volle macht.
 Wie wijs wort ende goed, die wort daar duer ook machtig:
 Die onwijs en onghoed blijft, die blijft ook onkrachtigh.
 Des menschen hoogste macht, is 's menschen hoogste goed:
 Dats, liefst God boven al, krijgt macht, krijgt geen onspoed.
 Wie God liefst, die liefst macht, verstandicheid en goedheid:
 Daar toe gheeft hy u macht, en neighing: eerst tot vroed- 90
 Weet en heilghering bey: zo is de mensch ghe-aard: (heid,
 Maar wetenschap, wat heil of onheil zy verklaart.
 Om heilgherichheids boet, weet-gherigh ghy gheneghen
 Zijt: die toch tot ghequel dijt, waarder niet en-teghen
 Het scephsel boek, daar weet-zucht door mocht zijn ge-
 U onvernoegde weet-zucht diend' aars tot onrust. (bluft;
 Dies drong Goods goedheid hem, dit middel te beschikken
 Dat vailligh en ghereed u neighingh mocht verquicken.
 Dit levens boek, den mensch diet gha slaat zo verlicht,
 Dat hy zich zelfen heil kent, me zijn ampt en plicht 100
 Tot God, en tot zich zelf, óók tot zijn even mensche:
 En niet alleen verplicht, maar ook beweeght na wensche,
 Door neighing-tocht, om dat uyt liefde te doen met lust:
 't Geeft kundschap na behoest óón kribse school-onrust.
 Ghelijk ook niemand zonder letter-kund kan lezen,
 Zo moet, voor waarheids kennis, noodlik by u wezen
 Eerst scephsel-letter-kund. Want zonder haar bediet
 Wel grondigh te verstaan, is alle kennis niet.
 Dies elk, ja meest de meesters, misverstandigh zwerven.
 Leert dees voor al, wilt ghi ghegrond verstand verwerven. 110
 Om dees wel te verstaan, ter nood, hoeft men geen grond
 Van schoolse-kunst-behulp, het leerd zich zelf terfond.
 In alle reenbeleid des schijn-gheleertheids boeken
 Is zy de stof, daar elk in suft, voort zelf bezoeken.
 De schijn-gheleerdheid ding-waarderingh reikt de hand:
 't Gha-slaan der dinghen aard dat geeft ghegrond verstand:
 Hoest niemand tot ghetuygh, zy zelf gheeft alle klaarheid:
 Des menschen eighen hert ghetuigh is van haar waarheid:
 In ondervinding-kund haar grond-bediet bestaat:
 Wie dat verzuimt blijft blind, doolt, weet niet waar hy gaat. 120
 Door

- Door haar slecht effen laeheid wert dees zonderlinge
 By elk verzuimt: want zy beghint an flechte dingen,
 Die elk klein acht. maar die ant laeghste eerst beghint,
 Klimt hóógst. ontwaakt: bedaart u: Spiegel u bezint.
 Ghi zijt al vroegeh verrokt. u kindsheid valsche beelden
 Zijn ingedrukt: ghi sneeft: begheeft waanwijsheids weelde:
 U kundschap wakker weeght op reenwix waaghfschaal vry,
 Wat ghy weet, wat ghy waant, dat heil of onheil zy.
 Beghint van onder op, an d'aller kleinste zaken:
 130 Elk onlust in 't ghedacht, laat u die zijn een bake;
 Let waart heeft zijn beghin, en werwerts dattet strekt;
 Of neighing, of verstand, natuur, of waan u trekt.
 Een kind dat letters leert verkeert, of dat versmalijk
 't Welspellen overslaat, leeft al zijn leven qualijk:
 Zó ist hier ook: naspuertet: doet nauw onderzoek
 Van voor voets op in u, in 't kleine werrelts boek. (stadigh?
 Wat denkt, wat wilt, wat vreeft, wat hoopt, wat wenscht ghy
 Wie dwingt tot wederwils hertknagen ongenadigh?
 Wat heerschten in u ziel? ist neighing? reen? of wil?
 140 Wat is die? waar ontspruytse? hoe? wes swijghdy stil?
 Kent ghi gheen eigen wil, de grond van u ghequelle?
 Voelt ghy door an wenfts eelt de brand niet van haar helle?
 Niet vreemd ist. Alleman leit in dit ghasthuis ziek:
 Dies haar grond-taster ghauw behoeft een lange pick.
 Een dikke nevel-nacht van voorleers erf-gheleerheid
 Dringt, ja dwingt, eel verstanden in droom-ziekts ver-
 Z'is, zeitmen, in ons ziel een redelijke kracht, (keertheid.
 En die als Koningin daar heerscht met volle macht.
 Gheensfins. Z'is als een buel, die werkten rust met staden;
 150 Zy wast, dort, wort, ontwort, na 't waalbaar reenberaden.
 Wat isse dan? en waar ontspruytse? zegt? haar grond
 Dat is gheneghentheid: die blind is: maar terstond
 Als reenberaad yet toestemt, wort daar wil gheboren:
 En tienderley beraad zal tienmaal haar verstoren:
 Dus heeftse door haar zelfghebieden noch gewouwt:
 Die slap of streng is na 't verstand is swak of stout.
 Grondeert dit in u ziel: erf-voor-verstands verwennen
 Zet an d'een zy: leert grondigh dees hooft-letter kennen.

U lijf gheneichtheid breng u honger in 't gedacht,
 't Welk zielgheneghentheid (tot heil) port, dat die tracht 160
 Dit onheil te ontghaan: dits gheen wil, 't is haar moeder:
 Daar zy spijs: maar 't verftand (dat God als u behoeder
 En vader van de wil ughaf) zeit 't is fenijn:
 Daar wort gheen wil, al doet u honger fmert en pijn.
 Of komter goede spijs, en krijgghdy wil om t'eten,
 Zeit u ghedacht, 't is vastel-dagh, en u gheweten
 De kerk is onderdaan; de wil ghaat flux te niet.
 Zo neen: en dat u een, een duyzent kronen biet,
 Of eer of ftaat, of zulx iet, dat ghi acht hóoghwaardigh
 Na u verftand, wert ghi of waighrigh of wilvaardigh. 170
 Hier blijkt de wil te zijn een werk-vóogh in u hert;
 Door reenberaad, uyt neighingh, zy gheboren wert.
 De neighing een grond-oorzaak aller fchepfels werking
 Is, en zy ftrekt altóós tot heil en tot verfterkingh.
 In fchepfels redenloos, daar werkts' als opper vóogh:
 In 't redelijke dier (hoewelz' ook zullix pooght)
 Daar magh het reenberaad haar wel of qualijk fturen.
 Gheneghentheid tot ghoed ftrekt: doch blint van naturen
 Is zy: zy drijft den menfch (zoz' al 't ghefchapen doet)
 Dat hi niet anders magh als trachten na haar boet: 180
 En meeft na 't meefte goed. hetzwaarfte moet meeft we-
 gen. (gen.
 Hier magh wil, noch verftand, of zielkracht, ftrijden te-
 Weet, en heilgherigh, minnen 't fchóón, en 't fchoonfte
 meeft,
 Erbarmingh, kinderlievigh, dankbarigh van gheeft,
 Zijn wy al gh'lijk gheneight: dees magh niemant verwer-
 pen, (pen.
 De fnoodfte fchelman niet, hoez' ook haar zinnen fcher-
 Is al ons neighingh ghoed? is zy alleen die roert? (voert.
 Waahn komt het quaad dan heer? de valsche fchijn ver-
 De vrek, de dief, de moorder achten 't gheld-verkrijghen
 Voor heil, voor fchoon: dit doet haar lieghen, ftelen, 190
 krijghen.
 Natuurlik lieft de moer het kind, doch fterker misverftand,
 Of waangodsdienst, mach 't haar doen werpen in de brand.
 Dien

Dien welluft, staat, of eer, fchoon fchijnen en hoochwaardigh,

Hy moets' uyt neighing lieven, en wort dies onwaardigh.

Brengt fnode wraak, en faam (het aller ylste niet)

Niet door waanwaardicheid de grootft in groot verdriet?

De neighing, die haar 't hooghfte ghoed in haren oghen

Te lieven port, is ghoed: door waan zijn wy bedroghen:

Dat zy een ydel niet, het onheil, 't quellik quaad,

206 Zich achten 't hooghfte ghoed. Ja menigh willigh laat

Zijn luft, zijn gheld, zijn staat, zijn eer, ja lijfen leven,

Om wraak om hoeremin, door misverftand ghedreven.

Teelt neighingh en verftand noodwendigh wil in my?

Heb ik gheen willekuer? is mijn wil dan onvry?

Geen wil is vry: die moet verftand en neighingh volgen:

Maar vrye willekuer (zo ghi niet zijt verbolghen,

Of door moetwil verftokt) is by de menfch. vermoeyt,

Verhit, en dorftigh weeft, daar kil-koud water vloeyt:

Heilghericheid die port u dorft-fmert te verzaden;

210 Te mijen portfe ook des kouden waters fchade:

So ftrijden meeftentijd de neighings teghens een:

Daar hebby willekuer te kiezen een van twee:

Doch moet u willekuer nootwendigh zijn gheneghen

Na 't geen in u beraad op die tijd meeft zal weghen.

Is u beraad bedachtzaam, langfaam, recht en flecht;

Gheneghentheden heilzaam leiden u te recht.

Maar zo onandacht u, of eigen wil beheren;

Licht zal u willekuer van heil tot onheil keren.

Is eighen-wil iet aars als wil? doet ons 't beduyt.

220 Natuurlik is de wil, en welghegrond, die fpruyt

Uyt recht verftand, en neighing, beide recht natuurlik.

Recht ift verftand, dat in haar rechte waarde puurlik

De dinghen acht en liefst. Maar zo u eigen-zin

Der dinghen rechte waarde acht of meer of min,

Wilt ghi het fchijnheil kiefbaar, 't kiefbaar waar heil ach-

Of eighen fchatten, 't geen niet heel staat in u machte, (ten,

Zoo teelt die eighen-zin de eighen-wil onwijs.

Natuurlik honger hebt en flechte voebaar fpijs,

Ghenegentheid natuurlik port u om te eten,

Die baart dan voort een wil, gheteelt in u door 't weten 230
 Des spijles dueghd: in 't eten zo gheniet ghi lust:
 Die volgt so waar natuurs behoefte, wert ghebluft.
 Die neigging, het verstand, de wil, en 't lust gevoelen,
 Zijn noch natuurlik ghoed. na hongher-smerts verkoelen
 Zo ghi dan eten wilt om lekkerheids ghenot;
 Die wil, verstand, en neigging strijden teghen God,
 Natuur-begheert, en heil. 't natuurlik hunger boeten
 Dat starkt u lijf: an lijfheil hangt lijflusts verfoeten.
 Maar 't lichaam krenkt, zo wie lust tot een eind verkieft.
 Dies hy lijf-heil-genot, ook rechte lust, verliest. 240
 Natuurlik, godlijk, ghoed, is hunger-bluffchings neighen;
 Niet 't lekker-lust-bejach: dat is gheheel u eighen.
 Dees eighen zinlikheid, natuur-behoeites fil
 En neigging ghants verkeert, en teelt zo eighen wil.
 Wort die dan vierigh, wenkt 'se d'heetbloedighe krachte,
 Zo werts een moed-wil trots, die strak met vollen machte
 Gheheel den mensch beheert, zo langh die hitte duurt;
 Haar Anwenst eelt ook menigh ewelijk bezuurt.
 Zulk eighenzinnicheid, en eighen wil trots-moedigh,
 De menschen meest beheert, en maaktse zo verwoedigh, 250
 Dat zy haar eighen aard, haar heil, haar God, haar rust
 Verzuymen: 't is in haar door misverstand ghebluft.
 Maar die door achterdocht kan eighen zin begheven,
 En Christelijk onnozel kindheid wil ankleven,
 Die zal door waarheids kennis waarlik worden vry
 Van eighen-zin en wil, godvolgigh, vredigh, bly.
 Hy volgt d'onnozel kindse neiggingh der naturen,
 (Als Sokrates) die moet hem (bit hy) tot God sturen.
 De schijngeheleerdheid laster' of acht my voor zot:
 Zy dedent Sokrates: en Christus was van God, 260
 Van heil, van wijsheid, verr'; hy zuste in haar zinne:
 Hy revelkald' als ik: hy had den duyvel inne.
 Als hy de schijngeleerde kerrik-vooghen blind,
 Beveelt eenvoudigh-slecht te werden als een kind.
 Dees heb ik op mijn zy. 'k veracht het kribbich vlechten
 Haars schik besluytings-kunst, haar reen-loos reen-be-
 vechten.

Zo Aristotels feil, door erf-leer, hen ankleest,
 En meer als Christus waarheid aanzien by haar heeft;
 Acht ghy haar aanzien klein, en al haar trotsse klerken:

270 Doch onderwerpt u zin de alghemeene kerke,
 De waarheid slecht en recht. wie die alleen bemint
 En treet in 't parck, 't is wel als zy u reuklyk vint.
 Zy zy alleen u wit (niet overwinning-luste)

Die u weetghericheid, door neighingh-boet, gheeft ruste?

Gh'lyk al onnozel kindse neighingh drijft tot ghoed,

Weetghericheid voor al, die puur na wijsheid spoed,

Om die Gods-eighenschap te werden meer deelachtigh:

En wijsheid, dieze krijght, dien maakte ghoed en mach-

280 Heilghericheid, die u tot heil-bejaghing dringt, (tigh
 En van verscheiden heil het meest te kiezen dwingt.

Natuurlik 't grootste heil de grootste neighings boetingh

Is: zulke neighing-boet gheeft ook meest heil-verzocting:

Liefd tottet schoonste schoon, al ander neighing-kracht

Voortrest: maakt datmen d'ander ieghens haar kleinacht,

Ja wederstreeft. wie wraak of min zo heeft verheven,

Dat hyze dient als 't schoonste schoon, die wert gedreven

Dat hy verzuimt, ook, ziel en lijf-ghezondheid derft.

Ja (om dit zelfghemaakte schoon) zelfwilligh sterft.

Na waard natuurlik is doch onder alle dinghen

290 Gheen schoonder schoon als God: dies dringt ons zonder-

Dees schoonheids liefde, God te lieven boven al, (linge

Als hy maar werd ghekent: en uwe weetzucht zal

U God doen kennen, wilt ghi bidden ende waken.

Ook 't lelijk heilloos quaad doen kennen ende laken.

Barmherticheid en kinder-liefd ook niet alleen

Zo wijfen God en 't ghoed: maar maken u gemeent (sche,

Met God. die neighing-boet, die maakt u ghoed na wen-

Zy maakt u als een God der hulphoefstighe menschen.

Ja deze vonk alleen u krachtigh overtuyght,

300 Dat God in u zy: dat zich ook zo t'uwerts buyght

Het heel barmhertigh ghoed. u hert dat moet verhuegheti

Doort voelen van zijn liefd: maar meer heil ist, te muegen

Zelfheil-rijk hebben lief, als liefghehat te zijn.

Hy weet dit, die daar duer vry wort van ik en mijn.

Waar ikheid is by heilzucht, zelf om te ghenieten,
 Daar quelt heil-derving, en verlies-angst moet verdrieten.
 Maar daar vernoeghen is, is wenschelijke rust.
 Liefde en goed-dadicheid die gheven d'hoogste lust
 Den mensch: als zy na wensch dees neighingh in hem stel-
 pen:

Waar toe ghenegentheid tot dank ook meest kan helpen, 31°
 Tot u heil, God u staegh oorzaak te danken gheeft,
 Dat ghi ziet, dat ghi denkt, dat ghi weet, dat ghi leeft.
 Zijn licht, lucht, kost en kleed, zijn ghaven menighvul-
 digh, (digh.

Die maken dat ghi staegh zijn goedheid dank zijt schul-
 En dankbaarheid doet u noch zelf de meeste dueghd:
 Een dankbarigh ghemoed is d'allergrootste vrueghd.
 Een welghenoeghen ist an jonst genot, ghenegen
 Tot jonst-verghedingh, staegh met lust, waart valt gele-
 Dies is, en leidt tot heil, dees zielgheneichtheid zoer: (gen.
 Is in't ontfang, en in't belonen, neighingh-boet. 32°

Dus aller neighings boet u leiden tot vernoeghen,
 Tot rust, tot heil, tot God: die, al't natuurlijk wroeghen
 Nood-dwang, anprikkelingh des neighingh, maakt dat
 In alle schepfels tot volmaaktheid. Menscheghek, (strek
 Ziet, u schort niet als slechte neighing-boet hoogwaardigh,
 Ziet, dat ghi niet dit heil sluyt uyt u hert onaardigh,
 Door achteloos verzuim, door misverstand verkeert.
 Dit ist, dit ist alleen, o mensche, dat u deert.

Daar ist dat ghi u vlijt, u pond, in mooght besteden.
 Daar toe hebby dees neighingh: daar toe hebby reden. 33°
 Dit is dat tot u heil leyt, ook dat u verdoemt:

En maakt u snoder dier, als die ghi reenloos noemt.
 De hond die knaaght het been, met lust, met groten vlijte:
 Een groote blaffert wil dat nemen, of hem bijten;
 Hy mijt de smert, begheeft dees, zoekt een ander lust.
 Maar Menelaus bruikt min reens: die in onrust (digh:
 Zich en de werreld stelt, door moort, door oorlogh bran-
 Wats hier de schort? alleen dat hy is misverstandigh.

*t Verliesen van een hoer, is dat zo grooten zaak?
 Of eischt de reden datmen weegh zo zwaar de wraak? 34°
 Doet

- Doet Sokrates alzo? doe hi eens was gestoten,
 En dat zijn volgers (blind in't onghelijx vergroten)
 Hem rieden dat hy zich beklaghen zou in recht:
 En oft een ezel waar, zouw ik in woord-ghevecht
 Ook met hem treen, zaid hy. Diogenes een jonghen
 Zach drinken uyt zijn hand: dit heeft hem voort ghedron-
 Zijn nap te werpen wegh: bly dat hi min behoeft. (ghen
 In't iegendeel zit Alexander heel bedroeft,
 Nu al des werrelts heer: alleen door 't overweghen
 350 Der werreld-menichts droom. dus isser veel ghelegghen
 An recht of misverstand van elke dings waardy.
 't Rijk weighert Numa eerst, wil liever leven vry:
 Verbeden, neemt hy 't an, bevooghtet ghodertieren:
 En Sylla raakt door moord en schendaad ant bestieren:
 Daar na verlaat hy 't rijk, door heerschens last bezwaart.
 Het recht of misverstand maakt goed of quaad van aard.
 Wat drong eerst Numa om zich zelven te verschonen?
 En na in dienst te treen? 't begin en 't eind betonen,
 Dat hy des hoogheids last voor zich niet heilzaam acht.
 360 Doch uyt barmherticheid anvaarde d'oppermacht.
 D'een ken der dingen aard, en draaght zich dies natuurlik:
 En d'ander, door onkund, sneeft voor en na balstuurlik:
 Dus hangt al 's menschen heil, ant ding waardenen recht.
 Maar om 't verschil in dezen was oit meest ghevecht:
 Niet in 't gemeen alleen, maar by school-wyze menschen:
 D'een hecht an lust, in dueghd stelt d'ander, al zijn wen-
 De darde dielt het ghoed in drieerley gheslacht, (schen.
 Des ziels, des lijfs, en diemen der fortuynen acht.
 Zuik ziet daar is niet zekers als het komt op 't knippen:
 370 Een ander, dat wy zwaarlik zekers iet beghrijpen:
 Gheen zeit, ik weet alleen dit, dat ik wete niet:
 Dat recht is als men hóógh op Goods alwijsheid ziet.
 T'en is gheen mensch van nood Goods wijsheid te door-
 groeven:
 't Schijnt billik doch dat zy zo veel als zy behoeven
 Hier vinden weertzuchts boet: mits dat gheen schepfel derft
 Hun neighingh-boet: een steen, een boom, een beest ver-
 werft

Voor zijn gherieghentheid ook middel die te boeten.
 Zouw dan de mensch alleen in onvernoghtheid wroeten
 Natuurlik? dat zy verr? de grond van haar gescheel
 Komt niet door nodrufts feil, maar ikkers weten veel. 380
 Het kind, met aeffem-haal, met zuiken, met bewegen,
 Heeft middel om te boeten daar 't toe is gheneghen.
 Heeftet an lucht, an zok, of roering-tocht ghebrek?
 Het derft dies macht te krijghen wafdoms groey-bestek.
 Derft ook het kruid of boom, de Zon óf wasbaar aarde;
 Zo wertet nimmermeer een ciersel van de gaarde.
 Daarom zo dees of die, dit of dat, komt te kort;
 Dats geenflins blijk, dat dies zijn hete aard iet schort.
 Zijt ghi geneigt tot weet en heilzuchts-boet verzoeting?
 Ontwijfsijk na u aard, vint ghi ook neiging-boeting. 390
 Wert meest elk door verzuim, en errefzond verrokt?
 Of doolt hy die te veel erfmisverstand inslokt?
 Dit vesticht niet, dat niemand dies komt tot bezinning,
 Tot kinds onnosselheid, tot dies spings overwinning.
 Ik weet wel dat ik hier iet heldachtigs besta,
 Dat ik met Herkles tegens 't hoofd-rijk Hydra sla:
 Dat heele werlden nu zijn in verkeerde wennis:
 Dat elk een Christen heet, heel zonder Christen kennis.
 Doch zellef in zijn eeuw wie heester doe ontwaakt?
 Hy deed' mirakels veel: maar heeft hy oyt ghemaakt 400
 De zotten wijs? of rein van herten de verkeerde?
 Wie brocht hy tot bezinning oyt der Schijn-geleerde?
 Zy zijn te zeer beghochelt door haar schoolse praat.
 Zou iemand hem verstaan, eer hy zich zelf verstaat?
 Dus zijnz' in onzen eeuw meest zellef te bespotten,
 Die om de zotten wijs te maken zich verzotten.
 Wie bet ziet, beter leef, godvolghigh, simpel, slecht:
 Keer zich niet an zijn naaftens feil, maar leve recht:
 En laat de wereld, werren, kijven, schrijven, razen:
 Het is zóó 't was. meest krijten meest de grootste dwazen. 410
 'k Weet dattet hen een droom schijnt dat ik u voorstel.
 Maar die uyt d'algemene eigens-willens hel
 Ontwaket en ontvlucht; ziet en zaid onverbolgen,
 Dat niemand Christen is of hy moet Christus volgen:

Eerst duer bezinnings zeegh, en duerootmoedigheyd.
 Die Heylland geeft tot heil zijn aard, zijn goedicheyd.
 Dit valt niet zonder eerst te worden rein van herten:
 Dan zietmen God en 'r goed. Zo lang u ikkers smerten
 Of eighen-wil noch drukt, zo komtmen tot geen heil
 420 Dat heelt: wie die ontwort, die ziet (nu wakker) 't feil
 Daar 't ellik sehort: dat zy door 't zellef wijs verkiezen
 Van heil van goed in schijn, waar heil en goed verliezen.
 De snuevel-boom die in elx hert verheven staat,
 Is wikken na haar zin, en achten goed en quaad,
 Dat in zich van natuur noch ghoed noch quaad kan wezen.
 Waan-kennis die belet, dat zy gheenffins ghenezen.
 Elk gha zelf in zijn hert, en zie daar waart hem faalt.
 De mensch heeft heilloofheid zelf op zijn hals ghehaalt.
 Maar Christus vrijt van deze knechticheid der zonden.

430 Wie trouw in woeker-winst met zijn pond wert ghevon-
 Die ziet, en lieft waar heil, en leeft dies onbedroeft. (den,
 O mensch, u wensch is klein, kent ghy u klein behoeft:
 U lijf heeft slechte kost en kleed alleen van node:
 U ziel wijfheid en ghoedheid, leeft van 's Hemels brode.
 Wilt ghy zien wat verstand en neighingh zy ghezond?
 Wat wil, en wat begheert, dat recht zy en ghegrond?
 Ziet of se hebben eindt, wikt of se zijn naturigh,
 Of dat se zijn geteelt door eighen-zin balsturigh.
 Ghy hoeft wel spijs en drank, ghy hoeft te zijn gedoft;
 440 Maar niet dit zijden kleed, niet lekker drank en kost.
 Slechts nodruft u natuur eifcht, kostelheid u ikker:
 Natuur niet, u verkiezingh dat is u verftikker:
 Begheeft die, wederstreeft hem, hy zal van u vlien.
 Blijft slechte neighing-boet u wit? wis zuld'y zien
 Dat al des werrels wijfheid, al des schooltwifts woeden
 Maar ikker-warringh is: en al haar hóogste goeden
 Zelf maakt' afgodery: een schijn, een schim, een niet.
 Wat is haar afgods welluft-zoekings eind? verdriet.
 De hongher-bluffching krijgt door neighingh-boet wel-
 luste; (ruste.

450 Maar welluft-zoekingslust, weert lust, plaaght met on-
 Natuurlik u vernuft hier spuert, dat 't hooghste ghoed

Gheen welluft-zoekingh zy, maar flechte neighing-boet,
 Die blijft God-volghers wit: heeft welluft tot ghezelle:
 Neempt ghyze tót een wit, zo dients' u tot gequelle.
 Dees eighen afgod-making, deze ikkery,
 Let u natuurlik heil-genót, maakt u onvry.
 Weeght op dees evenaar al't misverstandigh sneven:
 Eerst rijkdoms afgód, die by elk is hóogh verheven.
 Na u behoevens eifch, en slecht vernuits belced,
 Is rechte rijkdoom niet als hebben kost en kleed. 469
 Zy zijn rijk, ja óók godlijk, die niets niet behoeven:
 Noch rijker, die haar in gebrek niet en bedroeven.
 Des lijf-luffs kiefbaar heils-verwerving, die baart vrueghd:
 Maar dervingh dies gheen óorzaak is van ongenuegt.
 Die wijflijk let op zich, en 't goddelijk bestieren,
 Dier alles tót zijn heil bruykt, wijs en goedertieren,
 Dien wedervvaart niet quaads. de rijkste die hier leeft,
 Is hy die wel vernoegt is an 't geen dat hy heeft.
 Gelijkt een geld-rijk man hier by, die staegh zijn schatten
 Met angst en zorgh bewaart, zijn kleeren voor de matten. 470
 Zegt my (zo ghy natuurlik vonnist) wat genót
 Trekt deze van zijn geld, van zijn gemaakte God?
 De boer, na 't angstigh lang aanbiddens niet verwerven,
 Wiert rijk, doe hy zijn eigen af-gód brak an scherven.
 Zó wie (Efoopscher-wijs) natuur grondering slecht
 In alle dingen volgt, zy wijft hem licht te recht
 Der dingen rechte waard. aanziet de hoge staten
 Die elk te hebben tracht, en zwaarlijk kan verlaten,
 Al valt dien zwaar. geeft hen die hooge staat
 Voor haar lijf, voor haar ziel, óf neiging-boet of baat? 480
 Geen vijg, olif, óf wijnstok mag die dienst begeren.
 D'onvruchtbaardoren struyk die staat na staat en ere.
 Maar zó ghy in u grond let op der dingen aard,
 Is al des werrelds eer wel een spóchwaters waard?
 Nochtans de schijn-geleerd, de rijk, de hóogh verheven,
 Die geven hier om 't goed, de staat, ja lijfen leven.
 Maar boven welluft, geld, óf eer óf staat-geschaak,
 Is by de meeste meest geacht de snóde wraak.
 Dit aller snóódste dings hóogh-achtbare waardije

490 Tóónt dat ghemeen wegh gheen wegh is, maar over-
schrijven

Des alghemenen pats: zoekt dat in u ghemoed. (boet.

Vaart wel, ghi hoeft geen leer meer, volght Ziel-neiging-

HERT-SPIEGHEL

SESTE BOEK.

Erato.

Yn leven, Boek en 't Jaar, verslingert meer
als d'helfte, (hemelwelfte

En 's werrelts óógh was schuil: 't veel-ogigh

En 't horenlicht, verjaegden hond-sters het-
ten sleep:

De vensters hoogh en laag al stonden op ter greep

(Na 't daaghlix Zonnestralens hoy-gras-zweligh zwoelen)

Rondsom mijn zomer-huys, diens hete damp te koelen.

Ik trantel vol ghepeins, staegh-eenzaem, ook versuft,

Als mijn liev' eghaas dood, onliet, in mijn vernuft

Vaak schielijk valt, en drukt, al poogh ik drukt'ontvlieden

20 Door reen-beslyt, en 't bidden, Heer u wil gheschiede:

Zo blijft doch in mijn hert het vorigh misveritand

(Dat staeghe liefd an sterflijk lief hecht) noch geplant.

Zo wie met lossen herten, lijf, ghoed, kind, en vrouwe,

Bezit recht als geleent, verliestze zonder rouwe.

Maar hechtmen 't hert daar vast, weet, als ghy namaals

Dat u verstand (niet dat verlies) u herte schuert. (truert,

Dit stem ik vastlik toe, dit kan in my druk stelpen.

Als dit verstand heeft d'overhand, het moet my helpen.

Sluypt eighen-zin weer in, zo voel ik weer gequel.

20 God doet maar ghoed: onz' eighen-wil bouwt onze hel:

Met dit beslyt gedoft, raakt' ik vernoeght in slape;

Doe quam na middernacht Erato my verknappen.

Als iet gheschiet, verdrietigh niet, maar wel geleerd,

Is hy, zaid' zy, die alle ding ten besten keert.

Te nut bruikt Sokrates zo yder mans gebreken :
 Tot toren-dwangs behulp, zijn quade wijfs quaaden,
 Doch zullik vlicbaar onheil vlien, als schuwbaar quaad,
 En kiesbaar heils bejach, is wel, alst an u staat.
 Dit nauw-behuifde huis, dat koeld door zons omwandring,
 En wander-ruymte derft, verschikt na mijn verandering. 30
 Dit was ghezeit. ik zie de noorder muur om veer.
 Een plek lang tseftigh voet, en vijftigh breed: ter neer
 Zit zy, en deelt an tien en twemaal twintigh voeten
 De breed, in 't noorder deel twe kamers zich ontmoeten:
 In midden voeghts' een zaal van veertigh voeten lang,
 Daer achter an een koken, met een zyel-ghangh:
 De zuyder tien voet schiktse, voor tot haar verdoene,
 Het achterst tot een eet-zaal, daermen zach in 't groene:
 En in de boven ruymt, drie zalen nevens een:
 Het dakhier op, de ghevels bey van herde steen, (tigh: 40
 Doch slecht en recht, maar duurbaar, voechelijk, en luch-
 Het huys vol schildery, al beeld-schrift zin rijk-tuchtig.
 Des voor-zaals noorder wand was heel end al bemaald
 Met Kebes tafereel, daar op zy dit verhaald.
 't Is dertien jaar gheleen, dat ghy om te gronderen
 Dit Griexsche schat, griex leert: nu kóóm ik 't u vol-leren.
 Dit boek en beeld-schrifts puik heeft veel verborgen zin.
 't Is yghlix levens beeld. de schar die staat om in
 Te ghaan, is elke kind: de oude, die 't besturen
 Hier heeft, de ongheschende neighing der naturen, 50
 't Geval voor liefst' ontfaan, te wesen welghemoed,
 Ghelaten: vast betrouwen God, die 't u te ghoed
 Al schikt, de eighen-wil verdilghen, niet verkiezen,
 God-volghigh, onbecommert, zoeken en verliezen,
 Het kiesbaar tijdluk heil, zijn eve words bevel
 Behelst al deze zin: 't weerstreven is u hel,
 't Verzuim u vegevier. u Heiland bezicht vaken
 Ook dit natuur-gods woord. die toezien, bidden, waken,
 Bevinden waarheid, dueghd, natuur, God en de reen,
 In d'onbedurven mensch te komen over een.
 Maar laas waar vintmen die? het schortt' ons eerste vader
 An eighen-wil: die erfzond treft ons alleghader. 60

Niet een niet een en isfer (al zijnz' al verwent)

Die ziet, of waakt, of bidt, die zich of Gode kent.

Wie volght natuurgods les? Wie gaat recht op den huevel

Tot heil? zy raken al by eighen-wil in snuevel:

Door valsche schijns bedroch, en voorghangh slim gebaakt

Is elk verrokt, verblind, eer hi tot kennis raakt.

Veel onrechte waardy der dingen, deze hoere

In u verstandt verbeeldt u neighingh te vervoeren.

Natuur-gods waningh recht dies zelden heeft gehoor,

70 Haer dieners, schijnheils waningen, gaen ellik voor.

Hoe komt de valsche schijn an macht? en schijn-heils wa-
ning

Waahn komtse heer? wikt zelf: grondeert u hert-verma-

Merkt: onandachticheid vermetel haastigh blind, (ning:

Geeft valsche schijn haar kracht: maakt dat ghy u verzint

In 't ding-waarderen stout. zo haast als u gedachten

Iet brengen in 't beraad, zo is 't u werk, te achten

Bedachtzaamlik omzichtig op der dingen aard,

Wat die natuurlik, wats' in blote schijn zijn waard.

Wie oordeelt welbedacht, ook langzaam en bescheiden,

80 Krijgt weet of waan oprecht. maer schijn zal dien verlei-

Die achteloos vermetel volght dat zy verbeeld. (den.

Dat schielijk schijn-heils toetsaan, valsche waning teeld.

Zelfs onderzoekt u grond': ziet wat in u verschelen

Oflust, of wil, na waans, of na natuurs bevelen.

Natuur eischt dexel slecht, die paaytmen licht met lust.

Schijns waan, port kostel pronk te zoeken met onrust.

Jóóft blóóts hóófd zelf een hut, die kouw schut, bout van
biezen,

In 't duin gheraapt om niet, en vreeft diesgheen verliezen.

Ghenoegzaam dekt hem warm al 't jaar een slechte py.

90 Wat schijn-waans praal-zot leeft zo rijk, zo vry, zo bly?

Natuur-god niemand dringt tot zorchelijk behoeven.

Het ikkerigh verstand, en erfzond, u bedroeven.

Natuur zoekt kost en kleed na nodrufts klein behoef.

Onnodrufts zotte pracht en lekker tand maakt droef.

Natuur zaid, tot versterkingh wilt u honger boeten. (ten.

Schijns waan zaid, volgt de lust, tot last om smaax verzoe-

Natuurs waan rijkdom heet, daar gheen ghebrek en queld :
 Schijns waan dit armoe noemt : maar om oneindlik gheld
 Te woelen arbeidzaam, zal zy u staegh bekoren :
 Dat doch met zorgh bewaart wert, en met rouw verloren. 100
 Maar hier duer, zeit zy, krijgtmen menighvuldigh heil,
 De wellust, staat, en eer, en faam is daarom veil. (den.
 Dit zijn des menschen, tastbaar, zienbaar, hooghste goe-
 Zeit hier natuur-God neen? dat achtmen slecht vermoe-
 Schierrijk hertspighelt dit. dit is verdervens grond, (den.
 Dat elk natuurlijk wit begheeft, en volght terstond
 Eer hy reenplegen kan, zulk alghemeen ghevoelen,
 Dat hem gheheel beheert, en doet ghestadigh woelen
 Na 't schijn-heil, zo hooghwaardigh in zijn hertgeprint,
 Al krijght hy afterdocht, dat hi hem niet bezint. 110
 Op zulken voet ontfangt men der Fortuynen gaven.
 Dat hen zou dienen, daar af worden zy dan slaven.
 Het tijdlik goed tot neighing-boet maar dienen zouw.
 Door u verkielikheid maakt ghy 't u tot een vrouw.
 Wat is verkielikheid? ghezondheid, rijkdom, ere,
 Zijn kiefbaar heil. die dees lof-hertigh kan begheren,
 En zo bezitten me, doet recht : want niemand weet
 (Als God alleen) of 't uyt-eind strekt tot lief, of leed,
 Of 't schielijck waalt, of blijft. maar die met ghantfer herten
 Dit (als recht heil) begheirt, en ook bezit, 't zal smerten, 120
 Alshem verlies-angst quelt, noch meer als hy 't verliest.
 Lofhertigh, dientet u : hy dient dat, die verkiest.
 De vrak en heeftet gheld niet, 't geld heeft hem gevangen.
 Zy heerschen gheenzins zelf, die 't hert aen hoocheid han-
 Hy heerscht, die zijn verkiezingsh reden onderwerpt : (gen.
 Die in het land-bestieren al zijn zinnen scherpt,
 Om (als een aerde God) alleen te zijn goed-dadigh :
 Rechtvaardelijk, noch slap in 't recht, noch onghenadigh.
 Ook op zich zelve niet : dat hy zich tot een slaaf
 Zelf maak, van deze der fortuinen dienstbaar ghaaf. 130
 't Heet dienen, dienen is 't, al zit ghy noch zo hoghe.
 De welgheborentheid (die naaft is an 't vermoghen)
 En 's werrels eer, zijn lief, voor die liefalligh leeft : (kleeft.
 Maer maakts' u trots; 't wort leed, door dat u hert daar
 De

De kinderzalicheid is recht des Heren zegen.

Doch zietmen 't meeste onheil meest hier in gelegen :

Door 't algemeen misbruik, door eighen-wille kuer.

Elk wenscht die schoon en rijk : dit kiezen baart getruer.

Verkiezingh hecht zo 't hert an d'uyterlijke dinghen.

140 't Is gheen natuur. maar die natuurlik lust anbringen :

Als alle neighing-boet : zietmen daar op de lust ;

Zo plaaght u die verkiezingh dubbelt met onrust,

Des ziels, als d'ander : ook door lijfgeheuel, door pijn.

Verkiesdy luye lust ? u lichaam dat zal quijnen,

En armoe drukt. ten zelve eind u zinlust strekt,

Zó ghulzicheid of gheilheids lust ghezoek u trekt.

Dees waalbaar waningen, verkiezingen, zin-lusten,

Door valsche schijns bedroch, die zijn 't die u onrusten.

Fortuin ist niet : die blind is, heeft ook gheen ghewoud

150 In u, ten zy ghy dwaas haar waalbaarheid betrouwt,

Het waalbaar kies of schijnheil, dat maar is gherijfflik,

Betrouwt, en acht, en lieft, als of het waar byblijfflik.

Dat ghy vergheet, en heel verreet natuur-gods trou gebod.

U waan en kiezing, maakt van 't Avontuur een God.

Dees eighen zinlikheid, dees hot-wegh ten verderve,

Bracht Adam in den dood : doet noch zijn nazaats sterven.

God wijft dien 's levens boom, die eighen-wil verlaat.

Hy struykelt inden dood, die zelf weet ghoed en quaad.

Ghezond, of ziek, of rijk, of arm, of vry, of slave,

160 Zijn in zich ghoed noch quaad : 't zijn alleghaar Gods ga-

En dienen u te nut, koont ghy die bruyken wel. (ven,

Maakt u besluyt, die ghoed of quaat ? dit maakt u hel.

Zal ik niet rijkdom, vryheid, ook gezondheid kiesen ?

En zoeken, ziektes, armoeds, slavernijs verliezen ?

Ja ghy, zo veel an u staat : 't een is kiefbaar heil,

En vliebaar onheil 't ander. doch het blijft kiffdeil

Voor u, oft inder daad u schaden zal of baten.

Dus kieft en vlietet vry : 't verkiezen maar wilt laten.

Het kiezen en verkiezen is een groot verscheel.

170 Kieft vry ghezondheid, en benaarficht die : maar heel

U hert daar an te hanghen, als oft waarheil ware

Wis, zaligh, ende nut, dit brengt u in 't beswaren.

't Is kieflik, 't kiefbaar heil : oft nut is, weetmen niet.
 Het waar heil, waarlik zalight, vry van ramp-verdriet :
 Dat 's ghoedheid, wijfheid, macht. wilt die verkieflik lie-
 Gheenfins het tijdklik heil, oft dient u t'ongerieve. (ven :
 Vry meft, en ploeght, en zaeyd u land, van God de vrucht
 (Ghelaten) wacht, doch zonder wensch en zonder ducht.
 Vry werkt, maar zorrigt geenfins voor den dagh van mor-
 Het quetft u doedy aars: en breekt met al u zorghen (ghen : 189
 Gheen ftro. vergheefs, maer quetflik, is de eigen-wil,
 Ghegrond op eighen zin : dees levert u de bril
 Des valsche schijns bedroch, dat ghy het dingh een waarde
 Gheeft dattet niet en heeft : dit, dit doet u veraarden,
 Dat ghy in flaverny u gheeft van 't Avontuur :
 Dit heerscht dan als een God, verbyftert u natuur.
 Haar afghunft maakt u heilloos, anghftig, en misnoedigh.
 Haar ghaven maken trots, baldadigh en verwoedigh,
 Door onmaats lust-ghezoek, quiftghoed, en vleyery,
 Ook onverzadicheid : dees als met tovery 199
 An dijn verkiezing-snoer dy houden vast gebonden
 Als slaaf, onfcheidelijk, an veel verscheiden zonden.
 Onmaat wijkt af van maat, buight neighingh en natuur,
 In misverftand verrokt, door valsche schijns bestuur.
 Natuur-tocht eifcht het voetsel, kiezing 't lekker smaken :
 Natuur natuurs behoeft, u waan 't geldgherigh haken :
 Natuur zoekt kiefbaar heil, door onmaat groeyt de wensch.
 Natuurlik haatmen 't quaad, onmatichlik den mensch.
 O mensch, verdervens grond verkeert in dees onmaat leid.
 Zo haaft als ghi haar volghet, zo vindy d'onverzaadheid. 200
 Natuurs wit heeft een eind : geen eind schijn waans ghe-
 Zo leit dees onmaat-volgers 't kiesfen na de hel. (quel :
 Als dan ghoed-dunkenheid dat misverftand komt stijven,
 'tStrekt heel om heil, om vreed, om vruegd uyt u te drijven.
 Lust-zoekingh maakt ook gulzigh, gheil, kiesch, dartel-
 graagh,
 En quift-ghoed, achtelozigh, zorgh-leeg, vadzigh, traagh.
 Maar gheld, en staat, en eer zoekt onverzaadheid listigh,
 En u ghoed-dunkenheid die maakt u trots, en twiftigh,
 Vol pracht, vol haat, vol nijd, vol wraak, vergramt, verhit.
De

- 210 De onmaat, brenght de voorspoet zelf in 't onderspit.
 Meest komt onmaticheid meest-ellik eerft bestoken,
 Als hem het Avontuur haar ghaven heeft ontloken.
 In voorspoet houden maat, is hen een zeldzaam ghaft,
 Die in 't natuur-pat slecht niet blijven even vast.
 Veel lichter ist, op onweghs ruymte heen te strijken,
 Als van 't Natuur pats effen engte niet te wijken,
 Door erfzonds voorghang slim: 't is heel veel kleinder zaak,
 Of Alexanders króón, of Ciceronsche spraak,
 Na-trachten, als recht uyt te spreken en te leven,
- 220 Als Sokrates, of Frans, 't natuur-les niet begheven.
 Des onmaats eerste faalgreeps onwegh alghemeen,
 Die valt in spys en dranx natuurs eisch t' overtreen.
 Aard, water, lucht en vier, zijn d'onvermengde delen
 Daar uyt dat ghy bestaat: die voeden u en telen.
 Niet leefster zonder lucht, ook zonder warmte niet,
 De allernutste drank, u 't klare water biet,
 En 't onvervalschte aard en boomghewas best voeden.
 Des lekker-koken-kunsts verkiezing, baart rampspoede.
 Zegt wie an brun of ekel ghulzich zich veraaft?
- 230 Natuurs-eisch niet, 't is lekkertand die u verdwaaft.
 Ghy zijt verweent, en meent dat hier des onmaats schennis
 Natuurlik zy: 't zy verr': 't is louterlik qua wennis.
 Zo inde ghailheid ook. Natuurs eisch u verwekt
 In echt te treen: tot goed, begin en einde strekt:
 't Kan ook u neighing-tocht meer als ghenoech versaden.
 Die lust zoekt buyten echt, zoekt schijnheil, maar vint scha-
 Ziet welken afgod trots meest elk bouwt van de min, (de.
 Natuur-tochts boet-zoek slecht is daar af gheen begin,
 Maar valsche schijn van liefs verbeelde waan-waardije:
- 240 Die u verbeelding groots in 't overleg, in 't vrijen.
 De eighen wil die breidt zo 't net zelf in u hert,
 Daar teghen u natuur ghy heilloos in verwert:
 Betovert van die waan, veraardet, en bezeten,
 Dats' u doet, ghoeed, en eer, ja lijf en ziel vergheten.
 U yvers onmaat wafst zo uytermaten groot,
 Dat ghi verzuimel quist het uw, en komt in nood:
 Ja zin, wit, en verstand, de min kant al verquisten.

Zo blijfdy als een slaaf van loghens valsche listen.
 Zulk onmaat dan begheeft natuurs eisch en behoeft,
 En ziet op lust: welx zoeking u belast bedroeft. 250
 Lust, die een zoet ghevolligh is van 't neighing-boeten:
 Leeft ghy natuurlik, lust is neighing-boets verzoeten.
 Maar als u zinlikheid het oogh slaat op de lust
 (Als Orpheus deed) zy wijkt. lust-zoeking baaft onlust.
 Natuurs eisch ist dan niet, noch lust, die u verleiden:
 U misverstands verkiezing, reenwik onbescheiden,
 Zijn 't diet u doen. De ziel gheneghentheden goed
 Zijn staeg, zo is ook slechte lichaams neighing-boet,
 Koud, honger en dorst stelping: dees komt lust verknappen,
 In welk lijfheils ghevoel ghi u licht koont verghapen. 260
 Als u heilghericheid ziet op zoet lust-ghevoel,
 De onlust volght: verhit, zo vint ghy water koel;
 Dorst lesschings heil, dat lokt: de na-smert zal u schrikken:
 U wel of qualik vaart, an 't wel of qualik wikken
 Hier hangt. gheraakt gy, ghail en vrouw-ziek, by een hoer?
 Aard-teel-lust prikkelt vast: u schrikt het hoere-voer,
 De schand, de hel, de pokken, of u gheld te spillen:
 Na een van deze meest weeght, daar na krijghdy wille:
 Natuur zo wel tot 't een, als tot het ander port.
 An haar niet, an 't verstand of reenwik, is deschort. 270
 De na-smert, die u leerde 't kil-koud water mijen,
 Wilt ghy, kan u in ghailheids minnespel ook vrijen.
 Vint ghy de tocht zo starck, dat zy u wil ontschaakt:
 Ghy zelf, niet de natuur, hebt die zó stark ghemaakt.
 Het staegh inbeelden, en vergroten der wellusten,
 (Peildy uws hertsen grond) zijn oorzaak der onrusten:
 't Is honger, neighing, dorst, noch nodrust, die u let:
 Verbeeldingh quelt. aard-teel-lust vaak haar zelven redt.
 De smetsers, dronkers ook, haar zelven zo bedroeven,
 Door smaak-verbeelding lust, niet door natuurs behoeven. 280
 't Schijnt onrecht dat ghy laakt het heilzaam lust ghenot:
 Want wie heillust verzaat, die volght natuur en God.
 Dats recht. maar dat lust-volghing zy een heillust-boeting,
 Is onrecht. 't is 't ghevolgh, of neighing-boets verzoeting.
 't Is godlik recht en heilzaam die so lust gheniet.

Maar

- Maar niet dat ghy die zoekt : wants' ook dan voor u vliet.
 Ghy zult meest lust ghenieten , laat ghy 't lust verkiezen :
 Verkeerde zin zoekt lust ghewin , baart lusts verliezen.
 Verquistingh queld u me door achteloos verzuim.
- 290 Door luyheid, door ghebrek, steldy u staat te ruym,
 Door onnut tijd verlies. daar u de tijd hooghwaardigh,
 Ja 't best is dat God gheeft, leedy bedachtzaam aardigh.
 's Ghelijcken ghatet ook met d'onverzadicheid
 Van gheld, van staat, van eer. u onberadicheid,
 U achteloos besluyt, ghewoont van hele landen,
 Erf-zond, erfteer, erfziekt, of eighen misverstande
 En waan-verkiezing-zin (door valsche schijn bekoort)
 Die maken dat onheilzaam schijn-heil u verstoort.
 Wats ghiericheid? een onverzadigh ghelts natrachten.
- 300 Wie is haar moer, wie zal men (zegt) haar vader achten?
 Heilghericheid is moer: en vader, u besluyt
 Des ghelds hooghwaardicheid. uyt dese twe ontspruyt
 Des gheld-gods afgody. zo lang de vaar in 't leven
 Blijft, zo blijft zy: groeyt, of verzwakt. oft sterft die? even
 Groeyt, zwakt, of sterft zy me. Gheheel van zulker aard
 Is al wat u verstand door blinde neighing baart.
 Verandert het verstand, 't gheheelde dat moet sterven.
 Maar nevens dit verstand, zo mooghdy wel verwerven
 Een aar verstand, een waan, ghevoelen of gheloof,
- 310 Dat ghiericheid is zond, en dat ghy zyt haar sloof:
 Dies ghys' ook tegenstreeft. zo lang doch 's ghelds waardye
 Hoochachtbaar blijft, blijft zy: maar logens dood, moet
 Hier vindy 't lek. dit is den aal by 't hooft gevat. (vrijen.
 Wat spruyt uyt u besluyt? sterft dit, zo sterft ook dat.
 Maar velerley verstand, onrecht en recht te zamen
 Wel zijn: en strijden ewigh, zeghdy ewigh amen
 Tot alleghaar. dit heet, hy wil, en hy wil niet. (driet
 Men wil des gheldzuchts nasleep, zondplaagh, angst, ver-
 Wel quijt zijn: 't huel en heil des ghelds wil ellik houwen.
- 320 's Ghelds waarde sterft in dy niet: dies blijft ghy in rouwe.
 U weerwil dempt gheen smert. het smert niet dan te meer.
 Die netel spruyt staegh (blijfse onontwortelt) weer.
 Zo ist met staat-zucht ook. te dienen in 't beheren,
 Zegt;

Zegt, isfer in natuur iet dat dat mach begheren?
 Ten zy de valfche fchijn eerst u verftand verleyd,
 Dat ghy waant, dat ghy kiest, en achtet zalicheid.
 Wilt ghy dit dienen, heerlik, fchoon, en waardigh achten?
 Liefd tottet fchoon, zal u doen gherich daar na trachten.
 En niemand is zo hoogh hy' en droomt noch hoger ftaat.
 Dies baart u ftaat-winf't ftaat-zucht, ewigh onverzaat. 33°
 Zo blijft ook d'eer-begheerder ewigh even vierigh.
 Maar groeyter in u grond iet dat u maakt eerghierigh?
 Ba ja zeit elk (mijn twijfel fchijnt haar fpotterny)
 Betovert ja verduyvelt door dees zotterny.
 U waan, en fchijn, zijn oorzaak, wilt ghy u bezinnen.
 Ghy acht de eer iet fchoons, dit fchoon moet ghy dan min-
 nen.

Die fchóón-lieft is natuurlik. wikt nu, wat recht fchóón
 Is: dat is dueghd: lief't die: verwerft dan eer en lóón.
 Zo luft natuurlik nafleep is van neighins boeting,
 Is wel verdiende eer des weldoens een verzoeting. 34°
 Maar keert u misverftand het oogh op eer, op luft,
 Als fchoon of heil in zich: die waan die baart onrust.
 Wat is al's werrelde eer? een droom verzadings sneven.
 All' eer-koop rouw-koop blijft: ja ook in't aalmoes-geven.
 Hy koopt, maar krijgthfe niet die gherigh daarom wroet.
 Want niemant (zeitmen recht) heeft d'eer, als dieze doet.
 Om eer, om ftaat, om gheld me, bruyktmen noch het
 vleyen,

Ja't zotte volk men vleyt, om eer meer te verbreyen,
 Met gheld, met ftaat, met praat, ja ook met lijf-gevaar.
 En om u gheld en ghunft zo vleyt u weer een aar. 35°
 Maar meeft vleyt elk zich zelf, door eighen zelfs behagen.
 Dat doet hem hoghemoed tot God en menschen dragen:
 Waar deur hy trots en toornich heel in onheil leeft:
 Dies hem het tijdluk, ook het ewigh ghoed begheeft.
 Wats zellefs vleyen? eigen waardicheids vergroten.
 O mensch wat zydy waard? wat zydy? wilt ontbloten
 U redelijk vernuft van valfche fchijns bedroch,
 Van waan, van misverftand, (want daar aan fchortet doch)
 Ghy zelf, ghy zijt een niet, wildy u wel bezinnen,

Dat

360 Dat ghy zijt, dat is God in u: dit moet ghy kinnen.
 Door hem in hem ghy leeft: van zelf zydy niet waard.
 Zijn stof, zijn gheeft, een iet zijt ghy, volght ghy zijn
 aard.

Dit merkt, dit ziet, dit voelt ghy daaghlix overvloedigh:
 Dit maakt u (zydy niet ontzinningh) recht ootmoedigh,
 Dies zaligh en gherust. maar eighendunkentheid,
 En zelfs behaghens vleyery, meest elk verleit.

O drek, licht-sterflijk, o ghy opgeblazen blaze,
 Zegt my wat maakt u trots? wat doet u dus verdwafen?

Dat ghy u zellef waard acht 't allerminste iet?

370 Die hovaard onghgrond dient u maar tot verdriet.
 Zo haaft laatdunkentheid u moet verheft hovaardigh,
 Wijkt God, ghoed, wijfheid, macht: ghy wert ongoed;
 onaardich,

Onwijs, onmachtigh me. in zotte pronck en pracht

Zo wert het tijdlijk Avontuur-ghoed duer-ghebracht.

Duer gramfchap, wrevelheid, door harenijd, door wreken

Wert ghy van 't ware ghoed, van zalicheid verfteken.

Zelfs vleyery alleen, die baart u hovaardy:

En homoed trotsheid baart, die, gramfchap en party.

Dus doen onmaat, verquisting, 't onverzaat verkiezen,

380 En vleyery, u 't waar en tijdlijk ghoed verliezen.

Doch fomwijl schijnen zy te gheven heil en lust.

Maar alsmer wel op let, zo ist niet dan onrust.

Ghy schijnt, ja meent met errenst van haar vrucht te eten:

Maar als ghy u bezint, van haar zydy ghegheten,

Bezeten en vermeeftert, ja als slaaf verheerd,

Bey ghy lijf en ziel-ghoed in haren dienst verteerd.

Ist niet onmaats bedrijf, dat wy het klein behoeven

(Door koken-kunst en pracht) begheven? en bedroeven

(In veel behoestens last) ons, eer ons God bedroeft?

390 Ach heilich ende veiligh maakt door klein behoest

Natuur. wat hoeft den mensch den helen dagh te sloven;

Wil hy maar slecht en rechte nootdruffs raad gheloven?

't Woud eeklen gheeft na wensch: het water en de lucht

Hebt ghy om niet (zeyt zy:) waarom ist dat ghy zucht,

O onbedachte mensch? quelt u de quade wennis?

Onzegt haar: ist niet heel, in 't deel ontvlucht die schennis.
 Ziet Joost bloóft hóóft, die leert an lapkens eten leer,
 Breekt van zijn toelpijs eerst de helft af, daar na meer:
 Tot dat hy wel vernoeght by watrenbrood kan leven,
 En dat een py alleen hem kleedt: de duynen gheven
 Noch rijs en ruyght om niet, daar hy een hut af maakt.
 Is dit te streng? pooght dat ghy hem op 't naaft ghenaakt.
 Vry de ghemene sluer houd. wilt maar onmaat mijen.
 Zy ist die u looft lust te gheven, en gheeft lijen,
 In lijf en ook in ziel, in bey ist even quaad.
 De weetzucht, als de eetzucht, quetst u door onmaat.
 Zet hoe dats' ons nu rolt en solt met ketterijen.

't Is weetzucht die nu Godvrucht vinnigh leert partijen:
 En sluyt u uyt den hemel hier, ook me hier na:
 Dus gheefts in ziel en lijf voor schijn van baat maar scha.
 In ghulzicheid de vraat, de dronkerd met inghieten,
 Door lust-ghezoek de lust meer menen te ghenieten:
 Maar verre ist van daar. Zy derven rechte smaak
 (Die dorst en hongher gheeft) door 't onrijp lust gheschaak.
 De gheile minner me, die niet zo langh wil wachten
 Dat teel-lust prikkelt, derst diens zeldzaam zoete nach-
 Dees poghen lust te zoeken, en verjaghen die. (ten-
 Wacht ghy. ik koom van zelf, zoekt ghy, zeid lust, ik vlie.
 De trotsé mensch meent ook, door toorn en haats uytbre-
 ken

Ghenoecht te rapen: maar hy queld zich zelf, in 't wreken,
 In stuernis, haat, en nijd, meer als hy lust ghevoeld.
 Hy waant, hy eet: maar word ghegheten, die dus woeld.
 De Quistghoed doch verquist, zijn ghoeid, zijn heil, zijn
 luste

Door 't dure tijd verlies, door traacheids vadzich rusten,
 Door 't spillen van zijn haaf in dartelheid, in pracht:
 Baart die waanlust niet wanlust? armoe? droeve klacht?
 Maar gheld, en eer, en staat, en faamzucht onversadigh
 Haar dieners beelden in dat zy in lust ghestadigh
 Hier zijn: doch die bedaart en zich van haar ververt,
 Ziet dat hy eet in droom, maar dat hy van haar wert
 Ghegheten en verheert. is ghierich zijn niet slaven?

Is Statendienst, niet dienst? Ja Koning, Prins of Grave
 Moet zorgben in zijn ampt. of zelf die, die hem dient,
 Of ander Prins, die stort hem neder eer hijt mient.
 Wat lust gheeft eer en faamzucht anders als in drome?
 En daadlik heeftmen onlust om daar toe te komen.
 Doch acht vry in 't ghenot de lust meer als 't gequel:
 Zo strekt noch d'onverzaatheid lijkewel u hel.
 Zo doet ook vleyery, wilmer te deegh op oghen.
 440 Wat is het prinlijk vainzen, dat nu al de hoghe
 Verkleint, en vryheid roofst? ist aars als slaverny?
 Ist niet die 't wel inziet een rechte vleyery?
 Een klein; en bloot hert ist, die ewich ghaat vermommie;
 En winnen grooter dienst, alleen is haar waaromme.
 Diogenes heet prinlijk (zittend in zijn ton)
 Zijn knechts knecht Alexander wijken uyt de zon:
 Dees grootste Werrelds-voogd die moet zijn krijgsluy
 smeken:
 Noch sturfhy an verghift: zijn moeder wiert doorsteken:
 450 Zijn wijfen kindren me. Maar die het vainzen snood
 Wil afghebeelt zien? zie eens op Augustus dood
 (In Tacitus) en na: de grootste, ja de Keyzer,
 Elk vainst vol angst, maar hy is zelf de grootste veyzer:
 Ja vleyen durfmen niet: meest moet daar zijn geveinst.
 Ik meen, die dat spel daar omzichtig overpeinst;
 Kent vleyen, ende veinzens last, ook d'hoge staten
 Zo grondigh, dat hy die moet vlieden ende haten.
 Maar die met erfzonds droom al stadigh blijft verniaft,
 Ziet onmaats, quistghoeds, vleyens, onverzaadheids last
 Van binnen niet: waar duer hy dezer snoder hoeren
 460 Ghevanghen blijft, die hem al om gheblindhokt voëren;
 Van d'een onrust in d'aar: dathy die vry en bly
 Van aard is, door haar droefleest, en in slaverny.
 Ja om haar neighing-boet onbluschijs te gherijven,
 Moet hy ongodlikheid en schendaad veel bedrijven,
 In en uytwendigh me. tot dat hy dan in 't leest
 (In eighens willens hel) raakt by de strafte nest;
 By droefheid, en verdriet, beclach en moedeloofheid,
 Staertjuffers, vadzen, buels van misverstand en boofheid.

Om onmaats, quiftgoeds end' óók onverzaadheids boët,
 Komtmen tot lóch en dróch, dieft, moord, roof, overmoed, 47°
 En alle uevel daad : die vaak haar straf uytwendigh
 Hier vinden, en daar toe drukt hen de smert behendigh
 An 't hert, en ook in 't lijf. volght niet na all' onmaat
 Of ziek, of pijn, of armoe ? ziet de lekker vraat,
 Debier-laers, hoeren-aas : zijn 't niet of gicht, of pokken,
 Of kommer, die die quiftgoeds by de oren fokken ?
 „ Des onmaats lust ghevoel u enighfins verhueght :
 „ Maar 't uyteind van die volgh-lust loont met ongenueght. 48°
 Verdriet, geklach, bedruktheid, wanhoop zijn gebonden
 (Zo vaken is gezeit) daar toe an alle zonden.
 Met welk ghespui ghy voort u leven heel verslijt :
 Ten zy dat by gheval bezinning u bevrijt,
 Die 't vorigh misverstand bevooght, en gheeft gheringhe
 Een beter zin, om u tot zalicheid te bringen.
 Doch wert ghy onderweegh door u weetghiericheid
 By Schijngeleerdheid vaak verbystert en misleit.
 Ziet daar voor 't tweede park een schoone vrouw, die rein-
 En cierlik is gekleet : dees noemtmen al-gemeenlik (lik 49°
 Gheleerdheid. want zy maakt de menschen schoolgeleerd :
 Die meest doch blijven lijkewel in 't hert verkeert,
 Vol misverstand, vol zond, trots, gulzich, en putierigh,
 Vol faam, staat, eerghezoek, luy, toornigh, nidigh, gierigh,
 Maar boven al, ghoed-dunkend en vol hovaardy,
 Kleinachtent' alle menschen, die niet zo als zy
 In Horezeggens school zijn bue van boekwey koeken.
 Van God, van heil, van dueghd lerez' alleen uyt boeken
 Te preken meesterlik. in artseny, in 't récht,
 In taalkund, rekenkunst, in schoolwijs reenghevecht, 50°
 In rijm, in woordgepronk, in redenrijkheid aardigh
 Leit schijngeleerdheids duegd. dat maakt zo meest hovaar-
 Doch door dien datze worden hier ghemestereert, (dig.
 Ghebakerloert in kunst, by trappen op volleert,
 En zo doctoer gemaakt : zo komenze door praten
 An lijf en ziele zorgh, an rijkdom en in staten.
 Dus ist gheen wonder dat zich menigh hier vergheet :
 Dewijl doch van natuur de mensch al ghaeren weet :

- Ook dattet tijdlik loon, het welkmen overvloedigh
 §10 Hier werft, dit volk bederft, zo zijnze veel hoogmoedigh,
 Trots, wrevligh, eighenzinnigh. omdat haar ghedacht
 Met schoolse leer vermaft is, elk zich zelve acht
 Recht-wijs en recht geleerd: en zijn door die verkeerdheid
 Veel onbequamer om tot ware God gheleerdheid
 Te komen: door die waan dat dit gheleerdheid is.
 Ziet, SPIEGEL, wat ik kal. ik dut, ik fuf ghewis,
 Dat ik u hemelval, en wonder spraak, doe spreken:
 Dewijl doch dit gherijm niet is voor slechte leken:
 En by dees schoolgeleerde ifset zotterny:
 §20 Wacht dies by haar gheen ander loon als spotterny.
 Recht zeitmen, die de waarheyd zeit mach niwers ban-
 Maar zelf zult ghy dit les u hebben te bedanken, (ken.
 Indient ant hert u treft, en dat ghy slechts de leer
 Des schijnghheleerheids bezicht, om alzo te eer
 En voechlijker door hulp van redekavlings klaarheid
 Te spoen na heilgheleerdheid, en haar dochter waarheid;
 Zy komt alzo te nut. byzonder nu ter tijd,
 Dat elk (door haar misbruik) verwert in kerke strijt,
 In Aristotels broek, in duyfterheid der rechten,
 §30 In lijf ghevaarlik Artfenys natuur-bevechten:
 Zo reiktse zelf de hant, tot haar faalgrijpens boet. (ghoed
 De mensch doch slecht en recht, die haar in 't quaad noch
 Ghieniet, ghaat vaillighft duer: natuur-gods les eenvuldigh
 Leit hem ter zalicheid, onmoeyelijk, onschuldigh.
 De kindse slechte luy ghemeenlik leven best.
 De eighenwijfheid is alleenlik onze peft.
 Gheleerde zijn verkeerde, na ons ouders zeggen.
 En hoe gheleerder hoe verkeerder in 't beleggen.
 Maar schierrijk die alleen is wijs en welgheleerd,
 §40 Die hier, godvolgigh, alle ding ten besten keert.
 Daar toe geeft schoolgeleerdheid hulp den wel bedachten:
 Die door haar kunft en wetenschap na wijfheid trachten.
 Diens grond, is kennis van Goods wyzeghoedicheid,
 En 's menschen onmacht dwaas: die tot oormoedicheid
 (De grond van alle dueghd) u brengt. 't is maar qua wennis.
 Ook dwaalbaar misverftand, en achteleosheids schennis,

Die ook by schijngeleerde zalicheid belet.
 Te meer, want hier bezinningh zelden iemand redt.
 Ghelijk de beenen stark zijn die de weelde draghen,
 Zo ist een manlik helt, die lietsd eighen behaghen, 550
 En trotse hoyaardy, ontworstelt of vermijdt.
 Wie heeft dit oit ghedaan? die kunstghier Demokrijt
 Acht wel het tijdlik klein, doch dies ook alle menschen
 Die zulx, meest al alleen, na jaghen, lieven, wenschen.
 Maar Sokrates recht wijs gheacht is in 't gemein:
 Die was heel schoolgeleerd, en in zijn oghen klein:
 Ook Kebes, Epikteet: en nu by onzen tijden
 Een Frans man van den bergh zet schools verstand ter zij-
 En ziet door zellefs kund des menschen yl vernuft; (den,
 Dat meest, door schoolgeleerdheid, min weet, en meer 560
 suft. (gen,
 De rijkdom, die den mensch met recht zou doen vernoe-
 Is oorzaak by meest elk van onverzaadheids wroegen.
 De wijn van aard tot lijf en ziel ghezondheid strekt:
 Maakt starke menschen krank, en wyze luy vergekt.
 Zo schoolgeleerdheid me, die heil zou doen verwerven,
 Doet meestentijd meest elk, door misbruik, meer verder-
 Betovert zonde smert (dier Aferdocht verwekt) (ven,
 En weert dat u bezinning niet uyt doling trekt.
 Dien wegh zal u Euterp aenwijzen en doen open.
 Ik flacuw, 't wort spa, ik gha, mijn uyrglas is verlopen. 570

HERT-SPIEGHELS

SEVENDE BOEK.

Euterp.

E vlakke Amstel-stroom moet ons te dezer
 plekken
 Een beek Kastalides, of Pegasis, verstreken:
 Diens slang-trek-hobbeldijk betreden wy
 met lust,

Vaak

Vaak na de Dicmermeers buurboomgaard groen ter rust:

°t Zy als des vochten dagheraads safraande deken,
Komt voor d'uurwaghen blozigh uyer ze gestreken:

°t Zy als des hemels óógh ons vlak zijn stralen biedt,
Of datmen dat in 't zinken snel ten halven ziet.

Een uytgheftekte lind dekt ons vermoeyde leden:

10 Oft wijnrank-overwelffel koel magh ons bekleden.

Ghy klare Spieghel-beek met olmen overdekt,

Ghy achtkant-heuvel-hut, vaak dichtens lust verwekt.

Maar isser meerder lust, als al des lands onlusten

Heel zyloos God bevelen, en dies vailigh rusten

In u doorluchtigh tuynhuys overdekt prieel?

Dit schouwt den Emstel bruyn, en boom-groent even veel,

Daar ziedy koopluys vrek, en nijver boeren vletten,

Den visscher 't net, de zwaan haar zilver-pluymen netten:

Hier brengt een labber wind verscheiden roken uyt

20 Den bloemhof: daar óók bloeyt Apollos krensel-spruyt.

Des steilen Ypemantels blader-rijke telghen,

Beletten Phebus glants hier d'uchtend' douw te swelghen.

Maar als hy hallef-hoogh het bevend lof doorstraalt,

Van bloemen, kruid, en gras, zulk dwaal-licht voetsel
haalt.

Antrekkelijk ghezicht! O schouw-plaats der naturen,

Veel rijker als het park omringt met Pompees muren:

O dartel schemering des grove muurs, die tracht

Den morghen-stond te weerwil rekken d'achter nacht!

U vlechting is vergeefs: de helder fakkels schichten,

30 Door wilgh, que, doren, yp, den lufthof vro verlichten.

Dit schitter-rijke licht, brood-dronken speelt en juicht,

Als boom en lof, door wind of waghén, danst en buyght.

Zegt? zouw een rijmer hier zijn zing-lust konen dwingen?

Als die noch wert getergt, door 't quinkelerigh zingen

Van vrolik pluymgediert? dat zwevend' over 't hooft,

Van telgh op telgh, voor dagh voor douw, zijn schepper
looft.

Brengt zulk gevoel, ghezicht, gehoor, en ruck vermaaklik,

Den kunstgerighen gheest gheen rijm-lust lokbaar spraak-
lik?

Dit fchepfel boexe les, leert meest beweeghlik dueghd.
 En schaft het dankbaar hert staegh dankzeggighe vruegd. 49
 Maar op dat 's herten lust zou zijn geheel volkomen,
 Ist lustplein noch verzien van vruchtbaar kruid en bomen.
 d'Aerd' bezijs amper-zoete vrucht-teelt eerst verblijt:
 De dorst-leffchende kers, treft juyft de hete tijd:
 De tijdpeer enkel-zop, wijn-rijker keyzerinnen,
 Bospeer en kaniewiel, de peer-oegft eerst beginnen:
 Voort lang-hals, barghemot, de smout en butter peer:
 Maar 't balterdzoete kermispeerken maakt den Heer,
 Het winter-ooft dan volght, met mispelen en queden:
 De vijghboom en kasteng, te vroegh van kinde scheden: 59
 De zuyker-zoete pruym, ghesprenkelt, blauw en wit:
 't Aalbezyken koraligh en zwert als een ghit,
 Vergheet ik: doch ist vreemd, dat in dit lieflik woelen,
 Verhueght, door zulk gezicht, gehoor, ruck, smaak, ge-
 voelen,

Een mensch hem zelf vergheet? en dit aardsparadijs,
 Gheeft boven bosch, en beek, van Griekenland den prijs?
 Maar maakt het staegh ghenot min-lustigh dees welluste?
 Oft lust ons half vermoeyt, ter halver wegh te rusten?
 Daar biet ons 't Muze-toren-hof, op enen grond,
 Drie schuyt-huts, boven een, vierkant, achthoekigh rond: 60
 Diens tinnens singel-trans, vertoont ons in 't noordóóften
 d'Inlandze zuyder-ze, 't hoogh Ghoyer-bosch, in 't
 Oosten.

Na 't Zuiden leit d'ondiepe ronde Diemer-meer.
 Zaft stroomt den Amstel, uyt de middagh hoek ter neer.
 De zwarte Haarlem-meer blinkt glinsterigh na 't weste:
 De grazeloze Blenk, daar 't groot-vier ghaat te neste.
 En noordwärts stroomt het visch-rijk omgedijkte Y,
 Dat van scheeps-kielen krielt: hier valt ons nacht rust by.
 Maar nu lokt wander-lust om verr' (alzo verandering
 In alles lustigh is) dies keert de lust ons wandring 70
 Naat eenzaam Ruyschestein: dat doch voor ons ontfluyt.
 Ik Ghenaakte 'tloopvelds brug, daar my een zoet gheluyt
 Lukt voort: de poort ghaat op, men liet de brug neerdalen,
 Hoorgherigh en verwondert trad ik op de zale:

Daar

Daar hielt Apollo feesf. Euterpes orghel fchoon

Stont an de Oofftermuer: daar voren in ten toon

Arion op den Dolfijn vrolik zat en fpeelde:

Euterpe zach op my: het orghel zweegh, zy queelde.

In 't midden vande ze, en fchrylings op een vis,

80 Daar 't naafte fchip te vyand, gheen lijfberghingh is,

Gheruft en vrolik wel vernoecht te zinghen mueghen,

Die moet, vaft van ghemoed, in God, in dueghd ver-
huegen.

Het bulderigh ghefchut, pijl, blixem, donder, zwaard,

Noch ghenerehande fchrik dien maken magh vervaard,

Die 't al acht voor gheleent, en dankbaar ook zijn leven,

Lofhertelijk bezit, en willigh kan begheven.

De dingen quellen niet: het is u wederwil,

En fchauw-liefds misverftand, dat God weerftreven wil.

Ziet hier in Platoos hol, qua anwenfts ydel wenfchen,

90 En twift om 't fchijnghoed valfch. eilaas hoe luttel men-
fchen

Zich en der dingen heil, door reen-lichts hulp, flaan gha!

Veel min, ghants beeld en willeloos, Chrifft volghen na.

Qua voorghangh, misverftands anwenft, hout u gebonden

An fchaduw heils onruft. dies waarheids heil verkonden

U niet ter herten raakt: of looftment metter praat,

Men looft in 's hertfen grond, gheld, welluft, eer, en ftaat.

Mitsghingh de orghel op. an d'eeene duer gheschildert

Was Platoos hól: daar elk door fchaduw liefd verwildert.

An d'ander duer, daar zachmen Kebes tafereel,

100 't Een wees Melpomen u, Erato 't aar ten deel,

Zó ver de valfche fchijn, en misverftand, doen dwalen:

Hoe ghy daar uyt tot heil mooght raken, hoort verhalen.

An 't misverftands bedrijf, heeft d'albestierder ghoed

Ghequel en ftraf ghehecht, die heilzaam port tot boet.

Wie leeftfuy, ghulzich, ghail, vrek, nijdigh, trots, ho-
vaardigh.

Ofhy ghevoelt haar fmert? ten zy men heel veraardig,

In quaghewoont verrokt, fo ghantfelijk verwent,

Datmen noch zich, noch heil, noch God, noch waar-
heid kent.

Doch groote ziekte, of pijn, of herder avonture,
 Versmaadheid, schrik, bedwang, of wederwils bezuren, 119
 Last, onlust, onghewoegh, vaak gheven achterdocht
 Dien, die doch tot bezinningh zelden wert gebrocht.
 Meest al het leven langh ghaat elk onachtzaam duere:
 Veraarde qua ghewoont, laat zich niet licht verstueren.
 Elk is zo heel ghewent, te zijn der zonden knecht,
 Dat hy't vast meent te zijn an zijn natuur gehecht.
 Zo dattet kettery, en dwaafheid schijnt, te horen
 Datmen door waarheid vry wert, of door Christ herboren.
 De dier-mensch (diens verstand't valsch schijnheil waar-
 dig acht)

Vint zich ghants onbequaam der godvolghighe kracht. 120
 Dus of schoon afterdocht zucht over't zond-ghequelle,
 Zo lang't oud misverstand blijft, blijft ghy in haar helle.
 Ja of schoon aar verstand by u verkregen wert,
 Ten heelt niet, blijft het oud meer grond vast in u hert.

Bezinningh, d'eerste trap die vrijt van sonde schennis,
 Verdruktet misverstand, en grond-vest beter kennis:
 Zy rokt u van de hotwegh, wijst een beter pat, (pat.
 Dat eerst zwaar gangbaar schein, dit toont zy gangbaar
 Door haar, zo kent en laakt ghy lust-ghezoex onlusten.
 Door haar, in temlusts oefning vint ghy heil en ruste. 130

Zy toont hoe ghy de Mingod zelf hebt groot gemaakt:
 Ook hoe ghy door haar licht licht uyt de strikken raakt.
 Zy zeit u niet alleen, hovaardicheid is zonde:
 Maar zy erinnert grondigh d'onbenoeghens wonden,
 Als nimmermeer ghenoech u ellik heeft ghe-eert:
 In't jeghendeel, zy ook in't ziel gronderen leert,
 Hoe waar' ootmoedicheid baart staegh een ghoed ghenoe-
 gen, (ghen:

Hoe die ook vrijt, voor gramfchaps stuernis, en na-wroë-
 Dat homoed al alleen daar grond-oorzaak toe gheeft.
 Gheen toren tórnt den gheen die recht ootmoedigh leeft. 140
 Zy zeit, dat staten-dienst voor niemand is te wenschen,
 Dan die uyt broer-jonst pooght te dienen ander menschen.
 Dat al des werreld eers heil, maar is dromery.
 Dat nijd en wraaklust, zijn heilloze slaverny:

Dat

Dat ghiericheid, den vrak verarmt in't gheld-verrijken:
 Dat mildheids dueghd, recht rijk maakt en doet God ge-
 lijken.

De schijn-geleerdheid, zeit zy, gheeft meer scha als baat:
 Maakt trots, en maakt verwaant, bestaat meest inde praat.

Dus stort bezinning, vorigh misverstands verkeerdheid:

150 En baant den rechten wegh tot rechte God-gheleerdheid.

Zy baant den wegh, zy wijft die voorvoets klaarlik aan:

Zy helpt te recht, niet recht doch, of ghy moets ghaan,

En eerst voor al haar leer gheloven en betrouwen.

Toestemmen gheeft alleen gheen kracht, om voet te hou-
 wen:

Daar doch meest ellik rust, die nimmer dies beklift:

Want Christ vrijt niemand, dan die in zijn woorden blijft.

Ghy Naam-Christens ghy zegt om strijt al, Here, Here:

Maar Christ-navolgings errenst zie ik nimmermere.

Ghy kent u ziek, ghy kent het heel kruid, ghy hebt macht

160 Om zoeken, gheen geloof, zo ghy daar niet na tracht.

Bezinning wortelt door betrouwen en geloven:

Dat errenst baart: zo niet? zo blijft u zonden 't sloven.

Verstands behertighing eerst voor 't beleven leeft. (sneeft.

Derft ghy 't? al waant ghy veel, weet, dat ghy weetloos

, Want niemant waarlik meer weet als hy kan beleven.

Ghy kent, maar hebt 't verstand niet, wordy niet gedreven.

Maar heeft bezinningh kracht, die laat den mensch niet

Hy tteet den wegh na heil in, daar hy inde weegh (leegh.

Een steilte vint, een klip, een letzel van zijn reizen,

170 Hier hoeft hy grote vlijt: op dat te hem werts deyzen

Two hellep-dueghden jong: die dalen van den top,

En reiken elk de hand: den heil-gheer trekkenz' op.

De heil-wegh is tot hier wel eng, wel streng, maar effen.

Hier werts' ongangbaar heel: 't begint hier recht te treffen.

Elk weet, en elk gelooft: maar hier blijft ellik staan.

Ghy zijt, ghy, SPIEGEL, zijt, tohier toe licht gegaan,

Nu komtet an de knoop. 't is wel, zich te bezinnen,

En 't algemeen verstands misleiding t'overwinnen:

Maar overlust en moedicheid te worden heer,

180 Zich zelve overwinnen, dat is waarlik meer.

Zulke zeegh-heer is zo zeldzaam als een witte raven.
 Weet, spreek, preek wat ghy wilt: ghy blijft doch ewigh
 Zo ghy niet deze zeegh vroomdadelijk bevecht. (slave,
 Dies noemt Diogenes recht zijner knechten knecht
 Den grootsten vorst, die kon noch lust noch moet beheren.
 Niet dat ghy die zult doden, of ghants uyt u weren:
 Dit is onmoghelijk, en maar een ydel dróóm:
 Ghebruyktsē tot u nut: dats, houtse in den tóóm.
 Daar toe zijn zy van God ghegheven u ten ghoede.
 U schuld ist louter, dienen zy u tot onspoede. 190
 Wat waar het leven doch, waart helijk zonder lust?
 En zonder moedicheid? een dood, een luye rust.
 Wie zou, zegt, eten, drinken, trouwen, bouwen, ploeghen,
 Waar daar niet angehecht een vrolik wel benoegen?
 De lust noch moed, en zijn dan in zich zelf niet quaad.
 't Is maar 't misbruik alleen, onachtzaamheid, onmaat,
 Erfzondigh misverstand, veraarding, quade wennis,
 Die hebben schuld. gheeft u bezinning beter kennis?
 En wortelt? wortet errenst? bid ghy? doedy vlijt?
 Ghy wint, zo ghy al staegh volherdeliken strijt. 200
 Het alghemeen misbruyk, en qua gewoont, u schennen.
 Door teghenwenst moest ghy die quade wenst ontwennen.
 Dat volghen moet, zo u bezinning 't herte raakt.
 't Is maar het mondghelóóf dat elk onheelbaar maakt.
 Raakt u bezinning 't hert? dats, wert u hert gedreven
 Door Naverstand? het moet voort blijken an u leven,
 Voor al ant snuevel vry bestier van lust en moed:
 Lust is een zoet gevoel, ghehecht an neighing boet.
 Volgtmen de neighingtocht natuurlik? zy baart luste.
 Volgtmen de lust? Natuurlik volgt wanlusts onruste. 210
 Lustvolghings qua gewoont heeft ellik zo verkeert,
 Dat niemand heelbaar is, die niet lust temmen leert.
 Hebt dorst, drinkt water, ghy sult smaaklik lust gevoelen:
 Dit ghaat natuurlik wel: maar wildy 't keelghat spoelen
 Met lekker drank om lust? dats teghen de natuur,
 En 't smert: door qua gewoont valt doch 't ontwennen
 Doe d'ekel smakeloos de hongher kon verzaden, (zuur.
 Verrokt u lust te min. u weelde dijt tot schade.

- De zond des dronkenschaps, hadmen noch wijn noch bier,
 220 Waar krachteloos: en ook toedrinkens erf-manier.
 U kunstrijk lust ghezoek dient u maar ten bederve:
 't Viel anderffins zo zwaar niet volgh-lust af te sterven.
 Natuur-geneightheids boet, die heeft haar maat en end:
 Verbeelding-lusts bejach, maar gheen natuur, u schent.
 Lust is een zoet gevoel, een lijflijk heil: niet tegen
 Natuur. zegt, is mijn heilbegheert daar toe gheneghen?
 Mijn endlik ghoed, ist neighingh-boet? ik zoek dit heil
 Des lusts natuurlik, dat my ghulzigh maakt en ghail.
 230 Weetgherigh zijt ghy ook gheneight, dat u tot voordeel
 Dient, bruikt ghy 't recht, of matig: 't schaart, mist ghy
 in 't oordeel.
 Het schepsel reenloos, volgt, slechts snuevel-vry, zijn
 aard:
 Maar wakker reenberaad, het relik dier bewaart.
 Dat doolt licht inde kuer, ook in 't onmatigh woeden:
 Voor al, daar 't lust en moed treft moet ghy u meest hoe-
 den.
 Zo ghy voor meerder heil, of tot onheil, begheert
 Het lust ghenot? die kuer bruikt heilbejach verkeert.
 Natuurtocht maakt u ghail noch ghulzich, maar onmate.
 Dit heeft Erato breet gepreekt: daar wy 't by laten.
 Ons ampt te wegen is des temlusts hulp en aard:
 240 Hoe die dueghd-lievers eerst noodwendigh wederbaart,
 Eer zy ter zalicheid door waarheids kennis raken.
 De temlust, lust betoomt, door bidden staagh en waken,
 Door vasten, dorsten, lijden koud en onghevoegh:
 Door anwenst krijgthse die de handt slaat an de ploegh.
 Dit ist optrekken, dit is 't heilzaam weder-baren,
 Datmen zijn lust betomen leert in 't wedervaren.
 De volgh-lust heeft meest elk door erfzond zo gheschent:
 Zy moet door onghemak, en tijd, zijn afgewent.
 Het horezeggen, of het lezen uyt de boeken,
 250 Gheeft gheen, of kleen behulp, ten zy door 't zelf be-
 zoeken.
 Al stond ghy leeghbaar voor de klip ook hondert jaar,
 En klapt van dueghd en heil, ten vordert niet een haar.

In horezegghens school leeraartmen licht in 't leren :
 Maar waarheid leertmen niet dan daadlik in 't beheren
 Van lust verleidelijk , van trotse moedicheid.
 Anlokkigh lust bekoort : maar moeds verwoedicheyd
 Komt u so schielijk en gheweldelijk verstoren ,
 Dats onvermijdklik is , zo ghy niet van te voren
 Door recht ootmoedicheid , alom , haar ghanghen stópt.
 Zijn gramfchap te vergheefs de trotse mensch verkrópt :
 De brand quetft vaak te meer inwendigh , blijft die vierigh. 260
 Maar toren-dwang die waft door ootmoet goedertierigh.
 En zellefs-kennis , reikt ootmoedicheid de hand.
 Zijt ghy meer heer , een ander min , in u verftand ,
 Zo derfdy zellefs kund : en zo ghy die vooghdije
 Niet an en neemt , ghi zult wel ewigh gramfchap mijen.
 Want toren spruyt maar uyt verongelikings waan :
 Dien trefst' alleen die zich dit rechterschap neemt aan.

Opvoedinghs errefzond , plant vroeg in u het storen ,
 Te billen kat en hond , op fteen te veften toren. 270
 Die laadtunx heerschappy groeyt by u lang zo meer ,
 Dat ghi in alle voorval plechtigh maakt den heer.
 Den slaaf , den armen held , zal toren zo niet quellen ,
 Als zy de rijk en hoogghezeten zal ontstellen.
 Dees hoeft , om teghen wensts behulp , dies meerder vlijt :
 Het kost hem vleis en bloed , lang overleg , en strijt ,
 Te houden alle uur van al zijn wedervaren
 Staegh rekening in zich , ook zelve zich beswaren
 En straf opleggen als men schielijk is verrokt.
 Die zo deed' en volherd' , heefstet oit wel ghelokt. 280
 De biecht , het harenkleed , verscheiden kerk gebruyken ,
 Die dienen so tot hulp , om u te leren duyken.
 De zellefs kennis en ootmoedicheid voor al ,
 Óók andacht vrijen best staegh deze snuevel val.
 Diogenes zo bruykt elx laster en versmaatheid :
 En Sokrates met lust zijn korzel wijffe quaadheid ,
 Went zich in 't stuer-ghevoel te spreken langzaam zacht :
 't Helpt al , zo ghi u zelf end' rijdlik eerft kleinacht.

Men dwingt ook zond door zond. het zal u bet geden-
 ken ,

290 Verpeendy u, voor lusts of moeds uytbrek te schenken

Een aelmoes tot u straf: ughiericheid die zal

Om 't gheld verlies, u efter hoeden voor den val.

Die zo gheftadelik, met God, haar kracht verwekken,

Dien zullen deze twe help-dueghden dan optrekken

Uyt d'aardse drek, uyt tijdlieke verkiezings last.

Maar zonder dit, ghi blijft van eighen wil vermaft.

Temlusts en Torendwangs anwenft en zeegh vermo-
gen,

Door ondervinding-kund, alleen u te verhoghen.

Dees optrek en gheschiet niet in een oghenblik,

300 Of buyten u: zy komt, door tijd, door vlijt, door dik

Van 't vallen op te staan: hy blijft hier al zijn leven,

Die niet door eighen-liefd godvruchtigh wert ghedreven.

Die zich beleeght, die ziet, die vreesft, die bid, die waakt,

Al staegh, doer 's heilants hulp, ontwijflik hy geraakt

Tot temlusts zoete zeegh, en toren-dwang-rijk rusten:

Die gheven u dan kracht, betrouwing, errenst, luste,

Te ghaan den effen wegh (als ghi dees optrek steil

Door-worstelt zijt) na 't darde park, na 't hof van heil.

Voor 't park, zit op een vaste steen de heilgheleerdheid:

310 Die starkt, en doet uytbreken valsche-schijns verkeerd-
heid,

De dwaaling, 't misverftand, verkiezing, eighen zin,

De troftheid, lust-ghezoek, me 't ghierigh gheld-ghewin.

Zy gheeft u wetenschap dat u hier niet mach hindren:

De onverstuerlikheid die zy gheeft kan niet mindren

Door ghenenerley gheval: zy doet u kennen God,

Zijn wijfheid, goedheid, macht, in daadlik heil-ghenot.

De waarheid, overtuyghingh, haar twee dochters, leden

(Door 't dueghde lusthof) voort ter warer zalichede.

Haar ondervindingh-kund u krachtelijk betuight,

320 Dat hier de wijs en dwaas, uyt alle voorval zuight

Vernoeghingh of verdriet (ghelijk de by en spinne

Uyt bloemzok heil of onheil) ellik na zijn zinne.

Merkt: zuyvert u haar kracht, maakt u eerst rein en stark,

Dan zent zy u na heil, en in der dueghden park,

Eerst tot de wetenschap, tot hier toe was u kunde

Maar

Maar ghiffingh, waan, gheloof, vermoeden, die tot zundē
Mifleiden vaak: maar ware wetenschap beklifft.

Zy is bezinningh die door ondervinding blijft

Vaftgrondigh: en was voor 't bezoeken onstantachtigh.

Want fchijnheils misverftand veelvoudigh bleef noch 33°
krachtig.

Wort dat in u vernielt door heilgheleerdheids ghaaf?

Dan wort in u de waarheid, Spiegel, eerft ghebaart,

En overtuighingh: die alzulcke grond daar leggen,

Dat ghi niet meer gheloof of waant uyt horezeggen,

(Zo ellik dier-mensch doet die zich al om verghift.)

In die graat Sokrates wift dat hy niet en wift:

In die graat Pyrrho recht de twijfelkund anrechte:

Maar recht-Christ-volgers (die zijn waarheids zeegh be-
vechten

Die's werrelds lusten vlien) diens hert dat wort hier puur:

Zy zien God: ja zy zijn deelachtigh zijn natuur. 34°

Doe Sokrates zijn wijfs quaad-hoofdicheid ten goede

Ghebruikte, torendwangs heil was doe gheen vermoeden

Meer by hem, maar een wetenschap, die inder daad,

Ghans waal, ja twijfel-vry, in ewicheid beftaat:

Want wetenschap is kennisgrond-vaft in 't bezoeken,

't Is ondervinding-kund: men leertfe uyt geen boeken

Of hore-zeggens school. dat honigh zoet, en 't zout

Is brak, 't gras groen, sne wit, pik 'zwart, vier heet, ijs
koud,

Dits wetenschap by u: zo me der zonden zwaarheid,

En 't ondervonden heil des dueghs, is's menschen waar- 35°
heid,

Een glants des wijfheids Goods. Maar wildy die fontein

Heel fcheppen in u nap? u reen-begrip te klein

Bevonden wert: en mueght met Hermes zeggen, wanklik

Al 't onzelfftandigh is gheen wezicheid ontanfanklik.

Dees ftuxe wetenschap, d'oufte dochter en dueghd

Des heils, ontmoet u eerft, en doet u met genueght

Gebruycken alles wel. ftarkmoedicheid haar zuster,

Maakt dan dat ghi in fpoed en in onfpoed gerufter

Ja onverftuerlik leeft: want 't dient u al te ghoad:

- 360 Is 't middel van de moelofheid en overmoed:
 Een vast besloten wil (gegrond op waarheids kennis
 Van God, van dueghdigheid, van zond, van ondueghd
 schennis)
 Ist, die moeds yver-kracht zo tot haar hulpe trekt,
 Dat zy een onverwinlik voornemen verstrekt,
 Als zy door wenst begroeyt. Wenst maakt haar tot een
 duegde,
 Die u houd wel ghemoed, in God gheruft, in vruegde:
 't Zy dat het ongeval u plagen wil met druk,
 Of, dat u weelde drieght te vellen door gheluk:
 Verdriet, druk, hovaardy, spijt, dardelheid, en vreeze;
 370 Vermoort zy, of verhoedt. wat mach'er beters wezen?
 Oft avontuur u vrund-verlies, ziekte, armoe, smaad
 Toevoeght, of vriendschap, wijf, en kind, eer, rijkdom, staati
 U wisse wetenschap, dat al dees waalbaar dingen,
 Na haren aard, noch heil noch onheil u anbringen;
 Maakt, dat ghi ghelijkmoeigh 't een en 't ander draaght;
 Dat ghy 't voor 't allerbest aenneemt wat God behaaght.
 Een vliebaar onheil is ziekte, onghemak, en pijn,
 En magh in veler óogh dies droefheids oorzaak schijnen,
 Hóewelt het niet en is. hebt ghy een wond, of quaal
 380 Door vier verdóóft, zo dat 't ghevoelen tenemaal
 Is wegh? daar leit iet op, dat sal door smert verkoelen:
 Zuldy niet wezen bly als ghi die pijn zult voelen?
 Die in ghelijx verstaat, dat alles God om best
 Hem toeschikt, zal die niet tot heilgenot in 't lest
 Al bruyken en ontfaan? Ja zal die niet met vruegde,
 Als Sokrates, heil trekken uyt zijn wijfs onduegde?
 Na dat het reen-beraad iet acht of Y of Fy,
 Daar na onroertet u, en maakt u droef of bly.
 Wildy op 't kiefbaar heil 't hert, als oft waar waar, stellen?
 390 U moet de hoop, en vrees, en zorgh zwaarmoedigh quel-
 len.
 Achty ook pijn, gebrek, verongelijking, dwang,
 Ondrachlik? 't maakt u droef, wemoedigh, schrikkig, bang,
 Als ghy 't verwacht oft hebt: dies halven na dit achten
 Ghebryukt u reen-besluyt u hertsmoedighe krachten.

Voeldy pijn of gebrek? na dat dat in u zin
 Is quaad of ghoed, zo zal (tot scha of tot gewin)
 U vrueghd of droefheid, hulp des moedicheids genieten:
 Ist quaad geacht? 't moet nodigh drukken en verdrieten:
 En met de langher hand maakt d'anwenst u zo krank,
 Dat wemoed dickwils overvalt u tegen dank:
 Acht ghy zulk yliebaar onheil gheenffins recht rampspoe-
 digh, 400

Door Goddelijk ghedult zo draagh dijt starrikmoedigh.
 Dit reenbesluyt (dat zulk niet quaad en acht maar goed)
 Krijght gheen scha (wortet wenst) maar bystand van de
 moed, (vlieden

Maakt, dat ghy spoed te zeer niet wenschen sult, noch
 De rampspoed, maar al bidden staegh, u wil gheschiede.

Want dits Rechtvaardicheid, dat hy, die 't alles gheeft,
 In als volkomen zeggen op zijn schepsels heeft:

Hy weet ook beter wat u best is, als ghy menschen:

Hy jont u berer best, ook als ghy, die met wenschen 410

Zeer vaak u zelve plaaght. ghy zijt rechtvaardelijk

En ghantflijk tot u heil (als litmaat van zijn rijk)

In wil en wille kuer, gehoorzaamheid verduldigh,

Als me dank, lof, en liefd, ook broederliefd hem schuldigh.

Ist niet recht dat ghy, dien u lucht en leven gheeft,

Dank? al ist schoón dat ghy in ziekte, in armoe sneeft.

Al zent hy ook de dood, macht u met reen verdrieten?

Hem eighent dank, dat ghy 't hebt moghen oit ghenieten,

Oók lof end liefd. laat u een mensch bewijzen dueghd:

Ist niet recht dat ghy 't dankbaar loont zo veel gy mueght? 420

Nukoondy God (die 't u al geeft, ja ook het leven)

Dewijl al 't uw is zijn, gheen wedergheldingh gheven,

Als dank, en lof, en liefd, en wat ghy niet vermooght

An hem, dat ghy 't hem an u even naasten tooght.

God niet, de menschen al, ghy me, al hulp behoeven:

Daar wil hy vaak an u, u dank en liefd beproeven.

Eyscht ghy met recht dat u een ander hulpe biet,

Zó ghy door ziekte óf rampgheraakt zijt in verdriet?

Onrechtlijk weighert ghy u broer dan hulp onaardigh.

Dóch allermeeft meest-elk zich zelf is onrechtvaardigh, 430

Als

Als hy de dank tót Gód, en broederlied verzuymt:

Zijn dwase eighen liéd, uyt d'algemene ruymt

Hem stort in eighen-wils benaude veelbehoefheid.

't Verkeerde mijn en dijn grondóórzaak zijn van droef-

Omdat elk (teghen Gód) de botter op zijn kock (heid:

Alleen (vergeefs) begheert, gheeft hy zich in den vloek.

Al die na 't schijngoed (buyten reden) ghierich draven,

Zijn van die zelf ghemaakte Goden dienstbaar slaven.

Maar die rechtvaardigh gheeft Gód dank, zijn naaften
jonst,

440 Zich onverkieslicheid, leeft wenshlijk na de konst,

Gheniet óók dubbel lóón: die Gód-dankbaarheids duegh-
de (vrueghde.

Verquikt al staegh zijn hert met wel vernoechtheids

Zijn broerlied, doet hem óók in 't jonstbewijzen wel:

En onverkieslikheid, breekt eighen willes hel,

En al d'afgoden die hem hielden in benouwen:

Dies hy Reinhertigh krijgt Goodsart, in 't God beschou-

Wat is Reinhertigheid? verkiezinghloos verstand: (wen.

Dat pijn, ziekte, armoe, dwang, smaat, vriend-verlies, of
schand, (maartheid

Niet quaad en acht: noch lust, geld, vriendschap, staat, ver-

450 Niet buyten God en liefst: ziet God (met welbedaartheid)

Al staegh in alle ding, dat 's wijsheid, ghoedheid, macht:

Die hy liefst, die hy krijght, want hy daar staegh na tracht.

Hy ziet dat alles ghaat in zulke ghoede schikking,

Dat zond den zondaar quelt, dat dueghd is dueghds ver-
quikking.

De wereld, duyvel, dood hem krenken niet een haar.

Dueghd dwinght het Avontuur, is boven het ghevaar.

Hy bruiktet al te nut. Ja al wat bóze menschen (schen;

Hem doen, strekt hem tot heil: hy kan 't niet anders wen-

Voor zich: voor haar, wenscht hy hen heilsamer beraad.

460 Hun dwaalbaar misverstand duit hy doch niet te quaad.

Hy rekent haar, geen zond, maar houts' ontfarmens waar-

Of anders word hy zelf me door haar doen onaardig. (dig.

Dit schuwte hy, ziet op God, en hout de middelstraat.

Gheschiktheid, maticheid, hem komen daar te baat.

Wat's maticheid? 't is anwenst (in den welbedochten)
 Die bruikt, en sfiert ghematicht al zijn neighing-tochten.
 Eerst zijn weetghericheid laat hy niet onvernoeght
 In zielheil, als die niet ghcheel om tijdlik zwoeght:
 Hy laats' ook tot gheen weet-ziekt nodelóós opwaffen,
 Die tusschen lijf en zielheils stoelen raakt in d'asche: 470
 Maar bezicht die bedacht tot wetenschap ghegrondt,
 Om slechtlijk lijfen ziel te houden recht ghezond.
 Zijn neighing-tocht om heil (des lijfs en ziels) verwerven,
 En 't meeste meest, laat hy na lust niet beestlik zwerven.
 Maar laat zijn wetenschap en reen-beraad 't bestier,
 Welk heil, meest heilbaar zy, en welk men koopt te dier.
 Dus sfiert de maticheid door anwenst by verzochtheid,
 Datmen in onmaat struykel niet door onbedochtheid.
 Zó liefst zy óók het schóón ghematicht onbezwaart:
 Het tijdlik waalbaar, 't ewigh staegh, elk na zijn aard. 480
 Zy weert datmen de min niet tót een Gód en make,
 En strikken zellef brey, daarmen niet uyt kan raken:
 Oókinde heilzaam dueghd van barremherticheid
 Mijt zy 't medoghen week, en d'arremherticheid,
 Die maar quelt en ontstelt dat ghy te min koont helpen:
 Men kan best naastens kommer onbekommert stelpen.
 Zy oeffent kinderliefde, doch niet te breed of lang,
 Maar schikt (met reenberaad) recht aller neighing-gang.
 Gheschiktheit volght de maticheid dies op de hielen. 490
 Dit is een welverzochte anwenst uwer zielen,
 Na zaak, persóon, en tijds gheleghentheid: en vóórt
 In huyf-houding, in staat, schikts' alles zóót behoort:
 Zal d'ouden eren, jongen leren, wijzen vraghen,
 Der zotten doen in 't ghoed al duyden en verdraghen.
 Haar zusters, tórendwang en temlust (die haar aard
 Voor toonden) komen óók meer oud en meer bedaart:
 En leiden al ghelijk dien tót (haar aller moeder)
 De zalicheyd, die duer dees dueghden al te vroeder
 En beter is ghemaakt: zy króónt hem met haar kracht:
 Dies hy vóórt heiligh vailigh leeft in volle macht. 500

E Y N D E.

UTTER-

UYTERSTE-WIL,

O F T E

Vaderlijke Vermaning.

Eert, kind, van kindsbeen af te vrezen
God almachtich:

Dees leyt tot wijsheid, want sy hout den
mensch andachtigh,

Dat hy acht op ghedacht, op wil, op werk,
op wóórd,

Als valsche schijn hem drieght of volghlust hem bekoort.

Dit gha-slaan werkt in ons Goods vreeze sterck in krachten,

Dat wy niet gheven plaats afleybaar qua ghedachten:

En wie niet quaets en denkt al heen van quaad-doen rust,

Zijn goeude wil versterkt hy, doet dan 't goeud met lust.

Dus pijnt omzichtig Goods vreesse te bewaren,

10 Van 't zók der wieghen tót u grauwe after-jaren:

Waar door ghy by zijn hulp in goeude wil beklijft:

Hy gheeft dien 't hemelrijk die goeud van wille blijft.

't Volbrenghen, óók wils macht, moet vanden schepper ko-
men,

Opdat de kranke mensch niet sneef in zót beromen.

Maar an zijn trouwe hulp vond niemant oit ghebrek.

Zijn wy van goeude wil, God zal zonder vertrek

Doen worden zwak ghelóóf een zeker vast betrouwen:

Waar op hy zeghening beloofst, en noch wil houwen,

In kinders, goeud en haaf, in lijst in zielheyls wensch:

20 Zo wie 't met dank en vrees bruikt, zaligh is die mensch.

(Den mensch sehort anders niet als dankbaarheid hóóch-
waardigh.

God is weldadigh staegh, is ons hert maar wilvaardigh

Te zingen vrólik lof voor zijn ghenoten dueghd:

Zo leeft de mensch al heen in voller herten vrueghd:

En nademaal wy God gheen weldaad konen lonen,

Port ellix dankbaar hert zijn naasten jonst te tonen:

Ghemerkt ook ons bezit, ja leven, is gheschenk,
 Vernoecht an 't aller kleinft het dankbarig ghedenk)
 Dus doet de dankbaarheid den dankhert zaligh leven,
 En vreez's omzichtig 66gh den heilgheer hoedt voor sne- 30
 ven,

Dat zeeghning niet onzeegh, noch rijkdom ftrek een ftrik:
 Het welk men vreef-verzuimers ziet ghebueren dik.
 Als u mijn kindren, of kints kindren en naneven,
 Zulx overkomt, zo wensch ik dat u God wil gheven
 Of ramp, of wederwil, die u weer ftuur te recht:
 Want die gheen ftraf is waard is Godes kind noch knecht.
 Ik laat u tijdluk haafs nodruft: houd t'famen vrede,
 Elk ander mint en helpt, zo ik heb voorgherreden.
 U broer en zufter als u zelven jonftigh zijt,
 Zo rijfter onder u gheschil te ghener tijd. 40
 Veel woorden zijn vergeefs, maar houd dit woord in waar-
 den,

Alleen bezitten zullen vreedfaam menschen d'aarde.
 Zoekt voor al Godes rijk en zijn rechtvaardicheid:
 Nodruft werpt hy u toe, doet ghi u naarfticheid.
 De milde God het klein zó wel als 't groot kan zegh'nen.
 Als iemand onder u dan onspoed zal bejegg'nen,
 Miffionnet andren niet die 't heel voorspoedigh ghaat:
 De rijker zy ook hulprijk zó met raad als daad.
 Ghelijk zó d'ene hand zweert d'ander die komt helpen,
 Laat dijn behulpzaamheid dijn broeders kommer ftelpen: 50
 Liest broer jonft boven al, en vyantschap uytfluyt:
 Mijt eyghenzoeklikheid daar alle twift uyt spruyt.
 Maar zo door onghelóóf zom eyghenbaat anhanghen,
 En in 't uyt keren niet zó re zijn als t'ontfangen,
 Zo buyght u, en ghescheelt doch om een kleintjen niet.
 Ist veel, volght metter langher hand, kijf-óórzaak vlied.
 Of iemand dit zó haast niet vatte of bevroede, (de,
 Die bidd' een dagh, een week, een maant, met lange moe-
 Daar openbaart zich middel, d'een of d'ander ftond',
 Dat ghy luy weer vereenight in een vast verbond': 60
 Ja sterkker wert de band die broeder trouw herketent.
 Weest ook in naastens nóód niet zuymeligh onwetend,
 Maar

- Maar tracht te zijn zo d'hemelsch' Heer barmhertigh is.
 Wie dit waarachtelik behertigh, krijght ghewis
 Behulp om eigenliefd en baat-zoek te vernielen:
 Dit zijn (ik hebt bezocht) rust-schakers onzer zielen:
 Dóch wes by my verzuimt is wilt vervullen ghy:
 *k Behoef hier toe veel schrift noch leer te brenghen by.
 Ons Heilands hoofd ghebod wilt in u ziel bedelven,
 70 Mint God uyt al u hert, u naaften als u zelve:
 Hier me valt alle Sekt ghekijs eenrins bestaan,
 En letter-twist: die schuyt zo ik oyt heb ghedaan:
 *t Vervreemd (in schijn van godlikheid) van God de lieden:
 Elk vint zelf in zijn eyghen tuyn ghenoech te wieden.
 Spieghelt u zelve staegh hoe en waar toe ghy leeft,
 Wat u maar kiefbaar heil, waar heil of onheil gheeft.
 Daar, daar, zoekt wakker zielheil, wildy zeker bouwen.
 De zielrust is ghegrond op 't vast in God betrouwen:
 Hier op als Abram krijght, zo wie ghelóóft, noch zeegh:
 80 Ons schort niet dan dat onghelóóft is inde weegh:
 Inwendigh zulk-een (óók in onspoed) is te vreden:
 Zóót God meent, kent hy 't goed, als Job lijdzaamigh dede:
 Zijn zeghening uytwendigh dankbaarheid vergróót,
 Dóch wakker: want in voorspoed zielheils meeste nóód.
 Het gróót gheluk vergróót bekorings twijflik strijden:
 Hier snuevelt menigh die wel schootvry is in lijden
 Als hy Goods vrees verlaat: die, die met errenst mint
 Mijn kinders, opdat ghy in waarheid vrede wint,
 Die God door hoop en vast ghelóóft werkt in de menschen.
 90 Het hert-ghelóóft bluscht vier en pijl van 't onleegh wen-
 schen,
 Het welk meest óorzaak is dat elk hem zelve quelt:
 Die zoekt meest eerst gheleerdheid: daar na zorglik gheld:
 Dan macht om heerschen: alle drie zijn 't ghocde dinghen:
 Maar om 't ghevaar misprijs ik zich in staat te mingen:
 *t Is wenschelijkt wel bruyken veyligh vryheydsghaaf,
 De staatziek want verkóópt zich tot een anders slaaf.

E C C L . 11.

In filiis suis agnoscitur vir.

A. B. C. Ketting-Lied op des
Achtsten Psalms stem.

Achteloosheid maakt verleibaar.

Achteloosheid in waarheids-kund bejaghen,
Of in 't verzuim van kennis raad te vraghen,
Eilaas, maakt dat wy licht-verleibaar zijn,
En onbedacht toestemmen valsche schijn:

Baat-schijn bekoort.

Baat-schijn van wellust, faam, gheld, hoghe staten,
Bekoort elk heil-lust onverzaad te laten
Inwendigh: om uytwendigh zoeken lust
In waanghoed, dat ons lijf en ziel ontrufft.

Choor-zang zo Voor-zang.

Choor-zang de juecht zo d'oude zongen zingen:
Noch zuighling leertmen lieven ydel dingen:
Landswijze breit yl eers en gheld-zuchts fuik.
Eilaas natuur ontghelt ghewoonts misbruik.

Doling doet sneven.

Doling in kund der dingen rechte waarde,
Hier sneven doet, in al wat wy aanvaarden:
Des waanghoeds schijn-heil, eindt al in ghequel:
Zo wert de zond haar zellefs straf en hel.

Eertse lust teelt onlust.

Erdse lust moet lust-volghers al bedroeven,
In 't overlaffen van natuurs behoeven:
Des buik-slaafs, bierlaers, ghailer menschen loon,
Is armoe, krankheid, onbenoeghen, hoon.

Faam-jacht wind-vang.

Faamjacht, het ydelst aller valscher ghoeden,
Doet doch de meest gheachte meest verwoeden:
Die waaght en slijt, zijn tijd, zijn gheld, ja meer,
Ook lijf en ziel, om lofen ydel eer.

Ghiericheid armt.

Ghiericheid wast, zo 't gheld wast, onverzadigh;
 Zy is, als Nijd, haar dienaars onghenadigh;
 Zijn schats ghenot, hy, met zijn naaste, derft;
 De Vrekke doet niet deeghs dan als hy sterft.

Hoocheid verlaeght.

Hoocheid verlaeght ook Koningen en Graven;
 Ghelieft, maakt zy van vrye menschen slaven;
 Ghevaar en angst want onafscheidlik by
 Den staat-ziek staegh zijn, 't zy hoe hoogh hy zy.

Jammer zoekt huel.

Jammerlik quelt de staert-sleep aller zonden;
 Maakt anwenst eelt, zo blijftmer vast gebonden;
 Wie zich bezint, spuert zond der zonden huel,
 Bedaart, en zoekt an waarheids kennis huel.

Kennis baart liefde.

Kennisse, die in waarheid zonder sije
 Wikt ellik ding, lieft dat na diens waardije;
 Het tijdlük ghoeed, ter nood om diens gherief,
 Maar goedheids heil, haar heillust, stadigh lieft.

Liefde teelt errenst.

Liefde teelt errenst tot gheliefde zaken,
 Verzuimt geen middel om an heil te raken,
 Bestiert berading, toeleg, en gedacht,
 Ghelooft en hoopt, heeft ghoede wil na macht.

Macht gheeft d' Almachtige.

Macht gheeft d'almachtighe (dien dueghd beminnen)
 Des zonds onheil in Christus t'overwinnen;
 God starkt en sfiert des zwakke schepsels kracht,
 Wat waakt, zoekt, bid, dats ghoed te worden tracht.

Naerficheid doodt achteloosheid.

Naerficheid doodt by Goods hulp achteloosheid,
 Of heerscht na zeegh over dees slaaf der boofheid:
 Pooght, yvert, bidt, ziet om, houwt ghoede wacht,
 Bestaat in 't wel besteden zielponds kracht.

Opmerking ghevaar schuwt.

Opmerkings waak voor alle snuevel waarschuwt:
 Errenst door dien vermetelheids ghevaarschuwt:
 'Acht op 't ghedacht, woord, werk, berading, wensch:
 En vreze Gods teelt aandacht inden mensch.

Poghen vordert.

Poghen helpt voort: bestaen is half ghewonnen:
 Oit kreegh hy niet, die niet en heeft beghonnen:
 Maar d'eerste tre op 's dueghds heerbaan ghezet
 Zalight, en elke voort-tre zalight bet.

Quint zoet an.

Quint die zoet an: zoet is in allen, 't winnen: (nen:
 't Zoetst, door de dueghd ghoedheids ghenot van bin-
 Ootmoed vind rust, rust reinheid, reinheid God,
 Dit heil verzuimt die rokeloze zot.

Rechtvaerdicheid vernoeght.

Rechtvaerdicheid vernoeght ant aller minste,
 Kent zich niets waard, acht al 't ghenieten winste,
 En dankens waard: dees loffelike dueghd
 Schept in 't niet hebben albezitting vrueghd.

Starkheid weert onmoed.

Starkmoedicheid houwt d'evenaar lijkwichtigh,
 Weert snuevel-val in weerwil onvoorzichtigh,
 Offnode lust, door ramp door armoe zwaar,
 En weelde: vint in voorspoed meest ghevaar.

Tem-lust wint lust.

TEm-lust wint lust: na volgh-lust volght meest rouwe:
 Ghoe wellust meert door 't matigh lust ophouwen:
 Wat zeltzaam is, en gheen natuur belast,
 Maakt weelde groot, ghoed, vailigh, durigh, vast.

Uytstel afterstal.

Uytstel van uur tot uur, van dagh tot daghe,
 In jammer hout den achtelozen traghe:
 Wie leeghbaar wenscht, erft wel verdiende spot:
 Slaat hand an, helpt uw zelf zo helpt u God.

Verzoekzaamheid wijst.

Verzoekzaamheids bevintlik wedervaren,
 Meer in een uur leert, als in zeven jaren
 Beeld-kennis weetzucht daar gheen proef an kleeft:
 Niemand weet waarlik meer dan hy beleeft.

Wijsheid zalight.

Wysheid bestaat, bey in kund, en 't beleven
 Van d'heilzaam dueghd, die zalicheid moet gheven:
 Zy matight lust, myt stuernis, weert verdriet,
 Liefert God, leeft dankbaar, van 't gheen zy gheniet.

Ydel weetzucht hindert.

Ydele weetzucht hindert zellefs kennis:
 Kennis-verzuim wert's menschen hooghste schennis:
 Men leert, leeraart, en schermt blind duer en duer:
 Dit doet meest ellik leven in 't getruer.

Zalicheid heiligh.

Zalicheids volle leven-waters stralen,
 Van menschen Godlik op hen naasten dalen:
 Heil heelt haar hebber zelf eerst na zijn wensch,
 Die deelt mild-heilzaam heil zijn even mensch.

KEBES TAFEREELS

Kort begrip.

It Kebes Leken - boek wijft aller menschen wandel „ an

Natuur-God in ghedaant staat als een oud verftandel „ man,

Die innigh wijft en leert (dien die 't wel ghade slaat)

Wat wegh men tijdlik hier na hel en hemel gaat.

Heil-errenftigh te zijn , ook d'avontuursche ghaven
Na waard voor lief t'ontfaan : maar dat men zich gheen
flave

Der zelyer dwaaflik maak , by dat men die betrouwt ,
Of acht als eighen ghoed , en voor bestandigh houwt.

Leert dat men vrekheid my, sno onmaat, en welluftigheid,
Diens vruchten (schoon in schijn) zijn heil-loos, vol on-
rustigheid.

By schijn-gheleerdheid heet hy eenigh tijd vertoeven ,
Haar reis-gheld nemend' aan zo veel wy dies behoeven :

Na Heil-geleerdheids gaaf doch naarftelik doordringen ,
Dat 's ware wetenschap van rechte nutbaar dinghen :
Die krijght men wel in waan , niet daadlik , ten zy bey
Door luft-bedwinghlikheid , en lijdzaamheids gheley.

Gheleerdheid zuivert dan van dwaal-ziekts misverftand ,
Brengh onverftuerlikheids starkmoedigheit ter hand ,
Door ondervinding-kund , dat hier niet magh ghebueren ,
T'gheen ons (ten zy men wil) mag anghften of verftueren.

Wijfheid, Rechtvaardigheid, Reinheid, Starkheid, Op-
rechtigheid, (tigheid,
Matigheid, Zachtmoed, Miltheid, Temluft, Onknech-
Elk

Elk dan na aard en kracht dien deughd-beminner loont:
De Zaligheid in 't hoogst den monster-temmer kroont.

Zoo stiert Natuur-Gods leer dien die daar ghaw op acht.
Diez' achteloos verzuimt, of niet te kennen tracht,
Doolt, struikelt, snuevelt staagh, leeft heilloos en ellendigh:
Hy zoekt natuurlik heil, maar word bedroghen scheidigh.

Want by des levens poort (dat's reen-begrips beghin)
Zit valsche-schijns Bedrogh; die gheeft d'inghanghers in
Dwaalbaarheids misverstand: dees eikerlik onrusten
Die achteloos volgen waan, verkielikheids zin-lusten.

Met hoop, vrees, blijdschap, druk, quelt avontuur dan sta-
digh:

Quist goed, eertzucht, onmaat, en vrekheid onverzadigh,
Hier oorzaak alles quaads zijn; brenghen ook in 't end
Tot straf, verdriet, gheklagh, vertwijffeltheid, ellend:

Ten zy Bezinningh komt, diens rechte waan hem redt,
Zoo Schijn-gheleerdheid niet de voortgang weer belet,
Door waan, dat kunst-kun zy de ware Heil-gheleerdheid.
Dit baart goed-dunkenheid, onleerlikheid, verkeerdheid.

Doch zoze dit ghevaar ten twedemaal ontslippen,
Z' is 't dard' an Lijdzaamheids en Temlusts steile klippen.
Zoo wie slaphertig daar beswijkt, stoot hoofd en schenen,
Dwaalt, wanhoopt, moedeloos in angst, verdriet, en wenen.

Maar die van Zaligheid ghekroont komt, zaligh leeft,
Dees in niet tijdlux heil, maar in zich zelve heeft:
Alles dient hem te nut, derst angst, en 't quellik wenschen;
Heeft lief, en strekt een zielarst, al zijn even menschen.

Deughd verbueghd.

Aen C. A. Bogerd,

Die Plutarchus van de Gherustheyd des ghe-
moeds overgeset heeft.

DE onghelerde eeuw des ouden werlds slecht
Was sonder boeken wijs, en sonder wet oprecht:
Maar dees gheleerde tijd doet slecht en recht ver-
dwijnen,

Teelt wetten by de mijl, en boeken by dosijnen.

Elk leeraart eer hy leert. die leeft weert 't altijd best.

Soo ootmoed wijsheyd teelt, baart weertzucht dese pest,

Die niet te heelen is door 't oud eenvoudigh wesen.

Gheleertheyds zucht moet door gheleertheyd sijn genesen.

Gheleertheyd recht gheleerd die brengt ons weer op 't
oud,

Die maakt dat elk sijn kund en sijn verstand wantrouwt.

Sulk ware wijsheyds not wint men maar door befoeken:

Doch vind men ook behulp uit wel versochte boeken,

Ghewikt door langher hand, ghemunfert en gheschuimt.

Der fulker is'er by Plutarchus groote ruimt.

Dien bogherd, Bogherd, neemt gy t'rechter tijd in handen,

Nu tot voor-oeffeningh der weet-zieke verstanden,

Om die tot selles-kund te brengen, eer sy twist

In Goods woord vaten an, die elk te vroegh vertift.

De boek-oegft onser eeuw weeght by hem niet een sletter.

Daar werd niet nieuws ghedicht, of d'oude en wisten 't be-
ter.

Dueghd verhueghd.

///

Verderf-traps

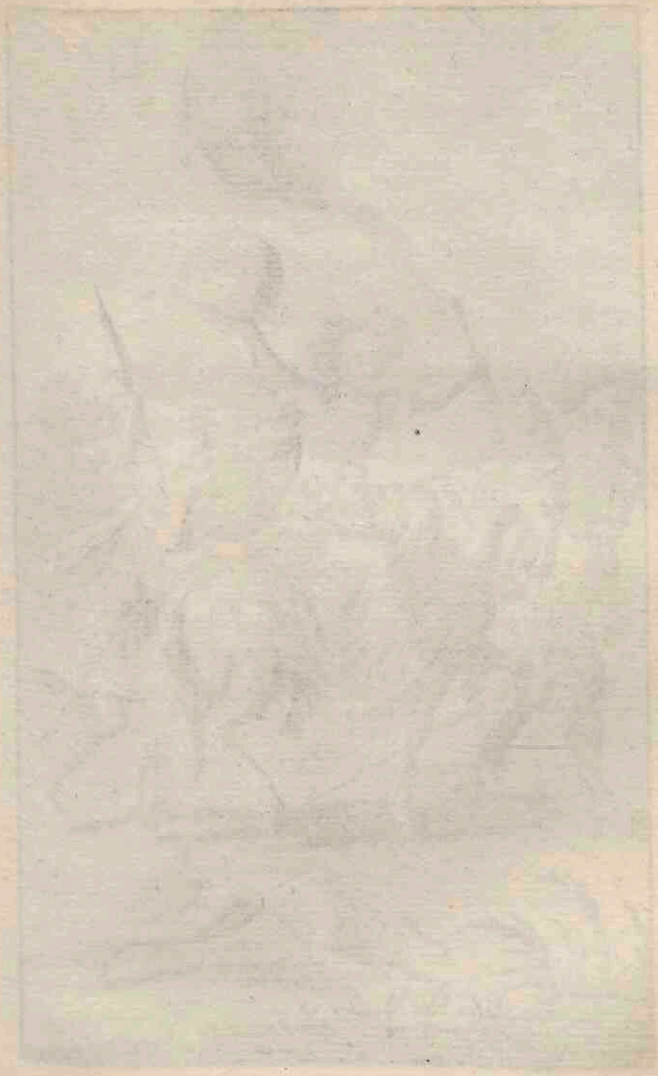
BEELD-SCHRIFT

Ofte

Heilighe Letteren

Dat is

HIEROGLIFICA.

V. 17000

HEILIG-SCHRIFT

ON

Heilige Lieder

DER

HEROGLIFCA

I.

Eyghen wil barnt in d'hel.

Velle suum cuique infernus.

²³ **M** Enschen ghelaten wil gheeft ziel-heyl in 't God-
volghen :

Maer eyghen-zinnicheyd sneeft in onheil verbolghen :
Door Mijn en Dijn misleyt, by Reen-beraads verzuym,
Neemt zich s'werrelds bestier an, draayt die op haar duym.
Puur eyghen Moedwil trots, licht terchelijk, hoochmoedigh,

Helpt elk haestigh te paerd, en doet twisten verwoedigh :
Dies hout ons in onrust haar fakkels stoke-brand.
T'ghenot van heyl en lust verjaaghtse vander handt.

II.

Verkiezen doet verliezen.

Miseri qui bona praesentia neque inspicunt neque audiunt.

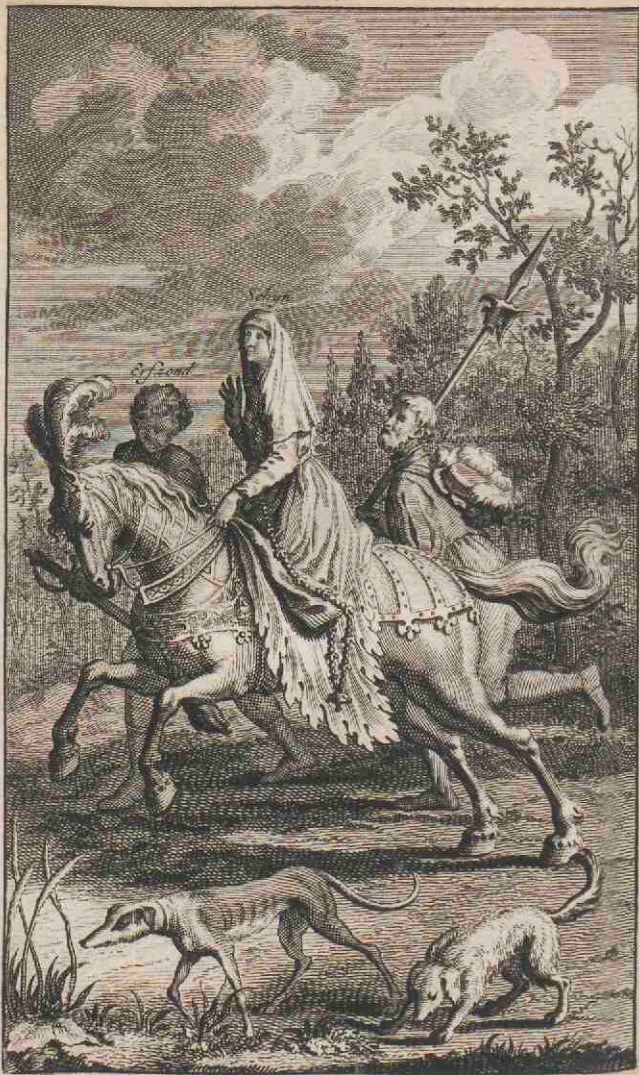
God scheidt den mensche slecht en recht, ook kleinbehoevigh:

Lichtlik verzorgt zijn vlijt hem Nodruft overvloedigh.
 Maar onnutt' overvloeds qua-voorghangs leer vergheekt,
 Het lichtverkrijghbaer nodrufts heil voor ons bedekt.
 Elk weet zo luttel 't zielheil als lijf heil, verborghen
 In klein behoevicheid, bevrijt van angstigh zorghen.
 Een sober man is rijk, ghezond, en onbezwaart:
 En slecht en recht gheloof, meest goddelijk van aard.

Schijn

II.

III.

Schijn bedriecht.

Decipimur specie recti.

DAAR zulk heil wert verzuymt wert Schijnheil hoogh
 verheven:
 Daar waaght elk om al't zijn, ook Zielheil, lijf en leven.
 Wat is al's werrelds aanzien, Hoocheid, pracht en Staat?
 Een rook, een schim, een niet, een ydel quellik quaad.
 Erfzondigh Misverstand, en slaloos reen-betrachten,
 Doet ons het onfschoon fschoon, en 't kiefbaar waar heil
 achten.
 Dies ellik onvernoeght zijn hert op fschijn-ghoed vefst.
 Gheneghentheid, die derft heils eyeren, broetet nefst.

IV.

Den mensch schort niet als dankbaarheid.

Nihil homini metuendum nisi ne felicitatem excludat.

TE lieven 't schoon, en 't schoonste meeft, is al ons wenschen.

God ende ghoeheid zijn het schoonst voor alle menschen.
Voor dees Liefds lustghenot sluytmen des hertfen duer,
Daar eyghen-wils en schijns hoochachtbaarheid ghaan
vuer.

Voorwaar, ô mensch, de mensch leeft niet alleen van 't
brode:

Zijn ziel-gheneghentheid heeft ghoeheids heil van node.
Maar als dit zielghenot verzuymt door moedwil wert,
Zo sluytmen heil en vre en vreeghd' uyt onze hert.

IV.

Die waarheid zeyt magh niewers banken.

Veritas bajulatorem suum jugulat.

IS God waarheid, en Christ wech, waarheid, ende leven,
 Haar volghers moeten zy ook heil en leven gheven.
 Maar eighen-wils vooghdy, en schijnheilicheid snood,
 Hebben des waarheids tuyghen hier altijd ghedoodt.
 Vryheid, waarheids ghenot, is meer godlik als menschlik:
 En zulker vriendschap is zo zeldzaam, als hooghwenschlik.
 Maar die by apen hier verkeert en dieren wreed,
 Moet dood, ofspelen, aap! ó levens snood beled!

VI.

Ghiericheid bedriecht de wijsheid.

Avaritia mater omnis nequitiae.

GHiericheids herts-tocht is een onmatigh begheren
Van gheld, kunst, staat of eer. komt duer 't te hoogh
waarden

Van zullik kiefbaar heil, daar elk zijn god af maakt,
En dies in slaverny van zulk afgoden raakt.

Acht ghi gheld, kunst, of staat, of eer u hooghste ghoeden;
Ghi zult met vlijt, met list, al staegh begherigh spoeden
Omt' hebben, 't kost wat 'r wil; ja ware ghoedheids heil,
d'Onnozele godvolghing zellef, draaght ghi veil.

VII.

Misdoen is angst.

Nemo malus felix.

HY zoek voor al Goods rijk die wenschlik zoekt te leven.

Dits in u: 't is, rechtvaardelijk elk 't zijn te gheven,

God dank, u naaften jonst, u zelve 't hoogste goed:

Dats ware godsheids winst: het dient dan al tot ipoed.

Maar sterft rechtvaardicheid in u, zo dooldy schendich:

't Wert hier al ramp, verdriets-ghequel, en hel ellendigh.

Ghi krenkt u zelf, onthoudy God, of naaften, 't haar.

U ziel ghoedheid: ghi wert een duyvels martelaar.

VIII.

Kallen is mallen, doen is een ding.

Virtutem verba putant.

IKheid, verderfraps grond, doet ons moedwilligh sne-
ven:

Doet dat wy nodrufts lust om weelden last begheven:
Een schijn, een ydel niet, agten wy 't hooghste goed:
De heilbarende liefd weighert ons hert onvroed:
En wie ons waarheid zeit willen wy 't vel aftropen:
Om vrekheids slaaf te zijn wy 't waare goed verkopen:
Rechtvaardicheid die sterft, men erst des onghenuecht.
Wy zotten praten doch prachtigh van God, van dueghd.

VIII.

B R I E F van
H. L. S P I E G E L

Aan

D^R. P E T E R P A A W.

1606. 10. 16. t'Amsterdam.

At U. E. my d'eerste maal afvorderde, deed my wel; maar dat ghy met ernst de tweede maal my androngt mijn bewoording, dat *Dueghd verbuecht* ende haar zelfs loon is, verhuechde my meer als ick schrijven kan:

Ja hebbe om de wichticheyd des zaax telanger met schrijven gedrieht. 't Is zoo als ick u zeijde, dat de hele toeleg van mijn Hertspiegel zulx iste bewijfen. maar also ick in 't bewijs-zoekings jagt wijzer gheworden ben; dat ik ook vaak wat langer ben, ende een ding dikmaal verhaal, om den ongeoeffenden hoorder ende de zaak overal vol te doen: zo heeftet my oorbaar gedocht of u ernst enighzins mocht verslappen (als ik vast hoop ende begeerlik wensket neen) met dese brief mijn mening kort te bewoorden.

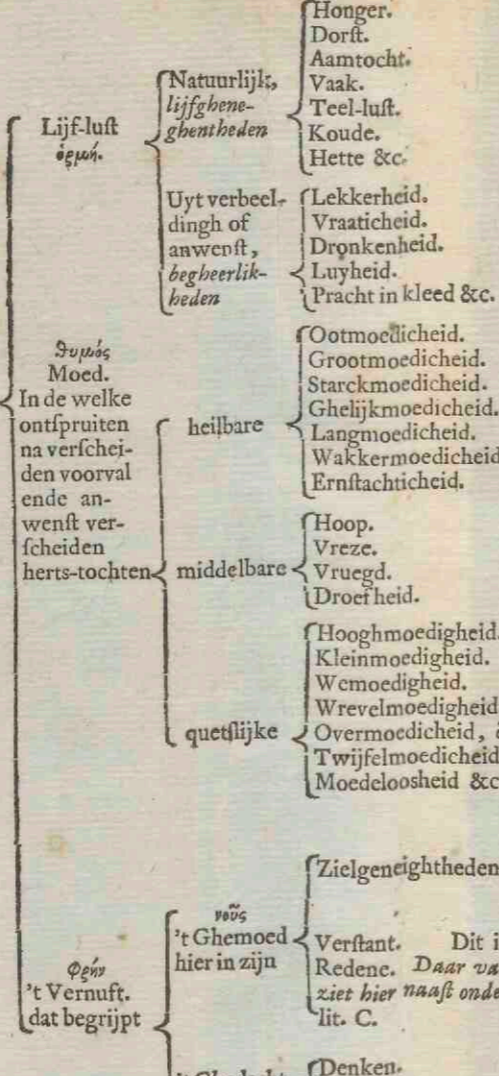
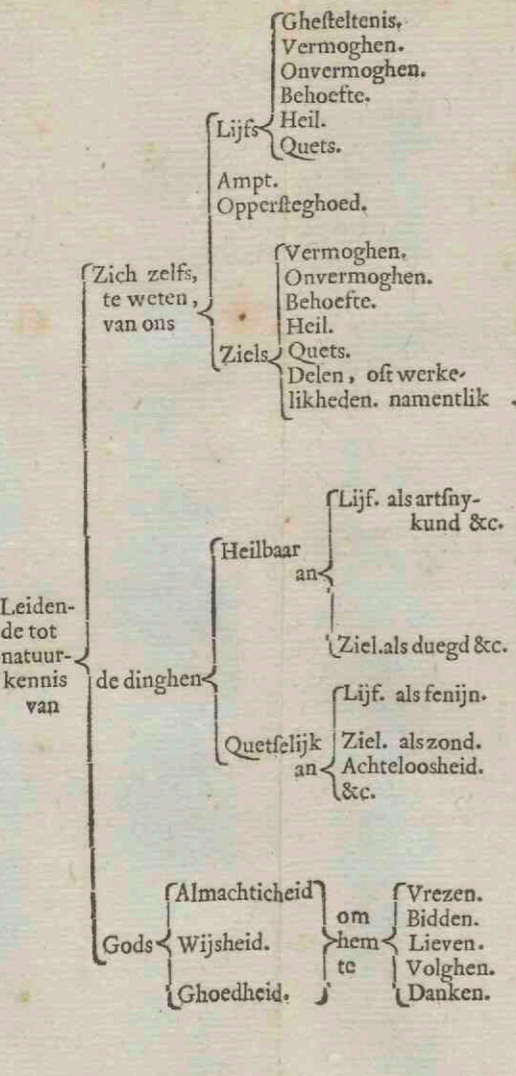
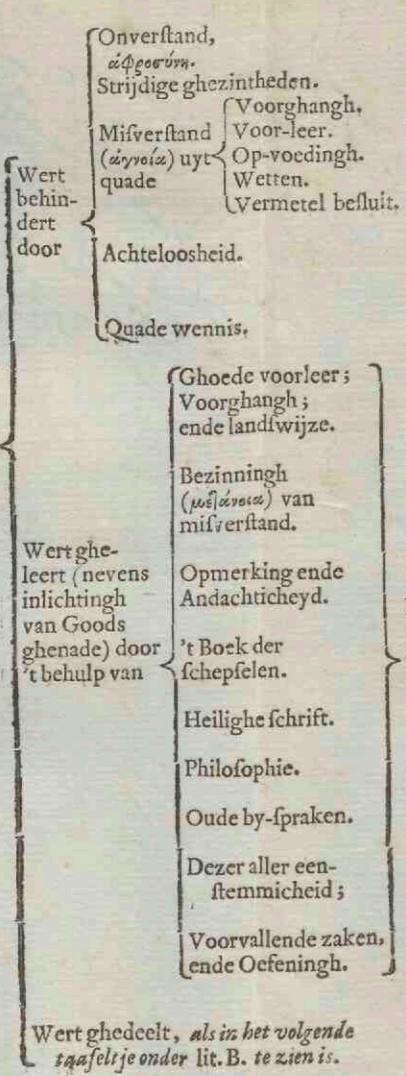
Al 't geschapen volgt zijn natuurlijke gheneichtheid. zo ook de mensch. alle wijsheid die hier teghenstrijt, inder daat, acht ick pure dwaasheid. (a) *Nunquam aliud natura aliud sapientia dicit.* Dat regte wijsheid den verrokten verwaanden menschen, onnatuurlick, verkeert ende dwaas schijnt, is gemeen. Zo heeftmen Democritus dol geacht, Socrates vergheven, ende Christus ghedoot. De onderscheyd tusschen schijn ende waarheyt, daar hangtet al an. Wie zal ons die toets geven? de natuur self, ende het eenstemmig gevoelen der natuurlijkste verstandighste menschen, in verscheyden landen ende verschelende ewen.

I

Job 3

(a) Noit zeit de natuure iets anders als de wijsheid.

Wellevens-kunst.

Natuurlik ende heilzaam is ende blijft de lijf-lust, zó langh die alleenlik strekt tot simpele boeting van noodruft tot ons onderhoud. ende alzo ghehoorzaamt zy de reden.

Maar volgtmen de Lust, zó ghedijt zy tot lijfs onheil, wert onnatuurlik, ende maakt den mensch een slaaf van de WEL-LUST.

Natuurlik door de redelijckheid bestiert zijnde, is deze kracht des moeds niet alleen niet quaat, maar een groot behulp tot lang ende zaligh leven (want moedeloosheid verdwijnt.)

Maar gheeftmen de moed een vrije toomloosheid, zo bederft den mensch, bei in te luttel ende te veel. Zó dat ten leiten (ghelijck helaas meest elk doet) de mensch beheerscht wert van de Moed-wil. *Nescio an Græci aut Latini hanc habeant dictionem.*

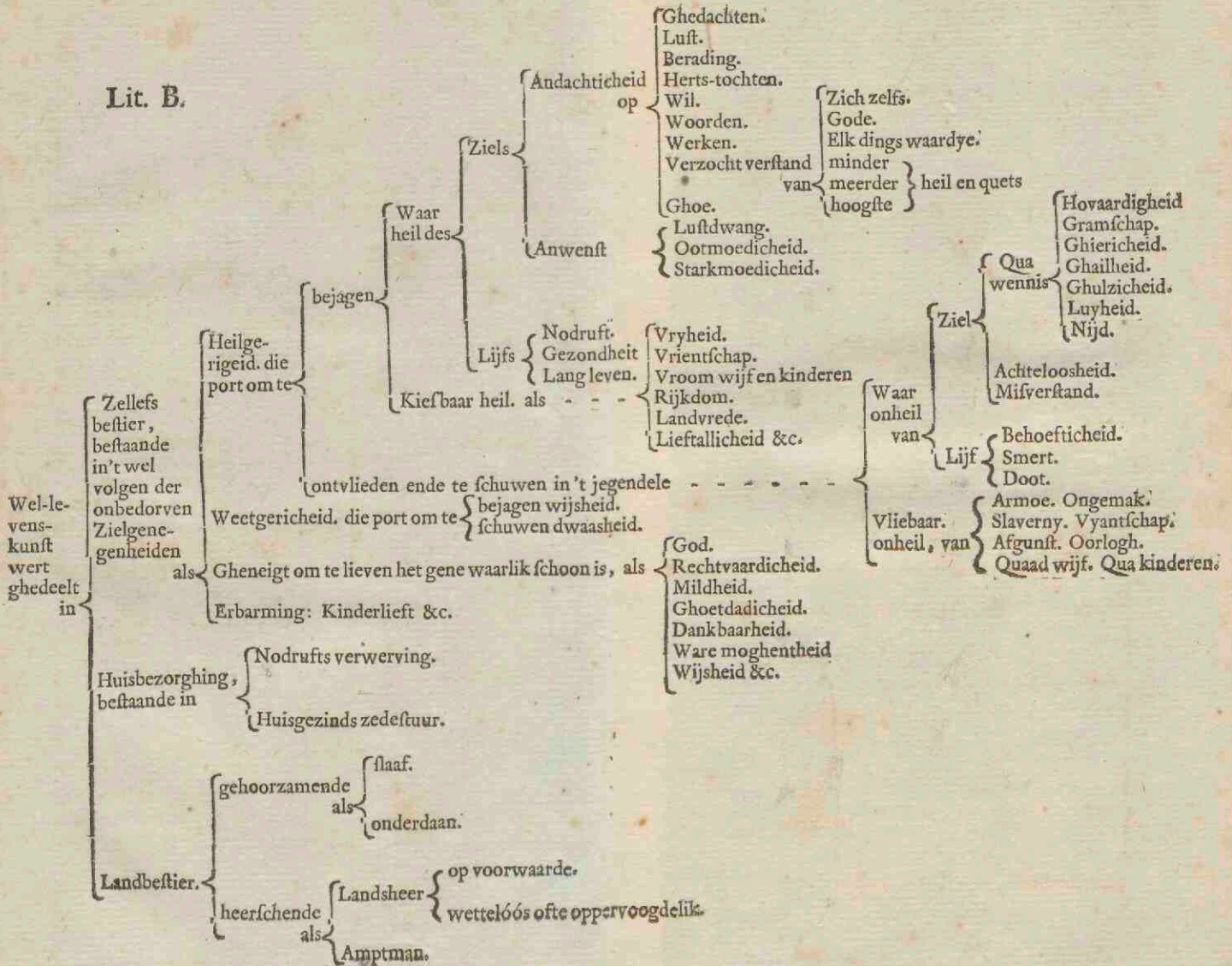
Dit is zwak of volwassen. Dom of scharpzinnigh. Wakker of achteloos. Valſch of recht. Onverzocht of verzocht, ende by anwenst ghevestigt &c. na het verstand dat wy hebben van de dinghen: daar na recht zich de redenering, ende die moet zulk verstand volghen. Alzó dat in ons voogd is, na dat wy wakker of achteloos, wijs of onwijs zijn.

MIS-VERSTAND of RECHT-VERSTAND.

Lit. C.

In de Redene bestaat het BERAADS-BESLUYT, het welke baart de WIL; die heerscht in ons, tot dattet Beraads-besluit verandert. Derhalven niet als een Koningin, maar als een buedel die op des rechters believen past. In de redenering zijn de ghedachten, de duerwachters; die draghen voor of enige lijf-lust ofte zielgheneghenheid (want dit zijn de anporrende oorzaken om tot beraadsbesluit ende des volghens tot Wil te komen. alzo dat rechtelik de Wil in 't onredelijke ende redelijke bey bestaat. De gheneghentheden schijnen my vaders, ende beraads-besluit de moeder des wils) dan verschiijnt het verstand datmen van zulke voorval heeft: Hier na recht zich het beraads-besluit om te willen, ofte óók van wil te veranderen, altoos *noodwendigh verkiezende* heil voor onheil: meerder voor minder: heel schoon voor 't lelike: ende zó voort, na dat elke voorval in ons verstand hoogh gheacht is. By ghelijkenisse; men brengt ons hongerigh in een kamer, daar een tafel met vleis bereid staet: 't ghezicht lókt de lijf-lust, die de heilghericheid; dees de redenering. Iſer in 't verstand gheen behinderung men treet tottet een voort. Komter een inval dattet vifdagh is, ende is u verstand daar gebonden; 't zal de wil terstont door dit bedenken doen veranderen. Is u verstand des kerklijke gehoorzaamheids zwak, men eet lijkewel: maar komter iemand met een, tien, twintigh, of hondert kronen in de hand gereed om u vande gerede maaltijd hongerigh (ofte van 't bekoorlike meisken den gilden mensch) te doen onthouden: daar zal ongetwijfelt blijken moeten wat verstand dat voogd in dien mensch is; of de hooghachtbaarheid des lijf-lusts, ofte duegds, ofte des ghelds. *Het meest weegt altijd meest.* Zó heefmen vaak ghezien, dat de alderhoogmoedigste menschen door haar ydel glory (die noch meer vermocht) haar zoudeniers te voet ghevallen zijn. Zó dat ik met Socrates, teghens Arist. *Ethic. lib. 7. cap. 2.* houde, datter niet in de mensch en heerscht, als het verstand datmen van de dinghen heeft. Maar daar is groot onderscheit tusschen kennis, ende verstands ghevoelen.

Lit. B.

Job, Trismegistus, Salomon, Technates, Solon, Myſon, Democritus, Heraklitus, Pythagoras, Socrates, Cebes, Epicurus, Chriſtus, Epictetus, Boëtius, Duytſe Theologus, Taulerus, Origenes, Bernardus, Erasmus, Montaigne, der Gymnoſophiſten ſprueken, onzer voorouders byſpraken, ja aller volckeren, zijn eenſtemmigh. Wat alle menſchen zeggen is ghemene waarheyd. Wijkt niet van 't ghemene pat; te weten, wat alle menſchen in haar onbedurven herteground ghevoelen. ghelijk Epictet wel zeyt: Sterft u buurmans zoon, of breektmen zijn pot, elk zeyt, dat is 's wereltds beloop. Maar in allemans verdurven verſtand, is 't regt anders. Hier op paſt; Ghemeen wech gheen wech; ende des Propheten roepen, (a) *Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum. Conſidunt in nihili. Non eſt judicium in greſſibus eorum. Semitæ eorum incurvate ſunt. Impegimus in meridie quaſi in tenebris* (wy letten niet op ons wedervaren wat ons daadlik elke oghenblik in ons heil of onheil anbrengh uyt recht of miſverſtand) & *aversi ſumus ne iremus poſt tergum Dei, & converſum eſt retrorſum judicium, & facta eſt veritas in oblivionem, Eſai: 59.* daar is des Erfzonds grond, (b) *imitatione.* zo Cicero *Tuſcul. 3.* ook tuicht. Waarde en meer als hertlijk beminde Neef, zoghy in u, heil of onheyls, ruſt of onruſts, grondoorzaken wel waarneemt, ghy zult bevinden, dat alleen miſverſtand ons ellendigh maakt, ende achteloosheid: dat is, begheving des eenvoudighen natuurpats, door ſchijn-heil. Daerom Chriſtus wel zeyt. (c) *Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam*

(a) Uwe ongerechtigheden hebben een ſcheidinge gemaakt tuiſſchen u-lieden en Godt. Zy betrouwen op niet. Daar en is geen oordeel in hare wegen. Haar paden zijn krom. Wy hebben op den middag ons geſtoten gelijk als in den donker, en wy zijn afgekeert, dat wy niet en gingen achter Godt, ende ons oordeel is verkeert, en de waarheit is ons tot vergetinge geworden.

(b) Door navolginge.

(c) Hier toe ben ik geboren, ende hier toe ben ik in de wereldt gekomen, opdat ik de waarheit getuygeniſſe geve.

beam veritati, Joan. 18. (a) *Et omnis qui est ex veritate audit vocem meam. ibid. Veni ut vitam habeant & abundantius habeant.* Joan. 10. (b) *Faciens peccatum ex diabolo (wederstreving Goods ende des onbedurven natuurs) est; ab initio diabolus (wederstreving) peccat. in hoc apparuit filius Dei ut dissolvat opera diaboli,* 1 Joan. 3. (c) *Omnia nobis divinae virtutis suae, quae ad vitam & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, &c. ut per haec efficiamini divinae consortes naturae, fugientes, quae in mundo est, concupiscentiae corruptionem.* 2 Pet. 1. De bedurventheid onzer gheneichtheden verrokt ons alleen. niet dat de geneichtheden zijn bedurven, maar quaad verstand leitse qualik. (d) *Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitae.* Lustet u (ende het behoort u te lusten) in uzelf waar te nemen waar ghy u toegheneicht vind; Ghy zult vinden tot heyl, tot wetenschap, te lieven 't schoon: zonder dat die gheneichtheid in 't minst weet wat heil, weten of waan, en wat schoon is. Voort zydy gheneicht tot dankbaarheid: dat zal zich ver-tonen, laat een onbekende ofte u geachte vyand u on- verwacht weldaad doen. Ghy zijt (met al 't gheedert) gheneicht tot kinderlied, ende ook te erbarmen over ellendighe ofte veronghelijkte menschen. Zo dat dies volghens de Wet natuurlijk is, om God als 't schoonste schoon, boven al lief te hebben; als de hoochste wel- doender, hem dankbaar te zijn, ende over ons even- naasten ellendigh zijnde, te erbarmen. 't Is waar, de be- woording der voorfz. weynigh wijze menschen leert ons
 I 2 zulk;

(a) En al die uit de waarheit is hoort mijn stem. ibid. Ik ben gekomen opdat zy het leven hebben, ende overvloediger hebben.

(b) Die de zonde doet is uyt den duivel. Hier toe is de Zoone Gods geopenbaart, opdat hy de werken des duivels verbreken zoude.

(c) De goddelike kracht heeft ons alles wat tot het leven en de godtzaligheid van noden is geschoncken door de kennisse des genen, &c. opdat gy door dezelve zoud deelachtig werden der goddelijke natuure, ontvliedende de verderffentisse der begeer- lijckheit die in de wereldt is.

(d) Uyt valsche meeningen hebben alle zonden onzes mens hare oorsprong.

zulx; maar de Natuur leertet noch krachtigher, voor dieze waarneemt, in haar zuuyvere grond. Daerom zeyt Socrates wel (*in Phedone*) tot Cebes. 't Is u nut na mijn dood na een goed ziel-arst te spueren, maar byzonder in u zelf, daar zuldijt villigt beter vinden als elders. (a) *Natura dux optima*: maar hier eyscht, ziet, waakt en bidt. *Senec. benef. 4. 25.* (b) *Propositum est nobis secundum rerum naturam vivere & Deorum exemplum sequi: Dii autem quodcumque faciunt, in eo nihil præter ipsam faciendi rationem sequuntur, &c. hæc quoque nostra ratio, si ab exemplari suo non aberrat, seruet &c. Si Deos, inquit, imitaris, da & ingratis beneficia, nam & sceleratis sol oritur, & piratis patent maria.* Montaigne 3. 10. (c) *Qui fait bien principalement pour sa propre satisfaction, ne s'altere guere pour voir les hommes juger de ses actions contre son merite. Un quart d'once de patience pourvoit a tels inconveniens. J'accuse mon impatience, & tien quelle est egalemeut vicieuse en celuy qui a droit, comme en celuy qui a tort; car c'est toujours un aigreur tyrannique, de ne pouvoir souffrir une forme diverse a la sienne: & puis qu'il n'est*
a la

(a) De nature is de beste leijsdman.

(b) Ons voornemen is te leven volgens de nature der zaken, en der Goden voorschrift nate volgen. Nu al wat de Goden doen, daar in volgenze de reden van haar doen. &c. Laat die ook onze reden, indienze van haar voorschrift niet en zal afwijken, onderhouden. &c. Indien gy, zeit hy, de Goden navolgt, geeft ook weldaden aen de ondankbaare: want de Zon gaat ook op voor den godloozen, en de zee staat open voor de zeerovers.

(c) Die het goedt doet voornamentlijk tot zijn eigen voldoeninge, die ontfelt zich niet zeer, al ziet hy dat de menschen van zijne daaden oordeelen recht anders dan hy verdient. Een vierde gedeelte van een once van geduld kan alle zulke ongemakken wegnemen. Ik beschuldige mijn ongeduldt, ende ik houde datze even quaadt is in hem die gelijk, als in hem die ongelijk heeft: want zy is altyt een tyrannige ongemakkelijkheit, dat hy niet en kan verdragen een gedaante die van de zijne verscheiden is: En boven dat is'er in der waarheit geen grooter noch vaster by-blijvende lastheit, als zich te ontstellen en gemelijk te maken over de lastheden des wereldts: ende ook geene die meer tegen de reden strijdt: want zy maakt ons op voornamentlijk tegen ons zelve. Dit ongemak schort meer aan den rechter, als aan de fout.

a la verité point de plus grande fadefse & plus constante, que de s'émouir & picquer des fadesses du monde, & plus heteroclite; car elle nous formalise principalement contre nous: ceste aspreté tient plus au jugo qu'a la faute. Deze redene is grond-vast uyt bevindlikheid in mijn ziel: maar het ghewortelde misverstand, dat my (tegen natuur) rechter maakt over mijn vrije evenmenschen, opborrelende ontruffet my dagelijx; Sullen dan de gheen, die u veronghelijken, onghestraft zijn? (a) *Ingratus est: non mihi fecit injuriam, sed sibi: nec ideo pigrius dabo sed diligentius. Non est magni animi beneficium dare & perdere: hoc est magni animi, perdere & dare. Vincit malos pertinax bonitas.* Maar ik heb N. grote weldaad bewezen, ja ook na ontfangen smaaten, ende noch gheneycht ben hertelijk te bewijzen, ende hy doet niet als zijn vernuft (dat hy groot heeft) al staagh te werk te stellen om my te quellen. Ben ik dies ontroert (als ik dikwils ben) dat is mijn schuld, niet de zijn. Het waar teghens de Natuurs, teghens Gods rechtvaardicheit, dat een boos mensch een vromen man quaad zou mogen doen. Dat my een vallende steen ende dulle hond, of een misverstandigh mensch hinderen, is geen quaad. an my statet zulx al (als Socrates sijn wijfs quaadhoofdicheit) te nut te bezigen. Hy die quaad doet vind in 't quaad-doen zijn eyghen straf. 't Zy hoet ook zy, konen wy 't niet bemerken, dats of onze achteloosheids schuld in 't wel naspueren der dingen; of onze verstands onvermoghén. Maer nopen de ondankbare, (b) *Quid ergo, impunitus erit ingratus? Satis hæc in sa pœna magna est, quod rei jucundissima fructum non percepit.* Ghelijk wy gheneicht zijn tot dankbaarheid, zo zijn wy ook op 't hoogst verhuegt dankbaar zijnde. dat weet die

I 3

alleen

(a) Hy is ondankbaar. Hy heeft my niet verongelijkt, maar zich zelve: Ende daarom zal ik niet trager geven, maar vlytiger. 't En is niet het werk van een groot gemoed, een weldaadt te geven en te verliezen. Dat is 't werk van een groot gemoed, een weldaadt te verliezen en te geven. De stantvastige volharding in goed-doen overwint de booze.

(b) Wat dan? zal de ondankbare ongestraft blijven? Dit is hem straf genoeg, dat hy de vrucht van de aldervermakelijkste zaak niet en heeft genoten.

alleen die 't waarneemt. Des u Grootvader wel zeyde, den mensch schort niet als dankbaarheid. (a) *Ex hoc ipso affectu gaudium grande percipiens. Sen. benef. 3. 17.* Zegghy, de onvrome scheidt ook vruueghd in zijn ghewaant wreken, quaad doen, &c. Voorwaar ja: een lekker mensch scheidt ook smaak in lekkere spijs en drank: maar niet te ghelijcken by natuurlijke hongers-boet: daar bynessens quetsstet zijn lichaam, boven honger of dorst zulke smaak zoeken. Zo is ook des vrekken, hovaardighen, ghaylen, wraakgherighen menschs veruoeghing klein, ende de anclevende smert ende herteleet groot. Alshonger is dankbaarheid natuurlijk, ende diens misbruyk even quetsfelijk. *Lib. 4. 16.* (b) *Quid tam æqualiter in omnium animos receptum, quam referre bene meritis gratiam? Huic enim uni rei non posuimus legem, tanquam satis natura caruisset.* Seneca mach als een Stoicus gheacht zijn somwyl wat te ver te lopen in 's duegds lof; maar Montaigne (die alom natuurlijk praat) niet. (c) *Il n'est vice véritablement vice qui n'offence, & qu'un jugement entier n'accuse: car il a de la laideur & incommodité si apparente, qu'à l'aventure ceux la ont raison* (dat ben ik mede) *qui disent qu'il est principalement produit par bestisse & ignorance* (misverstand. *à voila* noemtet Socrates) *tant est il malaise d'imaginer qu'on le cognoisse sans le hair: il n'est pareillement bonté, qui ne jouisse une nature bien*

(a) Uit deze hertstocht zelve een groote vreucht gevoelende.

(b) Wat is'er dat zoo algemeene toefstemminge heeft in aller gemoederen, als den weldoenderen dankbaarheid te betoonen. Deze eene zaak hebben wy geen wet gegeven, als of de natuure daar voor genoeg gezorgt hadde.

(c) Een zonde die niet en quetsst, en die het inwendig oordeel niet en beschuldigt, is waarlijk geen zonde: want hare leelijkheid en smerte is zo blijkelyk, dat misschien die gene gelijk hebben, welke zeggen, datze voornamentlyk is voortgebracht door bestelikeit en misverstand: Zo beswaarlyk is 'tzich te verbeelden, dat men ze zoude kennen zonder ze te haten. Van gelijken is'er geen goetheit, die niet en verheugt een rechtschapene natuure. Eene ziele die met eene moedigheit zondig is kan misschien haar zelve gerustheit geven; maar zy kan haar zelve deze geneuchte ende voldoeninge niet verschaffen.

bien née. une ame couragieusement vicieuse (als N.) se peut a l'aventure garnir de securité: mais de cette complaisance & satisfaction elle ne s'en peut fournir. Livr. 3. Chap. 2. Ik spreek alleen met hunluy woorden, 'tgeen ik uyt ondervinding alzo ghevoele, ende weet dat zo ghy u bevliticht u natuurlijke geneigtheiden reinhertelijk te volghen, of ghy en zult dit altemaal ook zo ghevoelen; het welk my de hoogste wensch waar, dat ik u tot een hertvrund ende ghezel mocht hebben in 't waarheid naspueren ende beleven. U angheboren weetghericheid zal u moeten tot zulke ware wijsheids heil brengen. U heilghericheid zal u moeten tot rorendwang ende temlust leyden, neemdy u zelf vlijtigh waar, ende pooghy het ghewortelde misverstand ende qua wennis te ontwennen. Wy konen God (dat is wijsheids ende goedheids heil, ook macht) wel lichtelijk lieven, ende boven al ook; maar uyt grond van onze hert, ende met al onze krachten, machmen hem niet lieven, zo lang noch inwendigh iet tijdelijx of schijnheil, hooch achtbaar is. Daar op zeyt de Propheet, *zaayt niet onder de doornen.* Daar op zeyt Christus van 't zaad dat onder doornen viel: ende daar op oghen, zo Cebes, als Christus, met *justavours.* Gelijk de verzading des lijfs geneigtheiden van honger, dorst, koude, hettensjuekte ende smerts boet ons verlustigen: Zo verlustight ook der zielgheneigtheiden boet, als de voorz. weetgherichheids ende heilgerichheids boet. De vierde deughd, dat is rechtvaardicheid, daar toe dringt ons de geneichtheid om 't schoon te lieven; de kinder liefst, erbarming ende dankbaarheids tocht mede: ja ook de heilghericheid: alzo zonder rechtvaardicheit te oeffenen de snoodste rovers zelf onderling niet voechlijk konen leven. Hoe dat in 't jeghendeel alle zonden quellen, meen ik ghy my wel toestaat. Ghevenze enighe vruechde of vernoeghing, dat is als 't lekker eten quetslijk. daer op zeyt Cebes wel; zy menen te eten, ende worden ghegheten, vermeestert ende ghepijnt, die d'onduechden lieven. Ziet op 't leven van de ghierigherts ende slemers, op de staatzuchtighe (ik meen ghy proeft an u ampt wel dat State-dienst

dienft is;) Nopende de eer. het is onghetwijfelt een fterke tocht de eerezucht, even als de wraak-luft, een vernoeghing in droom, niet wezentlik; ghemaakt, niet natuurlik: ende war heeftmer moeyten om, eerjnen dat waanfchoon gheniet? (a) *Idemens, & sævas curre per Alpes, ut pueris placeas & declamatio fias.* Daar rechte Socratifche ende Christlijke duecht, in 't beghin in 't midden in 't eind niet als vernoeghing is. Maar het is gheen wonder, angezien wy van jongs op (zo Cicero als boven wel zeyt) vol quaad verftand zijn, datter de menfchen luttel toekomen: dattet hen ook een zotheid fchijnt. Het fcheen niet alleen Dionyfius een zotheid, maar in Platoos hert was zelf een zotheid, dat hy van Socrates uyt horezeggen nakalde. dit bleek, doe hem Dionyfius tot een slaaf deed' verkoopen. maar anders bleekt an Socrates in 't fterven, ende an Epikteet slaaf zijnde. Ik ftem haar dueghd toe: maar beken ghaeren dat ik de kracht nog niet in my en voele om zulx daadlikte beleven. maer dat N. met zijn bedrijf my op die wech heeft doen vorderen dat weet ik. Montaigne 2. 6.

II. c. (b) *De la cruauté,* maekt een loflijk onderscheid, tuffchen natuurlijke rekkelijke ghoedigheit ende manlijke deughd; hy is waardigh om lefen, aldaar byzonder. hoewel ik houde de welvernoeghende ghelijkmoeidicheyd van Socrates voor een natuurlijke, ende Catoos manlikheyd voor een krijchsmans dueghd. 't Is alzo dat de ene menfch zachtzinniger is van naturen, d'ander haaftiger (als ghy ende ik) die dan zich meer te hoeden heeft. daar tegen houde ik dat de haaftighe meest weer groter vernoeghing ghenieten, als vernuftrijker zijnde. Doch hy meent dat onwetende zijn opvoeding hem ghoed mach gedaan hebben. Het is zo datmen ons van jongs de wreeklufte op fteen, kat, of hond, leert anwennen, ende zo voort.

(a) *Asperam*

(a) Gae dwaas, en reift over het ongemakkelijke Alpifche gebergte, opdat gy de kinderen moogt behagen, en dat men veel van u weete te zeggen.

(b) Van de wreetheit.

(a) *Aasperam & insuavem virtutum viam nobis nimia facit vitiorum consuetudo, quae si in alteram partem transferretur, invenitur semita iustitiae laevis.* Zoet ende zacht moetse zijn isse natuurlijk: maer Platoos spelonk, verkeerd verstand ende wennis is alleen in de weegh. Ik gheloof dat het doenlik is qua wenst t'ontwennen: ik gheloof, dat veel Stoiciens ende Epicureens, ghelijc als veel Christenen, zulkx ontworstelt zijn. Nu is by my beter verstand, ende ook gheloof diesvolghens: ja gheloofs worteling: hier van tuych ik. maar de beleving s'hort my, ende de volghende waarheids kennis ende anklevende vrywording, daar Christus van tuygt. *Joan. 8.* ende Cebes, dat niemant tot waarheid ende wetenschap ende ware geleerdheid komt zonder eerst door torendwang ende temlust uyttet slijk opghetoghen te worden; ende dan uytghebraakt te hebben de valsche schijn ende misverstand. Waar die bedurventheid natuurlik, zoo moghtense niet uytbraken of ontworden. Het land-gebruyc hindert ook zeer. waar 't ghoed ghemeen, ende dat wy ekelen ghewent waeren te eten ende water te drinken, de maags overlading, ook twist ende zorgh zouden ons veel min drukken; ja dat wy noch na ons landswijze an simpele nodruft voor ons ende ons kindren vernoeghden, wy zouden gheruster leven. (b) *De supervacuo sudatur.* Zulks alles kanmen Godt, de natuur, nog de dueghd niet wyten. (c) *Est autem vitium contra naturam hominis, quatenus homo est. virtus vero licet non sit a natura, est tamen secundum naturam hominis quatenus homo.* Dit, (d) *quatenus homo* van Thom. Aquin. trekt ons uyt alle land-gebruyc ende quawenst.

I 5

(a) De al te groote gewoonte der zonden maakt ons den weg der deugden rouw en onzoet: welke indienze op de andere zijde wierde overgebragt, wy zouden het padt der gerechticheit effen vinden.

(b) Men arbeydt om het overtollige.

(c) De zonde strijdt tegen de natuure des menschen, voor zoo veel hy gen mensch is. Maar de deugt al is 't schoon datze niet en is van de natuur, is nochtans volgens de natuur van den mensch, voor zoo veel hy mensch is.

(d) Voor zoo veel hy mensch is,

130 Brief van H. L. Spiegel &c.

wenst. Waar in ik U E. wensche meer te moghen vorde-
ren, als ik noch ghevordert ben, ende daar duer zuldy
my op 't hooghst vernoeghen, ende mijn hert noch vaster
an 't uwe verknopen. U raad an Mr. Jan Pieterz. wijf is
over uyt anghenaam gheweest, hem hebby zeer an u ver-
bonden, ende my ook te meer. Nopende het schrift, dat
had ik voor u schrijven weynigh luy laten zien, doch
meer niet: nu laat ik zulx na, ende hout alleen, zo ik
ook doen zal, zo ghy my iet wijders koond medelen van
sijn wederkoomst, daar ik na verlang.

In Margine stond.

U hertelijke Oom H. L. Spiegel.

Het opschrift was, E. Hoochgheleerden Dr. Peter
Paaw Rector des Univerfiteits tot Leiden.

H. L. S P I E G E L

Van natuurlicke Geneichtheid.

*Op der Ghereformeerden ghevoelen,*Wy zijn van naturen gheneicht, Godt ende
onse even naasten te haten.

Wy zijn van naturen gheneicht lief te hebben 't geen dat schoon is in onze oghen: also lieven de kinderen haar poppen, de mannen staat ende eergherucht, ende zulx elk na zijn verstand; ende dar in haar verstand schoonst is, dat hebbenze meest lief, ende achtenze 't alderschoonste boven al.

Daar en is niet schoonders als God.

Zoo is dan de mensch van naturen gheneicht niet alleen God lief te hebben, maar boven al lief te hebben.

E Schoolgheleertheid deelt niet onvoech-
lik de ziel-krachten in dryen: Vernuft:
Moed: ende Gheneichtheiden. D'eer-
ste noemtmen een redelijcke kracht,
d'ander twee onredelicke, ende dienvol-
gens zeyt Theages in Stobæo recht, na
d'overzetting, aldus: (a) *Voluntas*

(*πρόωξις*) *in utrisque existit, rationali inquam & irrationali, constat enim ex meditationis (δύναμις) & appetitus (ὀρέξις) consensu.* De gheneichtheiden zijn des lijfs ende des ziels. De Zielgheneichtheden, zó veel als ickze nagespuert hebbe, zoumen zes kunnen onderscheydelijk noemen; als heilghericheyd: weetghericheyd: liefd tot 't schoon: kinderliefd: erbarming over ellendige: ende dankzucht. Ende alhoewel dat ickze met de woorden van begheerlicheid ende liefst noeme na het gemeen ghebruyck; zo

vind

(a) De wil is in beide, te weten in de redelijke ende in de onredelijke: want zy bestaat uit overeenstemminge van het vernuft ende geneichtheid.

132 Van natuurlicke gheneichtheid.

vind ikker dogh ghroot onderscheyd in: ende ik mene dat het niet wel onderscheyden in dezen grote dolingh maakt. want gheneghentheyd is een natuurlicke kracht des ziels: ende begheerlikheid is iet dat door 't verstand uyt die kragt is geteelt, ghelijck als ook is de wil. Daar van Bernardus *de interiore do*: natuurlikzeyt: (a) *Ex intellectu generatur voluntas*. ende ook: (b) *Voluntas hominis nihil est, quam quaedam proles mentis*. Zo wie in zich zelfs waar neemt hoe uyt de gheneichtheid een begheerlickheyd groeyt, ende hoe die een wil wordt ende ontwort, zal onderscheidelik van dese spreken.

Niet alleen de mensch maer ook de dieren, ja 't gewas der aerden zijn gheneicht haer heyl te zoeken, ende quets te ontwijken. zo schiet de boöm zijn wortel na wasbare aard, ende wast te steilder als 'er iet hem de zon belet. De lijfflicke gheneichtheden porren also de mensch hongher hebbende na spijs, dorst hebbende na drank te haken. Uyt die geneichtheid werd door 't verstand, bemerkende enighe voedfame spijs of drank, een begheerlickheid geteelt. Maer zó daer niet als fenijnighe spijs of drank is, u geneichtheyd port lijkewel, maar daar komt gheen begheerlickheid. ende ghenomen datter grote, ja overgrote hongher is ende ghoe spijs en drank, daar over de alderstarcste begheerlicheid om te eten, ende datter iemand komt met duyzend ghulden angheld, u beweghende die reys noch een wijl te vasten; is de begheerlickheid des ghelds groter, ghy en zult lijkewel gheen wil krijgen om te eeten, hoe grote geneichtheid ende begheert datter is. Of al is schoon de spijs voedzaam, indien dat ghy een waan hebt datse ghefenijnt is, of verbietet u uw Heer, ofte wet: die waan of overste verhinderen begheerlickheid of wil, maar de gheneichtheid niet. gheneichtheid is blind, onveranderlik, is ende blijft in alle menschen eenderley.

De mensch is gheneicht te lieven het schoon. die ghe-
neigtheid

(a) Uit het verstandt word de wil geteelt.

(b) De wille des menschen is niet anders als eenig spruitfel des vernufts.

neigheid is blind. Maar als 't verstand iet bemerkt dat schoon is ofte schijnt; zo moet elk mensch dat lieven verstaat hy daar na dattet niet schoon is, hy en macht niet lieven. maar bevind hy dattet lelik is; hy moettet verfoeyen. de geneichtheyd die blijft hier nochtans onveranderlik. in 't verstand is al dit werk. Wy leren van jongs veel ydele onschone, ja leelijke dinghen hoogh achten, derhalven lieven wy die. dit komt niet uyt bedorven natuurlicke gheneichtheid, gheenins: maar uyt bedorven verstand: uyt een verkeert oordel dat wy hebben van der dinghen waardye. Daarom beghinnen de Heer Christus, zijn voorloper, ende zendboden, alleghader haar eerste prekinghen met het woort, *bezint U*: dat is, benaarstight u beter verstand van der dinghen waardye te krijghen. In Italien zijn ook de frayste mannen zô zeer gheneicht tot de wraak, datser haar goed, haar bloed, ja ziel om waghden. Is dit een bedorven gheneichtheyd? 't is een bedorven verstand datse hebben van de waardye des wraaks. de wraak is in haar verstand het schoonste schoon, ende daar in werkt haer onbedorven gheneichtheid om 't schoon te lieven, die lieft simpelik het geoordeelde schoon. Daarom stelt Epictetus in zijn zedevormshandboexken, onder de dinghen die in onze gewout zijn, de dingwaarderingh (*ὕποληψις*) voor an. want daar na werken *ὀργή* ende *ἔρις*, de neighinghtocht ende begheerlikheid. andersins zo en is de neighingh niet in ons gewout. Maer oök d'alderfnoodste schelmen zouden God moeten lief hebben zo zy hem kenden, spijt haer: ende de voorfz. Italianen zouden de wraak moeten haten, als zy diens lelikheid kenden.

De natuurlicke geneichtheid is niet alleen ghoed, maar aller natuurlicker geneichtheyds boet, is 's menschen hoogste goed, zoo zijn verstand recht en ghoed is. Wy zijn weergheerig: die gheneichtheids natuurlicke boet is wijsheid. Wy zijn heil-gherigh, ende 't hoochste heil meest natragtende. nu is ghoedheid 's menschen hoogste heil. Wy zijn gheneicht het schoon te lieven, ende het schoonste boven al. daer is niet schoonder als wijsheid ende ghoedheid: zo zijn wy dan van natuuren gheneicht
dat

134 Van natuurlicke gheneichtheid.

dat boven al te lieven. Bekomende dan alzo weetghe-
richeyds ende schoonlievings boet, zo verwerven wy her
hooghste goed, dat is God zelve, voor zoo veel wy hem
kennen, ende ons natuur hem ontfanckelik is. In alle
menschen, ja ook in de snóóste schelmen, blijft noch de
natuurlicke geneichtheid tot dankbaarheyd laat haar ie-
mand weldaad bewijzen. nu bewijst ons God elke oghen-
blik zo menichvuldighe weldaad, dat al de gheen die 't
bemercken willen ghedwonghen moeten worden hem
dankbaar te zijn. Zo dat, mijns achtings, hier ghenoech
bewezen is, dat wy van naturen niet gheneicht zijn God te
haten, maar lief te hebben.

De andere spruck: Wy zijn gheneicht tot alle quaad,
ende onbequaam tot alle ghoe, is eenichzins verschoon-
lik: want men mach die trecken op het verdurven ver-
stands geneichtheid. Zo datmen wel ghewoon is te zeg-
ghen, die mensch is hier of daar toe gheneicht: hoewel
dat der woorden meningh te betrecken is op het qua ver-
stand. Waarder dan ghezeid simpelik, wy zijn ghe-
neicht: 'twaar verschoonlicker. Doch om God, dat is,
wijsheid, goedheid ende macht te haten, meen ik dat
geen verdurven verstand kan gheneicht zijn: maar wel
om hem min lief te hebben als hy waard is. zo een Predi-
cant my verhaalt heeft, dat hy (met toestemmingh van
zijn Kerkenraad) dese woorden heeft uytgheleyd; 't welk
my enichsins voldeed.

De natuurlicke geneichtheid is zelf dan gheen oorzaak
van enige zond, maar de valsche waan, ofte het qua
verstand. (a) *Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata
vitæ.* Erasmus. Een ander: (b) *Malum iudicium omnis mali
causa.*

Maar also an dit gheschil de erfzond, vrye wil, ende
Christelicke zaligheid vast is, zo wil ik daar iet van roe-
ren, opdatmen merken magh, dat mijn bewoording niet
zo Pelagiaans is, of strijdende met de oude Kerke, als
wel ten eersten aanzien schijnt.

De

- (a) Uit valsche meeningen ontstaan alle zonden onzes levens.
(b) Een quaadt oordeel is oorzaak van alle quaadt.

De redenen van Celestius in Augustijn schijnen my natuurlik gesproken; maar dat zy verstaan, dat de mensch iet vermoghen zou buyten Christus ofte byzondere ghenade Godts, dat versta ik niet alzo; maar dattet an God niet en schort alle menschen zijn heil te laten ghenieten.

(a) *Deus nec peccantibus unquam desuit ut corrigeret, nec justis ut custodiret.*

Deus misericordissimus in eo redemptionem nostram posuit, in quo nullus nisi velit potest egere.

Sine bona voluntate nemo salvari, cum bona voluntate nemo perire potest.

Voluntas hominis est potestas Dei. Voluntas hominis nihil aliud est, quam quaedam proles mentis.

Si igitur idem vis & sapis quod Pater, tu eundem Filium habes. quando veritatem intelligis vel alium intelligere facis, Christum gignis.

Qui creavit nos, creatur in nobis.

Novisti voluntatem Dei,

& concepisti.

Bernard. ut supra.

Zegdy, Bernardus spreekt hier van ghedoopte Christen menschen: ik bekent: ik ken ook geener onghedoopte Christenen hert: daar van kan ik alleen ghoet hopen.
maar

(a) Godt en heeft zich noyt den zondaren onttrokken, opdat hy haar zoude verbeteren; nochte den rechtvaardigen, opdat hy haar zoude bewaren.

De alderbarmhertigste Godt heeft daar in onze verlossinge gestelt, waar in niemant, ten zy hy zelve wil, gebrek kan hebben.

Zonder goede wille kan niemant behouden werden, met goede wille kan niemant verloren gaan.

De wille des menschen is de macht Godes. De wille des menschen is niet anders dan eenig spruitsel van 't vernuft.

Indien gy dan het zelve wilt en goedt keurt, dat de Vader wil; zoo hebt gy de zelve Zoon. Als gy de waarheit verstaat, ofte een ander doet verstaan, zoo teelt gy Christus.

Die ons geschapen heeft werd in ons geschapen.

Gy kent Godts wil,

en hebt ontfangen.

Bernard. als boven.

maar van mijn eyghen hert tuygh ick alleen. Zegdy: de Kerck kent ook in den ghedoopten eenigh overblijffel van erfzond: ik bekent ende staat toe. (a) *Quamvis, ut ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, sive originalia, sive addita, &c. non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quamdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto praecipitur. pone haec infirmitas est concupiscentia carnis (merkt, begheerlikheid, die niet zonder verstands toedoen en komt) quae dimittitur quidem in baptismo, verum non ita, ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur, &c: Vocatur haec concupiscentia peccatum, non utique quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est.*

Hosius confess. cap. 34.

Ende alhoewel dese zwachheid in den mensch is; zo en is dies na zijn natuur niet tot zond gheneight: want na Thomas seggen *in d. q. 71. Art. 2.*

(b) *Est autem vitium contra naturam hominis, quatenus homo est: virtus vero licet non sit à natura, est tamen secundum naturam hominis, quatenus homo.*

Nopen

(a) Alhoewel, gelijk Augustinus zeyt, de doop afwaft alle zonden, ende wel t'eenemaal alle zonden van woorden, werken, gedachten, ofte oorspronkelijke, ofte opgevolgde, &c. Nochtans neemtze de swakheit niet weg, welken de herborene wederstaat, zoo lange als hy den goeden strijd strijdt; maar toestemt, wanneer hy gelijc den mensch in eenige misdaadt overvallen werdt. Neemt daerom dese swakheit is de begeerlikheit des vleeschs, dewelke wel vergeven werd in den doop, maar niet zoo, datz'er niet en zy, maar datze tot zonde niet en werde toegerekent, &c. Deze begeerlikheit werd zonde genaamt, niet eigentlijk om datze zonde is, maer omdatze door de zonde van den eersten mensch is te wege gebracht.

(b) De zonde strijdt tegen de natuure des menschen, voor zoo veel hy een mensch is: Doch de deucht, schoon zy niet is van de natuur, is nochtans volgens de natuur des menschen, voor zoo veel hy een mensch is.

Nopende dat ik ghezeid heb, dat wy van naturen ghe-
neight zijn, God, te weten zijn wijsheid, goedheid,
ende macht, te lieven, waar uyt volghen zou, dat wy
enichzins bequaam zijn van naturen, om zijn gheboden
(dog niet zonder zijn handleningh) te onderhouden, zeyd
eender;

(2) *Præceptum de diligendo Deo super alia omnia post peccatum Adæ non potest nisi in statu gratiæ adimpleri secundum aliquos. Contra quod tamen facit, quod homo solâ virtute naturali, etiam existens in peccato mortali, potest concipere, imo concipit, partim, Deum esse super omnia diligibilem, & finem omnium ultimum, & consequenter eum ut talem diligere potest.*

Deinde, quod datur dilectio Dei super omnia sine gratiâ; Cajetanus tertio & Thomas in 2. Sen. dist. 28. q. 1. art. 3. affirmat; posse quem sine gratiâ implere præceptum diligendi Deum quoad substantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis.

Doct. Navarra in Manual. c. 11. 6.

Schijnt dit niet ghelijckformigh mijn besluyt?

Godt gebied ons hem liefde hebben uyt al onze kracht,
die kracht, die wy hebben, konen wy te werk stellen.
Wat wy niet vermoghen eyscht hy niet.

K

Ende

(a) 't Gebod van God lief te hebben boven al, kan, volgens
't gevoelen van zommige, na de zonde Adams niet vervult wer-
den als in den stand der genade. Waar tegen nochtans dient, dat
de mensch alleen door de natuurlijke deugt, ook noch zijnde
in een doodelijke zonde, kan begrijpen, ja begrijpt, eensdeels,
dat Godt boven alles moet gelieft werden, en het laatste einde is
aller dingen, en by gevolg kan hy hem ook als zodanig lief hebben.

Ten anderen, dat'er is een liefde Godts boven alles zonder ge-
nade: Cajetanus en Thomas stellen, dat iemandt zonder de ge-
nade kan vervullen het gebodt van Godt lief te hebben, zoo veel
belangt het wezen van de daadt, al is't niet wat belangt de ver-
dienste van de zaligheid.

Doctor Navarra in zijn handt-boekje c. 11. 6.

Ende het vorige,

Alle menschen zijn van naturen gheneicht het schoonste boven al lief te hebben.

God is het schoonste.

Dies schijnen my alle menschen van naturen gheneicht God boven al lief te hebben, (a) *quoad substantiam actus*. Zo veel zy hem kennen, ende de kennis staathy hier boven ook toe.

Voorwaar als ik bemerk hoe manlik Socrates, Cato, ende andere de dueght behertight hebben, zo ken ik Zwingel niet heel onghelijk geven; noeh de Zurichse Predikers, die hem tegen Luther verdadighen, omdat hy den Heydenen zalicheyd (dog niet buyten Christus) toestaat.

Als ik mijn vraagh; Of Gods almachticheid niet en vermogh buyten historische kennis van Christus passy iemand zalicheid te vergi.annen; eenen geleerden Theologant Catholijk voorhielt, antwoord hy my bescheydelyk: God heeft ons een wet ghegheven, daar hebben wy ons na te rechten; maar hy is boven zijn wet, wy hebben hem gheen wet te stellen. Ende dit volk zoekt uytvlugt met teghenvraghen, daar zy doch haar kinderen zalicheid toeschrijven, die immers historische kennis derven.

Voorts dat ik 't geen wy in God kennen, dat is, zijn hoedanigheden, beschrijve onder de woorden van wijsheid, ghoedheid ende macht, en zijn mijn woorden niet alleen. Magister Sententiarum beschrijft de drievuldicheid also, den Vader de macht, den Zoon de wijsheid, den H. Geest de ghoetheid toeëyghenende. Voorwaar als ik der Ghereformeerden drijf in de grote verdurventheid des Natuurs inzie, zo ghedenkt my vaak Senecas spruek:

(b) *Nolle in causa est, non posse prætenditur.*

Als zy 't volk de duegt zo zwaar voorschrijven, zo doentze in mijn zin niet alleen onnatuurlik, maar overuyt ergherlik werk.

Hiero-

(a) Zoo veel aangaat het wezen van de daadt.

(b) Het niet willen is in de weg, en het niet kunnen werd voorgewend.

Hieronymus doet beter.

(a) *Asperam & insuavem virtutis viam nimia facit vitiorum consuetudo, quae si in alteram partem transfertur, invenitur semita iustitiae laevis. ad Celan.*

Zy stellen de zwaricheid in de onontworstelijke gheneichtheid. zo zy met my bevroeden konden, datze in 't verstand is, zo beweegdenze elk na beter verstand te trachten, ende dat bekomende, zo is de zwarigheid wegh, want elk leeft na zijn verstand; daar Socrates recht in heeft, hoe zeer dattet Aristotel verwerpt. Elk die in zich zelve ghaat moet Socrates ghelijc gheven. Het is waar, datmen wel ghoed verstand hebben magh, ende leven qualik; maar waar uyt komt dat? Datter noch een recht ander quaet verstand in 't binnenste van onze ziel heerscht. Men ken de ghoetheid Godts in 't deel, ook het heyl des duegds. Daarom ismen gheneicht tot zulk bekent schoon ende heil. Maar daar by zitter in onze ziel zulken groten afgod des hoochachtbaarheids van 't gheld, van staat, van eer, van vermaardeid, van wellust, of van een van die, dat zulk verstand zo lang als 't niet uyt gheroeyt is, de bovenhand hout. Daar op roept Christus, *placuit*; ende de Propheet, *zaayt niet onder de doornen, maar ploegt op het nieuw.* Dit hebben de Poëten uyt natuurlicke kennis wel manlijk gheroert.

(b) *Pelliculam veterem retines, a fronte politus, Astutam vapido servas sub pectore vulpem.*

Ende noch kraftigher het mond-gheloof bestraffende.

(c) *Aut quia non sentis quod clamas rectius esse, Aut quia non firmus rectum defendis: & heres*

K 2

Ned

(a) De al te groote gewoonte der zonden maakt de weg der deugt rouw ende onzoet; welke gewoonte indienze tot de andere zijde overgebracht werd, werd het padt der gerechtigheid glad en effen bevonden.

(b) Gy behoud uw oude vel, en zijt glad van voorhoofd, onder uwe lasse herte verbergt gy een looze vos.

(c) Ofte omdat gy niet en gevoelt dat gene, dat gy roept best te zijn: ofte omdat gy 't gene recht is niet en beweert met een vast gemoedt; en blijft hangen in het slijk, schoon gy al eenigzins uw voet daartrecht uyt te trekken.

140 Van natuurlicke gheneichtheid.

Nec quicquam caeno cupiens evellere plantam.

Hier op schikt de Schriftuurspreuk niet qualik,

(a) *Vult & non vult piger.*

Het heil ende den hemel wilmen wel, maar het hoogachtbare ghed in onze oghen, ofte staat, of eer, of wel lust, wilmen niet derven. Het ghaat in dezen ghelijc in meest al onze bedrieff, dat wy gheen vast besluyt hebben. Wy wankelen staagh, ende werden door't wach van alderley ghevallicheid heen ende weder ghedreven. Wy komen nimmer tot bezinningh, daar de Heer Christus eerst van roert: dies niet tot temlust, of toorn-dwangh, die Cebes zeyd, dat ons uyt het slijk optrecken ende tot de ware geleertheid eerst brenghen; die doet ons het misverstand uytbraken, volghens de heiltrap *Joan. 8.*

Ende Christus sprak tot die in hem gheloofden (dit is de eerste trap na de bezinningh) *zoo ghy in mijn woorden blijft* (dat is, zo die in u hert wortelen) *zo zaldy mijn Fonghers worden* (dat is, ghy zult dat oude misverstand verwerpen, ende na het verstand dat ik gheef leven) *ende ghy zult de waarheid kennen* (dat is, zo bevindlikheid wijs worden wat heil mijn heil-lering gheeft) *ende de waarheid* (dat ik de kracht ende wijsheid Gods zelf ben) *zal u wry maken.*

Nu slaat men de rechte bezinningh over, het blijven in de woorden, het volgen van zijn voetstappen, ende men leert uyt horenzeggens-school van God en van duegd spreken, ja preken. Wat eynd isser anders afte verwachten als verwarringh?

Ik bid u ziet hoe een gheleerde onzes tijds, die de kennis van zich zelf voornemelik behertight heeft, het onderscheid van natuurlicke ende waan-begheerten naakt voor oghen stelt:

(b) *Les cupidités sont ou naturelles & nécessaires, comme le boire & le manger; ou naturelles & non nécessaires, comme*

(a) De luyart wil, ende hy wil niet.

(b) De begeerlikheden zijn ofte natuurlijk ende noodzakelijk, als eten en drinken: ofte natuurlijk en niet noodzakelijk, als het

in

me l'acointance des femmes: ou elles ne sont ny naturelles, ny necessaires. De cette derniere sont quasi toutes celles des hommes. Les cupidités estrangers que l'ignorance du bien & une faulte opinion ont coulees en nous, sont en si grand nombre, qu'elles chassent presque les naturelles.

Montaigne. 2. 12.

Maar om ter zaak te komen, dat van zommige voorgellaghen werd de eyghen-liefd. Ik heb langh voorghehad in een spel van zinnen alle menschen voor te draghen, hoe datze haar zelfs niet ghenogh ende haar naasten te veel lief hebben, ende God niet en lieven, alleen om datze hem niet en kennen. Waarlijk zoo veel als men God kent, zoo veel moet men hem lieven. Ons naasten willen wy al na ons pijp doen dansen, ende in den hemel helpen, daar wy zelf verzuymen na te trachten. Waart zaak dat elk hem zelf genogh lief had, hy zou vooral moeten trachten zelf zaligh te worden, zaligh te leven ende te sterven. Deze regte eyghen-liefde is gheen dingh min als zondigh: maar de eyghen liefd, die ick acht dat zommige menen, is een ghoetdunkende eyghenzinnicheid. Waar uyt een eyghen wil voortkomt, die hout ons in de hel, recht teghens d'angheboren eygen liefd, die voor al zoekt, dat hem wel zy; het hooghste wel is Godlikeid ende zaligheid. Eyghen zin was 't gheen dat Adam vervoerde, ende ons nog alle daagh doet. Dat is, dat wy van de dinghen oordelen, niet na datze van naturen waard zijn, maar datze in onze zin zijn. zo is de wraak der Italianen hooghste ghoe. Dat is oock een onmatighe eyghenzinnighe liefst, dat wy ons zelfs hooghwaardigh achten (of zy die by avonturen mochten menen) ende verstaan, dat alle menschen ons dienst ende eere schuldigh zijn; daar zy doch van naturen vrye schepfels zijn,

K 3

niet

in de kraam leggen der vrouwen: ofte zy zijn nochte natuurlijk, nochte noodzakelijk. Van deze laatste zijn alle die in de menschen zijn. De vreemde begeerlijkheden, die de onkunde van het goede, ende een valsche meeninge ofte misverstandt in ons hebben doen vloeyen, zijn zoo groot in getal, datze byna de natuurlijke verdrijven. Montaigne 2. 12.

142. Van natuurlicke gheneichtheid.

niet meer onder ons ghewout staande als andere schepsels. *Quetst* ons een vallende steen, of dollen hond, of quade lucht, wy zullen ons niet storen, of verstaan dat ons onghelijk gheschiet: maar miszeyd of misdoed ons een mensch, wy stueren ons; daar wy doch van naturen niet meer rechts op hebben, als op d'ander schepsels. Deze zond heeft haar oorsprongh uyt quaad verstand, ende niet uyt natuurlicke gheneichtheid. Zo wy dat quaad verstand volghende de moedighe kracht te hulpe trecken, zo word de belghingh een toornicheid, ja wraaklust, als in den Italianen voornoemt. Die moed, of moedighe kraft, die also onze wil tot een moedwil maakt, en is niet schuldigh of zondigh; maar het misverstand alleen. Want gebruykzte recht, zo zalze grootmoedicheids ende sterkmoeidikheids steunzel zijn; geduldicheids ende gelijkmoedicheids óók.

Bestuytende dan, zo zegh ik: *dat noch de natuurlicke gheneichtheid, noch de moed, die men alle beyde onredelicke delen onzes ziels noemt, in gheuen menschen iets quaats ofte zondighs aan zich nemen: maar dattet altemaal op het misverstand ankomt.*

Dit heb ik in mijn Hert-spieghel tot stichtingh van my zelven wijd-luftich op de voorschreven zin ghezonghen, ik mag wel velen datze een ider lees: Want ik wensche wel teghenspraak eer ikze drukken laat: ende wensch niet hoghers, als uyt my zelf door ander meer waarheid delachtich te worden. Daarom belieft iemand met my van deze zaak breder te spreken, ik ben wel bereyd in alle stilheid ende alleen, ook by zo veel als men wil. Want ik zoek gheen eer, aanzien, anhangh, of iet zulx; maar alleen waarheyds-winst in my, ook in andere, ken ik met luttel moeyten. Indien 't anders verstaan werd, ik sal wel rusten ende zwijghen, ende laten de wereld lopen daarze wil. Castalio is in mijn zin een wijs man gheweest, maar ik wil hem in 't bestraffen van 't gheen in mijn ogen onrecht is, niet volghen, noch Erasmus, noch Coornhert. Luttel onderwinds maakt groote rust. Doch winnen is 't zoetst, ende waarheids-winst de grootste.

SOCRATES ende ARISTOTELS

V E R S C H I L.

Socrates inziende dat na aller levendigher schepselen ingeboren heylghericheyd ende quetsmijdingh, de menfch ook in allen geval kiest het meefte heil, ende het meefte quaat meeft vliet: ja niet quetselijks verkieft, als om daar duer heil te bekomen, of meer quaat t'ontgaan, verftaat in *Xenoph. lib. 2.*

(a) *Sapientiam vero & moderationem non distinguebat: qui enim bona & honesta sciat, ut eis utatur, ac turpia cognoscat ut ab eis abstineat, sapientem ac moderatum esse judicabat. Interrogatus, si illos, qui sciant, quae agere oportet, contra vero facientes, sapientes & abstinentes esse arbitraretur? Imo insipientes potius ac ignaros, inquit; omnes enim ut opinor, eligendo quam maxime possunt quaecumque conducere eis videantur, illa agunt.*

Status,
Staat
des ge-
schils.

Dit wederspreekt Aristotel in 't lef van zijn 6. ende in 't beghin van zijn 7de Boek. In 't welk hy deze grond-waarheyd met veelwoordicheyd ende besluyt vlechtingh poogt te wederspreken. Zo doet mede Plutarch. (b) *de virtute morali.*

Doch ik meen dattet maar woord-geschil is: dat zy wetenschap noemen 't geen Socrates waan of gevoelen acht.

K 4

De

(a) Tusschen de wijsheit en gematichheit maakte hy geen onderscheidt: want die het gene goedt en eerlijk is weet, opdat hy 't gebrycke; ende kennisse heeft van 't gene oneerlijk is opdat hy zich daar van onthoude, dien oordeelde hy wijs ende gematicht te zijn. Gevraagd zijnde, of hy die gene, die weten wat men doen moet, en recht anders doen, oordeelde wijs ende gematicht te zijn? Antwoorde, ja veel eer onwijze en onwetende; want ik meene dat alle menschen verkiezen zoo veel als zy kunnen 't gene hun toefchijnt haar dienftig te zijn, ende dat dan doen.

(b) Van de zedelijke deucht.

De wetenschap, meent hy, komt door de bevindlikheid, ende daar magmen niet teghens doen met voordacht.

Het zwaart moet by ons in allen geval meest weghe.

Christus spreekt *Joan.* 8.

- (a) 1. *Ad eos, qui crediderunt ei.* 2. *Si vos manseritis in sermone meo.* 3. *Vere discipuli mei eritis.* 4. *Et cognoscetis veritatem.* 5. *Et veritas liberabit vos.*

Men geloof, vermoet, of waant eerst uyt hore zeggen, dat ootmoedicheyt rust baart: Blijftmen in dat verstand, te weten dat het in ons recht wortelt; volgtmen 't dan in 't bewerken, ende bevindende alzo ghevoelijcke zielrust, dan weetmen eerst dat die waarheid ons vrymaakt. Tot die tijd toe en achtet Christus noch Socrates gheen weten. Petrus 2. Brief voor an, stelt mede een alzulken schonen trap: eerst (b) *Cognitio*, dan (c) *Fides*, dan (d) *Scientia*, ende leest (e) *Charitas*.

Cebes, dien ghy alom omzichtig zult vinden, merkt wel dat ons bezinning (art. 83.) een waan ende begheerte bestelt, om tot ware gheleertheid te leyden. Wy komen ook wel by schijn gheleertheid; maar haar behulp 103. en lost ons van gheen onheil; ten zy dat ons de bedwingelicheit ende lijdzaamheid optreken, ons kracht ende betrouwingh gevende (dat Christus noemt, *in zijn woorden blijven*, ende zijn Jonghers, *datze navolgers werden*.)

Ende die wijzen dan een effen wegh, (f) *expers omnis mali*, 123. Daar komtmen by de waare gheleertheid, die zuuyvert, ende wijst ons by de wetenschap, de eerst ghenoomde der deugden, 143. De bestandighe ende veylighe gaaf des ware geleertheys noemt hy, 225. ware wetenschap van recht nutbaar dinghen. Deze wetenschap meen ik dat Socrates meent, ende dat Christus waarheid noemt, die ons vryt.

Maar

(a) 1. Tot die gene die in hem geloofden. 2. Indien gyliden zult blijven in mijne woorden. 3. Zoo zult gy waarlijk mijn discipelen zijn. 4. En gy zult de waarheit bekennen. 5. En de waarheit zal u vry maken.

(b) Kennisse. (c) Gelove. (d) Wetenschap. (e) Liefde.

(f) Vry van alle quaadt.

Maar zal Aristotel ende andere moghen met naakte reden staande houwen, dat een heilgherigh mensch teghen zijn natuur onheil, of 't minste heil magh verkiezen; dat ken ik niet vatten.

Vind ghy iet, dat stelt hier by, of over.

Ik meen, of Aristotel, ende zijn volghers noyt rechte wetenschap van der deugden heil ghehad hebben, maar alleen gevoelen (a) *par ouy dire*.

Ik weet al veel beter wat heil dattet in den mensch werkt Christus leer van de vyand te lieven, als ik het over een jaar wift. Ende ben te min een slaaf van die zonde, ende beter door die waarheid ghevrijt.

(b) *Qui facit peccatum servus est peccati. Ibid. Joan. 8.*

Dit moogdy zien in 't byghevoegde ontwerp, hoe ik te moe was, doe ik eens met u na Amsterdam zou reyzen: dat zend mer dit wederom, ende stelt u bedenking of de tegenreden tegen over.

Zegdy dat weynigh menschen tot Socrates, Cebes ende Christus wetenschap of waarheids bevrijdingh komen: dat hebben zy ook wel gheweten, ende daarom zeggenze haar weg onbewandelt te zijn.

Ik sta noch voor den heuvel des optrecken, maar ben niet zonder voorsmaak van haar beloofde heil. Maar zal elk den ghevryden Arst lieflijk ontfangen. 181. versta ik noch niet wel. 't Schijnt tegens Christus ende Socrates vermoordingh.

(a) Door horen zeggen.

(b) Die de zonde doet is een slave der zonde. Joan. 8.

EPIGRAMMA

In antrum Platonis,

Editum ab H. L. Spiegelio.

MAxima pars hominum, cæcis immersa tenebris,
 Volvitur assidue & studio lætatur inani.
 Adspice ut objectis obtutus inhæreat umbris,
 Ut VERI simulacra omnes mirentur amentque,
 Et stolidi vanâ ludantur imagine rerum.
 Quam pauci meliore luto, qui in lumine puro,
 Secreti à stolidâ turbâ, ludibria cernunt,
 Rerum umbras, rectâque expendunt omnia lance:
 Hi, positâ erroris nebulâ, dignoscere possunt
 Vera bona; atque alios, cæcâ sub nocte latentes,
 Extrahere in claram lucem conantur; at illis
 Nullus amor lucis; tanta est rationis egestas.

H. L. Spiegel figurari & sculpi curavit.
 1604.

H. L.

H. L. SPIEGHELS

BYSPRAAX

ALMANACK.

Jonstighe Lezer.

DE wijsbeyd des ouden tijds, zeyt Seneca, leerde alleen watmen behoorde te doen en te laten. Ende doen warender verre veel beter menschen. Nae dat de geleerde voortghekomen zijn, derftmen de vrome. Want die eenvoudighe ende elk-kenbare deughd, is in een duyfere ende scherpszinnighe wetenschap verandert, men leert ons vermistelijc woord twisten, niet welleven. Epist. 96. Die eenvoudighe elk-kenbare deughds ende zedevormings bewoording, uyt ondervinding onzer Voorouders, hebben wy ghepoocht te verdeelen op de dagen des jaars. Opdat die 't lust alle daaghs iet waerdighs hebben mach, zijn leer-ghericheid heilzamelijk te oeffenen. Zoo hadmen in de Kerk des ouden Testaments de gheboden Goodts, ende zo heeftmen in de Christelijke Kerk het leven der heyligen, verdeelt. De Zondaaghs letter, elke jaar wetende, zo verstrekket u, wildy, een

EWIGHE ZEDEVORMS
ALMANACK.

Dueghd verhueghd.

i. Loumaant *Januarius.*

- A. 1. **K** Ent u felven. Elk spiegele hem.
- B. 2. Waar verstand is, dat breekt uyt.
- C. 3. Acht alle ding so alst is.
- D. 4. Eerst wikt dan waaght.
Elck eet eer hy uyt gha. Sich voor dich.
Beter weten als wanen.
- E. 5. 't Zwaarst moet meest wegen.
Van twe quaden zalmen 't best kiezen.
Die kuer heeft, heeft anghst.
- F. 6. Al doende leertmen.
- G. 7. Anwenst wert een tweede natuur.
Ghewoonte maakt eelt. Qua wennis schiennis.
Men mach zijn ouwe schoen verwerpen, maar zijn
oude zeden nemmermeer.
't Is lichter ouwe schoen verwerpen, als ouwe zeden.
Neemt ghewoonte d'overhant, so gaats door al 't
land.
Onghewoonte breekt leen.
't Is quaad ouwe honden an band leggen.
Een ouwe wolf is wel gherucht gewoon.
Smits kinderen zijn wel voncken ghewoon.
- A. 8. Dueghd verhuecht.
- B. 9. 't Schoon is aanlokkende. Godt lokt tot heil.
- C. 10. Meer liefs dan schoons. Schijn bedriecht.
't Is niet al ghoud datter blinckt.
Schuym en is gheen bier.
- D. 11. Achteloosheyd teelt boosheyd.
De mensch is niet wijzer als 't oud yzer.
Men derf geen luys in de pels fetten.
Onkruid groeyt van zelf.
't Quaad leert hem zelf wel.
- E. 12. Zo voor zo na.
Zo d'oude zongen, pepen de jongen.
De hen is als haar ven is. Zo de zucht zo de vrucht.
Quaad

- Quaad voetzel quaad broetzel.
 Quaad ey quaad kuycken.
 Qua voorgang erft zond.
 Zo voor ghepepen zo nae gedanft.
 Als een koe bizzet, zo bizzenze al.
 Als een fchaap over de poft is zo volghenze al.
- F. 13. Misdoen is anghft.
 Wie misdoet die boet.
 Zelf doet zellef boet,
 Zonde smert.
- G. 14. Nood foeckt brood.
 Onheil foeckt huel.
 Daart een mensche we doet daar heeft hy de hand.
 Schurft leert wel klouwen.
 Een hongherighe luis byt fcharp.
 Noot breekt wet.
 Noot is bitter kruyd.
 Nood is ftercker als de dood.
- A. 15. Verkiezen doet verliezen.
 Wenschen plaaght.
 Mijn en dijn brenghen 't fenijn.
- B. 16. Waarheyd maakt vry.
 Eenvuldich onfchuldigh.
- C. 17. Onverftand doet doolen.
 Ghiffen is miffen.
 Droom is droch.
 Heynde by kost niet.
 Ghemaalde bloemen ruyken niet.
- D. 18. Die geen eyeren heeft broetet neff.
 's Menschen zinlikheyt is zijn hemelrijk.
- E. 19. Eighen wil barnt in d' hel.
- F. 20. Ziet wat ghy doet.
 Weet of ruft.
- G. 21. Die hem zellef zeer doet, wien zal hy 't wijten.
- A. 22. Die hem zelf kittelt lacht als hy wil.
- B. 23. Ghoe jaghers sporen nau.
 Die maar een ooggh heeft bewaartet wel.
 Een boeler weet wel wat de kloek heeft.

Liefde teelt ernst.

Muyfken wacht u ftaartken.

- C. 24. Een goed fchutter fchiet wel mis.
 Niemand zo wijs of 't kan hem falen.
 Een viervoetich paard fneuevelt wel.
 Een wijs hoen leyt wel een ey in de netelen.
 De exter wort ook wel een ey genomen.
 De wolf eet wel getelde fchapen.
- D. 25. Bezoeken ift nauwft.
 Tafte en voelt.
 't Zien ghaat voort zegghen.
- E. 26. Die niet en wil die niet en zal.
 Die 't zijn verpruylt die heefter niet af.
- F. 27. Wie zoekt die vint.
- G. 28. Die 't vier van doen heeft, moetet in d'afch zoeken.
 Elk moet roeyen met de riemen die hy heeft.
 Niemand fpringht verder als fijn pols vermach.
 Daar vloog noyt vogel zo hooch, of hy moft fijn kofft
 op de aard zoeken.
- A. 29. Men treet aerzelingh om een goe fprong te doen.
 Men zalt foeken daarment verloren heeft.
 Een ghoe wegh om, en is geen krom.
- B. 30. Natuur is ons naafte ghebuer.
 Natuur trekt meer dan zeven paarden.
 Aarde wil van aarde niet, de kat wil uyt de ghaarde
 niet: of, en laat haar muizen niet.
 't Wil al muizen wat van katten komt.
 Katte kindren muizen wel.
 't Kind heeft een aartjen van fijn vaartjen.
 't Appelken fmaakt ghemeenlik bomich.
 D'exter kan haar hiplen niet laten.
 Zent een kat in Engeland die zeit paeuw alsze weer
 komt.
 Lam lam is des wolfs vefper klok.
- C. 31. Natuur ghaat voor de leer.

2. Sprokkelmaant *Februarius*.

- D. 1. **D**E gheleerde de verkeerde.
Hoe gheleerder hoe verkeerder.
De gheleerdste en zijn de wijfste niet.
- E. 2. Hy is wijs en wel gheleert die alle ding ten besten
't Hangt al aan een goed beduyen. (keert.
- F. 3. In de boeken, maghment zoeken: maar inder
minnen zalment vinnen.
- G. 4. Ootmoedicheid gaat voor de wijsheid.
Hoe hoger bergh hoe dieper dal.
- A. 5. Vroegh wijs, oud zor.
Vroegh meester, laat knecht.
Vroegh hengst, vroegh ghuil.
- B. 6. Die niet en weet, en twijfelt niet.
Als een ghoed man twijfelt, zo heeft hy 't zijn niet.
Die noyt en at, en hongherde niet.
- C. 7. Die veel vraaght, doolt veel.
Die sijn nues steekt in alle ghaten, die haaltzer dik
bescheten uyt.
- D. 8. Die haast gelooft, is haast bedrogen.
- E. 9. Ziet wie ghy by de hand neemt.
Ziet voor u, 't is zoo licht oft dagh waar.
Zich voor dich trou is weinich.
Koopt gheen kat in een zak.
Alle kopers en zijn geen kenners.
- F. 10. Zellef is ghoed kruid. Zellef is de man.
Zellef doen, zellef hebben.
Gheen bo zo ghoed alseen man self.
Maakt u bed zo ghy slapen wilt.
Daar elk hem sellefsoekt, gaat niemand verloren.
- G. 11. Niet zo quaad als qua toeverlaat.
Wat ghy alleen doen kont daar roept geen ander toe.
- A. 12. Kruepel danst altijt voor. 't Ey wil 't hoen leren.
De wijsheid werd altoos van haar kindren ghetucht.
- B. 13. De kaars die voor ghaat, die licht best.
't Werk prijft zijn meester.

Ande werken machmen 't merken.

C. 14. D'eene dach leert den ander.

Ondervinding leert best.

An enckel lapkens leert de hond leer eten.

Zo langh men leeft, zo leertmen.

Hoemen ouwer wert, hoemen meer leert.

Alle dingh leert hem sellef.

D. 15. Herde smakken leeren wel.

Wat verzeert dat leert.

Niemand leert, dan met scha of met schand.

Watmen niet bezuurt dat bezoetmen niet.

Wat niet en kost, dat en deugh niet.

Buylen en blawe maal, hoeden dik voor ongheval.

Slagen maken wijs.

't Verbrande kind vreeftet vier.

E. 16. Leert wat, zo kendi wat.

Steelt wat zoo hebby wat, maar laat elk het zijn:

of, steelt wat, zoo hebby wat.

F. 17. Niemand is met kunst gheboren.

Niet te konen is gheen schand, maar niet te willen

leeren.

G. 18. Die wat kan, is allefins welkoom.

't Is een fraey man, die wat kan.

Geleerde luy, raken over al uyt.

A. 19. Die weinich kan, isser best an.

Eenvuldich, onschuldich.

Wat een niet en weet, dat schaat hem niet.

B. 20. D'onbezochte, d'onbedochte.

Kindren ghaan kindren gangh.

't Jong is vrolijk.

Een zot rechter kort vonnis.

Kalfvleys, halfvleys. Jongheluy, domme luy.

C. 21. Die hem an een ander spiegelt, spiegelt hem zacht.

D. 22. Die niet te raden is, is niet te helpen.

E. 23. Niemand is wijs in sijn eigen zaak.

F. 24. Der ouden raad, der joughen daad, der mannen

moed, is al te ghoed.

Men mach d'oude ontlopen, maar niet ontraden.

154 2. Sprokkelmaant *Februarius*.

Als een ouwe hond blaft, zo ziet uyt.

De oude zalmen eeren, de jonghe salmen leeren,
de wijze zalmen vragen, de zotten zalmen ver-
dragen.

De oude rot wil niet in de val.

De jonge dwazen, menen dat d'oude razen, maar
d'oude hebben meer vergeten, als de jonge dwa-
zen weten.

Den slach der grijzen, machmen voor yzen.

Een ouwe wolf is wel gerucht ghewoon.

G. 25. Oud mal, heeft gheen stal.

A. 26. De uyl is niet wijs ghenoech, een hond zijn biecht
te horen.

B. 27. Armeluy wijsheid, gaat meest verloren.

Onder een grawe rok, schuilt dik grote wijsheid.

C. 28. Die niet en kan, en speles niet.

Die van 't dack niet kaetsen kan, blijfuyt de baan.
Weet of rust.

3. Dorremaant *Martius*.

D. 1. **V**Erzint eer ghi beghint,
Zich voor dich.

Eerst wikt, dan waaght.

Raad, voor de daad.

E. 2. Na-raad, ghebrak noit man.

Alst kalf verdroncken is, zoo demptmen de put.

Als iet is gheschiet, zo helpt na klaghen niet.

De na-rouw, is der wijven rouw.

Eerst ghedaan en na bedacht, heeft meenich in 't
verdriet ghebracht.

F. 3. Versien, is 't best op 't spel.

Voorzichtigheid, is de moer van alle wijsheid.

Voorzichtigheid in al, keert menigen val.

De vroede, is altijd op zijn hoede.

G. 4. Zacht ghaan, en verre zien.

't Zijn ghoe spillekens, die zacht drayen en lang lo-
pen.

A. 5. Wat

- A. 5. Wat haast wort, haast ontwort.
Die lichlijk lachen, schreyen lichlijk.
- B. 6. Die veel beghinnen, einden weinich.
Die veel omvaamt, luttel verfaamt.
Die veel ambachten leert, leerter zelden een wel.
Twalef ambachten, dartien onghelukken.
- C. 7. Wel beghonnen, half ghewonnen.
- D. 8. Toereden, is 't halve werk.
Bestaan is half ghedaan.
Men zal geen ouwe schoen verwerpen voor datmen
denieuwe heeft.
- E. 9. Alle beghonnen werk neemt een eind.
- F. 10. Smetet yzer, terwijl het heet is.
Ghaapt, terwijl men u pap biet.
Neemt waar den tijd.
Die tijd heeft, en tijd laat gleyen, en vint gheen tijd
tot allen tyen.
Die altijd vroech genoeg komt, komt dick te laat.
Die zijn oeght laat verby gaan, betruert zijn dwaas-
heyt.
Die verslaapt zijn uchtendwerk, bescheten is zijn
daghwerk.
- G. 11. De tijd brengt rozen.
Mettertijd rijpt het koren.
Alle ding heeft zijn tijd.
Een jaar is an geen staak gebonden.
De tijd, is God en ons.
Die de tijd verbeyen kan, van een kind komt een
man.
Tijd ende stede, maken dieven.
Alst appelken rijp is, zoo valt van zelf.
't Komt al datten lesten komt.
Kuelen en Aken zijn op gheen een dagh ghebout.
- A. 12. Die eerst komt, eerst maalt.
De voorbaat, is den armen goed.
- B. 13. Beter t'ontijd, als nimmermeer.
- C. 14. Beter ten halven ghekeert als heel onteert.
Hy doolt niet al, die ten halven keert.

- Als 't spel op 't best is, zalment staken.
Met ghewonnen spel, zalmer uytscheyen.
- D. 15. De staeghe jagher, vangtet wilt.
Anstaan, doet verkrijghen.
De boom en valt ten eersten slage niet.
Als ghy op 't end zijt, zoo kruypt niet aarzelings.
- E. 16. Niet lang op een, zo wordy niet dol.
- F. 17. Op ghedaan werk is ghoed rusten.
- G. 18. Luttel onderwints, maakt groote rust.
Wat u niet en brant dat en kocht niet.
Wilt niet zorgen, wie de leste man te kerk zal dragen.
't Is quaad alle kromhouten rechten.
Men kan 't qualik al bezorghen.
Laats' ook zorghen die na komen.
- A. 19. De boogh magh niet altijd gespannen zijn.
Ondieft, en front niet lang.
't Is altoos geen zwoel tijd, al schijnt de zon.
't Is alle daagh geen vastelavond.
- B. 20. Vliecht niet eer ghi vlogelen hebt.
Wilt dat ghy moocht.
By stoelen en banken, tot datmen zelf ghaan kan.
Al is de kerk groot, de paap zingt niet meer als hy magh.
- C. 21. Haast en is gheen spoed.
Men doet haast dat lange rout.
Snelle raad zelden baat.
Snelle raad deet noyt ghoed daad.
Beter een ghoed verbeid, als qua haesticheid.
Ylen maakt uylen.
- D. 22. 't Zijn qua kanffen, die lang marren.
- E. 23. Yl met wijl.
Met ghoed ghemak raaktmen ook voort.
Men zalt zoo haast gaan, als lopen.
- F. 24. De zinnen moeten werk hebben.
Een leegh mens is een duyvels oorkuffen.
- G. 25. Leghe handen, leghe tanden.
Leggen u handen, zo leggen u tanden.
Den slapende wolf loopt geen schaap in de mond.

3. Dorremaant *Martius*. 157

- A. 26. Loon verzoet den arbeid.
Luft maakt arbeid licht.
- B. 27. Die 't vier wil hebben moet de rook lijden.
Die de kern wil hebben moet de dop kraken.
Die 't varken killen wil, moet hem 't gieren troosten.
Die d'eyeren hebben wil moet het kakelen der hennen lyen.
Na bruyne kerffen, klimtmen hoogh.
- C. 28. Arbeid is quaad arbeids loon.
Een paard, is zijn voeder waart.
- D. 29. 't Schikken ist al.
- E. 30. In alle ding aanziet het end.
- F. 31. Ist end ghoed, zo ist al ghoed.
't End moet de last dragen.

4. Grafmaant *Aprilis*.

- G. 1. **D**oet wel, ziet niet el.
Daad zonder roemen.
- A. 2. Wel ghedaan, is veel ghedaan.
Niet voor wel doen.
Daar ghaat geen dingh voor weldoen.
- B. 3. 't Is tottet doen toe ghekomen.
- C. 4. Simpelijk gelooven, ende wel doen.
Slecht en recht.
Heus en trou.
De beste menschen diemen vijnt, zijnze die de zon
op 't veldt beschijnt.
Laat de wereld razen, doet ghy alle menschen recht,
want die meest krijten zijn de grootste dwazen,
leest na Goods woord simpel en slecht.
- D. 5. In de daad, dueghd bestaat.
An de wercken maghmen 't merken.
Rijck werden is gheen kunst, maar vroom werden.
Niemand edel zonder dueghd.
Hy istrouw, die trouw doet.
- E. 6. Die weldoet, wel vint.

- Zoo een man doet, zo ghatet hem.
 De kreupel sprak tot den blinden, die wel doet, die zal wel vinden.
 Bidermans erf, leyt in alle landen.
 Recht vint zich.
 't Schalcxken loont zijn meester.
 Ontrou slaat haar eyghen heer.
 De heiligen komen om haar was.
 Trouw heeft brood, als ontrou leyt in nood.
- F. 7. Hi is best, die best doet.
 Hi is trou, die trou doet.
 Een vroom man, helpt waar hi kan.
- G. 8. Trouw moet blijken.
- A. 9. Die trouw vint, die trouwze.
- B. 10. Weeft trouw, betrouw niemand.
 Zich voor dich, trou is weinich.
 Trouw-wel, reet mettet paard wech.
- C. 11. Deughd wert niet ghekroont, voor datze met ondeught wert geloont.
- D. 12. Ondanckbaarheid stinkt.
 Een ondankbaar mensch is niet waart, dat hem draagh de aard.
- E. 13. Den mensch schort niet als danckbaarheid.
- F. 14. Weldaad wert heeft vergheten.
 Evel daad ghedenctmen langh.
- G. 15. Nijd bijt.
 Wie leefter onbenijt.
 Dient welghaat die wert benijt.
 Als 't God behaaght, beter benijt dan beklaaght.
 De nijdige quelt hem selven meest.
 't Is den enen beedler leet, dat d'ander voor der deure staat.
- A. 16. Loftenis maakt schult.
 Diede koevel looft, is de timp al quijt.
 Een man is niet beter als zijn woord.
 Die zeit die moet doen.
 Vryheid blyheid.
 Onghebonden best.

Loven en holden is twee.

B. 17. Daar was noyt vryheid zoo dier verkocht, ofze en was meer waard.

C. 18. Klein en rein.

D. 19. Maat staat, onmaat verghaat.

Niet alte. Hout maat.

't Is een wijs man die maat ramen kan.

Al te scherp maakt schaardich.

Die al te zeer snuyt, dien bloedt de neus.

Al te veel, daar werd de buyk seer af.

E. 20. In weelde ziet toe.

Weelde wekt, armoede dekt.

't Zijn sterke benen, die weclighe daghen draghen.

F. 21. Volgh-lust baart onlust.

Wanlust volgt wellust.

Die mint zonder lust, drinkt zonder durst, eet zonder hongher, sterft te jongher.

't Is by wyl beter een appel gegeven als ghegheten.

't Is een harde brok daarmen aan wurght.

G. 22. Hazen en hoeren zijn quaad te remmen.

Hoeren vervoeren.

Hoeren aas, loer en dwaas.

Wat Venus bint dat scheid de kneppel.

Heeren en hoeren, zijn van eender voeren.

Hoeren en Heeren, zijn van eender veren.

Die van eender hoeren scheid, doet een goe dagh reis.

A. 23. De mont is een schalk.

De oogen zien verder als de buyk.

Ghestolen brocxkens smaken wel.

B. 24. Anzien doet ghedencken.

Wat de oogen niet en zien, bekoortet hert niet.

Die uyt den ooghen is, is uytter herten.

C. 25. Zuypen en vreten, doet luttel weten.

Vol maakt dol.

Als de zak vol is, zo recht hy zijn ooren.

Als de wijn inghaat, zoo ghaat de wijsheid uyt.

Een vette buik maakt geen scherpe zin.

- D. 26. Kranck vleefch krancke gheeft.
Zo 't weer is, zo ist volck.
- E. 27. Soberheid is een grote deughd.
Het ister werelt de grootste man, die moed en lust
bedwinghen kan.
Drie dinghen zijn ghezond, oeffent u t'aller stond,
weynich ete de mont, loopt niet als een hond.
Men bint menige zak toe eerse vol is.
- F. 28. Gezondheid is een onbekende rijkdom.
Daar betert niemand van ziekte of bevett gangh.
Warm man stark man.
Rocxken uyt roccken an, maakt een stark man.
- G. 29. 't Lijfheet valk.
- A. 30. Eet wat ghy vint, denkt wat ghy wilt.
Ghek inde mouw.
Gedachten zijn tolle vry, hoet u voort klappen.

5. Bloeymaant *Maius*.

- B. 1. **M**Uist ende maewt niet.
Lacht in u vuyft.
Mont toe, buyl toe.
Alst schaapken blaet zo verliestet een beet,
Een volle ton en bomt niet.
- C. 2. Kallen is mallen, doen is een ding.
- D. 3. Woorden zijn goed, maar d'enden legghen d'eyeren.
- E. 4. Watmen vast maakt met zeggen, dat kanmen niet
woorden wederleggen.
Woorden enveeren, vliegghen daar henen.
Woorden zijn wind.
Veel woorden vollen gheen zack.
Alle ding laat hem zeggen.
- F. 5. Weynich woorden en die vast.
Kort en ghoet.
Kort en scherp.
Een kort liedeken, is haast gesongen.

Den verftandighen is haaft genoegh gezeit.

- G. 6. Die veel kalt, veel ontvalt.
Men zeit veel, daar de Heer gheen tiend af heeft.
Daar gaan veel woorden in een zak.
- A. 7. Een onghewoffchen mond heeft ongheval tot een
doel ring.
Onreyne voghelen kracjen zelden fchoon weer.
- B. 8. Elck vogelken zingt zoo 't gebekt is.
't Vat geeft uyt dattet in heeft.
Den ezal kentmen an zijn ooren, de dwaas laat hem
an zijn spreken horen.
De koekoek roept zijn eigen naam uyt.
Wie kan den hondt blaffen verbieden.
- C. 9. Stroyt geest rozen voor varkens.
Vogelen zingen niet al datse weren.
- D. 10. Lege vaten geven 't meeste geluid.
- E. 11. Stille wateren hebben diepe gronden.
- F. 12. Van horen zeggen liechtmen veel.
- G. 13. Al is de logen snel de waarheid die belooptze wel.
Een loghen brengt er tien me.
Een loghen sonder nood, brengt de ziel ter dood.
De waarheid heeft een fchoon gheluit.
- A. 14. Die veel in draught draught veel uyt.
Wacht u voor de luifter-vincken.
Slanghen tonghen is quaat fenijn, noch vintmen
tonghen die erger zijn. (veel meer.)
Distelen en doornen fteken seer, quade tongen noch
't Is qualik gedaan datmen de derde draught, hy kan
alleen wel gaan.
- B. 15. Een ghoet woort vint een goe fte.
Zachte antwoord, ftilt toren.
Ten roude noyt man dat hy wel sprack.
Ghoe groet, maakt ghoe antwoord.
Beter hard gheblasen als de mond verbrant.
Zulken groet, zulken antwoord.
't Eene woord loktet ander uyt.
- C. 16. Men kan wel een wijs hooft uyt een narrenkap fte-
ren.

- Een gek spreekt wel een wijs woort.
Men mach wel lachende waarfeggen.
- D. 17. Een woord en is gheen pijn.
Woorden ghaan in 't lijf niet.
- E. 18. Schurft is haast gheraakt.
Het rijpt haast op een out ys.
- F. 19. Luyt roepen en is gheen eer.
Die gheraakt zijnde luit slaat, melt sich self.
- G. 20. De vloek blijft in sijn eygen hoek.
Spotters huys brand ook wel.
- A. 21. Wacht u voor 't eerste kijven.
Van een kleyn vonxken onsteekt een heel huis.
- B. 22. Daar twe kijven hebbenze beyde schuld.
- C. 23. Ja en neen is een langhe strijd.
- D. 24. Een ding is eer berispt als gebetert.
Daar 't begrijp groot is, is de liefst kleyn.
Die aan de wegh timmert heeft veel berispens.
Die my zeit dat my misfteyt, dats mijn vriend, al ist
my leit.
- E. 25. 't Is ghoed jokken daar ghoed grond is.
Jokken sonder feer doen.
Met zotten is quaad boerten.
- F. 26. Die zeit dat hy wil, moet horen het wederspil.
Zulke groet zulk antwoord.
- G. 27. Hoemen een stromd meer roert, hoeze meer stinkt.
Men kan alle ding dood zwijgen, niet dood kijven,
Hy moet wijt ghapen, die tegens een oven ghapen
sal.
Hy behoeft pap met volle potten, die alle man den
mont zal stoppen.
- A. 28. Vecht koel en een halfuur te langer.
- B. 29. Met zwijgen verantwoortmen veel.
Op alle reen eighent geen antwoord.
't Is een ghoed spreken dat een ghoed zwijghen ver-
betert.
- C. 30. Zwijgen en dencken, mach niemand krencken.
Zwijght, of siet om.
Zwijgen is kunst, klappen maakt ongunst.

5. Bloeymaant *Mainus.* 163

Beter ghezweghen, als van spreken hinder ghekregen.

Men vat een peert by 't toom, een man by zijn woord.

Men heeft sich zo haast verwoort, als vermoort.

Spreecken onbedacht, heeft menigh in 't verdriet ghebracht.

't Is een goeod woord dat een goeod zwijghen verbetert.

't Veld heeft oren.

D. 31. Zwijghen en duyken, doet vre ghebruiken.

Die kan zien zwijghen en horen, groten rust is hem gheboren.

Hooft, ziet, zwijght, verdraaght, zoo weet niemand wat ghy jaaght.

Duyklaat over ghaan.

6. Wedemaant. *Junius.*

E. 1. **L**Yt en mijt.

Het is ter wereld die grootste man, die moed en lust bedwinghen kan.

F. 2. Hoe edelder hert hoe boochfamer hals.

Grote luy verachten kleine smaad.

G. 3. Die hem stoot an een stro, is zelden vro.

Die zijn leet met leet wil wreken, Samfons kracht sal hem ghebreken.

A. 4. Dielijt, die wint de strijt.

Die verwinnen wil, die lere lijden.

Men moet veel lijden, of vro sterven.

Wie zijn vyant wil verwinnen, die moet wezen koel van zinnen, die moet met verlies beghinnen.

Zoo wie kan lyen en verdragen, vint zijn vyanden voor zijn voeten verflaghen.

B. 5. Hoghe moed, deet niemant goed.

Homoed ghaat voor den val.

Hovaard, mach in hemel noch in aard.

Hy

- Hy moet hoogh klimmen, die laegh vallen zal.
 Die hooger klimt dan hem betaamt, stort ter neder
 eer hy 't waant.
 Hoghe bomen vanghen veel wint.
 Hoe hoger bergh, hoe dieper dal.
- C. 6. Die een ander overmach biet hem zelden goeden
 dagh.
 't Vet wil altijd boven.
 Dient misgaat, men misdeelt hem.
 Daar de dijk laegst is, looptet water eerst over.
 Daar de tuyn laegst is treetmen eerst over.
 Daar een op hikt, hikkense al op.
 Die de scha heeft, durf voor de spot niet zorghen.
- D. 7. Mijn en dijn, brenghen 't fenijn.
 't Meeste ghescheel ofte krackeel, is om te luttel, of
 om te veel.
- E. 8. Die onrust zaayt moeyten maayt.
 Die een ander jaaght, zit zelfs niet stil.
 Die de duyvel op zijn hals haalt moet hem werck
 Zelf doet, zellef boet. (gheven.)
- F. 9. Twist, verquist.
- G. 10. Ghedeelt vier, brand qualijk.
 Eendracht heeft macht.
 Enich vermagh veel.
- A. 11. Vre, is God me.
 Buur hout, God hout.
- B. 12. Daar isghoe vre, daar ghoe hoede is.
 Daar geen dwangh is, daar is geen eer.
 De heer uyt, de eer uyt.
- C. 13. Niemand is zo ghoe, hy heeft wel tweerley moed.
 Men magh de goede wel te veel verghen.
 Men tred een pad soo langh, datse berst.
 Alsgoe luy quaad werden, zo isser geen houwen an.
- D. 14. Niemant mach langer vre hebben, als sijn buur-
 man wil.
- E. 15. 't Eene mes, houwt 't ander in sche.
 Die hem zelf een schaap maakt, de honden bijten
 hem,

Twe qua honden byten elk ander niet.
 D'een kray pikt d'ander gheen ogen uyt.
 D'ene wolf bijt d'ander niet.
 't Ene quaad verdrijft het ander.
 Tot een qua quaft, een qua bijl.

F. 16. Alle drieghers vechten niet.

Lelijk zien, en bijt niet.
 Het drieghen, is der gedrieghden geweer.
 Blo honden, baffen veel.
 Een gedriegt man leeft wel zeven jaar.

Die van driegen sterft, zalmen met veeften beluyen.

G. 17. Beter blood Jan, als dood Jan.

't Isgoed met heel vel slapen ghaan.
 Bloot hert, minde noit schone vrou.
 Een hond is stout op zijn eygen dam.
 Stoute luy hebben 't darde deel vande wereld.

A. 18. Beter een hont te vrient, als te vyant.

B. 19. Die een vyand op de wereld heeft, heeft niet een vrient by Godt.

C. 20. Men zal een God hebben, en veel vrienden.

Oude vrienden, oude wijn, en oud gheld.
 In noot kentmen de vrienden.
 Een vriend in de nood, een vriend in de dood.
 Een vriend after rug, is een vaste brugh.
 Men sluit geen brood voor vrienden.
 Vrienden kost, is haast ghekookt.
 Korte rekening, langhe vrientschap.

Beter een goed nabuur, als een verre vriend.

Men leent zijn vriend, men maant zijn vyand.

Met vrienden zalmen goed cier maken, met vreemden koopmanschap doen.

D. 21. Alle mans vriend, menich mans gek.

E. 22. Buight de boom, daar u ghoed afschien kan.

Men moet zomwijl de duyvel een kaars ontfteken.

F. 23. An een krank touw, zalmen zachkens trekken.

G. 24. Gheboden dienft, is dik onwaart.

Men magh iemand iet benemen teghen zijn danck,
 maar niet geven.

166 6. Wedemaant *Junius.*

- Alfmen de bruid bid, zo pieraarftfe.
- A. 25. 't Is al goed wat hy doet, diemen bemint, 't is al quaad diemen haat, wat hy begint.
- B. 26. Daar ghoe min plagh te zijn, daar blijft wel een vonkelkijn.
Hete min magh wel verkouwen,
Maar reine liefst mach niet vergaan.
- C. 27. D'ene min, brengh d'ander in.
Liefst teelt weerliefst.
Die enen vriendschap doet, bereyt den ander een zorgh.
- D. 28. Daar ghaat veel gerijs in een zak.
Ghalijk, met schalijk.
Men sal een steen uyt de wech leggen datter niemant over valt.
Men zal niet al doen datmen magh.
- E. 29. Als d'ene hand d'ander wascht, soo werdense bey schoon.
- F. 30. Ongelijke paarden trekken qualijk.

7. Hoymaant *Julius.*

- G. 1. **G**Helijk mint ghelijk.
Ten vliegghen geen uylen by valken.
- A. 2. Ghelijk vint zich.
Zo de waard is, bereit hem God gasten.
Gheen zo slimmen pot, men vint er een scheel toe.
- B. 3. Ghelijke Moniken, ghelijke kappen.
Onghelijke schotelen, maken slinxe oghen.
Ghelijkheyd bevredight.
Ghemene plaagh rust wel.
- C. 4. Ghezelschap doet doolen.
Een schurft schaap (of een gek) maakter veel.
Daar men by zit, wertmen me besmit.
Die met kruepels omgaat leert wel hinken.
Met de verkeerde, wertmen verkeert.
Die met pek omgaat, werter me beklad.
- D. 5. Daar-

- D. 5. Daarmen by zit, wertmen megerekent.
Men acht een man nae zijn gezellen.
- E. 6. Die by de wolven is, die moeder me huilen.
Steekt u vinger in d'aard, siet in wat land dat gy zijt.
Die metten duyvel ghescheept is, moeder me over.
- F. 7. D'ene boef weet hoe d'ander om 't hert is.
- G. 8. Niemand weet waar een ander de schoe wringht.
- A. 9. Al zietmen de luy men kentse niet.
Voor alle mans huys staat gheen beduyt.
Dekap maakt de Monik niet.
't Zijn al gheen kox, die lange messen draghen.
Niemand kent de waard, hy en gater me over den
haart.
Peper kap en kalk, dekken menich schalck.
't Beste brood leitmen op venster.
Zy slapen niet al, die daar snuyven.
- B. 10. Men ziet aan de veren wel, wat voor een voghel
hy is.
Goe wijn behoeft gheen krans.
Goe waar prijft haar selven.
An de wercken, machment merken.
Men ziet an 't been wel, waar de hoos gheschuert is.
Men ziet an 't schrijven wel wat klerken dattet zijn.
Ghekruyft haar, gekruyfte zinnen.
Men heet gheen koe blaar, zy en hebbe plek of haar.
- C. 11. Elk heeft een lak. Elk heeft een zotken.
Niemand zonder dat.
't Is niwers volmaakt.
d'Engelen wonen in den hemel, hier heeftmen met
menschen te doen.
Elck huifken heeft zijn kruifken.
- D. 12. Elck ziet uyt, niemant in.
Elck ziet een splinter in ander mans ooghe.
- E. 13. Elck zoekt hem selven.
- F. 14. Elk land, heeft zijn fant.
Lands wijze, lands eer.
- G. 15. Elk dunkt zijn pop schoonst, of zijn uyl een valck,
of zijn duyvel, een Enghel.

Men vant noyt lelijck lief.

- A. 16. Elk wat wils, dat deelt schoonst.
- B. 17. 't Is ghoed bree riemen uyt anders leer snijen.
Een ghehuurt paard, eighen sporen, spoet wel wegh.
Ghehuurde paarden, maken korte mijlen.
- C. 18. Niemand hinkt van een ander mans zeer.
De vreemde koe likt het vreemde kalf qualijk.
- D. 19. Zo menighen mensch, zo menighen zin.
Veel hoofden veel zinnen.
De koekoek en de sijs, zinghen gheen een wijs.
Hadden wy al een zin, wy liepen een wegh.
Elk heeft een hooft, daar hy an gheloof.
- E. 20. Veel kox versfuten de bry.
Met weinighe te raad, met velen te strijt.
- F. 21. Een man, gheen man.
Een man, ghaat een mans ghangh.
Een maaght maakt gheen dans.
Een bonte kray, maakt geen kouwe winter.
- G. 22. Veel handen maken licht werck, maar leghe scho-
tels.
Met velen te strijt, met weinighe te raad.
- A. 23. Veel varkens maken dunne spoelingh.
- B. 24. Veel honden, is der hazen dood.
- C. 25. Met onwillighe honden, is quaad hazen vanghen.
Een onwillighe bo, is een half propheet.
Een anghel treckt wel onwillighe visschen uyt de
grond.
Daar gheen dwangh en is, daar en is gheen eer.
Beter een bedwongen aars als geen.
- D. 26. Die willigh is, is goed te trekken.
Willighe paarden salmen niet te veel verghen.
Hem is haast ghenoegh gepepen, die lust tot danffen
heeft.
- E. 27. 't Is quaad vossen, met vossen vanghen.
- F. 28. Die een schalk wil vaan, daar moeder een achter de
duere staan.
Die een boer plaghen wil, die nemer een boer toe.
- G. 29. Die een hond smijten wil, vint haast een stok.
Alfimen

7. Hoymaant *Julius.* 169

Alfmen een hond wil slaan zo tijtmen hem 'tverwoede aan.

- A. 30. D'ene mensch is des anderen duyvel.
 B. 31. Waarder gheen recht, wy aten elkander de oren van 'thoof.

8. Oogstmaant *Augustus.*

- C. 1. **B**eter verheert als verboeft.
 Als de kat slaapt, zoo spelen de muysen.
 D. 2. Wat heeren wijzen, zalmen prijzen.
 E. 3. Met groote heren kleine kennis.
 Grote heren zalmen groeten, zelden moeten.
 Met grote heren, zalmen geen langh morghe spraak houden.
 Wijt beheert, en na bevrient.
 F. 4. Jong hoveling, oud schoveling.
 Die heren dient, krijgth heren loon:
 Heren huld, en is gheen erf.
 Korte reyen hoven wel.
 Winterse nachten, vrouwe ghedachten, en huld van heren, zijn drie dinghen die haaft verkeren.
 G. 5. Men roept geen ezel ten hoof, als om zakke dragen:
 De ezel ende drijver, dencken niet alleens.
 A. 6. Een vergheten man, isser best an.
 Vryheid blyheid.
 Onghebonden best.
 Luttel onderwins, maakt grote rust.
 Beter by een uil ghezeten, als by een valck gevlogert.
 B. 7. Eer koop, rouw koop.
 Ghemak voor eer.
 Eer boven goed.
 Eer kost veel te houwen.
 Men heeftet goed om der eeren wil.
 Eergheloof en oogh, lyden gheen schars.
 Niemand heeft d'eer als diese doet.
 Dieniet en zorch, en heeft gheen eer.

- C. 8. Staat belaat. Wird burd.
Zorghen en waken zijn heren zaken.
Gheen kroon of krans heelt hoofd zweer.
- D. 9. Tampt toont den man.
Wat de man kan, wijft het ampt an.
Die over 't ghemolken gaat, moet weten wat de
klock slaat.
- E. 10. Heerschen vriendelik, en met willen, doet veel
twist en hader stillen.
Die met zijn hoofd wil boven uyt, die doet veel scha
en recht niet uyt.
- F. 11. Wie vainft dats een loer, oogh luicken is heren voer.
Een aap is een aap, al droeghze een goude huif.
Men bintet doecxken wel, daar 't zeer niet is.
Ten hoofgeestmen veel handen, weinich herten.
Die niet ooghluiken kan, en zien door de vingeren,
dient niet te heerschen over stad of kinderen.
- G. 12. Gheen dwang, duurt langh.
Strenghe heren rechten niet langh.
Ten liep noit dolle hond zeven jaar.
Daar gheen dwangh en is, daar is gheen eer.
Beter een bedwongen aers als geen.
Een gedwonghen eed, is Godt leed.
- A. 13. Goed recht, behoeft goe hulp.
Geld gewelt en gunst, breekt recht zegel en kunst.
Giften, vergiften.
Giften en gaven, maken nichten en maghen.
Wijft my de man, ik wijs u 't recht.
Alst gewelt komt, zoo is 't recht uyt.
- B. 14. 't Is quaad met heren kerffen eten.
Heeren en hoeren schelen maar een letter.
De grote vijschen, eten de kleene.
Schouten en Bailluwen, grijpen als wuwen.
- C. 15. Heeren boeken zijn duister om lezen.
- D. 16. Nieuwe heeren, nieuwe wetten.
- E. 17. 't Is zoo 't was. Alle tijd, een tijd.
't Is altoos de zelfde mensch.
Wis wis, en 't blijft zoo 't is.

8. Oogstmaant *Augustus.* 171

Men verandert hem wel, men verbetert hem zelden.
Daar komen gheen jonghen, die d'oude verbeteren.

- F. 18. Die zijn duim in zijn aars wil breken, quetsf hem zelve.
- G. 19. Alst lijden mach, zoo zalmen 't loven.
Laat Goods water over Goods akker gaan:
Wat u niet en brand, dat en koelt niet.
- A. 20. Zo de heer is, zo is 't volck.
- B. 21. Der heeren zonde, der boeren boet.
Wat de zoch doet, moeten de biggen ontghelden.
- C. 22. Die de ghemeent dient, dient eenen krancken heef.
- D. 23. 's Heeren hand, rekt zoo veer alst land.
De Landsheer, ziet en reikt veer.
Niemand is 't recht ontwassen.
Heeren peren rotten niet.
Langh borghen, is gheen quijt schelden.
't Is een arme Schout, die zijn boete niet wacht
kan.
- E. 24. Heeren bidden, is ghebieden.
- F. 25. Kleine heyligen hebben oock macht.
- G. 26. 't Is quaat twee heeren te pas dienen.
Twee kassen in een kerck, past niet.
- A. 27. Alle diensten zijn smerigh.
't Ampt gheeft kappen.
Om 't smeer likt de kat de kandelaar.
Een paard, is zijn voeder waard.
- B. 28. Alle loop, heeft een wederloop.
Huid maat uyt, hoet u voor de weerstuit.
Alst spel op stellen is, maaktmen wel een koningh
van een stro wis.
Heeren en peren rotten.
Een schout ende een naarfswis, zijn even draghe
maakt.
- C. 29. 't Is een arme schout, die zijn boeten niet wacht
kan.
- D. 30. Heren trant, valt de mient te lang.
- E. 31. Die den heer wil hoonen, geeft hem 't zijn.

9. Garstmaant *September.*

- F. 1. **H**Out dat ghi hebt, het krighen is mislijk.
 't Is gheen kunst geld winnen, maar bewaren.
 Een dwaas en zijn gheld, zijn haast ghefcheyen.
 Als de zotten ter markt komen, soo krighen de kraemers gheld.
- G. 2. Met yle handen, is quaad havikken lokken.
 't Is quaad kemmen, daar geen haar is.
- A. 3. Onder een staande zeil, is goed roeyen.
 By stoelen en banken tot datmen zelfs gaan kan.
 Die voorwerths wil, dien salmen de hant lenen.
- B. 4. Alle baat helpt. Veel kleine maken een groot.
 Die 't kleyn versmaat, is 't groot niet waart.
 Die een penning niet en acht, wert gheen stuyver heer.
- C. 5. De naarfte hand, en sparende tand, koopt ander luy land.
 Als de man wel wint, de vrou wel spint.
- D. 6. Met de minste kost, maghmen langst huys houden.
 Koken kost.
 Vette koken magher erf.
 Luttel behoeven is haast rijk.
 Men sal gheen zakken met zijd naayen.
- E. 7. Die huynen wat spaart, morgen wat heeft.
 't Is een ghoe ghulden, die 'r tien verspaart.
 Spaarzaamheid, is een grote rente.
 Niet te hebben, doet wel sparen.
 Lang vasten en is geen brood sparen.
- F. 8. 't Schrapen en weet niet, als de pot leegh is.
 Men sal gheen struif om een ey bederven.
- G. 9. Zonder zorgh, voer niemant wel.
 Die niet en zorght, heeft gheen eer.
 Denkt op den ouden man.
- A. 10. Zorghen breekt gheen stro.
 Te veel zorgh breekt het ys.

't Is quaad al te bezorghen.

Laatse ook zorghen die na komen.

Men zorghet voor een brood, ende heeft ghenoegh
an een stuk.

Gy sult langh zorghen, eer ghy een stro om stukken
zorghet.

B. 11. Zet u teer, na u neer. Tering, na nering.

Kleyne voghelkens, kleine neffkens.

Steekt u voet niet verder, als u bed reikt.

Strek na de dek.

Drie dingen moetmen doen, of zy doen haar zel-
ven: staat maken, dochter uythuwen, en aars
wiffen.

C. 12. Een zwaan behoeft zijn pluymen zo wel, als een
mosch zijn veren.

Groot is 't hof, veel ghater of.

Een koe schijt zo veel in den may, als een lewerk
in 't hele jaar.

Ik had mijn zeil te hoogh gestelt, een kleine wind
heeft my neder gevelt.

Ik zeil met een lopende spriet, een kleine wind kan
my deren niet.

D. 13. Nering is alleman even na, niet even nut.

Nering en is geen erf. Elk is een dief in zijn nering.

By de luiden is de nering.

E. 14. Het is geen koopman die altijd wint.

Een beghanghen koopman doet zelden ghoe merkt.

't Is een ghoe koopman, die of en an kan.

Beter verkocht en berouwen, als gehouwen en be-
rouwen. 't Is kunst te konnen verliezen.

F. 15. Inde vertiering is de baat.

Veel kleinen maken een groot.

Kleen vischjen, ghord vischjen.

Dure schepen blijven an land.

G. 16. Een ambacht, heeft een gulden boom.

Wis, voor onwis. 't Is veel dat al den dagh is.

Die veel ambachten leert, leerter zelden een wel.

Twaelf ambachten, dartien onghelukken.

174 9. Garftmaant *September.*

- A. 17. Een rentier, is een arm dier.
- B. 18. Die wil bederven, haal gheld op renten en koop erven.
De renten lopen al flapende om.
- C. 19. Die veel uytghaft, moet veel inghasten.
Een driedaaghse ghast, is een last.
Vrienden kost is haast ghekookt.
- D. 20. Zo ghewonnen, zo verteert.
Zo 'tquam, zoo 'tvoer.
De sparer wil een terer hebben.
Watmen spaart voor de mond, krijgt de kat of de hond.
De spaarpot hoort de ghilden toe.
Spaar spaar, voor u swager of voor u snaar.
- E. 21. Wie blijft, die beklijft.
Vaartmen over een floot, men later een brood,
vaartmen om veer, men later noch meer.
Bomen diemen veel verplant, dyen zelden wel.
Een wentelende steen werdt niet moschachtich.
Die hem zijn huysuur ontziet, ontziet hem zijn welvaren.
- F. 22. Eighen haart, is ghout waart.
Ooft west, thuyse best. Da heim ifts gheheim.
Die ghemak wil hebben, blijf thuis.
Die wil hebben ghemak, blijf onder zijn dak.
- G. 23. Die ghoe daghen moe is, die neem een wijf.
Onghebonden best. Vryheid, blijheid.
Daar was noyt vryheid zo duur verkocht, of zy en was meer waart.
Betyen, doet vryen.
't Is haast getrouwt, dat lange rouwt.
- A. 24. Een quaad wijf, is een quaad kleenood.
Daar had noyt goe man, quaad wijf.
Een vrouw mint of zy haat, zelden houtse maat.
Een mans loghen, is een vrouwen troost.
Man en wijf, twe zielen in een lijf.
Als de man wel wint, het wijf wel spint.
- B. 25. De roed, maaktet kind vroed.

9. Garftmaant *September.* 175

Die de roede spaart, haat zijn kind.
Buight het rijsken, terwijl het klein is.
Beter dattet kind ween, dan de vader.
Kinderen die minnen, hebben gheen zinnen.
Een kinds hand is haast ghevult.
Kleine potkens hebben oren.

- C. 26. Men kan kinderen winnen, maar niet zinnen.
D. 27. De ouwen, moetent met de tranen houwen.
Alfmen ouwe bomen verplant, gaanse veel uyt.
E. 28. Een naakte bruid, werd zelden wel ghekleet.
F. 29. Een haalde kruik, is haast uyt.
G. 30. 't Is duur ghekocht, dat met bede verkregghen is.
Deerlik zien, is halfghedaan.

10. Wijnmaant *October.*

- A. 1. **B**ehoefheid, maakt droefheid.
Als de buik zat is, zo is 't herte vro.
Die het dat hi et, al zijn leet dat hi verget.
Daar ghaat gheen rey voor eten.
Men moet eten, al waren alle bomen ghalghen.
B. 2. Luttel behoeven is haast rijk.
't Is de rijkste die'er leeft, die genoegt met dat hij
heeft.
Een ghoed ghenoeghen, gaat boven al.
Rijk werden is geen kunst, maar vroom werden.
Alle vryers rijk, alle ghevangghens arm.
C. 3. Arme lui, arm kruis. Klein schip, klein zeil.
Klein huis, kleine zorgh.
D. 4. Veel koeyen, veel moeyen.
Groot huis, groot kruis.
Groot ghoed, grote zorgh.
Groot ghesind, groot bewind.
Het tijdlik ghoed, dat dikmaal doet de mensch be-
koren,
Wert met moeyt vergaart, met zorg bewaart, met
rouw verloren.

- Hoe meerder vis, hoe droever water.
- E. 5. Grote spoed zelden ghoed,
 Grote visschen scheuren 't net.
 Grote visschen springhen uyt de ketel.
 Al te veel is ongezond, smaakt qualik, schuert de zak.
 't Is niet al voordeel, datmen voordeel rekent.
 Die 't altoos na wensche gaat, wert ter werelt ghoed
 noch quaad.
- F. 6. Die 't al wil hebben, krijcht gemeenlik niet.
 Die veel omvaamt, luttel verzaamt.
- G. 7. 't Ghoed, is eb en vloet.
- A. 8. Tusschen mal en vroed, wintmen 't ghoed.
- B. 9. Ghoed maakt moedt.
 Ghoed verloren, moed verloren, eer verloren,
 meer verloren, ziel verloren, heel verloren.
- C. 10. Gheld en stopt gheen ghiericheid.
 's Menschen hert is onverzadigh.
 De ooghen zien verder als de buik.
 Een beedlers tas is nimmermeer vol.
- D. 11. Ghiericheid, bedrieght de wijsheid.
 Zo lang de ghierige leeft, zo en heeft de loze gheen
 ghebrek.
- E. 12. Gheld heeft gheweld, of beheert de wereld.
 Alst gheld spreekt, zo zwijght elk.
 Ten helpt geen spreken, daar 't ghoud spreekt.
 Schimligh gheld, maakt eel.
 Geld, geweld, en ghunst, breekt recht zegel en kunst.
 Geld dat stom is, maakt recht dat krom is.
 't Geld is de bruid, daarmen om danst.
 Die heeft datter klinkt, krijght datter springht.
 Ist hoer ist dief, heeft hy gheld men heeft hem lief.
 't Geld brengt de mensch in d' hel en blijfter zelt bui-
- F. 13. Daar is gheen zond, als arm zijn. (ten.)
- G. 14. Die gheldeloos is, zijn vrienden zijn dun.
 't Einde gheld, 't einde gheloof.
 Niet meer gheld, niet meer ghezelle.
- A. 15. Ghehad hebben is een arm man.
 Alshad komt, zo is hebben te laat.

- B. 16. Armoe zoekt list, daar de rijke niet op en ghift.
Armoe dwingt, weelde springt.
- C. 17. 't Zijn sterke benen, die welighe daghen draghen.
Als d'ezel te wel is, zo ghaat hy op 't ys danfen, en
breekt een been.
In weelde ziet toe.
- D. 18. Walght niet van 't hemels brood.
Als de muis zat is, zo wertet meel bitter.
Zo wel klaaght hy die wel als die we is.
- E. 19. Als niet komt tot iet, zo kentet zich zelf niet, of,
zo ist allemans verdriet.
- F. 20. Beter niet als niet. Beter een half ey, als een leghe dop.
Die niet en heeft, die niet en gheeft.
Die niet en heeft, dien ontvalt niet.
Men kan de luis niet meer benemen als 't leven.
De naakte is quaad te beroven.
- G. 21. 't Is altoos vet in andermans schotel.
- A. 22. 't Is een vette voghel, die hem zelfs bedroopt.
- B. 23. Die 't lang heeft, latet lang hanghen.
Liefde hoeft rooken gheld, men houtze niet onder
met gheweld.
- C. 24. Grote pracht, kleine macht.
Tot boghers huis, leit niemand t' huis.
Veel stro, weynigh koren. Eigen lof stinkt.
De kleren maken de man, dieze heeft trekze an.
Alle moye dingen staan moy.
- D. 25. Den behoefstighen, is de schaamt onnut.
Onschamel luy, hebben 't derde deel van de werelt.
- E. 26. Die zijn rijker gheeft, en zijn wijzer leert, is ver
vande wijsheid ghekeert.
Men zal gheen water in ze draghen.
- F. 27. De scha, gaat voor de baat.
De kost moet voor de baat uyt.
Die winnen wil, moet by zetten. (vanghen.)
Men werpt een spiering uyt, om een kabeliau me te
Die niet en avontuurt, die niet en heeft.
- G. 28. De baat wakkert de man.
De voorbaat is den armen goed.

- Om 't ghenot van 't smeer, likt de kar de kandelaar.
 A. 29. Winnen is 't zoetst.
 B. 30. De winnende hand is mild.
 C. 31. Die niet en avontuurt, die niet en heeft.

11. Slachmaant *November.*

- D. 1. 't **A** Vontuur is ront. Lok raak.
 Miffelik, is wonderlik.
 't Avontuur komt niet by vroegh opftaan.
 Een lokkighe dwaas behoeft gheen wijsheid.
 't Is haast gekomen, alft wezen wil.
 't Is al verloren, alft niet wezen wil.
 Alft wel wil, zoo kalft den os.
 Alft gheluk wil met de man, 't is alleens wat dat hy kan.
 Ist gheluk ist ongheval, die 't hebben zal die krijgh-
 tet al.
 Een blindman fchiet wel een kray.
 Men derf gheen ongheval bo zenden.
- E. 2. In allen wanch.
 Na reghen komt zonnefchijn.
 Na hoghe vloedden, diepe ebbden.
 Huid maat uyt, hoet u voor de weerftuit.
 Alle dingh is onghetadigh.
 Na lyen, komt verblyen.
 Daar blydſchap binnen is, ſtaat droefheyd voor de
 duer.
 Alle loop, heeft een weerloop.
 Allemans droefheyd en blijſchap, komt op gheen
 eenen dach.
 Huyden mijn, morghen dijn.
- F. 3. Daar ſchiet veel ramp, maar malle luy krijghen 't
 meeft.
 De dwaas, die heeft veel ongevals.
- G. 4. By de wal langhs, vaartmen zekerft.
 Bonen by de kant. Houtet ſchip midde waters.
- A. 5. Hy

- A. 5. Hy moet hoogh klimmen, die laegh vallen zal.
 B. 6. Ontgaat u de wal, hout u aen 't vlorgras.
 C. 7. Die uyt de zueny gestooten is, waar der gaarn weer
 D. 8. Die onderleit, mach boven komen. (by.
 Daar komt wel water, daar water gheweest is.
 Onghezien, mach schien.
 E. 9. Hoe ergher flok, hoe beter lok.
 De gheel ende scheel, krijghen 't beste deel.
 Hoe uylder zoch, hoe groter drek.
 Hoe ergher boef, hoe beter avontuur.
 F. 10. Zo gheluk, zo recht.
 G. 11. Des eenen gheluk, is des anders ongheluk.
 A. 12. Daar is gheen scha, of daar is een baat teghen.
 B. 13. Zoo de mensch hem zet, waytet in zijn net.
 C. 14. Wie weet of 't gheluk voor of after is.
 D. 15. Die 't hooff te buert valt, die scheer de baart.
 E. 16. Wy konen niet al Paus van Romen zijn.
 F. 17. Somtijts sop, somtijts drop.
 G. 18. Een verdroncken kalf, is goet te waghen.
 A. 19. Alle anlagen lokken niet evenwel.
 B. 20. Alle wolken reghenen niet.
 Heinde by, kost niet.
 C. 21. In zullich water, zullighe visschen.
 Die hem stelens troost, trooste hem dergalghen.
 D. 22. Na de bladers, vallen de bomen.
 De kruik ghaat zoo langh te water, datse breekt.
 E. 23. Hy zit lang, die een ander vande stoel zit.
 De lye boom staat allerlanghst.
 God wil gheen ghegheven goed.
 F. 24. Die 't zijn stort, raaptet niet al.
 G. 25. Men zal de kolf niet nae de bal werpen.
 Men zal 't kind niet mettet bed uyt schudden.
 A. 26. Alst wel gaat, zo ist goed raden.
 Voor wint is goed zeilen.
 Tegens stroom, is quaat zwemmen.
 B. 27. Denk om 't afterste, of, om de dood.
 Leert sterven eer ghy sterft, zo kondy sterven als
 ghy sterft.

180 11. Slachmaant *November.*

- Leest zoo ghy sterven wilt.
 Vermaan van sterven, doet zonde derven.
 De tijd is kort, de dood is snel, wacht u van zonden,
 zo doe dy wel.
- C. 28. Hoe naarder den avond, hoe verder van huis.
 Als ghy op 't end zijt, zoo kruipt niet aarzelings.
- D. 29. Sterven, is ons ouders erve.
 De dood, spaart klein noch groot.
 Elke tre is een naarder ande dood.
 Krakende wagensgaan alderlangst voort.
 Daar komen zoo veel kalver huiden, als ossen hui-
 den ter merkt.
- E. 30. Hoe wankeler wind, hoe vaster weer.

12. Wintermaant *December.*

- F. 1. **A**lle dingh, heeft een waarom.
 Niet zonder oorzaak.
- G. 2. In God ist al. Niet zonder God.
 God heeft veel meer, als hi re begaf.
 Alle dingh heeft een eind, behalven God.
- A. 3. 't Is al niet, wat God niet en is.
 Die de werelt wel beziet, men zagh noyt schoon-
 der niet.
 Niemand volmaakt, dan God alleen.
- B. 4. 't Ghaat zo God wil.
 God gaf, God nam.
 God bescheert over nacht.
 Als God een land plaghen wil, zoo beneempr hy de
 heren haar wijsheid.
- C. 5. 't Is algoet wat God doet.
 Wat van den Hemel valt, dat schaat niet.
- D. 6. Die God te vriend heeft, hem schaat geen schepsel.
 Die God behoet, is wel behoet.
 Dien God helpt, hem magh niemand krenken.
 Die God mint boven al, hem treft gheen ongheval.
- E. 7. God bejegende menigh, die hem groeten konde.
 Waren

Waren wy zo wy zouden, wy hadden dat wy wou-
den.

Zaligh is hy, die God alle daagh ziet, en zijn erf-
heer een maal's jaars.

F. 8. Tot Goods hulp, behoeft arbeid.

Helpt u zelf, zoo helpt u God.

Rept handen en voeten, God zalt verzoeten.

God helpt de sterkste.

God gheeft koeyen, maar niet by d'hoornen.

Godt gheeft de vogelen de kost, maar zy moetender
om vlieghe.

Elk voor zich, God voor ons allen.

G. 9. Wie zoekt, die vint.

Met arbeid krijgtmen 't vier uyt een steen.

A. 10. Godwouts, is aller bede moeder.

Godwouts, is een goed woord van ouds.

Stroopt u armen, ende zeght God wouts.

Ziet, waakt en bid.

B. 11. Laat gheen duyvel in u buik wassen.

Eet gheen herte vlees.

C. 12. Daar God een kerk timmert, daar timmert de duy-
vel een kapel by.

Daar was noyt kap zo heyligh, of de duyvel krijch-
ter zijn hoeft wel in.

D. 13. Laat God raden.

Laat Goods water over Goods akker gaan.

Befcheert voor bedacht.

Zoo 't God voeght, my ghenoeght.

E. 14. De ghenoeght ist al.

Dieniet verkiezen, moghen niet verliezen.

Maakt vande noot een dueght.

Als de lammerkens zat zijn, zo slapen of spelen zy.

Als iet is geschiet, zoo zalment inde beste vou slaan.

F. 15. Alsmen 't God opgeeft, zo ist wel half verlooren.

G. 16. Als 't God verdriet, zoo verdrietet al de werelt.

A. 17. God en de reen, komen over een.

Wat alleman zeit, is ghemeenlik waar.

Vraaght u zellef, 't hert en liecht niet.

- De consciency, is duyzent getuygen.
 God en d'eer, waren noyt verscheiden.
 Wat gheen zond en is, dat is gheen schand.
 De rechten zijn uyt de reen gemaakt.
 De reen ist eelst in den mensch.
- B. 18. Wijkt niet van 't ghemeen pat.
 C. 19. Ghemeen wegh, gheen wegh.
 Op alle mans wegh, en waft gheen gras.
 D. 20. Die de waarheid zeit, magh niewers banken.
 Gods vriend, aller werelt vyand.
 E. 21. Waarheid, is eeh zeldzaam gast.
 F. 22. Ouwe deuntjens zijn de beste.
 G. 23. Gheen dingh betert op d'older.
 Ouwe vaten leken gaeren.
 Ouwe kerken, hebben donkere glazen.
 Ten zongh noyt Paap wel zijn anderde mis.
- A. 24. Alle daagh wat nieuws, zelden wat goets.
 Men verandert hem wel, men verbetert hem zelden.
 Nieuwe bezemen veghen schoon.
- B. 25. Zeldzaam, is aanghenaam.
 Veranderingh van spijs, doet wel eten.
 Wat ener niet en kan ghewerden, dat is hem 't lieffst
 op aarden.
- C. 26. Gheen lief, zonder leet.
 D. 27. Alle dingh is, zo men 't acht.
 E. 28. De wijn volght den tap.
 F. 29. Zijn, boven schijn.
 G. 30. De wereld wil bedroghen zijn.
 A. 31. Laat de doden haar doden begraven.

Jonstighe Lezer,

Op dat dees u een eewighe Almanak ver-
strekke, zo ist noodigh te weten, alle
Jaar de zondaghs letter.

Dit is 't jaar

1606. A.	1613. F.	1620. ED.	1627. C.
1607. G.	1614. E.	1621. C.	1628. B. A.
1608. FE.	1615. D.	1622. B.	1629. G.
1609. D.	1616. CB.	1623. A.	1630. F.
1610. C.	1617. A.	1624. GF.	1631. E.
1611. B.	1618. G.	1625. E.	1632. D. C.
1612. AG.	1619. F.	1626. D.	1633. B.
			1634. A.

Ende zo voort. 35. G. 36. F. E. ghelijk als boven. Elke
28. jaar al buertswijs, de zelfde letteren weeran.

De *stof-verdeelingh van dese Almanak*, heb ick eerst ten
ruyghften in twaelf deelen, ende die te zamen in drie hon-
dert vijf-en-tfestigh hoofstucken bevat. De eerste maant
bevanght de zellefs kennis en diens aanhangh. De tweede
gheleerdheid. De derde beradingh ende opmerkingh.
De vierde het weldoen. De vijfde spreken en zwijghen.
De zesde ghedult ende ghevoeghzaamheyt. De zevende
ghelijckheid ende gezelligheyt. De achste Landzorgh.
De negende Huyszorgh. De thiende rijkdom ende armoe.
De elfde Avontuur ende ghevallicheid. De twaelfde God
ende natuur.

*Zelfs kennisse. Gheleerdheid. Beradingh. Weldoen.
Sprakbestuur. Gheduld. Ghelijckheid. Landzorgh. Huys-
zorgh. Rijkdom, Armoe. Avontuur. Goden natuur.*

Dese twaelf Hoofd-woorden bevangen wel enighsins
de stoffe in 't gros, maar elke dagh heeft ghenoechsaam
zijn eyghen byzondere stof.

Welcke

Welcke stof der hoofd by-spraecken (te weten de eerste van elke dagh) ik ghepoocht hebbe an elkander te knopen. Zulx dat de zin van voren tot afteren kertings wijs an een hanght, zoo veel my doenlik is gheweest, niet zonder grote moeyte. Hoe dat te werck ghegaan is, wil ick hier met de eerste thien of twaalf daghen op 't korst an roeren. De eerste byspraak zet ik tot een grond van 't hele werk. Want wie hem zelfs grondich leert kennen, die bemerkt licht, dat hem an 't lijf elk schepfel, maar dat hem an de ziel niemand als hy zelfs leet doen magh: Hy merkt dat zijn ziels werkelijke grond-krachten, deze drie zijn: Geneichtheid, moed, ende vernuft. De gheneichtheid onveranderlik, altijd alleens, natuurlijk goed blijvende, doch blind: De moed, is ook een zulkdanige yverige, hevighe, bewegende, beweechlijcke, woelende kracht, maar ook blind. Het vernuft is de verstandelijke, redelijke kracht, ende het oogh des ziels. Na dat dit wel of qualijk begrijpt, oordeelt ende besluyt: daar na werken de twee andere goed of quaad. *Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.* Eras: De ziel is geneicht het schoon te lieven. De gheneichtheit kent gheen schoon. Als nu 't vernuft begrijpt, oordeelt ende besluyt, dat een pop, een hoorenken, of kostel steenken, een mensch of eenigh dingh, als rijkdom eer of staat, schoon is: Zoo wort die gheneichtheid tot een wil. Welke wil blijft oft verandert, nae dattet verstand verandert. Zoo dat de moghelijkheid om willen, maar gheen wil den mensch an gheboren is. *Voluntas est quædam proles mentis.* Bernard. De moed is oock een yverige bezighe kracht in de ziel, om iet quaats te weren, ofte iet goeds te bejaghen. Maar werkt geenfins, ten zy 't vernuft eerst sluyt, wat verkieslijk of vliedelijk, wat goed of quaad is. Zo dat an 't vernufts begrip, oordeel ende besluyt, alles hanght. Welx werkelijkheid ik in de zeven volghende daghen bevangh: Na 't voorbeeld des scheppingh werx: Op de voet van S. Augustijn, Philo ende andere. Te weten de tweeden dagh dezès Almanax, is de eerste dagh des schepping werx: Bevangen-de het reenbegrip. De tweede onderscheid. De derde reën-

reenberaad. De vierde beraadbesluit. De vijfde oefening. De zette daadvaardicheyt. De zevende de rustdag in des dueghds, of ondueghds, volmaaktheid. De drie eerste, begrip, onderscheid, ende reenberaad, hebben haar werk in de bezinningh: Die de Heer Christus ons voor al leert. Het beraads besluit heeft mettet gheloofghemeenschap. Dat hy ons dan voordraecht. Maar *Joan. 8.* zeyt hy tot de gheen die in hem ghelooften, *zoo ghy in mijn woorden blijft, zoo zuldymijn Jongheren, ofte navolghers, worden, ende zoo doende zuld de waarheid kennen, ende de waarheid sal u vry maken.* Die deze heil-trap wel nadenkt ende beleeft, die weet alleen wattet is, tot des Heren rust of lust dagh te komen. Zoo leert ons ook Adams history, de verderf trap op de volghende acht daghen dezès maants, beghinnende den neghende, 't *Schoon is anlokkende.* God de Heer wees Adam beyde de boom des levens, ende des wetenschaps. Noch vertellen ons de hemelen de goedheid Gods: D'ene dach leert den ander: De anklende smert des zonds ende het heil des dueghds schrikken af, ende lokken, tot zond ende deughd: Maar *schijn bedriecht* Adam ende ons. Welke spruek op de scheppingh weeck behoort. Doch *Achteloosheid teelt boosheid.* Namen wy ons zelve waar, staegh wakende ende biddende, gheen schijn noch qua voorgang, zou hem of ons vervoeren. *Dan is misdoen angst.* Zoo haast de zond bestaan is, zo smertze: Des smerts *Onheil zoekt hiel.* Zo zocht hy hem met vyghebladeren te dekken. Ende hoewel God de Heer staech door afterdocht tot bezinnen lokt, nochtans zietmen dat by elk het eyghenzinnich *Verkiezen doet verliezen.* Adam verberchde zich: Zoo berghen wy ons ook in de eyghenzinnicheyt: Maar zoo iemand de bezinningh mettet gheloof, ende gheloofs belevingh, zoo ghezeit is, ter hand neemt, die proeft, dat *Waarheid maakt vry.* Gelijk de Heer Christus uytdukkelijk leert. Vrijt u de kennis niet? Zoo en ist gheen waarheids kennis. Weet dat die in niemand komt, als door de voorschreven heiltrap. *Joan. 8.* Het is anderzins kennis uyt hooren zegghen, of waan, of ghevoelen, of onvolmaakt gheloof. Want na

S. Franciscus zegghen, *Niemand gelooft meer als by en beleeft.* Deze Christelijke natuurlijke waarheids bevryng heeft ghemeenschap met de leer des *Zedevorms van Socrates, Democritus, Cebes ende Epiktetus*: Daar *Aristoteles* heel teghen loopt: Verdadighende dat de mensch waarheid wetende, door die niet vry wort: Dat is, dat hy beter wetende qua-lijk leeft. Berispende in zijn zevende Boek vande *Zedevorm Socrates* voorschreven ghevoelen. Ghelijk men ziet daghelijx, dat meest elk meent dat hy ghelooft ende de dueghd lief heeft: Ende zal daarom noch pracht, noch dronke drinken, noch vrouwenen, noch wraak, of iet dierghelijx laten: Maer biet hem een of tien duyzent kro-nen, hy zal 't wel konen laten. Daar blijkt, wat waarheids kennis hy van des dueghds ende des ghelds waardy heeft. Dit is onse voorouders *Zedevorms* grond, dat die *gheen eyeren heeft, broetet nest.*

Die gheen waarheid heet, die volght onverstand, waan, ghiffen, ende schijn. Want even ghelijk een broetze hen gheneicht is te broeden, zo zijn wy oock gheneicht onze natuurlijke aanghebooren gheneighentheden te volghen. Die zijn, weetghericheid, heilghericheyt, liefst tottet schoon, kinderliefst, erbarmingh, ende dankbaarheid. Stellen wy dees natuurlik te werk, zo brengt ons de weetghericheyt tot wijsheid, de heylghericheyt tot zalicheyt, ende de liefst tottet schoon, ende het meeste schoon meest te lieven, brengt ons om God alst schoonste schoon bo-ven al te lieven, ende de dueghd als een middel. Maar wroet ons weetghericheyt in ydel dinghen; achten wy het schijn-heil, waar-heil te wezen, ende nietighe of ydele ende broossche dinghen, als gheld, faam, pracht ende wraak, voor schoon: Zoo broeden wy 't nest, ende leven dies in ghequel. Want *eyghen wil, barnd in d' hel.* Eyghen wil is een wil die ghegrond is op eyghen verstand, dat de dinghen een ander waarde gheeft, alffe hebben van natu-ren. Derhalven Epikteet zijn *Zedevorm* wel begint, dat de dingh waarderingh (*Upolepsis*) heel in ons ghewoud is: Waar an de begheerlickheyt ende ofkeerlikheid hangen. Hier in is ghelijck heil ende onheils grond gheleggen.

Daar-

Daarom volchter wel,

Ziet wat ghy doet.

Die hem zelf zeer doet, wien zal hy't wijten.

Maar men maakt malkander nu diets datmen niet en vermogh de dueghd te belevē. *Seneca* heeft daar me al tijng van ghehad, *Epist. 117*. Weet ghy waarom dat wy't niet vermoghen? Omdat wy niet ghelooven dat wy't vermoghen. Voorwaar de natuur heeft den mensch kracht ghenoech ghegheven, zo wy die ghebruyken, zo wy onze krachten te hoop trekken, zo wy die gheheelijk tot onze voordeel, ende niet tot onsnadeel opwecken. Het niet willen is inde weech, het niet vermoghen zijn ons vyghebladeren.

GEDICHTEN

V A N

VERSCHHEYDE STOFFE.

Lieden op 't Vader ons.

*Onze Vader inden hemel,
 U naam ghebeylicht zy;
 U rijk ons toekome;
 U wille die gheschie;
 Ons wilt daghelyx broot gheven;
 Vergbeeft ons ons misdaat,
 Als wy and'ren vergheven;
 Bekoort niet boven schreven,
 Maar lost ons, Heer, van't quaad.*

Eerste Lied.

I.

Orzaak aller dinghen,
 Veroorzaakt in mijn hert
 Een licht, om uyt te zinghen
 Hoe't al geschapen werdt.
 Heeftet hier al waaromme,
 Wat onder ons gheschiet;
 Hoe magh dan yemand dromen,
 Dat de wereld zy voortgekomen
 Uyt blind ghevalligh niet?

Warer

2.

Warer gheen ziel, elck diere,
 Hoe kleyn het zy, 't verviel:
 Hoe kanmen dan verziere
 Dees werelt zonder ziel?
 Of waar heen komen s'weven
 Der dieren zielen al
 Zonder oorzakigh leven?
 d'Onwijze, die 't weestreven,
 Die spelen hier van 't mal.

3.

O aller zielen Ziele,
 Zelfstandigh ewigh iet,
 Voor u ick billick kniele,
 Al en begrijp ick niet
 U wezen. Hoe ick slijpe
 't Vernuft dat ghy my gheeft;
 Ick kan doch niet begrijpen
 Mijn ziel, die door veel pijpen
 Zelf in mijn leden leeft.

4.

Wat ick zie, wat ick voele,
 Of ruyk, of hoor, of s'maak,
 Hoe mijn ghedachten woelen
 In duyterleye zaak;
 't Is al mijn ziels bewerken
 Die my blijft onbekent:
 Hoe zouden wy domme klercken
 U wezen dan bemercken,
 Daar 't heeft beghin noch end?

5.

Ghy hebt ghefelt een mate
 In ons vernufts begrijp:
 Ghelijck de kinderen praten
 Na haar verstand onrijp;
 Zo is ook ons reën plegen,

Teghens u wijsheyd wis,
 Onvast, zich zelf vaak teghen:
 Alleen weet ghy te deghen;
 Wy weten by de gis.

6.

Al kan ick dan niet vaten
 U zonder form of tijdt;
 Zo blijkt uyt al 't gheschapen
 Noch lijkwel, dat ghy zijt
 Een oorzaak van 't ghebouwe;
 Dat wy zien of verstaan;
 Daar ghy ons gheeft t'aanschouwen,
 Hoe wijs en hoe ghetrouwe
 Ghy dit al hebt ghedaan.

7.

Wy bezien dus u werken
 In al dit Schepzel boek,
 Daar an wy u bemerken
 Almachtig, goedigh, kloek.
 De macht die noemt men Vader,
 En Zoon u wijsheid vroed,
 Den Gheest, u ghoedheids ader.
 En zo kent men u nader,
 Dan men u wezen doet.

8.

U macht, ewighe zoedheid!
 Die en was noyt alleen
 Zonder wijsheid of ghoedheid;
 Dees drie en zijn maar een.
 U macht, die most zich reppen,
 Door wijsheyd ghoedertier,
 Dees werelds kloot te scheppen,
 En die vast te bekeppen
 Door u Godlijk bestier.

9.

Ja duyzent zulke klooten

Schept

Schept ghy licht op de ry:
 U macht, niet om vergroten,
 Die was en blijft u vry.
 Wat ghy scheidt stierdy leechlijk:
 Maar 't scheidsel leeft en sterft,
 Te ontworden ghenecchlijk:
 Maar ghy blijft onbeweechlijk:
 Tijdt, form en plaats ghy derft.

10.

Van plaats ghy niet verandert,
 O alle dinghs bevangh!
 Die 't nochtans al bewandert:
 Oneyndlijk strekt u ghangh,
 En ewigh; als u wezen
 Dat onbegrijpelijk is,
 Zo zydy al uytghelezen,
 Onnoemlijk, onvolprezen,
 Gheen grootheid: maar een Is.

Tweede Lied, op *Ons*.

11.

Dus wil ick u niet zoeken
 In form, of plaats of tijdt,
 In woorden, noch in boeken,
 Ghy die in d'heemlen zijt;
 Dat's ind' hemelsche zinnen,
 Die machtig, wijs en vroed
 In 't deel zijn, dat 's in 't minnen
 Van u dueghd, die zy winnen,
 Verand'ren zy door boet.

12.

Vader ons die ind' heemel
 Zijt, zeit zulck een te recht:
 Maar hoogh-gerugde kemel,
 Ghy aards ghezinde knecht,

N 4

Die

Die woorden wilt nalaten;
 Oft wordt een vloek te met:
 Want lust, ghelt, eer, of staten,
 U goden, moet ghy haten,
 Zal dit zijn u ghebet.

13.

Men mach hier gheen twee heeren
 Bey dienen te ghelijck:
 Al die yet tijdlijks eeren
 Nemen van God de wijk,
 Van heil, van vrueghd, van vrede,
 't Zy in 't klein of in 't groot:
 Dus wildy God anbeeden,
 Begheeft de tijdlicheden;
 Die houwen u inde doot.

14.

Gods goedheids stralen schieten
 Staagh als een zonne klood:
 Maar wil ick die ghenieten,
 Mijn ziel die moet zijn bloot,
 En an niet tijdlijks kleven:
 Immers terwijl ick bid,
 Mijn hert moet zijn verheven,
 Gheheelijk in God leven,
 Niet zien op dat of dit.

15.

Indien aardsche ghezintheyd
 Bezwalkt noch heeft mijn hert;
 Van God-volghzame kindheid,
 Van heil zo blijf ick verd.
 Hy moet zijn rein van gronde,
 Die heilzaam God zal zien:
 Niet die daar met den monde
 Het Vader ons verkonden,
 Maar die met God zijn ien.

16.

Men vindt wel heele landen

Vol Christens met de naam ;
 Maar recht Christen verstanden
 Die zijn doch zeer zeldzaam :
 Te meer hoef ick te sporen ,
 Ootmoedig als een kindt
 Te werden nieuws herboren ;
 Of ick blijf mee verloren ,
 Blijf ick mee aards-ghezint.

17.

Vind ick mijn onvermoghén
 Ook om te worden vroom ;
 Zo hoef ick dan te poghen
 Na u hulp: door u Zoon ,
 Door u wijsheid , u krachten ,
 Redt ghy ons uyt de hel.
 Zo wie met al haar machten ,
 ô Heer! hier staagh na trachten ,
 Ghewis ghy helptze wel.

18.

Wie magh God vader heeten ,
 Dan die zo is zijn kind ?
 Die door bevindlijk weten
 Ziet , dat hem God meer mint ,
 En beter 't best magh gheven ,
 Als hy hem zelven doet ;
 Die zal , in al zijn leven ,
 Reinhertig God ankleven ,
 En bidden met ootmoet.

19.

Het bidden , dat is pooghen
 Godvruchtigh en bedacht ,
 Om God beter te moghen
 Ghenieten , dat 's zijn macht
 Verwerven , om te werden
 Meer wijs en goedertier :
 En dies niet te ververden

Van God: maar te volherden
In zijn Godlijk bestier.

20.

Maar laas! ick domme mensche
Vind my broos van natuur:
Of ick schoon yvrigh wensche
Dit ghoed, 't heeft gheen gheduur.
Achtloosheid doet my raken
In zelfheid even zeer:
Dies hoef ik meer te haken,
Te bidden en te waken
Staagh om u hulp, ô Heer.

Derde Lied. *Ghy die zijt.*

21.

Ghy zijt des heils fonteyne,
En helpt zonder verwijt:
Ghy zijt, ghy zijt alleine
Die blijft 't gheen dat ghy zijt.
Eer dat yet was in 't worden,
Waart ghy zelf u bezit,
Eer 't vier de lucht omghorde,
Of lucht het water porde,
Eer d'aard was 's werelds pit.

22.

Ghy zijt voor alle dingen
Gheweest u zellefs hof:
Gheen zeven hemels ringhen
Besloten u, gheen stof,
Noch yet daar wy na delven:
Ghy zijt zelf u bevangh:
Ghy woont heel in u zelven:
Gheen form, of plaats, omwelve
Hier eenigzins u ghangh.

23.

Voor tijdt of voor beghinne

Zo zijt ghy die ghy waart:
Tijd, werk, beweghingh, vinnen
Haar oorzaak metter vaart,
Na u woord na u wenken,
Of hoe noem ick u kracht,
Die kan alleen met denken
Een wereld haar wezen schenken
Zo snel als een ghedacht.

24.

Zoo zijt ghy inde heemlen,
Dat's in onendlikheid.
Hoe dat wy menschen weemlen,
De ondervindlikheid
Leert, dat wy u ghenaken
Alleenlijk door u werck,
Daar wy u zien en raken,
U horen, ruyken, smaken,
Zo wy des nemen merk.

25.

Ghy zijt door al u werken,
En alles is in uw,
Zoo 't gheen dat wy bemerken,
Als dat voor ons is schuw.
't Zy of Zon, Sterren, Mane,
Elk zelf een werreld is;
Of dat wy werreld wanen
In d'onghemeten banen
Veel buyten onze ghis.

26.

Die, en al wat magh leven,
Het leest alleen in uw:
Ghy koont een wezen gheven,
En nemen in een huw:
't Zy zullix, als in deze
Wereld ons is bewist,
Of ghantsch een ander wezen,

Als

Als yet daar van wy lezen,
Of yemant van ons ghist.

27.

Ghy zijt in werk en machten
Dies boven ons verstandt:
Wil ick in mijn ghedachten
U grijpen metter handt;
Ick doe, ghelijk de geene
Neuswijzigh als een uyl,
Die d'heele zee ghemeene
Met zijn lepel alleene
Wouw scheppen in een kuyl.

28.

Als ick met hert en zinnen
Een uyrewerk zie an,
Ick zal daar wel in vinnen
De kunst, maar niet de man:
Neem, of ick zelf een tande
Daar in waar an een radt,
Verstaalt ter rechter hande,
Quetsbaar an ander randen
Als ick daar werd ghevat.

29.

Zoo ick na eyghen wille
My averechts dan keer;
Het quetst: houw ick my stille,
Zoo doetet my gheen zeer.
Zulcx heeft de Heer ghaan stellen
Den mensch hier meer noch min,
Datz' al haar zelve quellen
In eygen willes helle,
Die volghen haeren zin.

30.

Maar God is vreed en vruegde,
En zulx is al zijn rijk:
Ick bent me, volgh ick dueghde:

Niet

Niet zo ick daar van wijk.
 Ik moetet my beklaghen
 Ben ick niet dat ghy zijt :
 Niet zijn magh niet behaghen :
 Zond moet den zondaar plaghen :
 Die meest wijkt die meest lijt.

Vierde Lied. *In de Heemelen.*

31.

In d'Heemelen zulcker zielen
 Zijt ghy dies aldermeest,
 Die 't ikkerschap vernielen,
 Klein en rein zijn van gheest,
 Zien op straf noch beloningh :
 Daar wordt u rijk bereydt,
 Om heerschen als een Koningh :
 't Bereydzel van die woningh
 Dat is gherechtigheid.

32.

Gherechtigheid om gheven
 Ellick het zijn op 't rondt,
 God dank en liefd: ons even-
 Naaften ook hulpe, jonst :
 Zich zelf dogh 't aldermeeste
 Gherechtigheids genot.
 Dat is een blijde feeste,
 Dankbaar te zijn van gheeste :
 Die 's staagh verhueght in God.

33.

Want weldaad te ghenieten
 Dat is een vrolijkheyd ;
 En daar moet dank uyt vlieten ,
 Die ook tot vruegde leyt.
 Nu is God staagh weldadigh ;
 Daar meed hy oorzaak gheeft ,

Door

Door zijn schikkingh ghenadigh,
 Dat elck in vreughd gheftadigh
 Leeft, die natuurlijk leeft.

34.

Gherechtigheyd ook vrede
 Baart, daar zy werdt ghepleeght:
 Zy sluyt in 's menschen reden,
 Als hy 't al overweeght,
 Dat niets niet hem yet schuldigh
 Of onderworpen is.
 Dit maakt den mensch gheduldigh,
 Dat hy niet menighvuldigh
 In 't heerschen sich verghis.

35.

Quetst ons een beest of steene,
 Wy stueren ons des niet:
 Doetet een mensch, wy meenen
 Dat ons onrecht gheschiet.
 Wie heeft ons recht ghegheven
 Meer over mensch als dier?
 Alleen 't burgherlijk leven
 Dat doet ons t'zamen kleven
 Door hand-reykinghs bestier.

36.

Kan ick mijn even mensche
 Ghebruyken dan te nut,
 Zoo leef ick recht na wensche:
 Maar anderzins ick dut.
 Wil ik de meester maken,
 Die heersheid dat is zond;
 Terstont quelt my de wrake;
 Die my gheen-zins zal raken,
 Blijf ik al laagh van grond.

37.

Onmenschlijk is het wreken:
 Maar dat past Gode wel.

Is den mensch in ghebreeken,
 Die misdaad is zijn hel.
 Dus hebby te beklaghen
 Den gheen die qualijk doet:
 De zond is zelf zijn plaghen:
 Maar konnen wy 't verdraghen,
 Het dient ons al te ghoed.

38.

Dus loont het God rechtvaardigh
 Al wat de mensch bedrijft:
 De wijze, die dit aardigh
 Anmerkt, rechtvaardigh blijft:
 Gheniet also inwendigh
 Den Hemel in zijn hert:
 Maar 't jammert hem ellendigh,
 Misdoet zijn naaste schendigh;
 Omdat die leeft in smert.

39.

Zulck jammer dat ontstelt hem
 Yet door barmhertigheid:
 Die duegt dogh die en quelt hem
 Niet door armhertigheid:
 Dat waarteghens 't behoren,
 Teghens recht, teghens reen:
 Onrust magh niet verstooren,
 Verdriet, droefheid, noch toren,
 Die die met God is een.

40.

Dit zijn dan heemlen gheestlijk,
 Daar Godt zijn woningh hout;
 Daarmen zijn Sabbath feestlijk
 Viert, daarmen outers bout,
 Om God volghen, en loven
 En lieven even staagh.
 Dus zoekt hem niet hier boven:
 God zal wel t' uwaarts komen,
 Houdt ghy u trouw en laagh.

Vijfde Lied. *Heemlen uyerlijck.*

41.

De heemlen hoogh vertellen
 Ook, dat ghy, Heer, daar zijt:
 Zon, Maan, en Sterren mellen,
 Dat ghy haar loop en tijdt
 Bestiert; dat ghy doet langhen
 En korten dagh of nacht;
 Dat ghy na zeker ghanghen
 De maan doet licht ontfanghen,
 Dan breekt ghy weer haar kracht.

42.

Ghy stiert door zulk bestieren
 De vloet, Heer, van de zée,
 En stromen, ook der dieren
 En ons zuchtmengingh mee:
 Ja zelfs het zap der boomen
 Dat neemt af of neemt aan,
 Recht zo de loop der stromen
 Zal rasschen of verlomen,
 Even ghelijck de maan.

43.

Ook na het ster verschillen
 Hier menigh dingh gheschiet:
 Zal yemandt hier uyt willen,
 't Ghesternte heeft ghebedt
 Over ons? dat zy verre:
 Zo spreekt een boek-scholier,
 Door sluytingh kunsts verwerren.
 'k Zie over maan en sterren
 Op 't alghemeen bestier.

44.

Mijn handt speelt op een luyte,
 Ick hoor, ick dans, ick springh,
 Mijn hert juycht: zal ick sluyten,

Dat

Dat eenigh ander dingh,
 Als mijn ziel, van die alle
 In my heerscht; 't is mijn schout.
 Zo speelt hy ook van 't malle,
 Die scepzel of gevalle
 Toeschrijft eenich ghewout.

45.

Na 't hooghen of verlaghen
 Des Zons, zo doet de lucht
 Verand'ren tijd en daghen;
 Zo waft en rijpt de vrught.
 Of nu de Zon een schelpe,
 Of kloot is, of eengat
 Daar (om het oogh te helpen
 En koudheids noot te stelpen)
 Het eewigh licht door spat:

46.

En of ook van de Zonne
 Ons licht en warmte straalt;
 Of dat zy de waaromme
 En kracht is, dat zulcx daalt
 Uyt den trans van den viere;
 Dat weet niemand die leeft:
 Maar 't blijkt, dat dit vertieren,
 Den oorspronk en 't bestieren,
 Een eerste oorzaak heeft.

47.

Het blijkt dan dat God maker
 Is, en ind' heemelen zweeft;
 Gelijk mijn ziel oorzaaker
 Is dat mijn lichaam leeft.
 Zoo doet ghy ook beweghen
 Het hemelsche cieraat:
 Ghy zent ons douw en reghen,
 Haghel en sneeuw daar teghen,
 Elck na den tijdt tot baat:

O

Ook

48.

Ook blixem ende donder,
 Kallemt en buyen zwaar.
 Ben ick een gaauw doorgronder;
 Zo word ik licht gewaar,
 Dat dit werk al by drachten
 En wijslijk werdt beleyt;
 Dat, die 't bestiert en wrachte,
 Oneyndlijk is van krachte
 En wijze ghoedigheid.

49.

50.

O Hemelen bewoner,
 Almachtigh, ghoed, en wijs,
 Ghy zijt grooter en schoner
 Als alle lof en prijs.
 Ghelijk u niet magh krenken;
 Zo isser niet bequaam
 Dat yemand u magh schenken,
 Als eewigh te ghedenken
 Gheheylicht zy u naam.

Zesde Lied, *Gheheylicht?*

51.

Maar hoezal ick u noemen,
 O aller dinghen dingh?
 Waarom aller waarommen,

Mijn

Mijn kracht is te geringh.
 Is, is, wil ik u heeten,
 Weezigh zelfmachtigh iet:
 't Is 't naaste dat wy weten
 U wezen af te meten,
 Het tegendeel van iet.

52.

Ghy hebt alleen een wezen:
 't Is niet wat ghy niet zijt:
 Uyt niet is 't quaat gherezen;
 Van yet is onmacht wijt:
 Zo is de dwaasheid mede.
 Ghy zijt in teghendeel
 Macht, wijsheid, en ghoedhede:
 Met dees hoedanigheden
 Beschrijft u mijn pinceel.

53.

Mijn heil is, dat ick heylich
 Dan u hoedanicheid;
 Dat ik in machtzy veilich
 Door wijze ghoedicheid.
 Ons heiland dats u Zoone,
 U wijsheyd en u kracht:
 Die moet eerst in my woonen;
 Zal ik eenichzins konen
 Deelachtigh zijn u macht.

54.

Men komt niet tot den Vader;
 Dan alleen door den Zoon.
 Maar hoe kom ick hem nader;
 Of hy by my ter woon?
 d'Eerste tree is bezinningh;
 Die moet eerst zijn bestaan,
 Dats misverstandts verwinningh,
 Zullen wy tot hem gaan.

55.

Zo langh wy noch in 't snode
 Misverstand zijn vermuft,
 Zo langh raken wy Gode
 Geenzins; Of ons vernuft
 Van wijsheid weet te spreken
 Scherpzinnich en gheleerd,
 Blijven noch in ons steeken
 Wortels van qua ghebreeken,
 Wy blijven noch verkeert.

56.

Hebt ghy des weerelds eere,
 Rijkdom, en hogen staat,
 Van jongs hooch achten leeren;
 Of ghy u daar na laat
 Met reden overtuyghen,
 De deugd zy 't hoochste ghoet;
 De kennis uyt den ruyghen
 Van die leer, zal wel buyghen
 Enighzins u ghemoet:

57.

Doch kostet staat, of rijckheid,
 Of eer, die ghy meer acht;
 Flux zal die onghelijckheid
 Verandren u ghedacht:
 Het swaarste moet meest weghen
 In yeders reen-beraad:
 Die niet heel uyt ghaat veghen
 Des misverstands onweghen,
 Leeft meest aars als hy praat.

58.

Maar komt bezinningh roeren
 Inwendigh uwen grond;
 Toont zy schijnghoeds vervoeren
 Zo leelijk, dat terstondt
 Ghy zulck waanghoed moet haten,

En

En beter ghoet verkiest:
 Die kennis zal u baten,
 Om 't onheil te verlaten,
 Daar door ghy niet verliest.

59.

Wie zo der zonden schennis
 Ziet, dats hem heil berooft;
 Die krijgt licht zo veel kennis,
 Dat hy waarheid ghelooft.
 Wortelt in hem 't gheloove,
 Zo dat hy dat beleeft;
 Die en blijft niet verschoven
 By God, die hem van boven
 Des waarheids kennis gheeft.

60.

Zulck ondervonden waarheid
 Vrijt ons als middelaar,
 Dat wy der zonden zwaarheid
 Ontworstelen daar naar,
 En daatlijk in ons proeven
 De vruchten van Gods gheest.
 Niet tijdlux, gheen behoeven,
 Noch waan, mach hem bedroeven,
 Dien God alzo gheneest.

Zevende Lied. *Gheheylicht uyterlik.*

61.

Om tot zulck heil te komea
 Dat ons met u verzelt,
 Hebt ghy tot onzer vromen
 Kerk-oeffeningh ghestelt,
 Die al ghelijk een bake
 Wijzen tot heilicheyd:
 Die hier vlijtigh na haken
 Met vasten, bidden, waken,
 Die gheeftet veilicheyd.

O 3

Want

62.

Want snode aghteloosheid
 Is ons meest inde weegh;
 Die teelt en voeftert boosheid.
 Slaapt ghy; ziet met een veegh
 Zo zaayt Gods wederstrever
 Zijn zaat, en zet zijn fuyk.
 Tot weerstand van diens zever
 Zo stelt 's menschen heil-ghever
 't Behulpzaam kerk-ghebruyk.

63.

De beeker moet inwendigh
 Doch eerst zijn rein en schoon;
 Bezinningh moet behendigh
 Vernielen qua ghewoont.
 En hier toe moet u dienen
 Al 't Kerk ghebruyk voorwaar:
 God zal gheen heil verlienen
 Dien, die 't niet anders mienen
 Als 't uyerlijk ghebaar.

64.

Maar ben ik recht boetvaardigh,
 En voel noch zwakheid groot;
 Het Kerkghebruyk hooghwaardigh
 Dat is my zeer van noodt:
 Want ick noch altijd schuldigh
 Word door onachtzaamheid;
 Ootmoedigh en gheduldigh
 Zoek ik dies recht een vuldigh
 Des regels hulpzaamheid.

65.

Van dat ik vroegh op rijze,
 Tot dat ik gha te rust,
 Wil ik God eer bewijzen,
 En zoeken met Goods vrucht,
 Verzuimen gheen bedieningh,

Die d'oude Christen-kerk
Bericht als een hand-lieningh;
Met een recht uyte mieningh
Omhels ik dan dit werk.

66.

Wie zoekt die komt al nader;
Want God reykt hem de hand.
De Kerke-dienst versmader
Die zal 't eyghe verstand
Licht op den holwegh leyen,
Ja ook in kettery.
't Zy verr' van my verscheyen:
In Goods kerk wil ik weyen,
Maar al zonder party.

67.

Het twisten en partyen
Dat werkt des ikkers gheest:
De vroomme zal dit myen,
Klein en rein zijn van gheest,
En achten ander luyden
In alles boven hem,
Haar doen ten beste duyden,
En zien zelf dat hy huyden
Staagh hoor en volgh Goods stem.

68.

De eeuw, die wy beleven,
Die is gheheel vertift
Door misverstand ghedreven,
In woord en kerke twist.
Ghelieft het God te henghen,
Vergheefs ik my dus quel:
Die wil die trek zijn strenghe:
Best dat ick my niet menghe,
En blijve uyt die hel.

69.

d'Onnozel Christen-schappen
Volghen in veilicheid

Des herders stem, zy rapen
 Ziel-spijs in heiligheid,
 In 't heil'gen van Gods name
 Inwendigh in haar grond.
 Elck hoort zigh twift te schamen.
 Gheen eyghenzinnigh blamen
 Komt uyt een Christen mond;

70.

Al d'uyterlijke handel
 Des kerks, hoort my ten ghoed
 Te dienen, dat ik wandel,
 En God dien in ootmoed;
 Zijn macht, wijsheid en ghoedheid,
 Dats zijn naam, heilghe staagh.
 Dit gheeft de ziel een zoetheid.
 De kerktwift baart verwoetheid.
 Elck houw hem trouw en laagh.

Achtste Lied. Heylghings oorzaken.

71.

Al wat wy met de zinnen
 Begrijpen, is bequaam,
 't Beweecht ons al van binnen
 Te heiligen Goods naam.
 Ziè ik of Zon, of Maane,
 Of Sterr', of Element,
 Het doet my al vermanen
 Te denken, en te wanen,
 't Preckt al Goods lof in 't end.

72.

De voghelkens inde velde
 Zy zinghen even vroom:
 't Is Goods lof dat zy melden.
 O mensch doet ook alzoo,
 In waarheyd, niet in meenen.
 Die veel-verwighe spin,

't Flu-

't Fluweel-mos groen der steenen,
't Vernuft der mierkens kleene,
Printen u Goods lof in.

73.

Ziet an, met welke treken
De haast veroude mugh
Haar eerste huylaat fteken,
En wordt op nieuws weer vlugh:
Ook hoe een zomer-reghen
Veel groene vlieghjens broedt:
Dit wonders overweghen
Moet tot Gods lof beweghen,
O mensch, u eelghemoet.

74.

Der byen honigh halen,
Het cieraat vande rijp,
Het spreekt te maal een tale
In u vernufts begrijp.
De bloempjens die daar spruyten
Zoo veel, zoo schoon, zoo bondt;
Zy oop'nen, of zy sluyten,
't Is Goods lof dat zy uyten,
En doen u, mensch, dat kondt.

75.

Dus spreekt de matelieve;
Hier sta ik op het veld;
Eet my tot zijn gherieve
De koe, terstont ik smelt
Tot mis; en valt die neder
Hier by in 't groene gras,
Daar na word ik licht weder
Een mateliefken teder,
Zo ik te voren was.

76.

De lucht, daar wy by leven;
Spreekt elke aafzem-haal,

O 5

Wilt

Wilt God lof en dank gheven :
 Ik niet, hy is 't, te maal.
 Het koren op den akker
 Zeyt ook, zo door 't ghezicht,
 In 't smaken even wakker,
 In 't voeden noch veel strakker,
 Ick heil gheef en ick fticht.

77.

De menschelijke werken
 Zelf wijzen ons te recht :
 Als ick op 't schild'ren merke,
 Het taverel is slecht,
 En doet my wonder schouwen,
 Bergh, en bosch, en fonteyn,
 Veel schepen met haar touwen,
 Veel mannen, en veel vrouwen,
 Beesten en kind'ren klein.

78.

Het voor-werk, en 't ververren,
 Het inzicht wonder diep,
 Schijnt mijn zin te verwerren.
 Dees lacht, 't schijnt of die riep,
 En d'ander die wil springhen.
 Dit lustigh kunst vermaak
 Lukt, port, ja 't moet my dringhen,
 Om Godes lof te zinghen,
 Alle vernufts oorzaak.

I 5 8 I.

Op 't Nieuwe Jaar.

HEel vol onrust zijn all' ons nabuur landen,
 Men hoort niet dan van moorden, roven, branden:
 Dies moeten wy tijdlike rust ontberen.
 Dit zoud ons doen veel naarstelijker begheren
 Der zielen rust, daar ons niemand magh dwinghen.
 Hier van zo wil ik nu met lusten zinghen.

Onzienlijk is des menschen ziel gheschapen;
 Diez mach zy gheen lust in yet zichtbaars rapen:
 Alleen in God is haare rust gheleggen:
 Ghelijk des steens natuure is gheneghen
 Ter aarden, al waart datmen die bewaarde
 Langh inde lucht, noch neycht zy totter aarde.

Zoo wort tot God des menschen ziel ghetoghen,
 Al is hy schoon verleyt ende bedroghen
 Van valschen schijn, tot lust der creatueren,
 En dat hy faalt door zwackheyt der natueren;
 Zoo blijft nochtans altijd by hem ghestadigh
 Gheneghentheid tot zijn oorspronk goet-dadich.

Zoo u ghedachten inden hemel stijghen,
 Zoo zult ghy die tot erfdeel haast verkrijghen:
 Want totter waarheyt hem ghants te bekeren
 Is anders niet, als niets-niet te begheren
 Dat zichbaar zy, of zinlijk, of verghanklik;
 Maar wel te klijven an 'r gunt is zelf-standlik.

Want hem alleen tot God te voeghen inlijk;
 Die ongheschapen is, heel goet en minlijk,
 In zulck mensch is volkomen vruucht en vrede;
 Niet tijdlijcs baart hem onvreed of droefhede:
 Maar zijn ghemoet is vry van zond en zotheyt:
 Hy spiegelt hem ipden spiegel der Godtheyt.

Alsdan woont God ghehelijck in die menschen,
 Als zy niet teghen Godes wil en wenschen;
 Als 's menschen hart niet buyten God mach rusten,
 Alsdan bewoont God eerst zijn ziel met lusten.
 O zoete lust! ô rust! ô licht! ô leven!
 Zalich zijn die, die u met lust aankleven.

Liefde tot schoonheid is ons angebooren.

I 6 0 0.

Jubel - Jaar - Liedt.

Op

Simpeljk gheloven en weldoen.

Stem: Zoo't beghint.

't **I**S huyden een dach van vrolikheid,
 Zoo wy dit Jubel-jaare
 Verlaten alle partydigheid,
 En Christus vrêe bewaaren.
 Wat is dat ons dogh twisten doet
 In krijgh en moordt aldus verwoedt?
 De liefd die maakt een Christen:
 De haat teeldt antichrists ghebroedt,
 Zy komt al uytter hellen gloed:
 't Is duyvels werk te twisten.

Die Ikker heeft langh zijn Jubel-jaar
 Met haat en nijdt ghebrouwen:
 Dies hy ons Christenen meest te ghaar
 Door twist brengh in benouwen.
 Dees heeft hy op de baan ghebracht,
 Hy stooktze noch met alder kracht,

Zoo

Zoo dat wy al verflouwen,
 En storten in verdervens gracht
 Met lijf en ziel, daar hy om lacht.
 Is't niet tijd op te houwen?

Ons ouders waaren slecht en recht:
 Zoo was ook haar ghelove.
 Weetzuchtigheid broedt dit ghevecht;
 Hout slecht en recht verschoven.
 Zy bruykten Gods woort, tot Gods min;
 Dat duid nu elck een na zijn zin;
 Dit doet ons dus partyen.
 Begheeft alzulcke twist beghin,
 Haalt slecht en recht gheloof weer in,
 Zoo moghen wy verblijen.

Ons kindsheids kerke-kinder-leer
 Die hield alleen van node
 Het Vader ons, 't Gheloof, niet meer,
 Beendijft, en Tien gheboden.
 Och laat ons noch hier blijven by,
 Dees woord-twist stellen aan d'een zy,
 En 's duyvels list verfoeyen!
 God is de liefd. Dit is het slot.
 Wie in de liefd blijft blijft in God:
 Laat ons in liefde bloeyen.

d'Hooftman en Kananeefche vrouw
 Hadden maar slecht gheloove,
 Een hert ootmoedigh en ghetrouw,
 Vreemdt van woord-twifts-haar-kloven,
 Ook vreemdt, en buyten Godes kerck;
 En krijghen (dits een wonder werck)
 Huel by ons Heiland ghoedigh,
 Voor haar dochter, en voor zijn knecht;
 Door haar gheloof onwetel-slecht,
 Maar hertigh en ootmoedigh.

Prince.

Ghy Christen prinssen wijs en vroed;
 Wilt ghy dees twist beslechten;

Eyscht

Eyscht slecht gheloof, als Christus doet,
 Verbiedt daarom te vechten.
 Slecht gheloven, wel te doen,
 Is deze kerk-twists rechte zoen.
 O God wilt ons dat gheven!
 Zoo moghen wy dit Jubel-jaar
 U vree ghenieten alleghaar,
 En Christelijk wel leven.

I 6 0 I.

K E R K - T W I S T S

J A A R - L I E D.

Stem: *Ik heb den tijd gbezien.*

D It ghulden Jaar is duer, de ghulden werreld mede,
 Dees yzer weereld blijft door kerk-twist in onvrede:
 Ten zy eens 't nieuwe Jaar een ghulden jaar ver-
 strekt,

Des ikkers oude haat ons in 't verderven trekt.

Ach daar God bout zijn kerk, bout ikker een kapelle:
 Ghoods liefd na d'Hemel stiert, die ikker-liefd, ter hellen:
 In Adam boude God zijn Kerk ootmoedigh slecht,
 Door Evas weet-ziekt bout de ikker kerk-ghevecht.

Abel is klein en rein, dient God met hert en woorden.
 Kaim weder streefde God, rechtvaardighet zich, wil moor-
 den.

Door Moises, wet en kerk ghefticht is, vanden Heer:
 Jannes en Mambres kerk schuert flux en stort ter neer.

Christus ootmoed en liefd zijn kerk bout in den zynen:
 Simons eerezuchticheyd stuert die, wil heyligh schijnen:
 Die eyghenzinnicheyd, vermetel, eerziek, stout,
 Schijn-vroom, schijn-wijs, als noch op zand schuer-ker-
 ken bout.

Meent

Meent ghy, die kerken sticht, dat d'oude niet en weten?
 Haar is door lang verzoek u kindsverstand vergheten.
 Ghy Jan, ghy Monster-prins, wat maakt u heerfich en stout,
 Dat ghy na u verstand, flux doopt en kerken bout.

Men bout geen kerk door twift; maar tweedracht moet-
 ze ftueren. (fchueren.)

D'een ban broet d'ander ban: men heelt geen wond met
 Erasmus eyfcht beschruemt kerkzuyvering die sticht:
 Jannen en Melchers stout verbyftren 't nieuwelicht.

Veel mannen Goods wel eer bestrafsten leer en leven,
 Maar noyt en hebben zy haar uyt de kerk begheven:
 Men eerde slang en kalf, men deet Afgodery:
 Maar noyt en maakt Propheet een kerk zelf an d'een zy.

De Jueden yvrigh-trots hielden doch kerke vrede:
 De Pharife die heeft den Sadufe gheleden,
 Ja waren bey ghelijk ook opper-priesters me.
 Wat ikker drijft ons doch dus wrevligh in onvre?

De Turrixen Tyran laat Christens by hem wonen:
 En willen wy elk aar in 't minste niet verschonen?
 Zien die 't betaamt niet om, ik ducht, en ik gheloof,
 In 't eynd wort hem de muys en vorfch bey tot een roof.

Gheen lichaam zonder hoofd en magh langh staande
 blijven:

De Christen rijken al zijn leden van een lijve:
 Voort fchueren was de stoel der Christen Prinffen band:
 Dit lijf sterft, slaatmen 't helen helijk vander hand.

't Schijnt nutter (waart te doen) datmen dien band ver-
 knochte

Op beter voet, eer twift dit lichaam t'onder brochte.
 't Vervormen van de kerk schijnt dies een ghoede zaak:
 Maar ik vervorm gheen ding, als ik het ding ontmaak.

Van ouds al wasser fchort: 't bleef een ghemeene kerke:
 D'een fchuer-kerk broet nu d'aar: en wie kan 't eynd be-
 merken?

Gheen ander eynd verwacht, als stortingh van 't gheheel,
 Brengt Vorsten-wijsheyt niet dit fchueren weer tot heel.

Daar

Daart elk gheoorloft acht een kerk zelf an te rechten,
 Daar hout niet op het vinnigh twiften, fchueren, vechten.
 Statet u Melcher, Jan, te maken vry een kerk,
 Stort ghy met zulk beghin niet zelf u eyghen werk?

Heeft niet het zelfde recht elk, die na u zal komen,
 U kerk te fchueren, zo ghy 't eerft hebt voorghenomen?
 Dit blijkt hier inder daad, door ikkers fnode lift.
 Eendracht heeft macht: bezint u, eer ons twift verquift.

Ik zorgt, ik ziet, ik taster (God gheef dat ik dole)
 Het ey dat wort ghebroet door Ebion in Polen,
 Dat d'hele Christenheyd in twift zal doen verghaan:
 't Welk nog verhoet kan zijn, neemtmen 't hervormen aan.
 Prince.

Ghy Prinffen, ftaten, hoofden van heel Christenhede,
 Weeft wijzer als dit volck, dees balfturighe leden:
 De twift noch, die'er is, is heelbaar, wordy vroed:
 Zo niet: verwacht niet aars als Grieken is ontmoet.

Erafmus

*Nemo pius non optat Ecclesiae mores emendatos;
 at nemo prudens existimat recipendam rerum
 omnium confusionem.*

EEN LIEDEKEN.

En burgherlijke strijdt,
 Woeker, zorg en nijdt,
 Drukt deerlijk onze schouwers.
 Ha wenschelijke rust!
 Oklein ghenoeghens lust
 Van onz' vreedzame ouders!
 Doemen grof watmer droegh,
 De melck-koe ende ploegh
 Hieltmen alleen in waarden:
 Doe lagh het zorgelijk goudt,
 Daarmen nu veel afhoudt,
 Vergheten inder aarden.

Hier

Hier was gheen peper vayl,
 Enghefsche oesters ghayl,
 Nogh bastard zek uyt Spangien,
 Gheen Rhijns of Franse most:
 Een hoenke was goe kost
 Zonder olijf of orangie.

In Kaalkoet voer gheen schip,
 Men liet de Noordse klip
 Sijn wild-braad lustigh wayen.
 Zy derfden vleys van qué,
 Rysch ende buynsche me,
 Zuycker en malvezeyen.

Nu woeltmen om den schijn:
 Een bonfingh of een knijn
 Dat zijn verachte voeren:
 Maar Ruffe zabels eel,
 Turx grofgrain, of fluweel,
 Draaghen burghers en boeren.

Helaas dit maakt de twist!
 Noch waant hem elcke een Christ,
 En oeffent wet noch reden.
 Ons ouders waaren vry
 Van wet, en zonder zy
 Hieldenze ghoede zeden.

Ellik nu ander leerd,
 Die zelfs van 't quadt niet keert;
 Dies leven wy in rouwen.
 Dit maakt eensdeels 't ghescheel:
 Doch is het meestendeel
 Om 't hebben en om 't houwen.
 Prince.

Goods ghoeden zijn ghemeen:
 Ghenoeghdy, Prins, aan 't kleen,
 Zoo quelt u ghenen morghen:
 Onnutte overvloedt
 Maakt meest het volck verwoed,
 En doet hen angstigh zorghen.

WENSCH-LIED.

Stem: *Het was een klerxken.*

^k **E**N wensch noch gheld, noch staat, noch eere,
 Noch schijn-gheleerdheyds, onghveogh:
 Ik tracht alleen in God den Heere,
 Te leven vrolijck en vernoeght.

Ik wensch alleen (maär 't blijft een wensche)
 Een openhertich ander-ik:
 Een eens-ghezint, ontworstelt mensche
 Vangheld-liefds, eerzuchts, staatziekts strik:

^k Veracht noch gheld, noch faam noch staten:
 Ghoed zijnze dieze wel ghebruykt,
 Wijs, ghoed, ghoed-dadigh, en ghelaten:
 Zy zijn alleen der dwazen fuyk.

Solon

*Nil ergo optabunt homines? si consilium vis,
 Permittes ipsis expendere numinibus, quid
 Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris.
 Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt Dij.
 Charior est illis homo, quam sibi.*

Juvenal.

*S'il advient que mes humeurs playsent & accordent a quelque
 honeste homme, avant que je meure, il recerchera de nous joyndre.
 Si a si bonnes enseignes, je scavooy quelquun, qui me fut pro-
 pre, certes je l'iroy trouver bien loing. O un amy: combien est
 vraye cette ancienne sentence, que l'usage en est plus necessaire &
 plus doux que des elemens de leau & du feu.*

M. de Montaign:

*Ista quæ sic petis, tanquam datura letitiam, ac voluptatem,
 causæ dolorum sunt: omnes inquam illi tendunt ad gaudium,
 sed unde stabile magnumque consequantur ignorant. Ille ex
 conviviiis, & luxuria, ille ex ambitione, & circumfusa clien-
 zum turba, ille ex amica, alius ex studiorum liberalium vana
 ostentatione, & nihil sanantibus litoris.*

Petrarch.

Solon

Solon nagbehoofst.

't Is waar, ik wil wel rijkdom winnen,
Die God en billikheid my ghaf:
Want die met onrecht 't gheld beminnen,
Bevinnen 't uyt-eind schuld en straf.

Veel boeven worden veeltijds rijke,
Veel vrome blijven ghoedeeloos:
Wy wilsen doch, noch wy ghelijken,
Ons dueghd niet met haar zeden boos.

Want dueghd is heilzaam en bestendigh;
't Gheld, waalbaar en ontrouw van aard.
Niet rijker is hy, die behendigh
Veel gheld en ghoed by een verghaart,

Veel land, en zand, ja Konings kronen,
En alle weeldes overvloed:
Als, die een hut heeft in te wonen,
En 't lijf ghenoeghzaam kleedt en voedt.

P 2

Maar

Solon en Plutarche.

*Vray est qu' avoir je desire des biens,
Mais non qui soyent sinon a bon droyt miens:
Car a la fin qui en a autrement,
Justice en fait vengeance seurement.*

*Plusieurs mechans deviennent riches gens,
Et plusieurs bons demeurent indigens;
Mais toutefois changer nostre bonté
Nous ne voulons a leur mechanceté:
Car la vertu est ferme & perdurable,
Et la richesse incertaine & mutable.*

*Plus riche n'est, celuy qui a cheuance
D'or & d'argent en extreme abondance,
Nombre infiny de troupeaux assemblés,
Cheuaux, mulets, force terres a bleds,
Que d'il qui a de quoy tant seulement
Vestir son corps, & nourrir mollement:*

Mais

Maar krijght de zelfde daar en boven,
 Een huysvrouw ghoedigh, jongh, en schoon,
 Z'ist al na wensch: die mach God loven.
 In ghelukkigh heil spant hy de kroon.

*Mais si de plus la jouissance il a,
 De quelque fille ou femme outre cela,
 Dont la jeunesse a beauté soyt unie,
 A doncques est parfayte l'harmonie.*

Solon.

*De mensch heeft maar toe te zien dat by de ghelukkzalicheyt
 niet uyt en sluyte.*

L. P. SP.

Den mensch schort niet als dankbaarheyt.

Seneca.

*Wat heeft de mensch anders te doen als daghelix zich zelf be-
 ter maken: iet van zijn misverstand af te staan, te be-
 vroeden dattet an hem zelven schort, niet an de dinghen.*

Tauleer.

*Zaligh is de mensch die alles wat hem overkomt als van God
 hem ten alderbesten toegeschikt aanneemt.*

Hy is wijs en wel gheleert
 Die alle dinck ten besten keert.

1 5 8 8.

M A Y - L I E D.

Op de wijze van de 24. Psalm.

WAt dolheyd ist die u bekoort,
 Dat elck om strijd elck ander moort,
 En zoekt na maght door boze weghen?
 Ghy die op burgh en sloten bout,
 En weet niet als ghy 't wel beschout,
 Een waar rijck waart in is gheleghen:
 Van als te hebben overvloed,
 Kisten ghevult met gheld en ghoed,
 Noch oock gheen starcke hoghe woning,
 Een purper of een ghulden rock,
 Veel dieners met een sceptor stock,
 Of ghoude kroon, en maackt gheen Koning.
 Een Koning ist die vreze derst,
 En die zijn boze lusten sterft,
 Die in zijn doen hier is ghoeddadigh,
 Die op gheen valsche eerezucht stuent,
 An 's vollix ghunst zich niet en kruent,
 Die doch altijd is onghestadigh:

P 3

Die

Quis vos exagitat furor,
 Alternis dare sanguinem,
 Et sceptrum scelere aggredi?

Nescitis cupidi arcium,
 Regnum quo iaceat loco.
 Regem non faciunt opes,
 Non vestis Tyriæ color,
 Non frontis nota regiæ,
 Non auro nitidæ trabes.
 Rex est, qui posuit metus,
 Et diri mala pectoris:
 Quem non ambitio impotens,
 Et nunquam stabilis favor,
 Vulgi præcipitis movet.

Narz

Die al 't ghegraaf van Westerland,
 Klein acht: en Tagus ghulden zand,
 Met 't onghachte ghoud der Moren;
 Die storm en vloed lyt onbedeest,
 Gheen scheve donder slaghen vreeft,
 Noch krijghers yffelijcke toren:
 Die vayligh en hem neder hout,
 Die 't al beneden zich anschout,
 En gheen bezwaar en heeft van sterven.
 Men roep de Koningen by een,
 Die 't rood koraal en kostel steen
 Hoogh achten, dat hy licht kan derven:
 Die met een uyt ghetoghen zwaard,
 Zo onbedocht als onvervaart,

Haar

*Non quidquid fodit Occidens,
 Aut unda Tagus aurea
 Clara devehit alveo:
 Non quidquid Libycis teris
 Fervens area messibus:
 Quem non concutiet cadens
 Obliqui via fulminis:
 Non Eurus rapiens mare,
 Aut sero rapidus freto
 Ventosi tumor Adriæ:
 Quem non lancea militis,
 Non strictus domuit chalybs:
 Qui tuto positus loco,
 Infra se videt omnia,
 Occurritque suo libens
 Fato, nec queritur mori.
 Reges conueniant licet,
 Qui sparsos agitant Dacas,
 Qui rubri vada littoris,
 Aut gemmis mare lucidum
 Late sanguineum tenent:
 Aut qui Caspia fortibus
 Recludunt juga Sarmatis,*

Certes

Haar rijck, ja rust en leven wagen:
 Om Turcke zijd' en perlen rond,
 Der Rus en Taters kostel bont,
 Te nut niet, maar tot pronk te draghen.
 't Ghemoed heeft in zich Konings schat:
 't Behoeft gheen spiets of paarden rad,
 Gheen harnas, boogh, pijl, roer of kloten:
 't Behelst in zich zijn eyghen nut:
 Ten hoeft gheen dondrigh grof gheschut,
 Om burgh of schanffen neer te stoten.
 Een Vorst ist dien gheen vrees ankleeft.
 Dit rijck ellick zich zelven gheeft.
 Hy klim door 't avontuur verheven
 In wankel hoghe staat, die 't lust:
 Ick kies in onbekentheyd rust,
 Een onbekommert zoet zacht leven.
 Dat my noch Boer noch Eelman ken,

Wensch

*Certet Danubium licet
 Audet qui pedes ingredi,
 Et quocunque loco jacent,
 Scres vellere nobiles.
 Mens regnum bona possidet:
 Nil ullis opus est equis,
 Nil armis, & inertibus
 Telis, quæ procul ingerit
 Paribus, cum simulat fugas:
 Admotis nihil est opus
 Urbes sternere machinis
 Longe saxa rotantibus.
 Rex est, qui metuit nihil.
 Hoc regnum sibi quisque dat.
 Stat, quicunque volet potens
 Aulæ culmine lubrico:
 Me dulcis saturet quies,
 Obscuro positus loco
 Leni perfruar otio.
 Nullis nota Quiritibus*

Actas

Wensch ick in stilt te varen hen,
 En een vergheten burgher sterven.
 Het valt voorwaar een lastigh end,
 By elck te zijn heel wel bekend,
 En zelf zijn zellefs kennis derven.

Dueghd verbueghet.

*Aetas per tacitum fluat.
 Sic cum transferint mei
 Nullo cum strepitu dies,
 Plebeius moriar senex.
 Illi mors gravis incubat,
 Qui motus nimis omnibus,
 Ignotus moritur sibi.*

Senec: in Thyest:

GRAF-SCHRIFT

Op

Dirk Volkertsz. Coornhert.

Nu rust,	En't waar,	Noch sticht	Hier bleef:
Diens lust	Hoe swaar	Zijn dicht-	Godt heef
En vrueght	't Ook viel.	Geschrijf:	De ziel.
Was dueght;		Maar't lijf	

Op Coornherts Ghebruyk en Misbruyk van tijdljke have.

*Die rijk en milt is, laat zich hier merken
 Vol kaarsen der kennis, die opentlick lichten,
 Koorn, wijn, en voetzel, tot's gheests versterken
 Hertelijck uytdeelende, om elk een te stichten.*

E Y N D E.